

The New **ECONOMIST**

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-
PRACTICAL QUARTERLY JOURNAL,
PRECISE AND REVIEWED**

N2, 2025, VOL 20, ISSUE 2

**Economy is the basis
of everything!**

**ISSN 2667-9752 (ONLINE)
ISSN 1512-4649 (PRINT)**

**საერთაშორისო რეფერირებადი და
რეცენზირებადი ყოველკვარტალური
სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი**

ეკონომიკა ყველაფრის საფუძველია!

ახალი

ეკონომიკის სფერო

**The Magazine “The New Economist”
HAS BEEN REVIEWED:**

In “Georgian Reviewed Magazine” –
P.L.L.E. Institute of Techninform.
Identifiable in the **Google Scholar**
and **Research Gate** bases.

ACKNOWLEDGED TO BE REVIEWED BY:

- Georgian Academy of Business Sciences;
- Georgian Academy of Economical Sciences;
- I. Javakhishvili Tbilisi State University;
- Ilia State University;
- Georgian Technical University;
- Grigol Robakidze University;
- Tbilisi Free University, (Business School ESM);
- Caucasus University;
- Sukhumi State University;
- Shota Rustaveli State University;
- Samtskhe-Javakheti State University;
- Shota Meskhia State University of Zugdidi;
- Akaki Tsereteli State University;
- Saint Andrew the First Called Georgian University
of the Patriarchate of Georgia;
- East European University;
- Odessa Mechnikov National University
(Odessa, Ukraine);
- Institute of Strategic Studies of the Caucasus
(Baku, Azerbaijan);
- State University of Belarus (Minsk);
- University of Kazakhstan of Economy,
Finances and International Trade (Nursultan).

**ADDRESS: 5 A. Jorjadze str.,
0105, Tbilisi, Georgia.**

Tel.: +995 (32) 2 990 576;

Mob.: +995 55 277 554; +995 (58) 944 800.

**ქურნალი „ახალი ეკონომისტი“
რეფერირებულია:**

სსიპ ინსტიტუტ ტექნიფორმის ელექტრონულ
გამოცემებში „ქართულ რეფერატულ ჟურნალში“.
იდენტიფიცირებადია **გუგლ სქოლარსა და**
რისერჩ გეიტსის ბაზებში.

რეფერირებულად აღიარებულია:

- საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია;
- საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა
აკადემია;
- ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
- ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
- საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი;
- გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი;
- თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტი,
(ბიზნესის სკოლა ESM);
- კავკასიის უნივერსიტეტი;
- სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
- შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
- სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
- შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი;
- აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი;
- საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია
პირველწოდებულის სახელობის ქართული
უნივერსიტეტი;
- აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი;
- ოდესის მეჩნიკოვის სახელობის ეროვნული
უნივერსიტეტი (ქ. ოდესა, უკრაინა);
- კავკასიის სტრატეგიული კვლევის
ინსტიტუტი (ბაქო, აზერბაიჯანი);
- ბელორუსიის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
(მინსკი);
- ყაზახეთის ეკონომიკის, ფინანსებისა და საგარეო
ვაჭრობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
(ნურსულტანი).

მისამართი: საქართველო,

0105, თბილისი, ა. ჯორჯაძის ქ. N5

ტელ.: +995 (32) 2 990 576;

მობ.: +995 (55) 277 554; +995 (58) 944 800.

**E-mail: editor@neweconomist.com.ge; loidk@yahoo.com
web-site: www.neweconomist.com.ge; www.loi.com.ge**

The New **ECONOMIST**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL QUARTERLY JOURNAL,

PRECISE AND REVIEWED N2 (77), 2025, VOL.20, ISSUE 2.

LOID KARCHAV - Editor-in-Chief and Head of Editorial Board;
Doctor of Business Administration,
Head of the Council of Scientists of Georgia;
Academician of the Georgian Academy of Business Sciences;
Academician of the Georgian Academy of Phasis..

EDITORIAL BOARD

Doctors of science, Professors:

GIORGI ABASHISHVILI; RAMAZ ABESADZE; NINO ABESADZE; ANZOR ABRALAVA (Corresponding Member of Georgian National Academy of Science); IURI ANANIASHVILI; TEIMURAZ BABUNASHVILI (Prezident of the Georgian Academy of Business Sciences); GIVI BEDIANASHVILI; ROSTOM BERIDZE; SIMON GELASHVILI; RAMAZ GERLIANI; REVAZ GVELESIANI; VLADIMIR GRIGOLAIA (Moscow, Russian Federation); ALEKSEY DANILCHENKO (Belarusia State University); SHOTA VESHAPIDZE; NUGZAR TODUA; GOCHA TUTBERIDZE (Rector of Central European University); NATIA TURNAVA (President of the National Bank of Georgia); NAMIG YSAZADE; MERAB KAKULIA; REVAZ KVATASHIDZE; GIA KVASHILAVA (Prezident of the Academy of Phasis); MURTAZ KVIRKVAIA (Editor of the Scientific part); VASIL KIKUTADZE; KAKHA KORZAIA (Rector of Caucasus International University); The Rt Hon STEVEN LORD LLOYD-BAGRATIONI (University of Oxford, England); REVAZ LORDKIPANIDZE; EKATERINE LOMIA; LASHA MGELADZE; ELGUJA MEQVABISHVILI; DAVID NARMANIA (Georgian National Energy

and Water Supply Regulatory Commission (GN-ERC), Chairman); SOLOMON PAVLIASHVILI (Academician of Georgian National Academy of Science; Deputy Minister of Environmental Protection and Agriculture of Georgia); AVTANDIL SILAGADZE (Academician of Georgian National Academy of Science); ALEKSANDRE SICHINAVA; GELA SVIRAVA; LASHA TABATADZE (Responsible Secretary); SLAVA FETELAVA; LEVAN KISTAURI; LAMARA QOQIAURI; RUSUDAN KUTATELADZE (Dean of Business-engineering Faculty of Georgian Technical University); TEMUR SHENGELIA; GIORGI SHIKHASHVILI; FAIA SHULENBAYEVA (University of Kazakhstan of Economy, Finances and International Trade); LALI CHAGELISHVILI; DAVID CHERKEZISHVILI; NIKO CHIKHLADZE; ELENE KHARABADZE; ETER KHARAISHVILI; VASIL KHIZANISHVILI; DAVID JALAGONIA (Chancellor of Sukhumi State University); JAMLET JANJGAVA (Deputy of Editor-in-Chief); DIMITRI JAPARIDZE; MICHAEL JIBUTI (Academician of Georgian National Academy of Science, Prezident of the Georgian Academy of Economics Sciences); NANA JGHARKAVA.

ეკონომისტი

საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი ყოველკვარტალური

სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი N2 (77), 2025, ტ. 20, გამოც.2

ლოიდ ქარჩავა - მთავარი რედაქტორი და სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე,
ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
საქართველოს მეცნიერთა საბჭოს თავმჯდომარე;
საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი;
ფაზისის აკადემიის წევრი.

სარედაქციო კოლეგია:

მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები:

გიორგი აბაშიშვილი; რამაზ აბესაძე; ნინო აბესაძე; ანზორ აბრალაშვილი (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი); იური ანანიშვილი; თეიმურაზ ბაბუნაშვილი (საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი); გივი ბაღიანაშვილი; როსტომ ბერიძე (ბათუმის შ. რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); სიმონ ბელაშვილი; რამაზ ბერლიანი; რევაზ გველესიანი; ვლადიმერ ბრიგოლანი (მოსკოვი, რუსეთის ფედერაცია); ალექსი დანილჩენკო (ბელარუსის სახელმწიფო უნივერსიტეტი); შოთა ვეშაძე; ნუგზარ თოდუა; გორა თუთხარიძე (ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტის რექტორი); ნათია თურნაშვილი (საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტი); ნამიბ ისაზაძე; მერაბ კაკულია; რევაზ კვატაშვილი (მინერალური ნედლეულის კავკასიის ინსტიტუტის დირექტორი); გიბ კვაშილავა (ფაზისის აკადემიის პრეზიდენტი); მურთაზ კვირკვალი (სამეცნიერო ნაწილის რედაქტორი); ვასილ კიკუტაძე; კახა კორძია (კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის რექტორი); ლორდი სტივენ ლორდ ლოიდ-გაბრატიონი (ოქსფორდის უნივერსიტეტი, ინგლისი); ეკატერინე ლომია; რევაზ ლორთქიფანიძე; ლეონიდე მბელაძე; ელგუჯა მამკაბიშვილი; დავით

ნარმანი (საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის თავმჯდომარე); სოლომონ პავლი-აშვილი (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ნამდვილი წევრი, აკადემიკოსი; საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილე); ანტონი სილაბაძე (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ნამდვილი წევრი, აკადემიკოსი); ალექსანდრე სიჭინავა; ბაქო სპირაშვილი; ლეონიდე ტაბატაძე (პასუხისმგებელი მდივანი); სლავა ფათალაშვილი; ლეონიდე ქიქოძე; ლეონიდე ქიქოძე; რუსუდან ქუთათელაძე (საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტის დეკანი); თეიმურაზ შენგელია; გიორგი შიხაშვილი; ფაია შულენბაერ (ყაზახეთის რესპუბლიკა); ლალი ჩაბელიშვილი; დავით ჩარქაიშვილი; ნიკო ჩიხლაძე; ელენე ხარაბაძე; ეთერ ხარაიშვილი; ვასილ ხიზანიშვილი; დავით ჯალაღონია (სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კანცლერი); ჯამალ ჯანაშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე); დიმიტრი ჯაფარიძე; მიხეილ ჯიბუტი (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ნამდვილი წევრი, აკადემიკოსი; საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი); ნანა ჯღარკაშვილი.

სტატიაზე, მის შინაარსზე პასუხისმგებელია ავტორი.

© ჟურნალი „The New Economist“, „ახალი ეკონომისტი“, 2025წ.

© გამომცემლობა „ლოი“

ფასი 15 ლარი

SCIENCE

Zurab Khonelidze

Georgia and the External World ----- 7

Shota Veshapidze

Values and Principles in Ilia Chavchavadze's Thought:
Interpretation in the Modern Economic Context----- 25

Loid Karchava, Irakli Nanuashvili, Gia Zoidze, Shota Veshapidze

Georgia's Strategic Role in Eurasian Transport and Digital Logistics Transformation --- 40

Davit Basiashvili, Slava Fetelava

The Genesis of the Unfair High Price ----- 54

Lali Chagelishvili-Agladze, Tamar Agladze

Digitalization and Business Process Reengineering in Georgia's Banking Sector ----- 68

Lamara Qoqiauri

On the systematic necessity of studying financial and investment processes----- 76

Gvanca Chigladze, Loid Karchava

The revolutionary impact of digital technologies on financial architecture ----- 92

Konstantine Mchedlishvili, Marina Grdzelishvili

The linear objects of transport infrastructure and the difficulties in their creation ---- 105

CONGRATULATION

Giorgi Shikhashvili – 75 ----- 113

Lali Chagelishvili-Agladze – 65----- 115

Kakhaber Kordzaia - 60----- 117

Nino Abesadze – 60----- 118

NEW BOOKS

Georgia's Integral Resources ----- 119

მეცნიერება

ზურაბ სონელიძე

საქართველო და გარე სამყარო -----7

შოთა ვეშაძიძე

ღირებულებები და ფასეულობები ილია ჭავჭავაძის შეხედულებებში:
ინტერპრეტაცია თანამედროვე ეკონომიკურ კონტექსტში ----- 25

ლოიდ ქარჩავა, ირაკლი ნანუაშვილი, გია ზოიძე, შოთა ვეშაძიძე

საქართველოს სტრატეგიული როლი ევრაზიის ტრანსპორტისა და
ციფრული ლოჯისტიკის ტრანსფორმაციაში ----- 40

დავით გასიაშვილი, სლავა ფეტელავა

არასამართლიანად მაღალი ფასის გენეზისი----- 54

ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე, თამარ აგლაძე

ციფრული ტრანსფორმაცია და ბიზნეს პროცესების რეინჟინერინგი
საქართველოს საბანკო სფეროში ----- 68

ლამარა ქოძიაშვილი

საფინანსო-საინვესტიციო პროცესების შესწავლის სისტემური
აუცილებლობის შესახებ ----- 76

გვანცა ჭილაძე, ლოიდ ქარჩავა

ციფრული ტექნოლოგიების რევოლუციური გავლენა
ფინანსურ არქიტექტურაზე----- 92

კონსტანტინე მჭედლიშვილი, მარინა ბრძელიშვილი

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ხაზოვანი
ობიექტები და მათი შექმნის სირთულეები ----- 105

მილოცვა

გიორგი შიხაშვილი - 75----- 113

ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე - 65----- 115

კახაბერ კორძაია - 60 ----- 117

ნინო აბესაძე - 60----- 118

ახალი წიგნები

საქართველოს ინტეგრალური რესურსები ----- 119

GEORGIA AND THE EXTERNAL WORLD

Copyright © 2025 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: May 17, 2025

Published: June 12, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-7

Zurab Khonelidze

Doctor of Political Science, Professor, Rector

Sokhumi State University

President of the Academy of Educational

Sciences of Georgia

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

<https://orcid.org/0000-0002-4625-7632>

Email: zurabkhonelidze@gmail.com

ABSTRACT

Due to its geopolitical location, the Georgian state has constantly experienced tense and often difficult relations with external political actors. The history of our country is a complex tapestry of both positive and negative events, which have profoundly shaped the ethnopsychology, traditions, cultural existence, and political relations of the Georgian people living at a perilous crossroads. If any country can be said to have traversed a turbulent historical path, it is Georgia — whose history, situated at a geopolitical crossroads, is a continuous narrative of persistent scrutiny, the search for political orientation, overcoming internal and external contradictions, and the struggle against myriad adversities.

Naturally, Georgia's geopolitics remain unchanged today, and the interests of various world empires are intensely reflected in the ongoing conflicts that form a red thread throughout contemporary Georgian politics and public discourse.

The functioning of the Georgian state, its welfare, stability, and the prevention of the fragmentation of its society into separate, mutually antagonistic enclaves vulnerable to dissolution must be sought through adherence to the rules of political engagement and through transforming the existing reality. This approach demands the formulation of a strategic development action plan, which through systematic and consistent efforts, will enable Georgia — by upholding the balance of additional interests of key political regulators and global powers — to acquire an international role commensurate with its worldview and environmental conditions, to justify the necessity of a unified space including vis-à-vis the external world, to restore or create a new, full-fledged democratic environment, and once again become an organically whole, unified, multiethnic state.

A prerequisite for achieving this objective is, taking into account domestic and external factors, to identify a theme that internally consolidates the nation — linked to the unity of Georgia as a nation and the supreme value of freedom as an eternal ideal — and externally reflects the recognized unified approach of the international community regarding Georgia's territorial integrity. The only theme that meets these criteria is associated with the resolution of the pseudo-ethnopolitical conflict over Abkhazia (as well as the so-called South Ossetia).

More broadly, conflicts have occupied a central place in human history. Since the 19th century, and particularly throughout the 20th century, a specific form of conflict has entered international politics on a large scale — conflicts between nations and ethnic groups. It is widely believed that a significant factor in this development was the misinterpretation of the "right of self-determination among peoples" that emerged during the decolonization era. Consequently, all conflicts, including ethnopolitical ones, are characterized by an exceptionally complex and multifaceted nature. Georgia exemplifies this complexity — a country whose natural geopolitical advantage

became an obstacle to conflict resolution. The reasons are clear. At the threshold of the post-Soviet transformation, no Georgian government was able to: Secure for the country its rightful place according to its natural and historical functions, nor take steps adequate to the demands of the time; Identify and manage the traditionally involved external factors in Georgia's future fate — the inherently confrontational forces, the main geopolitical centers, transnational corporations, political systems, dominant global and regional leaders — and the anticipated threats posed by replacement states.

Due to the contradictory nature of various states, it was not understood that Georgia's territory is insufficient to serve as the exclusive space for the convergence of interests and powers of all key stakeholders, much less to reconcile these interests with those of the Georgian state itself.

KEYWORDS: Georgia, geopolitics, external world, conflict, territorial integrity, diplomacy, university, peace, foreign policy, science diplomacy

REFERENCES:

1. Zurab Khonelidze, *The Georgian Paradigm of Peace*, Tbilisi, 2021. (in Georgian)
2. Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, translated by Giorgi Khelashvili, Tbilisi, 2003. (in Georgian)
3. Karl Jaspers, *The Idea of the University*. <http://www.socium.ge/index.php/articles/education/60-2012-08-07-20-16-19>, last accessed February 5, 2024.
4. Bruce Jentleson, *American Foreign Policy: The Dynamics of Choice in the 21st Century*, Duke University, translators: Davit Aprasidze, Ana Mikautadze, Archil Abashidze, Giorgi Gvalia, Nino Tkaridze, Tariel Sikharulidze, Tamar Kumsishvili, Nino Pavlenishvili, Tbilisi, 2015. (in Georgian)
5. Harold Nicolson, *Diplomacy* (Oxford University press), 1950.
6. Georgia Makes 'Unilateral Pledge' of Non-Use of Force Civil Georgia, Tbilisi / 23 Nov'10 / 17:09 <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=22880>
7. Samuel Hantigton, Why International Primacy Matters, *International Security* 17.4, Spring, 1993;
8. Fedoroff, N, "Science diplomacy in the 21st Century", *Cell*, 2009, 136 (1), January, pp. 9–11
9. Committee on Global Science Policy and Science Diplomacy (2011). National Academies.
10. Committee on Global Science Policy and Science Diplomacy (2011). U.S. and International Perspectives on Global Science Policy and Science Diplomacy: Report of a Workshop. National Academies Press, ISBN 978-0-309-22438-3, pp. 60.
11. National Research Council. 2015.
12. Букалова С. В. Научная дипломатия: сущность и роль в системе между- народных отношений// *Мировая политика*. № 2. 2018.

საქართველო და გარე სამყარო

ზურაბ ხონელიძე

პოლიტიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, რექტორი
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი
საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი
<https://orcid.org/0000-0002-4625-7632>
ელ-ფოსტა: zurabkhonelidze@gmail.com

აბსტრაქტი

საქართველოს სახელმწიფოს თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე, მუდმივი, ხშირად დაძაბული და მძიმე ურთიერთობები ჰქონდა გარე სამყაროს პოლიტიკურ აქტორებთან. ჩვენი ქვეყნის ისტორია პოზიტიური და ნეგატიური თავგადასავლების დიდი კრებულთა, რომელმაც მნიშვნელოვნად განსაზღვრა სახიფათო გზაჯვარედინზე მცხოვრები ქართველი ხალხის ეთნოფსიქოლოგია, ტრადიცია, კულტურული ყოფა და პოლიტიკური ურთიერთობები მეზობელ სახელმწიფოებთან. თუ რომელიმე ქვეყანაზე შეიძლება ითქვას, ქართველებით სავსე ისტორიული გზა განვლო, ეს საქართველოა, რომლის ისტორია გეოპოლიტიკურ გზაჯვარედინზე მყოფი ქვეყნის მუდმივი განსჯის, პოლიტიკური ორიენტაციის ძიების, გარე და შიდა წინააღმდეგობების დაძლევისა და ათასი ჯურის მომხდურის წინააღმდეგ ბრძოლის ისტორიაა.

ბუნებრივია, საქართველოს გეოპოლიტიკა დღესაც იგივეა და მსოფლიოს სხვადასხვა იმპერიის ინტერესები ინტენსიურად აისახება მუდმივ წინააღმდეგობებში, რომლებიც წითელ ზოლად გასდევს თანამედროვე ქართულ პოლიტიკასა და ქართულ საზოგადოებრივ აზრს.

ქართული სახელმწიფოს ფუნქციონირება, მისი კეთილდღეობა, სტაბილურობის უზრუნველყოფა და მოსალოდნელი საფრთხეების, მათ შორის, კვდომისკენ მიდრეკილ ცალ-ცალკე სივრცეებად ჩამოყალიბების პროცესის შეჩერება, პოლიტიკური თამაშის წესების დაცვით, არსებული მოცემულობის შეცვლაში უნდა ვეძებოთ. მიდგომა მოითხოვს სტრატეგიული განვითარების სამოქმედო გეგმის შედგენას, რომელიც სისტემური და თანმიმდევრული მოქმედებით გააჩენს შესაძლებლობას: საქართველომ, პოლიტიკის ძირითადი რეგულატორის დამატებითი ინტერესისა და მსოფლიო მომწესრიგებელ ძალთა წონასწორობის დაცვით,

შეიძინოს მსოფლმხედველობითი და გარემო პირობების შესაბამისი საერთაშორისო ფუნქცია, დაასაბუთოს ერთიანი სივრცის საჭიროება, მათ შორის გარესამყაროსთვის, აღიდგინოს ან შექმნას ახალი სრულფასოვანი დემოკრატიულ სივრცე, გარემო და კვლავ იქცეს ორგანულად მთლიანი, ერთიან მულტიეთნიკურ სახელმწიფოდ.

აღნიშნული მიზნის მიღწევის აუცილებელი წინაპირობაა, საშინაო და საგარეო ფაქტორების გათვალისწინებით, მოვიძიოთ თემა, რომელიც ქვეყნის შიგნით ერის მაკონსოლიდირებელ – საქართველოს ერთიანობისა და უმაღლესი ღირებულების – თავისუფლების მარადიული იდეის რეალიზაციას დაუკავშირდება, ხოლო, ქვეყნის გარეთ – საქართველოსადმი საერთაშორისო თანამეგობრობის აღიარებულ ერთიან მიდგომას – ქართული სახელმწიფოს ტერიტორიულ მთლიანობას. თემა, რომელიც აღნიშნულ კრიტერიუმებს აკმაყოფილებს, ერთადერთია და იგი, ფსევდო-ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტის – აფხაზეთის (ასევე, ე.წ. სამხრეთ ოსეთის) პრობლემის დარეგულირებასთან ასოცირდება.

ზოგადად, კაცობრიობის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს კონფლიქტებს. მე-19 საუკუნიდან მოყოლებული, განსაკუთრებით, მე-20 საუკუნეში, საერთაშორისო პოლიტიკაში მასშტაბურად შემოდის მისი ერთ-ერთი ნაირსახეობა – კონფლიქტი ერებსა და ეთნოსებს შორის. ვფიქრობთ, ამ პროცესში დიდი როლი შეასრულა დეკოლონიალიზმის ეპოქის დროს დამკვიდრებულმა „ერებს შორის თვითგამორკვევის უფლებების“ არასწორმა ინტერპრეტაციამ. აქედან გამომდინარე, ყველა კონფლიქტი, მათ შორის ეთნოპოლიტიკური, უკიდურესად რთულ და კომპლექსურ ხასიათს ატარებს. ამის ნათელ მაგალითად გამოდგება საქართველო – ქვეყანა, სადაც კონფლიქტების წარმოშობისა და მისი დარეგულირების გზაზე დაბრკოლებად იქცა ქვეყნის ბუნებ-

რივი უპირატესობა – გეოსტრატეგიული მდგომარეობა. მიზეზი ახსნადია. პოსტსაბჭოთა სივრცის ტრანსფორმაციის ზღურბლზე, წარსულში საქართველოს ვერცერთმა ხელისუფლებამ:

1. ქვეყანას ვერ მოუპოვა თავისი ბუნებრივ-ისტორიული ფუნქციის შესაფერისი ადგილი და ვერც დროის მოთხოვნის ადეკვატური ნაბიჯი გადადგა; 2. ვერ შეძლო საქართველოს მომავალ ბედში, ტრადიციულად ჩართული გარე ფაქტორების, თანდაყოლილი კონფრონტაციული ძალების იდენტიფიცირება, ძირითადი გეოპოლიტიკური ცენტრების, ტრანსნაციონალური კორპორაციების, პოლიტიკური სისტემების, მსოფლიო დომინანტი და რეგიონული ლიდერ სახელმწიფოთა ინტერესების (მოკლევადიან თუ გრძელვადიან პერსპექტივაში) გათვალისწინება, ჩანაცვლებული ქვეყნების მხრიდან მოსალოდნელი საფრთხე.

რიგ სახელმწიფოთა წინააღმდეგობრივი ხასიათიდან გამომდინარე, ვერ გაითავისა, რომ საქართველოს ტერიტორია არასაკმარისი სივრცეა ძირითადი დაინტერესებული ქვეყნების, ძალების, ინტერესთა თანხვედრისათვის, მით უფრო, ამ ინტერესების ქართულ სახელმწიფო ინტერესებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, გეოპოლიტიკა, გარე სამყარო, კონფლიქტი, ტერიტორიული მთლიანობა, დიპლომატია, უნივერსიტეტი, მშვიდობა, საგარეო პოლიტიკა, სამეცნიერო დიპლომატია

ძირითადი ტექსტი

საქართველო, რთული სამეზობლოთი, არ არის ავტონომიური, ჩაკეტილი სისტემა. იგი, რელიგიურად, ისტორიულად და გეოგრაფიულად, იმ გეოპოლიტიკურ, გეოეკონომიკურ და სამხედრო-პოლიტიკურ ინტერესთა გადაკვეთის ეპიცენტრშია, რომელსაც არა მხოლოდ ქართული, არამედ, სამხრეთ კავკასიური, საერთო კავკასიური სოციალ-კულტურული და პოლიტიკური სივრცე ჰქვია. ჩვენი ბედ-ილბის განსაზღვრა და სახელმწიფოებრივი ამოცანების რეალიზაცია (მათ შორის, უპირველესი – ერთიანობისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა), სცილდება ქვეყნის საზღვრებს, იძენს რა რეგიონულ და გლობალურ მასშტაბებს, ვერ იქნება დამოკიდებული მხოლოდ საქართველოზე, ან ქვეყანაზე, რომლის მიერ დღემდე ოკუპირებულია ჩვენი ტერიტორიის 20 პროცენტი.

მართალია, კავკასია ერთიანი რეგიონია, მაგრამ რეგიონულ სივრცეში (რომელიც საკუთრივ

– კავკასიურის, აღმოსავლურისა და დასავლურის სინთეზია) უნდა ვიგულისხმოთ მხოლოდ სამხრეთ კავკასია, სადაც მორგანიზებული ცენტრის პრიორიტეტული მნიშვნელობა ოდითგანვე საქართველოს ენიჭება. რაც შეეხება, კავკასიას მსოფლიო ხალხთა ცივილიზაციის აკვანსა და მის კუთვნილებას, საქართველოც იმ ისტორიის ნაწილია, რომელსაც კავკასიური ერთობა ჰქვია, თუმცა, ფაქტია, რომ IV საუკუნიდან ამ ერთიანობის იდეის რეალიზაცია ვერ მოხერხდა. ამდენად, ძველი იდეისადმი ჩაბლაუჭების ნაცვლად, უმჯობესია, მით უფრო დღეს, როცა ანგარიშგასანევი ძალების, უპირველესად, რუსეთისთვის, კავკასიური სოლიდარობაც კი მიუღებელია, კავკასია კავკასიელ ხალხთა მხოლოდ კულტურულ-ცივილიზაციურ ერთობად უნდა განვიხილოთ. ხოლო, სამხრეთ კავკასია, სუვერენული სახელმწიფოებისგან შემდგარ იმ ერთიან რეგიონულ სივრცედ, რომელიც ერთად წარსდგება მსოფლიოს ძირითადი გეოპოლიტიკური ცენტრების, უპირველესად, აშშ-ისა და მისი მეშვეობით ევროკავშირისა და რუსეთის წინაშე.

რეგიონი, ჯერ კიდევ „დიდი აბრეშუმის გზის“ ისტორიული ეპოქიდან, საკვანძო-სტრატეგიული მდებარეობით (მოქმედი თუ პოტენციური ენერგოდე-რეფანი, სატრანსპორტო, სავაჭრო კავშირების მაგისტრალი და ა.შ.), XXI საუკუნის ახალი მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებული – ამერიკის, რუსეთის, ევროპის, ჩინეთის, თურქეთის, ირანის, აზიისა და სხვა საერთაშორისო ძალთა ინტერესთა ჯგუფებს შორის დაპირისპირების ადგილია;

ღია თუ სხვა ფარული ინტერესები (მათ შორის, ჩინეთის თანდათანობით მზარდი) და განსაკუთრებით, ძირითადი მოთამაშეების – აშშ-რუსეთის, ასევე, რეგიონით დაინტერესებული აღნიშნული სხვა გავლენიანი ძალების ურთიერთობის ხარისხი (თანაარსებობა რთული, ხოლო მის გარეშე შეუძლებელი), გამორიცხავს საქართველოსა და საერთო რეგიონული სივრცისადმი ყოველგვარი ცალმხრივი სტრატეგიის არსებობას, რაც მთლიანობაში, მათი მონაწილეობისა და გადანაცვლებების ერთობლივად მიღების აუცილებლობას, ანუ კონსტრუქციული თანამშრომლობის რეალურ შესაძლებლობას განაპირობებს.

საერთაშორისო თანამეგობრობამ – საქართველოს წარსულ ხელისუფალთა არაეფექტიანი და არათანმიმდევრული საქმიანობის, უპირველესად, საკუთარ ინტერესს მორგებული სახელმწიფო პოლიტიკის, ენერგოიმპერიასთან კონფრონტაციის

რეჟიმში ყოფნის, საერთაშორისო სისტემაში რუსეთის ფაქტორისა და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებით მეტი დაინტერესების შედეგად, ბოლომდე ვერ/არ გააცნობიერა საბჭოთა იმპერიის მიერ ჩვენს ქვეყანაში (ასევე, პოსტსაბჭოთა სივრცის სხვა ქვეყნებშიც) ეროვნული სუვერენიტეტის წინააღმდეგ ჩადებული ნაღმების, ეთნოპოლიტიკურ კონფლიქტებად მონათლული პოლიტიკური კონფლიქტების პროვოცირებისა და გლობალურ პრობლემად მისი ქცევის რეალური მიზეზები.

მართალია, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია ცდილობდა პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ტერიტორიების სტატუს-ქვოს პოლიტიკის გატარებას, მაგრამ, როგორც ჩანს, პრობლემური, ქართული სახელმწიფოსადმი არასაკმარისი მოტივაციის (მიზეზი, უპირველესად, ჩვენშია), შიდა და პოლიტიკური კონფლიქტის მხოლოდ ფორმალური ინტერნაციონალიზაციის გამო, მოუმზადებელი აღმოჩნდა ცივი ომის შემდგომ პერიოდში საქართველოში, აფხაზეთში (1993 წ.), ასევე, ე.წ. სამხრეთ ოსეთში (2008 წ.). კონფლიქტებისა და შექმნილი, ჩამოყალიბებული სხვა რეალობის, ერთმანეთზე დამოკიდებული საერთო რეგიონული პრობლემის გადაწყვეტაში საქართველოს, როგორც პროგრესული ქვეყნის როლის გააზრების თვალსაზრისითაც.

ცნობილია, რომ ეთნოსშორისი ურთიერთობები თავისთავად მაღალი კონფლიქტოგენურობით გამოირჩევიან, ხოლო როდესაც ამას ემატება პოლიტიკური შეცდომებიც, მათი ფეთქებადი პოტენციალიც რამდენჯერმე იზრდება. საბჭოთა კავშირის დაშლამ, არა მხოლოდ ქვეყნების შიგნით, არამედ საერთაშორისო დონეზეც, კარდინალური ძვრები გამოიწვია. ეს იყო პერიოდი, როდესაც ხელისუფლებებს მაქსიმალურად სწორი და ზომიერი პოლიტიკა უნდა გაეტარებინათ, „მარქსისტული ინტერნაციონალიზმი“ ჩაენაცვლებინათ ეროვნული იდეოლოგიით, რათა საქართველოში მცხოვრებ ეთნოსებს გასჩენოდათ ერთიანი სახელმწიფოებრიობის განცდა.

ზეიად გამსახურდიას ხელმძღვანელობით, საქართველოს მარადიული იდეის-თავისუფლების გარშემო ერის კონსოლიდაცია და ერთიანობის განცდა, სამწუხაროდ, ხანმოკლე აღმოჩნდა და სამხედრო გადატრიალებით დასრულდა. შემდგომში, ანტისახელმწიფოებრივად განწყობილი ჯგუფები,

მათ შორის, ქვეყნის გარედან მართულნი, როგორც ეთნიკური, ასევე პოლიტიკური ნიშნით, ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ მატერიალური დოვლათისა და ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად. ამ ყველაფრის ფონზე, საქართველოს, როგორც ნაციონალური პოლიტიკური ორგანიზმის აღქმა, ხშირად, პირად ინტერესებს მორგებულ ჯგუფებს შორის შეიარაღებულ დაპირისპირებაში გადაიზარდა. გარკვეულმა ძალებმა არსებული ვითარება გამოიყენეს ეთნიკური ნიშნით დაპირისპირებისა და კონფლიქტისთვის. სხვებმა კი, პოლიტიკურ იდეოლოგიებს ამოფარებულებმა, ქვეყნის შიგნით კონფლიქტების კერები შექმნეს.

მართალია, საქართველომ მძიმედ, მაგრამ მაინც დაძლია არალეგალურ დაჯგუფებებსა და სახელმწიფოს შორის დაპირისპირება, მაგრამ, ე.წ. ეთნიკური კონფლიქტები, დღემდე ყველაზე მწვავე პრობლემად რჩება.

აფხაზეთში საომარი მოქმედებების დასრულებიდან, 1993 წლიდან, აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით, გაეროს უშიშროების საბჭოს მიღებული აქვს ათობით პოლიტიკური რეზოლუცია, რომლებშიც, გამოხატულია მხარდაჭერა და პატივისცემა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპის, იძულებით გადაადგილებული პირების – დევნილების უპირობო დაბრუნების, დევნილი საქართველოს მოქალაქეების ქონებრივი საკითხების მიმართ. აქ იგულისხმება აფხაზეთის სეპარატისტული ხელისუფლების მიერ ჩატარებული ე.წ. არჩევნების არცნობა და ა.შ. ასევე, გაეროს უშიშროების საბჭომ საფუძველი ჩაუყარა „გაეროს დამკვირვებელთა მისიას“ საქართველოში. 1997 წლიდან ამოქმედდა „გაეროს გენერალური მდივნის საქართველოს მეგობართა ჯგუფი“¹, რომლის შემადგენლობაშიც შევიდნენ ამერიკის შეერთებული შტატები, გერმანია, დიდი ბრიტანეთი და საფრანგეთი. ამ ჯგუფის მიზანი იყო საქართველოში არსებული კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარება, საერთაშორისო ჩართულობის გაზრდის ხარჯზე.

ამასთან, საქართველოსა და რუსეთს შორის 2008 წლის 12 აგვისტოს ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმების შესაბამისად, იმავე წლის 15 ოქტომბერს შეიქმნა ჟენევის საერთაშორისო მოლაპარაკებების ფორმატი. იგი იმართება გაეროს, ევროკავშირისა და ეუთოს თანათავმჯდომარეობით

1 1993 წლის დეკემბერში, საქართველოს მეგობართა ჯგუფის შექმნა გაერო-ს გენერალური მდივნის მხარდასაჭერად, ქართულ-აფხაზურ სამშვიდობო პროცესში გარკვეული დაძაბულობის მაჩვენებელი იყო დასავლეთის მთავრობებსა და რუსეთს შორის. ჯგუფის წევრები დასავლეთიდან თვლიდნენ, რომ მათ უნდა გაეწონასწორებინათ რუსეთის მხრიდან აფხაზეთის ხელისუფლებისათვის განუღწევი მხარდაჭერა საქართველოს მთავრობის მტკიცე მხარდაჭერით. წყარო: <http://smr.gov.ge/Uploads/66c4e7.pdf>

ე.ნ. აგვისტოს ომში მონაწილე მხარეების – საქართველოსა და რუსეთს შორის. მოლაპარაკებებში ჩართულნი არიან წარმომადგენლები აშშ-დან, მონაწილეობენ აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე, ყოფილი ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის დროებითი ადმინისტრაციის ხელმძღვანელი და საოკუპაციო, დე ფაქტო რეჟიმის წარმომადგენლები აფხაზეთიდან და ცხინვალის რეგიონიდან.

უენევის მოლაპარაკებები მიზნად ისახავს: უსაფრთხოების კომპლექსური მექანიზმებისა და უსაფრთხოების გარანტიების შემუშავებას მთლიანად რეგიონისთვის, ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური დაპირისპირების ზონების ჩათვლით, რაშიც თავისთავად იგულისხმება აფხაზური და სამხრეთ ოსური მხარეების ინტერესების გათვალისწინება და პასუხიმგებლობის წილის განსაზღვრა.

არსებული მრავალმხრივი საერთაშორისო ფორმატი, სადაც საქართველო არ არის უმცირესობაში და რუსეთს ქართულ მხარესთან დიალოგი ჩვენზე მოკავშირეებისა და სტრატეგიული პარტნიორების – ამერიკისა და ევროპელების თანდასწრებით უხდება, შექმნა სიტუაცია, სადაც „გარეგნულად ყველაფერი ნესრიგშია“. თუმცა, რეალურად, საერთაშორისო დისკუსიამ მაინც ვერ უზრუნველყო ძირითადი მიზნის ასრულების – დეოკუპაციის პროცესის დაწყება. მიზეზი – პრობლემა არის არა მედიატორებში, მათი მხრიდან ვალდებულებების შეუსრულებლობაში, არამედ, გაუმართლებლად გადაჭარბებულ წარმოდგენებში, რომელიც ყალბად, მხოლოდ საკუთარი პასუხიმგებლობიდან გაქცევის მიზნით, ჩამოაყალიბეს ყოფილმა ხელისუფლებებმა და ე.წ. ელიტებმა.

ამდენად, გადაუდებელ ამოცანად მიგვაჩნია არა უარის თქმა ამ უმნიშვნელოვანეს საერთაშორისო ფორმატებზე, ან მათი ჩანაცვლება, არამედ, უკვე არსებულ ფორმატებში ცვლილებების შეტანა (დამატებით, ახლის შექმნაც), რომელიც პრობლემის ახლებური გააზრებით შეცვლის კონფლიქტისადმი მიდგომას და გაზრდის ფორმატის ქმედუნარიანობასა და პროდუქტიულობას. ვგულისხმობთ სამუშაო ჯგუფების რეკომენდაციების სანაცვლოდ, რომელთაც არა აქვთ შესრულების ვალდებულება, მოქმედი ფორმატის სტატუსის გაზრდას და ა.შ.

მართალია, „მშვიდობას ყველაზე უკეთ უზრუნველყოფს ძალა, რომელსაც სახელმწიფოების გათვლებზე გავლენის მოხდენა შეუძლია“¹, მაგრამ გასათვალისწინებელია ორი მნიშვნელოვანი გარემოება: 1. „საქართველო, დღესაც, როგორც საუკუნეების განმავლობაში, დგას ცივილიზაციათა გზაჯვარედინზე. მისი გეოპოლიტიკური მდგომარეობა მუდმივად განპირობებულია სხვა სახელმწიფოთა ინტერესების გადაკვეთით.

იგი კვლავ რჩება ღერძულა სახელმწიფოების გავლენის სფეროში. ამიტომ, ქვეყნის წინაშე მდგარი ამოცანები და ეროვნული ინტერესების განხორციელება განსაკუთრებულ გონიერებასა და ძალისხმევას მოითხოვს. და იმისათვის, რომ საქართველომ შეძლოს მის წინაშე მდგარი უმთავრესი ამოცანების შესრულება, მან უნდა გაითვალისწინოს რეგიონსა და მსოფლიოში არსებულ ძალთა პოლიტიკური ბალანსი“². 2. დიდი სახელმწიფოების გათვლებში უნდა გვეჩიროს არა აბსოლუტური ძალის, არამედ, ე.წ. აგრეგირებული სტრუქტურული ძალის პოზიცია, რომელიც მიმართულია არა აბსოლუტური ძალის, არამედ, კონკრეტული საკითხის გარშემო მობილიზებული ძალის წინააღმდეგ.

დასავლურმა პოლიტიკურმა ისტებლიშმენტმა მსოფლიოს მშვიდობისა და კეთილდღეობის, საზოგადოებრივი ურთიერთობების განვითარების უზრუნველყოფის ახალი მიდგომა შესთავაზა – სამეცნიერო დიპლომატიის სახით. იგი ეფუძნება მსოფლიო გამოცდილებას და, უპირველეს ყოვლისა, თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში არსებული სამეცნიერო – ტექნიკური და ეკონომიკური პრობლემების მოწესრიგების პარალელურად, ზრდის ნდობასა და ჩართულობის პროცესს ურთიერთთანამშრომლობის პროცესში.

მსოფლიო პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ კონფლიქტების სამშვიდობო რეგულირების შემოთავაზებული მოდელებით, რომლებიც საერთაშორისო ორგანიზაციებს, სამთავრობო და არასამთავრობო რესურსებსა და მათ, ძირითადად მაინც, სახელმწიფოს მხრიდან არაგეგმიურ და არაკორდინირებულ საქმიანობას ეყრდნობა, ჯერ კიდევ მიღწეული არ არის თანამედროვე პოლიტიკური პროცესების „ჩიხში შესული“ კონფლიქტების აღმოფხვრა. მაგალითად, ისეთი კონფლიქტები, როგორიცაა: აფხაზეთი და ცხინვალის რეგიონი (საქართველო), მთიანი ყარაბაღი (აზერბაიჯანი), დნესტრისპირეთი (მოლდოვა), ბოსნია, ჰერცეგოვინა, კოსოვო

1 ბრუს ჯენტლესონი. ამერიკის საგარეო პოლიტიკა, არჩევანის დინამიკა 21-ე საუკუნეში, თბილისი, 2015. გვ. 11-12.
2 <http://www.parliament.ge/uploads/other/49/49745.pdf>

(ყოფილი იუგოსლავია), ქაშმირი (ინდოეთი), კვიპროსი (საბერძნეთი, თურქეთი), ტაივანი (ჩინეთი), ჰონგ კონგი (ჩინეთი), სამხრეთი ტიროლი (იტალია) და ა.შ. არსებული მდგომარეობის დრამატიზების ნაცვლად, თუ არ გვინდა ქართული სახელმწიფო პოლიტიკა რეალური პრობლემებისგან გაქცევას დაემსგავსოს, აუცილებელია ფილოსოფიური გააზრება (ზედმეტი პოლიტიზების გარეშე), მიდგომა დაგვეხმარება უპირველესი ამოცანის გარკვევაში – „თუ რა გვჭირს“, „რა სენით ვართ შეყრობილნი“ (დაავადებულნი) და როგორ მოვეძვნოთ გამოსავალი, რომელიც, ძირითადად მაინც, ქართველი ხალხისა და მისი ხელისუფლების სტრატეგიულ აზროვნებაზე, ჩვენს აზროვნებაში „ნესრიგის დამყარებაზე“, გონიერებასა და ქმედუნარიანობაზე იქნება დამოკიდებული.

კონფლიქტის დარეგულირების ორი გზა არსებობს: ძალისმიერი და მშვიდობიანი. ამდენად, ჩვენ, ქართველები, არჩევანის წინაშე არ ვდგავართ. ქვეყნის მთლიანობის უზრუნველყოფის ერთადერთ საშუალებად მხოლოდ მშვიდობიანი თანაარსებობა გვესახება. არჩევანამდე – რა გზას დავადგეთ – აუცილებელია, სწორად განვსაზღვროთ სახელმწიფოს ახალი მიზანი, დავასაბუთოთ მისი საჭიროება, სარგებლიანობა, მათ შორის, გარე სამყაროსთვის და სისტემური მიდგომით ჩამოვყალიბოთ მიზნის მიღწევის, მსოფლმხედველობისა და გარემო პირობების შესაბამისი, თანამიმდევრული, სტრატეგიული მოქმედების ერთიანი გეგმა (პროგრამა – პროექტი). არსებული რესურსებით (ინსტიტუციებით), ამის განხორციელება შეუძლებელია. ამიტომ, ვფიქრობთ, საჭიროა ახალი, არაპოლიტიზებული ინსტიტუცია, ინტელექტუალური რესურსი, რომელიც პოლიტიკის ველზე შეავსებს კონფლიქტების რეგულირების არჩეულ სტრატეგიას და ხელს შეუწყობს დაპირისპირებულ მხარეებს შორის ურთიერთობების გაჯანსაღების (თუნდაც, საკუთარი პრაგმატული ინტერესებიდან გამომდინარე) აუცილებლობის გაცნობიერებას.

ჩვენი სახელმწიფოებრივი მშენებლობის გზა ქართულ-აფხაზური, ქართულ-ოსური და მულტიეთნიკურია. იგი დღეს გადის განათლებაზე, როგორც სისტემურ ქმედებათა პროცესზე, მის უმაღლეს მწვერვალზე მეცნიერებაზე, როგორც ობიექტური ცოდნის ჭეშმარიტ წყაროზე და მოტივირებულ, პრაგმატულად მოაზროვნე და საზოგადოების ყველაზე ჯანსაღ ნაწილზე, როგორც ჩვენს შემდგომ თაობაზე - ახალგაზრდობაზე.

ინსტიტუცია, რომელიც მოიცავს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდების ერთობას, არის საგანმანათლებლო დაწესებულება. მას აქვს შესაძლებლობა, არა მხოლოდ დააკმაყოფილოს აღნიშნული მოთხოვნები (ისე, რომ თავად არ დაზარალებეს), მოახდინოს ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების გენერირებისა და ფორმირების თავისუფალ საბაზისო სივრცედ გარდაქმნა და იქცეს კონფლიქტის მშვიდობიანი დარეგულირების საწყისად. ასეთი ინსტიტუცია ერთადერთია და ეს არის უნივერსიტეტი. დიახ, უნივერსიტეტი – ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების გენერირებისა და ფორმირების საბაზისო სივრცე, ყველგან და ყველა დროში განათლების, მეცნიერების, კულტურის, ჰუმანური ტრადიციების, პროგრესის, ცივილიზაციისა და, რაც მთავარია, თავისუფლების სიმბოლო.

უნივერსიტეტის იდეა, ანუ მისია, თავის თავში მოიცავს ისეთ პრინციპებს როგორებიცაა: თავისუფლება, ჰუმანიზმი, სეკულარიზმი, დემოკრატია, ტოლერანტობა, როგორც ადამიანური საწყისის ნამდვილი ტრიუმფი და ა.შ. სწორედ ამ ლიბერალური ღირებულებების საფუძველზე მოხდა საერთო ევროპული ცნობიერების ჩამოყალიბება, სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირება, ინდუსტრიალიზაცია, ეკონომიკის მოდერნიზაცია და საზოგადოების კეთილდღეობის ამაღლება.

მსოფლიოს მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილება ადასტურებს, რომ უნივერსიტეტი, როგორც განათლების ელიტური კერა:

- აერთიანებს ისტორიულად მიღებულ ტრადიციულ ცოდნასა და თანამედროვე, ინოვაციურ მიდგომებს;

- ხელს უწყობს ზოგადსაკაცობრიო პრობლემების, თაობებსა და განსხვავებული ინტერესების მქონე აქტორებს შორის არსებული წინააღმდეგობების დაძლევას;

- სუბიექტური და სარგებლის მიღების ობიექტური, პრაგმატული პოზიციიდან გამომდინარე, იგი, როგორც მთავარი ბენეფიციარების სტუდენტისა და პროფესორის დამაკავშირებელი ინსტიტუცია, ბუნებრივად წარმოქმნის მათი ურთიერთთანამშრომლობის, ინფორმაციის მიღება-გაცვლის შესაძლებლობისა და ინტერესების სინერგიის აუცილებლობას, უზრუნველყოფს მემკვიდრეობითობის პრინციპების დაცვასა და რეალიზაციას;

- ხასიათდება პრაქტიკული ფილოსოფიისა და ჰუმანური პოლიტიკის მთავარი ცნებების, დასა-

ვლური აზროვნების ძირითადი ღირებულებების პიროვნული და მეცნიერული თავისუფლების მაღალი ხარისხით. იგულისხმება საუნივერსიტეტო, ანუ აკადემიური თავისუფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა, რომლის გარეშეც შეუძლებელია კრეატიული აზროვნების ფორმირება და განვითარება;

– სარგებლობის ისტორიულად დამკვიდრებული ინსტიტუციური ერთეულის მიმართ საზოგადოების ნდობითა და მოლოდინებით. ორიენტირებულია მომავლის სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირებაზე, რომელსაც შეუძლია ეროვნული ფასეულობების მიხედვით სახელმწიფოსა და ხალხის ბედის განსაზღვრა.

– სხვა შესაძლებლობებთან ერთად, განათლების, ინფორმაციის მიღების, ახალი ცოდნის წარმოქმნა-გავრცელების, ინდივიდუალური უნარების გამოვლენისა და მათი განხორციელების, კრიტიკული, შემოქმედებითი, სტრატეგიული, ჭეშმარიტი სახელმწიფოებრივი აზროვნების, სწორი, ცოდნაზე დაფუძნებული, დროის გამოწვევების შესაბამისი ხედვების ფორმირების მყარი საფუძველია;

– არის პროგრესისა და უწყვეტობის პროცესი, სადაც ყალიბდება საშუალო კლასი და ელიტა, ვითარდება ეროვნული კულტურა, უპირველეს ყოვლისა, ახალგაზრდობაში. რაც მთავარია, ის ადგილია, სადაც ნათლად ვლინდება ეპოქის შემეცნება და „ჭეშმარიტების ძიების გზა, როგორც ადამიანის, დამოუკიდებელი ინდივიდის, პრეროგატივა“¹.

– აჩენს რეალურ შესაძლებლობას, ფორმირებადი გლობალური სივრცის ქარტეხილებში გამოატაროს დროსთან ადაპტირების ეროვნული ენერგია, შეასრულოს თვითრეგულირების უნარის შენარჩუნება-განმტკიცების ისტორიული, საგანგებო მისია და სხვ.

უნივერსიტეტი, დღევანდელ პირობებში, საკუთარი ფუნქციის ახლებური გააზრების საფუძველზე და განახლებული მისიის მეშვეობით, აჩენს შესაძლებლობას, იქცეს ქვეყნის მუდმივი პროგრესის, განათლების, კულტურისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების ისეთ კერად, საერთაშორისო არაფორმალური პოლიტიკის სუბიექტად, რომელიც საერთაშორისო სამეცნიერო სკოლების თანამედროვე თეორიების აქტიურ განხილვასთან ერთად, საზოგადოებას წარუდგენს ინტერდისციპლინარულ კვლევებზე დაფუძნებულ პროექტებს, პრობლემების, მათ შორის ტერიტორიულ მთლიანობასთან დაკავშირებული საკითხების გადანეწყვის ალტერნატიულ რეკომენდაციებს და ა.შ.

რიულ მთლიანობასთან დაკავშირებული საკითხების გადანეწყვის ალტერნატიულ რეკომენდაციებს და ა.შ.

ცხადია, უნივერსიტეტი დაარსების დღიდან პოზიციონირებს, როგორც უნივერსალური საგანმანათლებლო კერა, რომლის გარეშე წარმოუდგენელია რაიმე სახის საზოგადოებრივი წარმატება და განვითარების პერსპექტივის სწორად განსაზღვრა. სწორედ უნივერსიტეტის ნიალში იშვა „ახალი ევროპის“ ფორმირების იდეა, მაგრამ ფაქტია, ევროპაშიც და, ზოგადად, მსოფლიოშიც არის სერიოზული პრობლემები, რომელთა მოგვარებაც, სამწუხაროდ, არსებული მიდგომების საფუძველზე ვერ ხერხდება. ფაქტია, უნივერსიტეტი დღეს სრულად ვერ ასრულებს თავის რეალურ ფუნქციას – პრობლემების მიმართ ვერ აყალიბებს ერთიან ხედვასა და ვერ გვთავაზობს პრობლემათა დაძლევის მექანიზმს. ვფიქრობთ, არსებული მდგომარეობის ახსნა ამგვარად არის შესაძლებელი:

I. ჩვენი წარმოდგენა უნივერსიტეტის, ანუ, მისი შესაძლებლობების შესახებ გადაჭარბებულია;

II. უნივერსიტეტი (განათლება და მეცნიერება) „ჩამორჩა დროს ცვლილების პროდუქტს, ვერ იქცა მნიშვნელოვან სოციალურ პოლიტიკურ ძალად და ვერ პასუხობს თანამედროვე გამოწვევებს. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია, მისი მოდერნიზაცია, შემდგომი განვითარება. უნივერსიტეტს მართალია, აქვს განვითარების რესურსი, არსებული ცოდნის აკუმულირებისა და მეცნიერული მეთოდოლოგიის გამოყენებით, ახალი პრაქტიკის შექმნის შესაძლებლობაც. მაგრამ, სამწუხაროდ, თანამედროვე პრობლემებისთვის გამკლავებისა და შიდა ტრანსფორმაციისთვის, ეს საკმარისი არ არის.

ამდენად, აუცილებელია, განვსაზღვროთ, თუ რა ტიპის პრობლემებთან გვაქვს საქმე. ზოგადად, როდესაც გლობალურ პრობლემებზეა საუბარი, უპირველეს ყოვლისა, კონფლიქტებს გულისხმობენ (შიდაეთნიკურს, პოლიტიკურს, ეთნოპოლიტიკურს, სამხედროს, სოციალურს, რელიგიურს, ეკონომიკურს...), რაც არ არის გასაკვირი, რადგან, თანამედროვე კონფლიქტები, სოციალურ ცხოვრებაში ნეგატიური გავლენის მქონე ყველაზე მასშტაბიანი მოვლენებია. ვფიქრობთ, უნივერსიტეტი მაყურებლის მდგომარეობისა და „კარგი დროის“ მოლოდინის რეჟიმში ვერ იქნება

¹ კარლ იასპერსი. უნივერსიტეტის იდეა. <http://www.socium.ge/index.php/articles/education/60-2012-08-07-20-16-19>, ბოლო ნახვა 2024 წლის 5 თებერვალი.

(ვინც კარგ დროს ელოდება, იგი ცუდს ახანგრძლივებს) და პრობლემატიკა ფუნდამენტურ დონეზე უნდა შეისწავლოს. ვგულისხმობთ, არა კონკრეტულად კონფლიქტის, როგორც ჩვენი ლოკალური პრობლემის, არამედ, ზოგადად, ყველა ტიპის კონფლიქტის გამომწვევი მიზეზების საფუძვლის, ანუ, ზოგადად, ყველა დაპირისპირების საწყისის ქვეყნებს შორის გაუცხოების დადგენას, მისი შემდგომი აღმოფხვრის მიზნით.

ამოცანა მეტად რთულია და უნივერსიტეტისგან მოითხოვს არა მხოლოდ ცოდნასა და გამოცდილებას, ან მათ გაღრმავებას, არამედ არსებით გარდაქმნასა და ახალი მეცნიერების, როგორც ახალი ცოდნის წარმოქმნას – მის დაბადებას. სამწუხაროდ, საამისო რესურსი და გამოყენების შესაძლებლობა, დღევანდელ უნივერსიტეტს დამოუკიდებლად, როგორც ერთ სუბიექტს, არ გააჩნია. მეტიც, რაგინდ გაგვიკვირდეს, დღეს თავად უნივერსიტეტის იდეა განიცდის კრიზისს და ესაჭიროება დროსთან ადეკვატური ინოვაციური იდეებითა და განვითარებაზე ორიენტირებული მოქმედებით განახლება¹.

თუ გავითვალისწინებთ იმ ელემენტარულ ჭეშმარიტებას, რაც ბუნების კანონით განსაზღვრულ აუცილებელ პირობას წარმოადგენს – ახალი სიცოცხლის მიცემა შეუძლია მხოლოდ ორ სუბიექტს, მათი აუცილებელი თავსებადობის შემთხვევაში, „დანყვილებით“. ვინ, ან რა შეიძლება იყოს ის ჯანსაღი, უნივერსიტეტთან თავსებადი, რომელიც უნივერსიტეტის მსგავსად, განუმეორებელი და ამოუწურავი შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, ამართლებს თავის არსებობის აუცილებლობას, აქვს მდიდარი წარსული – ფესვები, მომავალი, სარგებლობს მაღალი ავტორიტეტითა და საზოგადოების მხოლოდ დადებითი მოლოდინიდან გამომდინარე, ასოცირდება მშვიდობასა და ხელოვნებასთან? ამ ურთულეს კითხვაზე პასუხის გასაცემად უნდა გამოვიდეთ ჩვენი და, ზოგადად, ყველაზე დიდი პრობლემის – კონფლიქტის დარეგულირების მიზნიდან. ფაქტია, რომ ყველა კონფლიქტის წარმოქმნის საფუძველი, ნაირსახეობის მიუხედავად, ყველასთვის საერთოა და იგი, ურთიერთობების გაუცხოებაში უნდა ვეძებოთ. ვგულისხმობთ, როგორც ადამიანებსა და სოციალურ ჯგუფებს, ასევე, ინსტიტუტებს, ქვეყნებს...

ამდენად, როგორც კონფლიქტის დაძლევის, ასევე უნივერსიტეტის მისიისა და საერთო მიზნის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ვისაც შეუძლია,

იქცეს უნივერსიტეტის უმნიშვნელოვანეს პარტნიორად, არის მხოლოდ – დიპლომატია. მართალია, იგი, უნივერსიტეტის მსგავსად, მოდერნიზაციის მიუხედავად, ჩამორჩა დროს, მაგრამ მას, როგორც ურთიერთობების ხელოვნებას, ერთადერთს აქვს პოტენციალი – დიპლომატია (მშვიდობიანი მოლაპარაკებები) მაღალ მეცნიერულ დონეზე აიყვანოს, რისი რეალიზაციაც მხოლოდ უნივერსიტეტშია შესაძლებელი.

ცოტა რამ დიპლომატიიაზე:

ნაშრომის შესავალში უკვე აღვნიშნეთ, რომ „დიპლომატია“ კაცობრიობის განვითარების ისტორიაში ადამიანთა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური საქმიანობის ერთ-ერთი ურთულესი და, ამავდროულად, მეტად საჭირო სფეროა, რომელმაც დღემდე განვითარების რთული და დაბრკოლებებით აღსავსე გზა განვლო.

დიპლომატიაზე ბევრი დანერგა და მომავალშიც ბევრი დაინერგება. მისი, როგორც საგნის, მრავალფეროვანი და ხშირად განსხვავებული შეფასებების მიუხედავად, დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ეპოქაში დიპლომატიის მნიშვნელობა იზრდება და მისი მოქმედების არეალი ფართოვდება. ფაქტია, დღემდე არასდროს ყოფილა სამყარო ძლიერ, პროგნოზირებად, თანამიმდევრულ, ერთიან სტანდარტებსა და კრიტერიუმებზე დაყრდნობილ დიპლომატიაზე ესოდენ დამოკიდებული.

დიპლომატია სათავეს იღებს საგარეო ურთიერთობების, საგარეო პოლიტიკის არსებობის დღიდან. პოლიტიკური ტერმინი – დიპლომატია ბერძნული წარმოშობისაა და ნიშნავს ორ შეტყუებულ ფიცარს ან პატარა დაფებს წარწერით: „დიპლომა.“ მათ თან ატანდნენ ელჩებს, მათი მისიის, უფლებებისა და მოვალეობების განსახორციელებლად. ცნება „დიპლომატია“ თანდათანობით დაიხვეწა შინაარსობრივად, გამოიკვეთა, მისი ადგილი, დანიშნულება სახელმწიფო პოლიტიკაში და შეიძინა საერთაშორისო საზოგადოების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი როლის – საგარეო პოლიტიკის მიზნებისა და ამოცანების სათანადოდ განხორციელების ფუნქცია.

თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში ერთმანეთისგან განასხვავებენ დიპლომატიის სამ გაგებას:

I. მსოფლიო პოლიტიკაში რეპუტაციის მქონე სახელმწიფოებსა და სხვა ერთეულებს შორის ურთიერთობის წარმართვა ოფიციალური აგენტების

მიერ მშვიდობიანი საშუალებებით. ეს ამ ტერმინის ყველაზე ფართო გაგებაა¹;

II. ოქსფორდის ინგლისურ ლექსიკონში წარმოდგენილია სერ ჰაროლდ ნიკოლსონის გაანმარტება: „დიპლომატია არის საერთაშორისო ურთიერთობების მართვა მოლაპარაკებების საშუალებით; მეთოდი, რომლითაც ეს ურთიერთობები ერთმანეთთან შესაბამისობაში ექცევა ელჩებისა და დესპანების მიერ: დიპლომატიის საქმიანობა ან ხელოვნება“²;

III. საერთაშორისო ურთიერთობების იმგვარი წარმართვა, რომელიც ამ ტერმინის ყოველდღიური მნიშვნელობით გამოიყენება. ჰედლი ბულის მოჰყავს, ამ თვალსაზრისით, სერ ერნესტ სატოუს განთქმული განსაზღვრება: „დიპლომატია არის ინტელექტისა და ტაქტის გამოყენება დამოუკიდებელი სახელმწიფოების მთავრობებს შორის ურთიერთობების წარმართვისთვის, რაც ხანდახან ამ მთავრობების ვასალურ სახელმწიფოებთან ურთიერთობებზეც ვრცელდება; ან კიდევ უფრო მოკლედ, სახელმწიფოებს შორის საქმიანობის წარმართვა სამშვიდობო მეთოდებით“³.

ჩვენს შემთხვევაში, განსაკუთრებული ინტერესის საგანი და შესწავლის ობიექტია დიპლომატია, როგორც საქართველოს – საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის – გარე სამყაროსთან ურთიერთობის (საგარეო პოლიტიკის), ასევე, ქვეყნის შიგნით მშვიდობიანი გზით მოლაპარაკებათა წარმოების, საკუთარი მოქალაქეების უფლებებისა და ქვეყნის ინტერესების დაცვის ინსტრუმენტი. უფრო ზუსტი მნიშვნელობით კი, იგი მოლაპარაკებების მეცნიერებაა და ურთიერთობის ხელოვნება. ან, უბრალოდ, ხელოვნება – საქმის ცოდნით განახორციელოს, წარმართოს და აწარმოოს პოლიტიკური მოლაპარაკებები, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის გარეთ. მართალია, დიპლომატიების მსჯელობის საგანია შეიარაღებული კონფლიქტები ეთნიკურ ჯგუფებს, ერებს, ქვეყნის შიგნით, ქვეყნის გარეთ, ქვეყნებს შორის და ა.შ. მაგრამ, მათი საქმიანობა განსხვავდება სამხედრო-ოპერატიული საქმიანობისგან და მხოლოდ მშვიდობიან ხასიათს ატარებს. კერძოდ, იგი მხარეებს შორის საერთო ინტერესების მოძებნასა და კონფლიქტური საკითხების გარკვევას ემსახურება – მხოლოდ და მხოლოდ მოლაპარაკებების

გზით. „დიპლომატიის არდადეგების ომი ეწოდება“ (გუსტავ იუნგი – შვეიცარიელი ფსიქიატრი და ფსიქოთერაპევტი), დიპლომატიის მარცხის შედეგი კონფლიქტია. კონფლიქტების მშვიდობიანი მოგვარება, განსხვავებული, ხშირად დიამეტრალურად საპირისპირო ინტერესების მორიგება, დაინტერესებულ მხარეების შორის დარღვეული ინტერესთა წონასწორობის აღდგენა და მათი თანამშრომლობის უზრუნველყოფა – დიპლომატიის უმთავრესი დანიშნულებაა.

ტერმინმა „დიპლომატია“ – მიუხედავად იმისა, რომ შეინარჩუნა თავისი კლასიკური ფუძე და დღემდე მოიხსენიება პოლიტიკის წარმართვის (ძირითადად საგარეოს) იმ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტად, რომელიც სახელმწიფო მიზნების შესრულებას ემსახურება, თანამედროვე გამოწვევების ფონზე განიცადა ტრანსფორმაცია, დაკარგა ერთმნიშვნელოვანი განმარტება და შეიძლება ითქვას, რომ საჭიროების შედეგად გაფართოვდა მისი მნიშვნელობა.

დღეს საზოგადოებრივი ინტერესი დიპლომატიისა და ზოგადად საგარეო პოლიტიკის (ასევე საშინაოს და საგარეოს) მიმართ საგრძნობლად იზრდება. მისი პრინციპები, განხორციელების მეთოდები და საშუალებები საზოგადოებისთვის, ინფორმაციისადმი თავისუფალი წვდომის გამო, კოგნეტიურად და ემოციურად ხელმისაწვდომი გახდა. რის შედეგადაც, ეს სფერო ფართო მასებისთვის განსაკუთრებული ინტერესის საგანია. ზოგადად, პოლიტიკისადმი ინტერესმა და საზოგადოების ჩართულობამ გააღრმავა სახელმწიფოთა დემოკრატიული პრინციპები, გახადა საზოგადოებრივი ინსტიტუტები უფრო ძლიერი და დამოუკიდებელი, ჩამოაყალიბა თანამედროვე სამოქალაქო საზოგადოება, რამაც, თავის მხრივ, დასავლური ცივილიზაცია მიიყვანა ეკონომიკურ და პოლიტიკურ წარმატებამდე.

ფაქტია, სწორედ სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობისა და კონტროლის გარეშე დარჩენილი პოლიტიკური სისტემა, შესაძლოა, აღმოჩნდეს, როგორც ქვეყნის შიგნით მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში, აგრეთვე, სხვა სახელმწიფოების, ან საერთაშორისო ორგანიზაციების მიმართ აღებული ვალდებულებების ტყვეობაში. ამგვარ ვითარებაში, სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკა

1 ჰედლი ბული. ანარქიული საზოგადოება: წესრიგის საკითხი მსოფლიო პოლიტიკაში, მთარგმნელი გიორგი ხელაშვილი, თბ., 2003. გვ. 178.

2 ჰედლი ბული, ავტორს მხედველობაში აქვს ოქსფორდის ენციკლოპედია.

3 Harold Nicolson, Diplomacy (Oxford University press), 1950.P.15. შდრ. ჰედლი ბული. ანარქიული საზოგადოება: წესრიგის საკითხი მსოფლიო პოლიტიკაში, გვ. 178.

ვერ იქნება ეფექტიანი და მაშასადამე, ვერცერთი პარტიის პოლიტიკა და წინასაარჩევნო პროგრამა ვერ ჩაითვლება სრულყოფილად. ისეთი პატარა ქვეყნისთვის, როგორც საქართველო, სასიცოცხლოდ აუცილებელია ქვეყნის შიგნით დემოკრატიულ პრინციპებზე, სახელმწიფო-საზოგადოების ვერტიკალურ ურთიერთობებზე დაყრდნობით, ჩამოყალიბდეს საგარეო პოლიტიკური ხედვა და მისი განხორციელების ერთგვარი დიპლომატიური გზამკვლევი, განერილი დროსა და სივრცეში.

კვლევები გვიჩვენებს, რომ მსოფლიოში აქტიურად მიმდინარე გლობალიზაციისა და ციფრული ტექნოლოგიების განვითარების პროცესები ზღუდავს ტრადიციული პროფესიების გამოყენების არეალს. ამასთან, მხოლოდ ძლიერდება ისეთი „კონსერვატიული“ პროფესიის მნიშვნელობა, როგორიცაა დიპლომატია. ჩვენს თვალწინ ყალიბდება ახალი პოლიტიკური რეალობა: იზრდება ყველა მოთამაშისთვის (მიუხედავად „ზომისა და წონისა“), ქცევის ერთიანი წესების მნიშვნელობა. ამასთან, საქართველოსთვის განსაკუთრებულ სირთულეს ქმნის ის გარემოება, რომ აღნიშნულ წესებზე ღია იერიშის მიტანის შედეგად, სახეზეა 21-ე საუკუნეში ევროპის ტერიტორიაზე უკვე ორი ღია კონფლიქტი (2008 წელს – საქართველოში და 2014 წელს – უკრაინაში).

გლობალურ პროცესებთან ერთად, დიპლომატია არ უნდა ჩამორჩეს საზოგადოების დინამიურ განვითარებას, რაც ასოცირდება საერთაშორისო ურთიერთობების, როგორც არა მხოლოდ ოფიციალურ პირთა მოლაპარაკებების უპრეცედენტო გააქტიურებასთან, ხალხთა შორის ურთიერთქმედების ახალი ფორმებისა და მეთოდების განვითარებასთან. აღნიშნული პროცესები იწვევს დიპლომატიის ახალი სახეობებისა და ფორმების გაჩენას. ვინც ამ პროცესებს დროულად შეაფასებს, გაიაზრებს და გამოიყენებს, შეიძენს მოვლენების განვითარებაზე ზემოქმედების სრულიად ახალ ბერკეტებს. ინფორმაცია რეალურ დროში გადაიცემა ათასობით კილომეტრზე, იგი მყისიერად ხდება მილიონების საკუთრება. შედეგად, დღეს, არსებითად, ყველა მოქალაქეს აქვს საკუთარი წარმოდგენა, როგორც დიპლომატიაზე, ასევე ზოგადად საშინაო, საგარეო და გლობალური პოლიტიკის პრობლემებზე.

დიპლომატია უკლებლივ ყველა ქვეყნისთვის მნიშვნელოვანია, მაგრამ განსაკუთრებით ისეთ მდგომარეობაში მყოფი სახელმწიფოსთვის, რო-

გორიცაა საქართველო. ვგულისხმობთ ჩვენს ძლიერ მეზობელთან, მათ შორის ტრადიციული დიპლომატიის სფეროში, გაეროს უშიშროების საბჭოს მუდმივ წევრთან, რუსეთის ფედერაციასთან (გასაგები მიზეზების – ჩვენი მიწა-წყლის ნაწილის დროებითი ოკუპაციის გამო) დიპლომატიური ურთიერთობების განწყვეტას, რამაც გამოიწვია ერთიანი ცოცხალი ორგანიზმის ქართული სახელმწიფოს სივრცეებად დაყოფა, გამყოფი ხაზები ეთნოსების დროებითი განცალკევება და ზოგადად საერთო კეთილდღეობის პერსპექტივის კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენება. ეს არის ის რთული რეალობა, რომელშიც ჩვენს ქვეყანას უწევს საკუთარი სუვერენიტეტის, დამოუკიდებლობის, საზღვრების ხელშეუხებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობის დაცვა.

ამასთან, საქართველოს აქვს საკუთარი უპირატესობები: ისტორიული სამართლიანობა და საერთაშორისო სამართალი – თანამედროვე მსოფლიო წესრიგის საყრდენი. მართალია, კარგია ჩვენი ამ უპირატესობის, როგორც რესურსის ფლობა, მაგრამ აუცილებელია მისი გამოყენების შესაძლებლობის გაჩენა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, რესურსმა შეიძლება, ჩვენი ქვეყნის ინტერესის წინააღმდეგ იმუშაოს (რაც არაერთხელ დაგვემართა). სწორედ ამ მიზნის რეალიზაციის საჭიროება განაპირობებს ძლიერი დიპლომატიის აუცილებლობას.

უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემოებაც, რომ დიპლომატიის მხოლოდ ტრადიციული მეთოდებისა და ფორმების გამოყენებით რთული იქნება საერთაშორისო ასპარეზზე არსებულ პრობლემებთან და გამონეწევებთან გამკლავება.

საქართველომ დაიმკვიდრა ავტორიტეტი, უპირველესად, რეგიონში, როგორც ერთ-ერთმა გამორჩეულმა გეოსტრატეგიული (გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური) მნიშვნელობის მქონე სამხრეთ კავკასიურმა ქვეყანამ და „დიდი კავკასიის“ ნაწილმა. ქართული დიპლომატია შეეცადა, გრძელვადიანი დაბალანსებული, განონასწორებული და ამოცნობადი პოლიტიკა განეხორციელებინა. მიუხედავად ამისა, შემდგომი წინსვლის შესაძლებლობები უკიდურესად შეიზღუდება, თუ დიპლომატიის მოქმედება შემოიფარგლება მხოლოდ მოქმედი ტრადიციული მეთოდებითა და ფორმებით.

საქართველომ განაცხადა, რომ საკუთარ ინტერესებს დაიცავს მხოლოდ მშვიდობიანი საშუალებებით, სამხედრო ძალის გამოყენების გარეშე¹.

1 Georgia Makes 'Unilateral Pledge' of Non-Use of Force Civil Georgia, Tbilisi / 23 Nov.'10 / 17:09 [https:// old.](https://old.)

ეს ნიშნავს, რომ უპირველესი ამოცანის, ქვეყნის მთლიანობის აღდგენის მიზნით, არსებული კონფლიქტებისა და მათთან დაკავშირებული რთული გეოპოლიტიკური, გეოეკონომიკური და სამხედრო-პოლიტიკური და სხვა პრობლემების გადაწყვეტა ქვეყანას მოუწევს მხოლოდ „რბილი ძალის“, მათ შორის დიპლომატიის აქტიური ჩართულობითა და მხოლოდ მასთან ერთად. შექმნილი ვითარება გვაიძულებს, გადავხედოთ დიპლომატიისადმი ჩვენს დამოკიდებულებას, ვიფიქროთ მისი ახალი ფორმებისა და მეთოდების გამოყენებაზე, გავაძლიეროთ სახელმწიფოს მაკოორდინებელი როლი, უზრუნველყოთ ყველა ინსტიტუტის, მათ შორის, საგანმანათლებლო და არასახელმწიფო კომპონენტების კოორდინირებული საქმიანობა, დიპლომატიის სფეროში ქვეყანაში არსებული საუკეთესო ინტელექტუალური და პროფესიონალური რესურსის მაქსიმალური გამოყენება, დარგის მაღალი დონის სპეციალისტების მომზადება (მათ შორის, საქართველოს მიერ დროებით არაკონტროლირებადი რეგიონებიდანაც), რომლებიც იქნებიან „შეიარაღებული“, როგორც ფუნდამენტური თეორიული ცოდნით, ასევე პრაქტიკული დიპლომატიური საქმიანობის უნარ-ჩვევებით.

საერთო ინტერესების ძებნისა და კონფლიქტური საკითხების მშვიდობიანი დარეგულირების მექანიზმების შემუშავების მიზნით, დიპლომატია ყალიბდებოდა საზოგადოებრივი მოთხოვნების საფუძველზე, რის შედეგადაც გამოიყო შემდეგი დარგები: – პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული, ბოლო პერიოდში ტექნოლოგიური და ციფრული, აგრეთვე, დიპლომატიაში ახალ ფორმებად ჩამოყალიბდა – სახელმწიფოთაშორისო, სამეცნიერო, საჯარო, ანუ სახალხო, სავაჭრო, სამედიცინო, მრავალშრიანი, პუბლიცისტური, სახელოვნებო, ტურისტული, საფეხბურთო დიპლომატიაც კი...

ზოგადად, მიმოვიხილოთ ჩვენი განსაკუთრებული ინტერესის საგნად ქცეული, რამდენიმე მათგანი:

– **სახალხო დიპლომატია** შედარებით ახალი მოვლენაა, რომელმაც განსაკუთრებული აქტუალურობა 21-ე საუკუნეში მოიპოვა, როდესაც პოლიტიკურმა ელიტებმა გააანალიზეს, რომ მხოლოდ პოლიტიკური და ეკონომიკური დიპლომატია ვერ უზრუნველყოფს სხვადასხვა ქვეყნის საზოგადოებებს შორის ურთიერთობების გაღრმავებასა და ჰარმონიზაციას. სახალხო დიპლო-

მატიის მეშვეობით, საზოგადოების ფართო ფენებისთვის ხელმისაწვდომი გახდა ქვეყნებს შორის, როგორც ეკონომიკური, ასევე, კულტურული მიმოსვლა, რამაც, თავის მხრივ, ქვეყნებს შორის ურთიერთობა უფრო ჰუმანური და საყოველთაო კეთილდღეობაზე ორიენტირებული გახადა. სახალხო დიპლომატიის ერთ-ერთი ყველაზე აქტიური და ეფექტიანი ძალაა სტუდენტობა. სხვადასხვა ქვეყანაში სტუდენტების მიმოსვლა ორიენტირებულია განათლების გაზიარებაზე, კულტურების გაცვლაზე, ტურიზმზე, კვლევით-საგანმანათლებლო სფეროში მეტი, როგორც ეკონომიკური, აგრეთვე, ფინანსური რესურსის მოზიდვაზე.

– **ეკონომიკური დიპლომატია** ნიშნავს ქვეყნის ეკონომიკური სპექტრის ყველა შესაძლო ინსტრუმენტის გამოყენებას, რა თქმა უნდა, მისი ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით. ეკონომიკური დიპლომატია შეიძლება მოიცავდეს სახელმწიფოს ყველა ძირითად საერთაშორისო ეკონომიკურ საქმიანობას;

– **კულტურული დიპლომატია** სახალხო დიპლომატიისა და „რბილი ძალის“ ის სახეობაა, რომელიც მოიცავს ერებსა და საზოგადოებებს შორის იდეების, ინფორმაციის, ხელოვნების, ენისა და სხვა კულტურული ასპექტების შეცნობას, გაცვლას, რათა ხელი შეუწყოს ურთიერთგაგებასა და თანამშრომლობას. კულტურული დიპლომატიის მიზანია, სხვადასხვა კულტურის მატარებელმა ხალხებმა შეიმუშაონ საერთო იდეალებისა და ინსტიტუციების გაგება, რათა ქვეყნებს შორის ეკონომიკური და პოლიტიკური მიზნებისათვის ფართო მხარდაჭერა შეიქმნას;

– **მრავალშრიანი დიპლომატია** (Multi-track diplomacy) მოიაზრებს აბსტრაქტულ გზას, რომელიც საერთაშორისო მშვიდობის დამყარების პროცესს რეალურად მიიჩნევს. მრავალშრიან დიპლომატიაში საზოგადოების ყველა სექტორი მნიშვნელოვანია, საჭიროა მათი მოსმენა, ჩართვა და წახალისება; საჭიროა მათი გაცნობიერება ერთიანად კონფლიქტის გაანალიზებაში, მისი მშვიდობიანი მოგვარების გზაზე, უპირველეს ყოვლისა, იმისათვის, რომ მოხდეს ძალადობრივი კონფლიქტის პრევენცია ან დასრულდეს დაწყებული კონფლიქტი. ეს არის ერთმანეთთან დაკავშირებული ინდივიდების, ინსტიტუციებისა და საზოგადოებრივი ჯგუფების აქტივობების ჯაჭვი, რომელიც ერთდროულად ხორციელდება რეალურ

ცხოვრებაში და მსოფლიოში მშვიდობის დამყარებისკენაა მიმართული;

კომერციული დიპლომატია (Commercial Diplomacy) – დიპლომატიის ეს ფორმა მოიაზრებს მთავრობის მიერ კომერციული ინტერესებისა და დიდი საწარმოების გამოყენებას საგარეო პოლიტიკის დღის წესრიგზე ზემოქმედებისთვის. კომერციული დიპლომატია ეფუძნება შიდა და გარე ინვესტიციებისა და წარმოების განვითარების ხელშეწყობას;

– სამოქალაქო დიპლომატია (Citizen diplomacy) – არის პოლიტიკური კონცეფცია, რომლის მიხედვითაც, ხდება მოქალაქეთა ჩაბმა ქვეყნის რეპრეზენტაციის პროცესში. როდესაც ოფიციალური კომუნიკაციის არხები არ არის სათანადო, ან სასურველი. სამოქალაქო დიპლომატია იდეალური საშუალებაა მხარეებს შორის ურთიერთობის შენარჩუნებისთვის. მოქალაქე დიპლომატები შესაძლოა, იყვნენ სტუდენტები, მასწავლებლები, სპორტსმენები, ხელოვანები, ბიზნესმენები, ტურისტები, სამშვიდობო აქტივისტები. მათზე მინდობილია პასუხისმგებლობა, რომ ჩაერთონ დანარჩენ მსოფლიოსთან ორმხრივი სარგებლის მომტან, შედეგიან ურთიერთობაში და სხვებიც ჩართონ მასში;

– დიდი ჯოხის დიპლომატია (Big Stick Diplomacy) – ეს სახელწოდება უკავშირდება თეოდორ რუზველტის სახელს, რომელმაც ციტატა მოიხმო ძველადრეკული ანდაზიდან: „**ილაპარაკე რბილად და გეჭიროს დიდი ჯოხი და შორს წახვალ**“. ეს იყო საგარეო პოლიტიკა, რომელიც შემდგომ Roosevelt Corollary- იდ იქნა წოდებული. Roosevelt Corollary აცხადებდა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებს ჰქონდა უფლება, „საერთაშორისო საპოლიციო ძალაუფლება“ გაეგრძელებინა დასავლეთ ნახევარსფეროზე. ეს გულისხმობდა, რომ სხვა ქვეყნებს არ უნდა ჰქონოდათ შესაძლებლობა, დასავლეთ ნახევარსფეროში გამოეწვიათ რაიმე სახის უნესრიგობა და საფრთხე შეექმნათ უსაფრთხოებისათვის. კონკრეტულად, ეს ეხებოდა ევროპასა და ლათინურ ამერიკას შორის კონფლიქტს ადრეულ 1900-იან წლებში. საბოლოოდ, ფრაზა „დიდი ჯოხი“ გამოიყენებოდა საგარეო პოლიტიკის მოლაპარაკებებთან მიმართებაში, რომელიც დიპლომატიურ საფარქვეშ მიმდინარეობდა და მხარდაჭერილი იყო

სამხედრო ძალის შესაძლო გამოყენების მუქარით¹.

– სამეცნიერო დიპლომატია – დიპლომატიის სახეობათაგან ჩვენს საკითხთან ყველაზე ახლოს სწორედ ეს ფორმაა. ამდენად, მეტ დროს სწორედ მას დავუთმობთ.

სამეცნიერო დიპლომატიის მხრივ, საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ბოლო ხანებში აქტიურად დაიწყო საუბარი ქვეყნის პოლიტიკური დღის წესრიგის შექმნის პროცესში სამეცნიერო წრეების ჩართვასა და მათი მხრიდან პოლიტიკური ელიტებისთვის რეკომენდაციების მიცემაზე, რაც, თავის მხრივ, აუცილებლობას წარმოადგენს. იგი, კონფლიქტების დარეგულირების გზაზე, კონსტრუქციული, საერთაშორისო პარტნიორული ურთიერთობების ჩამოსაყალიბებლად, ხალხთა შორის არსებული სამეცნიერო თანამშრომლობისთვის მნიშვნელოვანი რესურსია, რომელიც მდგრადი მშვიდობის მშენებლობის პროცესში, შეძლებს, დაეხმაროს სახელმწიფოს: „უზრუნველყოს საკუთარი უსაფრთხოება და თავიდან აიცილოს, მიმართულება შეუცვალოს ან გაანადგუროს მისი უსაფრთხოების წინაშე მდგარი მუქარა“², დაიწყოს მხარეებს შორის დიალოგი და ხელი შეუწყოს ინტერესთა კონფლიქტის დარეგულირების პროცესს. ამას აკეთებენ ძლიერი სახელმწიფოები, ძლიერება არ უნდა დაეუკავშიროთ ქვეყნის მხოლოდ სამხედრო პოტენციალს, მასთან ერთად, როგორც რესურსი, უნდა განვიხილოთ ინტელექტუალური, სამეცნიერო, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი, ახალი ტექნოლოგიები, მდგრადი ეკონომიკური განვითარება, გეოპოლიტიკური, გეოეკონომიკური ფაქტორები და ა.შ. თუკი დიდეს აზრით, ძლიერნი აკეთებენ იმას, რისი ძალაც აქვთ და სუსტნი ეგუებიან იმას, რასაც უნდა შეეგუონ³. პატარა სახელმწიფოებმა („დიდი“ და „პატარა“ პირობითი ცნებებია) უნდა შეძლონ ისეთი მექანიზმების მონახვა, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი უსაფრთხოების პრობლემების დაძლევაში რომ დაეხმარება. და ამ პროცესში პატარა ქვეყნისთვის მშვიდობა და მშვიდობის სწავლება უნდა იქცეს პოლიტიკური პრობლემების მოგვარების მექანიზმად.

სამეცნიერო დიპლომატია სამეცნიერო პოტენციალის, ერებს შორის საერთო პრობლემების

1 წყარო: <https://uslegal.com/>.

2 Samuel Hantigton, Why International Primacy Matters, International Security 17.4, Spring, 1993; 69–70.

3 თუკი დიდეს ციტატა დამოწმებულია წიგნიდან: ბრუს ჯენტლესონი. ამერიკის საგარეო პოლიტიკა, არჩევანი დინამიკა 21-ე საუკუნეში, დიუკის უნივერსიტეტი, მთარგმნელები: დავით აფრასიძე, ანა მიქაუტაძე, არჩილ აბაშიძე, გიორგი გვალია, ნინო ტკარიძე, ტარიელ სიხარულიძე, თამარ ქუმსიაშვილი, ნინო ფაველენიშვილი, თბილისი, 2015. გვ. 11. (ქართულ ენაზე).

მოგვარებასა და კონსტრუქციული საერთაშორისო პარტნიორობის ასაგებად¹ თანამშრომლობის, ცოდნისა და გამოცდილების გამოყენების საშუალებაა მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებში.

სამეცნიერო დიპლომატიის დეფინიციის განმარტება ფოკუსირდება მის სამ სახეობაზე:

1. „მეცნიერება დიპლომატიაში“ გულისხმობს უცხოური პოლიტიკის ამოცანების ინფორმირებულობას სამეცნიერო და ტექნოლოგიური რჩევებით;
2. „დიპლომატია მეცნიერებისათვის“ გულისხმობს საერთაშორისო სამეცნიერო თანამშრომლობის ხელშეწყობას;
3. „მეცნიერება დიპლომატიისთვის“ გულისხმობს სამეცნიერო თანამშრომლობის გამოყენებას ქვეყნებს შორის საერთაშორისო ურთიერთობების გასაუმჯობესებლად².

სამეცნიერო დიპლომატია, შეიძლება განისაზღვროს, როგორც საერთაშორისო, ინტერდისციპლინარული და ინკლუზიური პროცესი, რომელიც ცდილობს, დააბალანსოს ეროვნული ინტერესები ყველას სასარგებლოდ დედამიწაზე. გლობალურ საკითხებზე მსჯელობამ თანამედროვე ცივილიზაციისთვის მეცნიერების ღირებულება გამოავლინა. კერძოდ, გადანყდა, რომ პოლიტიკურმა ისტებლიშმენტმა მზადყოფნა გამოთქვა სამეცნიერო ღირებულებების რეალური დანერგვისა და პრაქტიკული გამოყენებისათვის და საიმისოდ, რომ მეცნიერება კვალდაკვალ ჩართულიყო სამეცნიერო დიპლომატიის ფორმატში. პოლიტიკურმა ისტებლიშმენტმა, თავის მხრივ, ცხადი გახადა, რომ აუცილებელი იყო სამეცნიერო რესურსების ეფექტური გამოყენება მშვიდობისა და კაცობრიობის კეთილდღეობისთვის.

მეცნიერება დიპლომატიაში ისევე შეიძლება განვიხილოთ, როგორც სამეცნიერო პოლიტიკა, რომელიც პოლიტიკოსებს მეცნიერებასთან, ტექნოლოგიებთან და ინოვაციებთან დაკავშირებულ, არსებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით მიაღწევენ გადაწყვეტილებებს. დიპლომატია მეცნიერებისთვის და მეცნიერება დიპლომატიისთვის ეხება თანამშრომლობის ხელშეწყობას ერებს შორის ურთიერთობების გასაუმჯობესებლად. სა-

მეცნიერო დიპლომატია არ არის ახალი, მაგრამ განაგრძობს იმ სფეროების განვითარებას, რომლებიც საჭიროებს საერთაშორისო თანამშრომლობას, მათ შორის მედიცინის, გარემოს, ნანოტექნოლოგიის, ალტერნატიული ენერგეტიკის სფეროში³.

თავის მხრივ, სამეცნიერო დიპლომატიასაც აქვს სხვადასხვა მიმართულება, მაგალითად, სამეცნიერო დიპლომატია: მეცნიერული პროგრესისთვის, ეკონომიკის, პოლიტიკის, მდგრადი განვითარებისთვის და ა.შ. მაგალითად, როდესაც სახელმწიფოები დებენ თანამშრომლობით ხელშეკრულებას თევზჭერის მართვაზე ან ინფექციურ დაავადებათა მონიტორინგის შესახებ, მათ სამეცნიერო ექსპერტიზა სჭირდებათ. ეს კი ხელს უწყობს ეკონომიკურ განვითარებას; როდესაც მეცნიერები ასტრონომიაში ან ფიზიკაში კომპლექსურ მრავალპროფილიან პროექტებზე მუშაობენ, ეს მეცნიერულ პროგრესს უწყობს ხელს, ხოლო როცა იდება დიპლომატიური შეთანხმებები მენეჯმენტისა და დაფინანსების შესახებ, ან ორ ქვეყანას შორის პოლიტიკური ურთიერთობები დაძაბული ან გაურესებელია, ერთობლივი კვლევითი ძალისხმევა მათ საშუალებას მისცემს, შეინარჩუნონ დიპლომატიური საუბრის შესაძლებლობა და მოიპოვონ ერთმანეთისნდობა.

თანამედროვე გლობალურად ურთიერთდაკავშირებულ ცივილიზაციაში სხვადასხვა ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტროებისთვის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების რეკომენდაციები უნდა გახდეს არსებულ პრობლემათა გადაწყვეტის ერთ-ერთი საშუალება. ეს ეხება ისეთ უმნიშვნელოვანეს საკითხებს, ზემოქმედებების საშუალებებსა და რესურსებს ერებს შორის, როგორიცაა მათი საზღვრების გასწვრივ, საზღვრების შიგნით და საზღვრების ფარგლებს გარეთაც არსებული ვითარება. საგარეო საქმეთა მინისტრებისთვის პოლიტიკის შემუშავების პროცესში „მტკიცებულების ბროკერები“ უნდა გახდნენ მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების მრჩეველები⁴, ანუ 2014–2015 წლიდან სამეცნიერო დიპლომატიის ფარგლებში მსოფლიოს მონინავე ქვეყნების პოლიტიკის შემუშავების, დაგეგმვისა და განხორციელების პრო-

1 Fedoroff, N, “Science diplomacy in the 21st Century”, Cell, 2009, 136 (1), January, pp. 9–11 55 Committee on Global Science Policy and Science Diplomacy (2011). National Academies.

2 Committee on Global Science Policy and Science Diplomacy (2011). U.S. and International Perspectives on Global Science Policy and Science Diplomacy: Report of a Workshop. National Academies Press, ISBN 978-0-309-22438-3, pp. 60.

3 Букалова С. В. (2018), Научная дипломатия: сущность и роль в системе между- народных отношений// Мировая политика. № 2. – С.95–103. DOI: 10.25136/2409- 8671.2018.2.25855. URL: <http://enotabene.ru/wi/article-25855.html> (რუსულ ენაზე).

4 National Research Council. 2015.

ცესში სარგებლობენ სპეციალური სამეცნიერო მრჩეველების რეკომენდაციებით¹.

ჩვენი აზრით, ეს გამოცდილება აუცილებლად გასაზიარებელია. სამეცნიერო დიპლომატია აღიარებს მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის ფუნდამენტურ მნიშვნელობას ჩვენი გლობალური ცივილიზაციის შემდგომი განვითარების პროცესისთვის. სწორედ ამიტომ სამართლისა და დიპლომატიის ფლექტჩერის სკოლამ ტუფტის უნივერსიტეტში, ასევე, გამოყენებითი სისტემების ანალიზის საერთაშორისო ინსტიტუტმა (IIASA) 2016 წლის ოქტომბერში, ვენაში, საგარეო საქმეთა სამინისტროებისათვის ერთობლივად მოიწვიეს საერთაშორისო დიალოგი მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების კონსულტაციების შესახებ. ვენა შეირჩა იმ პრინციპით, რომ აქ მდებარეობს გამოყენებითი სისტემების ანალიზის საერთაშორისო ინსტიტუტის შტაბბინა. ეს ფორუმი ისტორიაში შევიდა როგორც „ვენის დიალოგი“. დიალოგში ჩაერთვნენ დიპლომატები ოცზე მეტი ქვეყნიდან და დაადასტურეს, რომ აუცილებელია ქვეყნებს შორის „ცოდნის პლატფორმის“ ჩამოყალიბება.

ჯერ კიდევ 2014 წელს ჩამოყალიბდა მთავრობის სამეცნიერო რჩევის საერთაშორისო ქსელი (INGSA), რომელიც განიხილავს „სამეცნიერო მტკიცებულებების გამოყენებას პოლიტიკის ინფორმირებისთვის, ხელისუფლების ყველა დონეზე“. ანუ, მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნები თანხმდებიან, რომ მეცნიერების როლი და მნიშვნელობა პოლიტიკური და არაპოლიტიკური საკითხების, კაცობრიობის უსაფრთხოების, მშვიდობის შენარჩუნების საკითხში არის გადამწყვეტი მნიშვნელობის. და ამ დროს საქართველო განზე დგას აღნიშნული პროცესებიდან და ჩვენს სამთავრობო უწყებებს ჯერაც ვერ გაურკვევიათ, რა ხდება მსოფლიოში, სამეცნიერო პოტენციალის გამოყენების თვალსაზრისით. ისმის სრულიად ლოგიკური კითხვა: რამდენად ვართ დაკავშირებული ამ ორგანიზაციებთან, ვიღებთ თუ არა გამოცდილებას მათგან? იყენებენ თუ არა ჩვენი სამინისტროები სამეცნიერო პოტენციალს საშინაო და საგარეო საკითხების გადაჭრის პროცესში?

რადგან სამეცნიერო დიპლომატიის ფარგლებში არსებული რესურსი საუნივერსიტეტო განათლების ერთ აუცილებელ სეგმენტს – მეცნიერებას

მოიცავს, საუნივერსიტეტო ცხოვრება კი ორი ძირითადი პარადიგმის – სწავლისა და კვლევის, სწავლებისა და მეცნიერების ერთიანობაა, სამეცნიერო დიპლომატია კონფლიქტების რეგულირების პროცესში თამაშობს მდგომარეობაში ტოვებს ისეთ უმნიშვნელოვანეს რესურსს, როგორიცაა: სწავლის პროცესი და მისი ყველაზე მნიშვნელოვანი სუბიექტი – სტუდენტობა. ანუ სამეცნიერო დიპლომატია არ არის ორიენტირებული და ვერ ხედავს იმ მაორგანიზებული ძალის მნიშვნელობას, რომელზეც უნდა აშენდეს სახელმწიფოს ჯანსაღი მომავალი.

გვნამს, რომ ცალკე აღებული, ვერც დიპლომატიის რომელიმე ფორმა და ვერც უნივერსიტეტი შექმნის ახალ უნივერსალურ ცოდნას და ვერ იქცევა კონფლიქტის იმ მაორგანიზებელ ცენტრად, რომელსაც შესწევს ძალა, უპასუხოს არსებულ ფუნდამენტურ გამოწვევებს – კონფლიქტებს და იყოს ადეკვატური დროსთან მიმართებაში.

დრო არის ცვლილების პროდუქტი (და არა პირიქით), იგი არ მოდის, არამედ მიდის, ვინც კარგ დროს ელოდება, ცუდს ახანგრძლივებს. თანამედროვე პროცესებმა – გლობალიზაციამ და ტექნოლოგიურმა რევოლუციამ – განაპირობეს ცხოვრების დაჩქარებული რიტმი, რადიკალურად განსხვავებული ცხოვრების ტემპი, სადაც კონფლიქტის, (მას ყოველთვის არა აქვს უარყოფითი დატვირთვა – იშვიათად, მაგრამ იძლევა სოციალური ტრანსფორმაციის საშუალებას) თუნდაც ლოკალურის, გლობალურ პრობლემად ქცევის საფრთხე განუზომლად დიდია.

ისტორიულ კონტექსტში, კონფლიქტის პარალელურად, არსებობდა და არსებობს უნივერსიტეტიც და დიპლომატიაც, რომლებიც, ცალკე დიქტომიურად, მხოლოდ მეტ-ნაკლებად ასრულებენ თავიანთ ფუნქციებს, თუმცა ვერ პასუხობენ დროის გამოწვევებს. მაგრამ სწორედ უნივერსიტეტსა და დიპლომატიას შორის „ინტერდისციპლინური“ კავშირი აჩენს შესაძლებლობას, წარმოიქმნას ის ახალი თეორიულ – მეთოდოლოგიური ცოდნა, რომელიც კონფლიქტის დარეგულირების ახალ ფუნდამენტურ პარადიგმას შემოგვთავაზებს, შეცვლის უნივერსიტეტის ფოკუსს თეორიული ცოდნიდან პრაქტიკული მიმართულებისაკენ. იგი – უნივერსიტეტი არა თუ

¹ საგარეო საქმეთა სამინისტროებთან ფუნქციონირებს სამეცნიერო მრჩეველთა ინსტიტუტები ან საბჭოები, რომლებიც აქტიურად არიან ჩართული ქვეყნების საგარეო პოლიტიკის დაგეგმვასა და განხორციელებაში. უფრო მეტიც, სამეცნიერო მრჩეველები ჰყავთ ისეთ სამინისტროებს, რომლებიც ქვეყნის საშინაო საკითხებს აგვარებენ, მაგალითად, განათლების, ფინანსების, პოლიციის, იურისპრუდენციის, ჯანდაცვის, ჰუმანიტარული საკითხების გადასაჭრელად.

შევა კონფლიქტში, ან შემოიტანს მას საუნივერსიტეტო სივრცეში, რაც მოახდენს მის ესკალაციას (როგორც ადრე), არამედ შემოიტანს მხოლოდ „თემას“, მისი შემდგომი განვითარების მიზნით. ამგვარი მიდგომა საშუალებას მოგვცემს, კონფლიქტის პრობლემატიკა, მხარეთა დაპირისპირებიდან, გადავიყვანოთ თეორიულ – პრაქტიკულ დისკურსში და შევიმოშავოთ ის აუცილებელი მეთოდოლოგია, რომელიც ყველაზე ეფექტიანად უპასუხებს კონფლიქტს და მოემსახურება მის დარეგულირებას.

ახალი მიდგომა, ორგანული ბმა, თეორიული კონსტრუქციის ახალი ფორმატი, განწყობების წინასწარი გაჟღერებით აჩენს შესაძლებლობას, საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე, საუნივერსიტეტო სივრცეში შემოვიდეს და თავისი ადგილი დაიმკვიდროს პრობლემით დაინტერესებულმა ყველა აქტიურმა სუბიექტმა – როგორც სახელისუფლებო სტრუქტურებმა (უმათოდ, კონფლიქტი ვერ მოგვარდება), ასევე, ჩვენმა დედა ეკლესიამ, არასამთავრობო სექტორმა, საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და სამოქალაქო საზოგადოებამ. რაც მთავარია, დემოკრატიულ სივრცეში, თითოეული მათგანი ბუნებრივად დაიკმაყოფილებს თავის ჯანსაღ ინტერესს.

როგორც უნივერსიტეტი, ასევე დიპლომატია, ყველა არსებული სახეობით, ცალ-ცალკე არასრულად პასუხობენ არსებულ გამოწვევებს. ლოკალურ ან გლობალურ პრობლემებთან – კონფლიქტებთან გასამკლავებლად კი საჭიროა, დიპლომატია შემოვიყვანოთ უნივერსიტეტში და მივცეთ მას დატვირთვა, რომელიც მოემსახურება, უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფო ინტერესებს – ქვეყნის ერთიანობას, მთლიანობას, თავისუფლებას, კეთილდღეობასა და მისი გარანტირებული, უსაფრთხო მომავლის უზრუნველყოფას. აღნიშნულის განსახორციელებლად, უმნიშვნელოვანესი როლის შესრულება შეუძლია დიპლომატიას, რომელსაც ძალუძს, საფუძვლად იქცეს და ხელი შეუწყოს საზოგადოებებს შორის (როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე მის გარეთ) ახალი ჰარმონიული ურთიერთობების ჩამოყალიბებას. ვგულისხმობთ, ზოგადად დიპლომატიას მთლიანობაში და არა მის სახეობებს – ფორმებს, რომლებიც ცალ-ცალკე ისედაც ფუნქციონირებენ პრობლემების ფონზე.

დიპლომატია და უნივერსიტეტი, ცალცალკე, მონოციკლური ხასიათის მატარებელნი არიან, რაც იმას გულისხმობს, რომ მათ არ ძალუძთ შექმნან სისტემა, რომელიც შესაძლებელს გახდის,

გამოიმუშაოს ერთიანი მიდგომა. სწორედ ამიტომ შემოვიღეთ „საუნივერსიტეტო დიპლომატია“, რომელიც უფრო მეტია, ვიდრე ცალკე უნივერსიტეტი და დიპლომატია, იზოლირებული ფუნქციებით.

დასკვნა

საუნივერსიტეტო დიპლომატია უნდა განვიხილოთ ისეთ ინოვაციურ მიმართულებად, რომელიც არ უარყოფს და არც ემიჯნება დიპლომატიის ზემოთ ნახსენებ თუ სხვა ფორმებს, არამედ პირიქით, მათი თანაარსებობა და კოორდინირებული საქმიანობა ოფიციალურ პოლიტიკურ მიმართულებასთან ინტეგრირების გზით, სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე ხელისუფლების, სამოქალაქო საზოგადოებისა და საერთაშორისო თანამეგობრობის ჩართულობის პროცესის გაჯანსაღების შეუქცევადობის წინაპირობად შეიძლება იქცეს.

ვფიქრობთ, თანამედროვე გლობალური და ლოკალური (რეგიონული) პროცესების გადაკვეთაზე, სადაც საქართველო ისტორიულ გარემოებათა გამო აღმოჩნდა, დიპლომატიის ფორმები, სამეცნიერო დიპლომატიის ჩათვლით (ანუ, ჩაკეტილი აკადემიური სივრცით) არ შეიძლება შემოვიფარგლოთ და, პარალელურად, პოლიტიკური პრობლემების განხილვისას (გადანწყვეტისას) ავამუშაოთ კონკრეტულ სივრცეში არსებული არაპოლიტიზებული, ავტორიტეტული მეცნიერულ-ჰუმანისტური და ახალგაზრდული დიალოგის წარმართვის ახალი მაკონსოლიდირებელი და კომპლექსური მექანიზმები. ამ მიზნით, მიზანშეწონილია, განვიხილოთ „საუნივერსიტეტო დიპლომატია“, როგორც საერთაშორისო ურთიერთობების ახალი ფორმა და დიპლომატიის (მეტნაკლებად მისი ყველა სახეობის მომცველი) ახალი სახეობა, მისი განსხვავება და ძირითადი უპირატესობა ისაა, რომ, იგი ნდობისა და მშვიდობის აღდგენის პროცესში, მეტი რესურსის, უპირველესად კი, განსაკუთრებული ეთნიკური, მენტალური და სოციო-კულტურული ფასეულობების შემაკავშირებელი ფუნქციის მქონე ინსტიტუციის უნივერსიტეტის, სტუდენტ-ახალგაზრდობასთან ერთად, ჩართვის საშუალებას იძლევა.

აქედან გამომდინარე, სამეცნიერო დიპლომატიის გამოცდილების გათვალისწინებით, კონფლიქტების მოგვარებისადმი სისტემური მიდგომა და ის ახალი პარადიგმა, რომლის შესაძლებლობას აჩენს „საუნივერსიტეტო დიპლომატია“, როგორც უფრო ფართო, მასშტაბური

და ეფექტური სტრატეგია. იგი, სამშვიდობო ინიციატივებისა და სამეცნიერო აკადემიზმის შე-რწყმასთან ერთად, მოიცავს საზოგადოების ყვე-ლაზე ჯანსაღი და პრაგმატულად მოაზროვნე, მომავალი თაობის – სტუდენტობის ჩართულობას პარტნიორული ურთიერთობების ჩამოყალიბების სამშვიდობო პროცესში. ასევე, წარმოგვიდგება როგორც რბილი პოლიტიკის გამაერთიანებელი – უნივერსალური ფორმა, ახალი „ერთმანეთის შეუბღალავად და დაუმონებლად მორიგების“ (წმინდა ილია მართალი) დემოკრატიულ სივრცე-გარემოდ, რომელშიც სინქრონულად თანაარსე-ბობენ და თანამშრომლობენ რბილი ძალის ისეთი ჯანსაღი ფორმები, როგორიცაა, მაგალითად, სა-ხალხო, სამეცნიერო, კულტურული, საეკლესიო, სამედიცინო, ეკონომიკური, სპორტული, ტუ-რისტული დიპლომატია და ა.შ. მათთან უნისონში, „საუნივერსიტეტო დიპლომატიას“ ძალუძს, დაძ-ლიოს ისეთი სასიცოცხლო და აუცილებელი პრო-ბლემა, რომელიც ჯერ კიდევ ელის მოგვარებას.

„საუნივერსიტეტო დიპლომატია“ დაკავშირე-ბულია ისეთ უმნიშვნელოვანეს კატეგორიებთან, როგორიცაა „უნივერსიტეტი“ და „დიპლომატია“. მათი ორგანული შერწყმით, თანაბარი ინტერესე-ბითა და პარიტეტული ერთიანობით ყალიბდება სრულიად ახალი ფენომენი.

უნივერსიტეტი და დიპლომატია, ცხადია, შემ-თხვევითი მიზეზებით არ გაგვიერთიანებია სი-ნტაგმის „საუნივერსიტეტო დიპლომატიის“ ქვეშ. მისი შინაარსი „შიგნითა არსი“(უნივერსიტეტი და დიპლომატია ცალ-ცალკე) ქმნის „გარე არსს“ (უნივერსიტეტი და დიპლომატია ერთად), რო-გორც ამოუწურავ თავისთავადობას. იგი თავის ორსახოვან არსში მოიცავს პრობლემათა გადაჭ-რისა და თვითრეგულირების დღემდე, ჯერ კი-დეც გამოუყენებელ, აუმოქმედებელ უნიკალურ შესაძლებლობებს. ამ კონტექსტში გთავაზობთ უნივერსიტეტისა და დიპლომატიის, როგორც ინსტრუმენტებისა და მათგან წარმოქმნილი არა სიტყვათა წყობის, არამედ „რბილი ძალის“ ახალი ფენომენის – „საუნივერსიტეტო დიპლომატიის“ შესახებ ისტორიულ ექსკურსს.

„საუნივერსიტეტო დიპლომატია“ უფრო მე-ტია, ვიდრე ცალკე უნივერსიტეტისა და ცალკე დიპლომატიის იზოლირებული ფუნქციები. ის უნდა განვიხილოთ ისეთ ინოვაციურ მიმართულე-ბად, რომელიც არ უარყოფს და არც ემიჯნება ზე-მოდ ნახსენებ ფორმებს, განსაკუთრებით, ჩვენი ევროპელი მეცნიერების მიერ შემოთავაზებულ

„სამეცნიერო დიპლომატიას“.

„საუნივერსიტეტო დიპლომატია“, ბუნებრივია, გულისხმობს დიპლომატიის სხვა სახეობათა ცალ-კეულ ელემენტებს და, ამასთანავე, ორი „შეტყუ-პებული ფიცრის“ მსგავსად, საუნივერსიტეტო სი-ვრცისა და დიპლომატიის, ცოდნისა და პოლიტი-კის ორგანული შეერთებით, აყალიბებს მის ახალ სახეს, მეტიც, ქმნის ახალ თვისებრიობას.

„საუნივერსიტეტო დიპლომატია“, როგორც პოზიტიური კონცეფცია, დაინტერესებულ სუბი-ექტებს შორის კომუნიკაციის ახალი ეფექტიანი და ინოვა ციური ფორმა, მეცნიერების – დიპლო-მატიისა და სამეცნიერო კერის – უნივერსიტეტის დარგთაშორისი კავშირი, თაობათა, ადამიანებს შორის დამოკიდებულების სინერგიისა და სი-ყვარულის ფილოსოფია, ლოგიკურად ზუსტია, სრულიად თავისუფალია ორაზროვნებისა და ბუნდოვანებისაგან. უფრო კონკრეტულად – დიპ-ლომატიისა და სამშვიდობო განათლების ახალი ორერთიანი სახეობაა, რომელიც უნივერსალუ-რია და გულისხმობს არსებული, თუმცა დღემდე გამოუყენებელი რესურსის – აკადემიური და სა-მეცნიერო-კვლევითი (საუნივერსიტეტო) პოტენ-ციალის ამოქმედებას. ქმნის შესაძლებლობას, საუნივერსიტეტო სივრცეში ჩამოყალიბდეს მშვი-დობის სწავლებისა და აქედან გამომდინარე, მშვი-დობის მშენებლობის თვისებრივად ახალი ფო-რმატი, რომელიც უალტერნატივო სამშვიდობო – დიპლომატიური ენითა და სამეცნიერო დიალო-გის საფუძველზე, ხელს შეუწყობს ტრანსფორმა-ციულ მიდგომას. ამ მიზნის რეალიზაციის თეო-რიული კონსტრუქციის შესაქმნელად, სავალდე-ბულოა აუცილებელი ბაზისური ელემენტებისა და განწყობების წინასწარი გაჟღერება. კერძოდ:

– საზოგადოებათა ცნობიერებაში მშვიდობის კულტურის დამკვიდრება და მისი დინამიური ხედვის ჩამოყალიბება, რეალური ნდობის აღ-დგენა, მოუგვარებელი კონფლიქტების გაჭიანუ-რებული მდგომარეობის – „არც მშვიდობა, არც ომის“, მშვიდობისა და მისი მიღწევის სისტემური მეცნიერული აღქმა– გაცნობიერება, მხარეთა ურთიერთდამოკიდებულების მნიშვნელობის გა-გება ფსიქოლოგიურ, სულიერ, სოციალურ, პოლი-ტიკურ, ეკონომიკურ, სამხედრო და სხვა დონეზე;

– კონფლიქტების გამომწვევი მიზეზების არსის გარკვევა, შიშების აღმოფხვრა, მათში მონაწილე და სხვა დაინტერესებული მხარეების ინტერესე-ბის შესწავლა, ანალიზს, შეფასებას, მათ შორის თანხვედრის პოვნას, ცვლილებების პროცესების

სტიმულირებას, მიმართულს უარყოფითიდან დადებითის შექმნისაკენ;

- მშვიდობის, როგორც პროცესის სწავლება, მისი - სამშვიდობო პროცესის დემოკრატიზაცია, ძალადობის ნებისმიერი ფორმით გამოყენების გამორიცხვა, ინტერსტრუქტურული გაგების განვითარება, პოზიტიური, კონსტრუქციული განწყობის შექმნა;

- იმგვარი სამეცნიერო პლატფორმის გენერირების ხელშეწყობა, რომელიც მყარ ფუნდამენტს შექმნის ახალი საქართველოს სააზროვნო ორიენტირების გამოკვეთისა და განსაზღვრის გზაზე;

- მაქსიმალურ კონსენსუსზე, ე.წ. „საერთო ნიადაგის“ (ილია მართალი) პრინციპზე დაფუძნებული ისეთი კონცეფციის გენერირებასა და პოპულარიზაციას, რომელმაც შემდგომში უნდა განსაზღვროს საერთო ეროვნული თანხმობის დოკუმენტის ფორმა და შინაარსი;

- უნივერსიტეტის და დიპლომატიის ფუნქციების, არა ცალ-ცალკე, არამედ, არსობრივი გააზრებითა და შეთანხმებით, ისეთი მოდელის (ალგორითმის) შექმნას, რომელიც არსებული ურთიერთობების გაუმჯობესებითა და არა მხოლოდ ამ ორი ინსტიტუციის ნიადაგში არსებული რესურსით, არამედ, მათ მიჯნაზე წარმოებული, მხო-

ლოდ ახლის შექმნით უზრუნველყოფს და გააჩენს კონფლიქტის საუნივერსიტეტო სივრცეში მისი შემოტანით მშვიდობიანად მოგვარების მტკიცე პერსპექტივას.

რეალურად, უნივერსიტეტი ინტელექტუალური დამოუკიდებლობის ის კერაა, რომელშიც აზროვნება აკადემიურ სრულყოფილებას, სისტემურობისათვის ესტაფეტას გადასცემს დიპლომატიას. „აზროვნება“ და „არსებობა“, ანუ უნივერსიტეტი და დიპლომატია, მათი კავშირის შექმნა, ძალის „სესხების“, ძალის „დამატების“ და ურთიერთკოოპერაციის საშუალებით, როგორც საუკეთესო კომბინაცია ერთმანეთს ავსებენ და განაპირობებენ. ამდენად, აკადემიურ-კვლევითი, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აქტივობის შერწყმითა და ჯანსაღი, ინტელექტუალური პროცესების პროვოცირებით, უნივერსიტეტი უნდა ვაქციოთ სამშვიდობო პროცესებისა და მდგრადი მშვიდობის უწყვეტ - შემოქმედებით სააზროვნო კერად, ხოლო ინოვაცია - „საუნივერსიტეტო დიპლომატია“ - კონფლიქტის მოწესრიგების ისეთ უნიკალურ, სიცოცხლისუნარიან მეთოდად, საშუალებად, რომელიც კონფრონტაციიდან, ჩიხური მდგომარეობიდან, არა ძალისმიერ, არამედ მშვიდობიან კალაპოტში გადაიყვანს ყველა ტიპის დაპირისპირება - კონფლიქტს.

VALUES AND PRINCIPLES IN ILIA CHAVCHAVADZE'S THOUGHT: INTERPRETATION IN THE MODERN ECONOMIC CONTEXT

Copyright © 2025 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: May 7, 2025

Published: June 2, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-25

Shota Veshapidze

Doctor of Economic Sciences,

Associate Professor,

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0933-3648>

E-mail: shota.veshapidze@tsu.ge

ABSTRACT

Research Objective: The intellectual legacy of Ilia Chavchavadze, one of the most prominent public figures of the 19th century, represents a comprehensive doctrine concerning the formation and development of Georgia as an independent and progressive state. Chavchavadze strongly emphasized the protection of fundamental values — homeland, language, and faith — which he regarded as essential prerequisites for strengthening national identity. His vision encompassed cultural, political, and economic dimensions and clearly outlined the country's path toward European orientation.

The primary objective of this study is to analyze Ilia Chavchavadze's economic views in relation to European values, adapted to contemporary realities. The research aims to highlight those aspects of his thinking that remain relevant today and serve as important resources for addressing the strategic challenges facing the country.

Methodological Approach: This research is based on an in-depth analysis of Ilia Chavchavadze's works, in which several key themes are distinctly emphasized: the value-based assessment of economic development, the paramount importance of national interests, the significance of private property and competition, the advancement of the agrarian sector, international trade relations, strategies for attracting investments, issues related to the global division of labor, principles of functioning for state and local self-governance, the transformation of economic thought in the context of globalization, and the search for optimal models that merge national and European values.

The analysis employs various scientific methods, including historical and evolutionary development approaches, logical-deductive and inductive reasoning, comparative analysis, and synthesis. The study also incorporates the perspectives of authoritative researchers whose views align with Chavchavadze's intellectual framework.

Key Findings and Applications: Over a century ago, Ilia Chavchavadze laid the foundation for a methodology of studying economic processes based on value-driven and ethical analysis approaches. His insights possess not only theoretical depth but also practical applicability, which remains highly relevant both for conducting modern research and for implementing its outcomes in practice.

Chavchavadze's ideas can be effectively applied in various ways to assess contemporary economic challenges, enabling the formulation of alternative and scientifically grounded solutions.

Keywords: value-based foundation of economic development; participation in the global division of labor; values and objectives of the European Union; adaptation to national needs.

REFERENCES:

1. Abesadze, R. and Veshapidze, S. (2017). Development of economic science in Georgia. "Ekonomisti" #4, vol. XIII. Pp. 6–11.
2. Batiashvili, E. (2017). *Principles of Ilia Chavchavadze's common ground theory*. New Economist, (48), 95–100. [In Georgian]
3. Bedianashvili, G. (2018a). CULTURE AS A FACTOR OF KNOWLEDGE ECONOMICS WITH PARADIGMATIC CHANGES IN SYSTEMIC INSTITUTIONAL CONTEXT. *Globalization and Business*, 3(6), 58–66. [In Georgian] <https://doi.org/10.35945/gb.2018.06.007>
4. Bedianashvili, G. (2018b). KNOWLEDGE ECONOMY, ENTREPRENEURIAL ACTIVITY AND CULTURE FACTOR IN MODERN CONDITIONS OF GLOBALIZATION: CHALLENGES FOR GEORGIA. *Globalization and Business*, 3(5), 32–37. <https://doi.org/10.35945/>
5. Berishvili, Kh. (2017). *Ilia Chavchavadze on women's rights*. New Economist, (48), 95–100. [In Georgian]
6. Buadze, T. (2017). *Christian values and the social structure of Georgia according to Ilia Chavchavadze*. Guli Gonieri [Wise Heart], 18, 24–42. [In Georgian]
7. Buadze, T. (2020). *Christianity and Georgia – Ilia Chavchavadze's liberal choice*. *Dialogue*, 1(10), 21–41. [In Georgian]
8. Chavchavadze, I. (1997). *This I Say and Cry Aloud* (G. Lobzhanidze & N. Gabunia, Eds.). Kutaisi. [In Georgian]
9. Chavchavadze, I. (1860). A few words about the translation of "The Madman." In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 5, pp. 11–31). Tbilisi: Metsniereba, 1991. [In Georgian]
10. Chavchavadze, I. (1862–1863, January 12). *On "Georgian Messenger"*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 5, pp. 119–134). Tbilisi: Metsniereba, 1991. [In Georgian]
11. Chavchavadze, I. (1888, December 10–13). *Negation among us*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 5, pp. 451–458). Tbilisi: Metsniereba, 1991. [In Georgian]
12. Chavchavadze, I. (Before May 10, 1878). *The Society for the Aid of Needy Students*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 6, pp. 215–218). Tbilisi: Metsniereba, 1997. [In Georgian]
13. Chavchavadze, I. (1879, January). *Domestic review (The Eastern question and us. Are we of any value to others or not...)*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 6, pp. 241–262). Tbilisi: Metsniereba, 1997. [In Georgian]
14. Chavchavadze, I. (1877–1881). *Life and law*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 6, pp. 340–421). Tbilisi: Metsniereba, 1997. [In Georgian]

15. Chavchavadze, I. (1881, April 27). *Domestic review (...The example of the Slavs... What should our youth prepare for?... Our program...)*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 6, pp. 459–473). Tbilisi: Metsniereba, 1997. [In Georgian]
16. Chavchavadze, I. (1882). *Domestic review. Mr. Meissner's project*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 7, pp. 26–79). Tbilisi: Ilia's Fund, 2005. [In Georgian]
17. Chavchavadze, I. (1887). *The importance of moral purity for the nation's future*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 245–248). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
18. Chavchavadze, I. (1887). *Equality before the law as the cornerstone of a properly structured society*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 346–349). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
19. Chavchavadze, I. (1887). *Customs policy in Europe, free trade, and protectionism*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 385–401). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
20. Chavchavadze, I. (1887). *The benefits of mutual aid societies established in England*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 407–410). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
21. Chavchavadze, I. (1887). *What is freedom*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 441–444). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
22. Chavchavadze, I. (1887). *The necessity of knowing the law and using it as protection*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 446–448). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
23. Chavchavadze, I. (1887). *France's moral strength lies in love of the homeland*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 619–621). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
24. Chavchavadze, I. (1887). *For self-initiative*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 9, pp. 652–657). Tbilisi: Ilia's Fund, 2006. [In Georgian]
25. Chavchavadze, I. (1888). *The lack of higher education institutions in the South Caucasus*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 10, pp. 315–318). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]
26. Chavchavadze, I. (n.d.). *Equality of ranks*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 10, pp. 371–373). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]
27. Chavchavadze, I. (1888). *The nation is history*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 10, pp. 385–390). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. (p. 387 — "A son must know where and why his father stopped...") [In Georgian]
28. Chavchavadze, I. (1888). *A man must first be a*

man. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 10, pp. 391–394). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. (Manhood, philanthropy, compassion, sympathy.) [In Georgian]

29. Chavchavadze, I. (1889). *Europe's militarism and America's future*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 11, pp. 110–112). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

30. Chavchavadze, I. (1889). *Change of government in Brazil*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 11, pp. 385–389). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

31. Chavchavadze, I. (1889). *Asia then and now*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 11, pp. 411–415). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

32. Chavchavadze, I. (1889). *Contemporary Persia*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 11, pp. 415–420). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

33. Chavchavadze, I. (1889). *The book from the crossing*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 11, pp. 421–429). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

34. Chavchavadze, I. (1892). *Domestic review*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 12, pp. 120–125). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

35. Chavchavadze, I. (1893). *Our village economy and the need for cooperation*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 12, pp. 126–130). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

36. Chavchavadze, I. (1893). *Our opinion on the education system (letter to the editorial office)*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 12, pp. 156–164). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

37. Chavchavadze, I. (1893). *Concerns of our country's economic life*. In *Collected Works in Twenty Volumes* (Vol. 12, pp. 201–203). Tbilisi: Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

38. Chavchavadze, I. (1892). *Domestic review*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 12, pp. 120–125). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

39. Chavchavadze, I. (1893). *Our village agriculture and the need for cooperation*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 12, pp. 126–130). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

40. Chavchavadze, I. (1893). *Our opinion on the system of education and upbringing (A letter to the editorial office)*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 12, pp. 156–164). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

41. Chavchavadze, I. (1893). *Concern for the economic life of our country*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 12, pp. 201–203). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

42. Chavchavadze, I. (1896). *Domestic review of the year 1895*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 13, pp. 160–166). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

43. Chavchavadze, I. (1897). *The shortcomings of public life and their economic causes*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 13, pp. 414–453). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

44. Chavchavadze, I. (1896). *On the death of Bishop Gabriel*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 13, pp. 210–213). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

45. Chavchavadze, I. (1896). *Speech delivered at the Gelati Monastery on the day of Bishop Gabriel's burial*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 13, pp. 214–219). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

46. Chavchavadze, I. (1897). *Spiritual impoverishment and society's indifference*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 13, pp. 236–237). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

47. Chavchavadze, I. (1897). *The old and new in our economic life*. In *Complete works in twenty volumes* (Vol. 13, pp. 481–485). Ilia's Fund, 2007. [In Georgian]

48. Chinchaladze, N. (2017). *Ilia's path*. *New Economist*, (48), 95–100. [In Georgian]

49. Chikhladze, N. (2007). On some issues of understanding Orthodox values in economic relations. *Economic Profile*, 2(2), 32–36. <http://www.economicprofile.org/article/1217> [In Georgian]

50. Chikhladze, N. (2009). On the issue of Orthodox understanding of labor and entrepreneurial ability. *Economic Profile*, 4(1). <http://www.economicprofile.org/article/1195> [In Georgian]

51. Chkhikvizi, G. (2017). Ilia Chavchavadze's perspective on economy and the state. *New Economist*, (48), 101–104. [In Georgian]

52. Doreuli, N. (2017). German trace – Ilia and Arthur Leist. *New Economist*, (48), 95–100. [In Georgian]

53. Gogiashvili, O. (2017). Ilia – The founder of liberal thinking in Georgia (Freedom and private property). *New Economist*, (48), 95–100. [In Georgian]

54. CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON EUROPEAN UNIONEN 26.10.2012 Official Journal of the European Union C 326/13.

55. Gvelesiani, M., & Veshapidze, S. (2016). European Values: What Can We Implement from Them and How Can We Implement Them in Georgia. *Globalization & Business*. (1). 40–46. [In Georgian]

56. Gvelesiani, M., & Veshapidze, S. (2016). Values: Limits and Contradictions. *Globalization & Business*, (1). 35–39. [In Georgian]

57. Janelidze, O. (2017). Ilia Chavchavadze's liberal views. *New Economist*, (48), 48–52. [In Georgian]

58. Karchava, L. (2017). Ilia Chavchavadze's views on foreign investments and modernity. *New Economist*, (48), 81–83. [In Georgian]

59. Karchava, L., Veshapidze, S., & Chiabrishvili, K.

(2023). Economic perspective of establishing strategic partnership between China and Georgia. *The New Economist*, 18(3), 7-2.

60. Karchava, L., Veshapidze, S., & Tsikelashvili, S. (2025). Georgia's Perspective in the Context of Developing Economic Relations between China and the European Union. *The New Economist*, 20(1), 8-23.

61. Kharitonishvili, J. (2017). Ilia Chavchavadze on the economic principles of liberalism and protectionism. *New Economist*, (48), 73-80. [In Georgian]

62. Khonelidze, N. (2017). Reincarnation of Georgian historical consciousness in the phenomenon of Ilia Chavchavadze (for contemporary understanding). *New Economist*, (48), 58-67. [In Georgian]

63. Koguashvili, P. (2013). *Ilia Chavchavadze through the eyes of an economist*. Tbilisi: Meridiani. [In Georgian]

64. Kvaratskhelia, M. (2017). Ilia and the present. *New Economist*, (48), 89-91. [In Georgian]

65. Mari, N. (1906). *History of Georgia: A cultural-historical outline* [in Russian]. Tbilisi: Metsniereba Publishing. Retrieved from https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003736495/

66. Mtchedlishvili, Z. (2017). Ilia Chavchavadze on Georgia's international economic specialization. *New Economist*, (48), 84-88. [In Georgian]

67. Papava, V. (2001). *Georgia's international economic function*. *Social Economy*, (5). [In Georgian].

68. Papava, V. (2016). Georgia's Choice: The European Union or the Eurasian Economic Union. GFSIS, Expert Opinion, 57, <https://gfsis.org.ge/files/library/opinion-papers/57-expert-opinion-eng.pdf>

69. Papava, V. (2019). *Goeconomic Challenges of Georgia's Transit Function*. *Caucasus Economic and Social Analysis Journal*, 11(1), 7-18.

70. Papava, V. (2020a). Becoming European: Challenges for Georgia in the Twenty-First Century. *iUniverse*. Bloomington.

71. Papava, V. (2020b). Georgia's European Way During the Period of Pandemic Deglobalization. Rondeli Blog, August 6, <https://gfsis.org.ge/blog/view/1091>

72. Shengelia, T. (2017). *Fundamental methodological issues of Ilia Chavchavadze's economic doctrine and its relevance today*. *New Economist*, (48), 68-73. [In Georgian].

73. Sheshelidze, P. (2017). *In search of the real Ilia*. *New Economist*, (48), 10-11. [In Georgian].

74. Shikhashvili, G. (2018). *Synergistic aspects of socio-economic and administrative activity in the work and legacy of the Bishop of Imereti, Saint Gabriel*. *Economic Profile*, 13(1). [In Georgian].

onomic Profile, 13(1). [In Georgian].

75. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)

76. Sichinava, A., Chikava, M., Veshapidze, S., Sekhniashvili, D., & Pailodze, N. (2013). Realities of internationalization of higher education in Georgia.

77. Silagadze, A. (2009). Aspects of economic doctrines in feudal Georgia - Historical and economic sciences in the past and present. Moscow

78. Silagadze, A., Atanelishvili, T. (2010). Aspects of economic doctrines in Georgia. Peninsula University of Technology, Business and Informatics. San Francisco (USA).

79. Silagadze, A. (2011). Economic Teachings, Ilia Chavchavadze and Modernity- "Actual problems of Historical and economic Teachings". "VZFEI", pp.71 -77.

80. Silagadze, A., Atanelishvili, T., & Silagadze, N. (2022). Covid Depression and Search for a New Paradigm. *Bull. Georg. Natl. Acad. Sci*, 16(1).

81. Veshapidze, Sh. (1999). *The methodology of Ilia Chavchavadze's economic research and current issues of modern economic development* (296 pp.). Tbilisi Socio-Economic Institute. ISBN 99928-0-015-1. [In Georgian].

82. Veshapidze, Sh. (2017a). *Ilia Chavchavadze's concept of universal welfare oriented toward European values*. *New Economist*, (48), 95-100. [In Georgian].

83. Veshapidze, S. (2017b). THE TRADITIONS ORIENTATED ON EUROPEAN VALUES IN GEORGIA. *Sciences of Europe*, (13-4), 14-18.

84. Veshapidze, S., & Mchedlishvili, Z. (2021). Ilia Chavchavadze about competition. *World economy and international economic relations*, Vol. 4. Pp. 91-95.

85. Veshapidze, S., & Zoidze, G. (2021). Institutional Evolution of Higher Education in Georgia. *The New Economist*, 16(2), 1-1. DOI: <https://doi.org/10.36962/NEC6102202133>

86. Veshapidze, S., & Zoidze, G. (2022). Value Choices of the Community in the Context of the COVID-19 Pandemic. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6373197>

87. Veshapidze, S., Zubiashvili, T., & Chiabrishvili, K. (2021). Globalization and New Opportunities for Georgia. *Globalization and Business*. 12, 32-36. <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.003>

88. Zoidze, G., & Veshapidze, S. (2022). The Modern Economy and Values. *Cambridge Scholars Publishing*. P. 125.

ღირებულებები და ფასეულობები ილია ჭავჭავაძის შეხედულებებში: ინტერპრეტაცია თანამედროვე ეკონომიკურ კონტექსტში

შოთა ვეშაპიძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ელ.ფოსტა: shota.veshapidze@tsu.ge

აბსტრაქტი

კვლევის მიზანი: მე-19 საუკუნის ერთ-ერთი გამორჩეული საზოგადო მოღვაწის, ილია ჭავჭავაძის ინტელექტუალური მემკვიდრეობა წარმოადგენს კომპლექსურ სწავლებას საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელი, პროგრესისკენ მიმართული სახელმწიფოს, ფორმირებისა და განვითარების შესახებ. ჭავჭავაძე ხაზგასმით აღნიშნავდა ფუნდამენტური ღირებულებების – მამულის, ენისა და სარწმუნოების — დაცვას, რაც ეროვნული იდენტობის განმტკიცების აუცილებელ პირობას წარმოადგენდა. მისი ხედვა მოიცავდა როგორც კულტურულ და პოლიტიკურ, ისე ეკონომიკურ განზომილებებს და ცხადად განსაზღვრავდა ქვეყნის ევროპული ორიენტაციის გზას. წარმოდგენილი კვლევის მთავარი მიზანია ილია ჭავჭავაძის ეკონომიკური შეხედულებებისა და ევროპული ღირებულებების ურთიერთმიმართების თანამედროვე რეალობის მიხედვით გაანალიზება. კვლევაში შევეცდებით, გამოვკვეთოთ ის ასპექტები, რომლებიც დღესაც რელევანტურია და ქვეყნის წინაშე არსებული სტრატეგიული ამოცანების გადასაჭრელად მნიშვნელოვანი რესურსია.

მეთოდოლოგიური მიდგომა: ეს კვლევა ეფუძნება ილია ჭავჭავაძის ნაშრომების ღრმად გაანალიზებას, სადაც თვალსაჩინოდ გამოირჩევა რამდენიმე საკვანძო თემატიკა: ეკონომიკური განვითარების ფასეულობითი შეფასება, ეროვნული ინტერესების უმნიშვნელოვანესად წარმოჩენა, კერძო საკუთრებისა და კონკურენციის მნიშვნელობა, აგრარული სექტორის წინსვლა, საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობები, ინვესტიციების მოზიდვის სტრატეგიები, შრომის გლობალური განაწილების საკითხები, სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ფუნქციონირების პრინციპები, გლობალიზაციის ფონზე ეკონომი-

კური აზროვნების ტრანსფორმაცია და ეროვნული და ევროპული ღირებულებების შერწყმის ოპტიმალური მოდელების ძიება.

ანალიზისას გამოყენებულია სხვადასხვა სამეცნიერო მეთოდი, მათ შორის ისტორიული და ევოლუციური განვითარების მიდგომები, ლოგიკურ-დედუქციური და ინდუქციური მსჯელობები, შედარებითი ანალიზი და სინთეზი. კვლევაში ასევე გათვალისწინებულია ჭავჭავაძის ხედვებთან შესაბამისობაში მყოფი ავტორიტეტული მკვლევრების მოსაზრებები.

ძირითადი შედეგები და გამოყენება: ილია ჭავჭავაძემ უკვე საუკუნეზე მეტი ხნის წინ შექმნა საფუძველი ეკონომიკური პროცესების კვლევის მეთოდოლოგიისთვის, რომელსაც საფუძვლად დაედო ღირებულებითი და ფასეულობითი ანალიზის მიდგომები. მისი მოსაზრებები თეორიულთან ერთად პრაქტიკულ სარგებლიანობასაც ატარებს, რაც ძალზე აქტუალურია როგორც თანამედროვე კვლევების განხორციელების, ისე პრაქტიკაში მათი დანერგვის კუთხით. ილია ჭავჭავაძის იდეები მრავალი თვალსაზრისით შესაძლოა ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული დღევანდელი ეკონომიკური პრობლემების შესაფასებლად, რაც შესაძლებელს ხდის ალტერნატიული და მეცნიერულად გამყარებული გადაწყვეტილებების მიღებას.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური განვითარების ფასეულობითი საფუძველი; შრომის გლობალურ დანაწილებაში მონაწილეობა; ევროკავშირის ღირებულებები და მიზანი; ერის საჭიროებებზე მორგება.

შესავალი

საქართველოს ისტორიაში ეროვნული თვითმყოფადობის დაცვა ყოველთვის რთულ გამოწვევად რჩებოდა, თუმცა ქართველი ხალხი მუდმივად ახე-

რხედა თავის გადარჩენას. მე-19 საუკუნეში ილია ჭავჭავაძემ შექმნა სისტემური და უნივერსალური ხედვა იმისა, თუ როგორ უნდა ჩამოყალიბდეს საქართველო დამოუკიდებელ, განვითარებულ და ღირსეულ პარტნიორად გლობალურ სივრცეში. ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელია ძირითად ღირებულებებზე, მათ შორის ეკონომიკურ პრინციპებზე დაყრდნობა, თანამედროვე რეალობის გათვალისწინებით. ჭავჭავაძის თვალსაზრისი ეკონომიკისა და ევროპული ღირებულებების ურთიერთკავშირზე დღესაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია და მისი ადაპტირებული გამოყენება დაეხმარება საქართველოს სახელმწიფოებრივი ცნობიერების გაძლიერებას, ეკონომიკური ინტერესების დაცვასა და ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნებას.

ილია ჭავჭავაძის შეხედულებები არა მხოლოდ ეპოქის გამოწვევებზე პასუხის გაცემას ისახავდა მიზნად, არამედ გარკვეულწილად ემყარებოდა იმ ევროპულ ღირებულებებს, რომლებიც საბაზრო ეკონომიკას, საკუთრების უფლებას, ინდივიდუალურ შრომას და სოციალურ პასუხისმგებლობას ეფუძნებოდა. თანამედროვე საქართველოს ეკონომიკურ და პოლიტიკურ რეალობაში სულ უფრო მეტად იზრდება ინტერესის ილია ჭავჭავაძის ეკონომიკური იდეების ანალიზის მიმართ. მისი მოსაზრებები არა მხოლოდ ისტორიულად მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მიდგომების გამოხატულებაა, არამედ დღესაც მნიშვნელოვან საკვანძო საკითხებს უკავშირდება, განსაკუთრებით ევროპული და ეროვნული ღირებულებების ურთიერთშეჯერების თვალსაზრისით, რაც მას თანამედროვე პოლიტიკურ და ეკონომიკურ დისკურსში განსაკუთრებულ აქტუალობას ანიჭებს.

ილია ჭავჭავაძის ეკონომიკური ხედვები წარმოადგენს სისტემურად ჩამოყალიბებულ და ღირებულებითი საფუძვლებით განმტკიცებულ კონცეპტუალურ ჩარჩოს, რომელიც საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს, განვითარებას ემსახურება. მისი აზრით, ეკონომიკა არ შეიძლება განიხილებოდეს მხოლოდ მატერიალური კეთილდღეობის თვალსაზრისით. ეკონომიკა სახელმწიფოს თვითმყოფადობის, ეროვნული იდენტობისა და სოციალური სამართლიანობის უზრუნველყოფის საფუძველია.

ღირებულებები, როგორც

ბზამკვლავი პრინციპები

"ღირებულება" არის ფილოსოფიური და სოციალური კატეგორია. ნიკო მარი აღნიშნავდა,

რომ ქართული ეკლესია წარმოადგენს საერთო, ნაციონალურ ინსტიტუტს, რომელიც ასახავს ქართველთა საერთო ღირებულებებს. (მარი, 1906). შლომ შვარცის მიხედვით, ღირებულებები წარმოადგენს ინდივიდის ან საზოგადოების რწმენებისა და თვალსაზრისების სისტემას, რომელიც განსაზღვრავს, რა არის მნიშვნელოვანი ან სასურველი ცხოვრებაში. ისინი მოქმედებენ როგორც გზამკვლევი პრინციპები ადამიანების ქცევისთვის და გადაწყვეტილებების მიღებისთვის. (Schwartz, 1992). ლექსიკონი-ცნობარი სოციალურ მეცნიერებებში, განმარტავს რომ ღირებულების ფილოსოფიური თეორიის შექმნა უკავშირდება ლოცვასა და კოჰენის სახელებს, ხოლო ღირებულების სოციალური თეორია სრულყოფილად ჩამოაყალიბა მაქს ვებერმა. ღირებულება არის ყოველივე ის, რასაც მნიშვნელობა აქვს ადამიანთა მოღვაწეობისათვის. იგი მოიცავს სულიერ იდეალებს, ზნეობრიობის ნორმებსა და პრინციპებს, პოლიტიკურ და სამართლებრივ ურთიერთობებსა და ა.შ. სოციალური ღებები ის ფუნდამენტური ნორმებია, რომლებიც უზრუნველყოფს სოციალური სისტემის მთლიანობას, რამდენადაც მასში გამოიხატება განსაზღვრული სულიერი ფასეულობების განსაკუთრებული მნიშვნელობა მოცემული სისტემის არსებობისა და განვითარებისათვის. იგი ჯერ არ განხორციელებულა, მაგრამ სინამდვილის მიმართ მნიშვნელობს. იგი მიზან-საშუალებათა სფეროა, რომელშიც მიზნები ბატონობს და მომავლისკენაა მიმართული. ეპოქათა ცვალებადობის პროცესში ადგილი აქვს ღ-თა შეცვლას ან გადაფასებას. არსებობს ღ-თა სრული გადაფასების, მათი მსხვერვის, უარყოფის პროცესიც. (ლექსიკონი-ცნობარი სოციალურ მეცნიერებებში. <http://dictionary.css.ge/content/value>).

ქართულ ენაში "ღირებულებები" და "ფასეულობები" ხშირად სინონიმებად გამოიყენება, მაგრამ ზოგჯერ "ღირებულება" აღნიშნავს პრინციპებს ან ეთიკურ ნორმებს, ხოლო "ფასეულობა" შეიძლება აღნიშნავდეს იმას, რასაც ადამიანი მნიშვნელობას ანიჭებს. ინგლისურად და რუსულად ეს სხვაობა ჩვეულებრივ ერთ სიტყვაში, „Values“ და „ценности“ – იკრებიება. რუსული ფრაზა „Ценности и достоинства“ ინგლისურად ითარგმნება როგორც „Values and virtues.“ მისი ქართული თარგმანია – „ღირებულებები და სათნოებები.“ „Values“ ნიშნავს ადამიანის ან საზოგადოების მიერ მნიშვნელოვანად მიჩნეულ პრინციპებს (მაგ. პატიოსნება, თავისუფლება, თანაბრობა), „Virtues“ ნიშნავს ზნეობრივ ღირსებებს ან

დადებით თვისებებს, როგორც კეთილშობილება, სიმამაცე, თავშეკავება. ესე იგი, „values and virtues“ ერთად ასახავს როგორც ეთიკურ პრინციპებს, ასევე პიროვნულ ღირსებებს.

ღირებულებები წარმოადგენს ადამიანური მსოფლმხედველობის ფუნდამენტურ პრინციპებს, რომლებიც წარმართავენ მის არჩევანსა და ქცევას, მაშინ როდესაც სათნოებები განასაზიერებს ინდივიდის მორალურ და ეთიკურ თვისებებს, რაც საშუალებას აძლევს მას ღირებულებების პრაქტიკულ გამოვლენას. ამ კონტექსტში, ღირებულებები ფუნქციონირებს როგორც აბსტრაქტული და მიზნობრივი რწმენათა სისტემა, ხოლო სათნოებები წარმოადგენს მათ გამოხატულებას კონკრეტულ ქმედებებსა და ურთიერთობებში. სხვა სიტყვებით, ღირებულებები განსაზღვრავს, რას მიიჩნევს ადამიანი სწორად, და სათნოებები ასახავს, როგორ მოქმედებს ის ამ რწმენის შესაბამისად.

ილია ჭავჭავაძე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ღირებულებებს და მათ ადამიანური ცხოვრების საძირკველად მიიჩნევდა. მისი აზრით, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ისეთი ზნეობრივი ღირებულებებია აღსანიშნავი, როგორცაა **სიკეთე, სიყვარული, სამართლიანობა, ჭეშმარიტება, სულგრძელობა და თანადგომა**. მისთვის განსაკუთრებით არსებითი იყო ის ღირებულება, რომელიც მეცნიერებისა და რელიგიის ჰარმონიულ თანაარსებობაში ვლინდებოდა. ჭავჭავაძის თვალსაზრისით, გაბრიელ ეპისკოპოსი „...სარწმუნოებას ამეცნიერებდა და მეცნიერებას ასარწმუნოებდა.“ (ჭავჭავაძე, 1896). სწორედ ამ ერთიანობაში იკვეთება ჭეშმარიტი სიბრძნისაკენ მიმავალი გზა და ობიექტური რეალობის წვდომის შესაძლებლობა. ამ კონტექსტში, მეცნიერებისა და სარწმუნოების შერიგება განიხილება არა როგორც მექანიკური შერწყმა, არამედ როგორც სულიერი და ინტელექტუალური სინთეზი, რომელიც ადამიანის სრულყოფის აუცილებელ საფუძველს წარმოადგენს. გაბრიელ ეპისკოპოსის მოღვაწეობა, მისი პიროვნება ილია ჭავჭავაძემ შეაფასა, როგორც ღრმა სულიერი მისიის მატარებელი, რომლის არსს „კაცთათვის მსახურება“ წარმოადგენს. ამასთან, ილია ხაზგასმით აღნიშნავს ეპისკოპოს გაბრიელის ორი უმნიშვნელოვანესი თვისება: მის თანადგომას საკუთარი ერის წინაშე — ტკივილისა და სიხარულის გაზიარებით — და მისი ენობრივ-კულტურული მისიის აღქმას, რაც მშობლიური ენისადმი ერთგულებითა და მისი დაცვისთვის განეულ დაუღალავ ღვაწლით გამოიხატება.

ილია ჭავჭავაძე ადამიანის პიროვნულ ღირებულებას შეფასებისას პირველ რიგში ყურადღებას აქცევდა მის მორალურ და ზნეობრივ ფასეულობებს — როგორც სხვების, ისე საკუთარი თავის მიმართ. მისი აზრით, მხოლოდ ის ინდივიდი შეიძლება ჩაითვალოს სრულყოფილ ადამიანად, ვის შინაგან ბუნებაშიც გამოხატულია ადამიანის საუკეთესო თვისებები. ამ კონტექსტში ილია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ისეთ ფუნდამენტურ ეთიკურ და სოციალურ პრინციპებს, როგორცაა: **საკუთარ და სხვის პიროვნულ ღირსებაზე დაფუძნებული პატივისცემა, სამართლიანობისა და კანონიერების ერთგულება, წესრიგისადმი პასუხისმგებლობა, სხვისი საკუთრების დაფასება, შრომისადმი კეთილგანწყობა, ასევე დაზოგვისა და მოფრთხილების უნარი**. ამასთანავე, მისთვის განსაკუთრებული ღირებულება ჰქონდა **ოჯახისა, თანამემამულისა და სამშობლოსადმი ერთგულ დამოკიდებულებას**, რაც ილიას კონცეფციით, სრულყოფილი მოქალაქის და ზნეობრივად განვითარებული ადამიანის, „კაიკაცის“ ძირითად მახასიათებლად აღიქმებოდა. (ჭავჭავაძე, 1879 წ., იანვარი).

ილია ჭავჭავაძე ადამიანის პიროვნებასაც ღირებულებებით, მის ღირსებით აფასებდა. პირველ რიგში, როგორც სხვების, ისე საკუთარი თავის მიმართ, ყურადღებას აქცევდა მორალურ და ზნეობრივ ფასეულობებს, რაც „კაცად გახდომას“ განაპირობებს. მისი აზრით, მხოლოდ ის ინდივიდი შეიძლება ჩაითვალოს სრულყოფილ ადამიანად, ვის შინაგან ბუნებაშიც გამოხატულია ადამიანის საუკეთესო თვისებები. ამ კონტექსტში ილია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ისეთ ფუნდამენტურ ეთიკურ და სოციალურ პრინციპებს, როგორცაა: **საკუთარ და სხვის პიროვნულ ღირსებაზე დაფუძნებული პატივისცემა, სამართლიანობისა და კანონიერების ერთგულება, წესრიგისადმი პასუხისმგებლობა, სხვისი საკუთრების დაფასება, შრომისადმი კეთილგანწყობა, ასევე დაზოგვისა და მოფრთხილების უნარი**. ამასთანავე, მისთვის განსაკუთრებული ღირებულება ჰქონდა **ოჯახისა, თანამემამულისა და სამშობლოსადმი ერთგულ დამოკიდებულებას**, რაც ილიას კონცეფციით, სრულყოფილი მოქალაქის და ზნეობრივად განვითარებული ადამიანის, „კაიკაცის“ ძირითად მახასიათებლად აღიქმებოდა. (ჭავჭავაძე, 1879 წ., იანვარი).

ილია ჭავჭავაძეს ღრმად სწამდა, რომ „კაცი ჯერ კაცი უნდა იყოს.“ ადამიანი „**კაცურკაცობას**“ მარტო ფულის შოვნაში არ უნდა ჰხედავდეს. ილიას

მიუღებლად მიაჩნდა ფულის უპატიოსნო გზებით შოვნა, ინუნებდა „სიხარბეს და გულქვაობას“, რაც ინვესტს იმას, რომ „ადამიანი ადამიანს სასიკვდილოდაც არა ჰზოგავს გროშისთვის.“ ილია აღნიშნავდა: „ფულის შოვნის სიხარბისაგან გააფთრებულს კაცს განა მოეთხოვება იმისთანა გრძნობა, როგორც, მაგალითებრ, **კაცთმოყვარეობაა, სიბრალულია, გულშემატკივრობაა**, და სხვა ამისთანა პატიოსანი სიტბო სულისა და გულისა? ფულის შოვნის სიხარბე ისეთს ჟანგს მოჰკიდებს ხოლმე სულსაცა და გულსაც, რომ არავითარი გრძნობა ვეღარ ისადგურებს ადამიანში.....კაცობა ადამიანისა ფული არ არის და სიღარიბე, უფულობა არაკაცობას არა ჰნიშნავს....ბევრი ღარიბია კაცური ღირსებისა....**კაცი უნდა ჯერ კაცი იყოს** და მერე თუნდაც ფულიანი, თუნდა უფულო.“ (ჭავჭავაძე, 1888).

საქართველოს ფუნდამენტური ღირებულებები

გლობალიზაციის თანამედროვე კონტექსტში ეროვნული პროგრესი შეუძლებლად და არარაციონალურად აღიქმება იმ ძირეული ფასეულობების გარეშე, რომლებიც ქვეყნის იდენტობისა და მდგრადი განვითარების საფუძველს წარმოადგენენ. ილია ჭავჭავაძის მსოფლმხედველობითი სისტემის მიხედვით, ასეთ უმნიშვნელოვანეს ღირებულებებს შეადგენენ მამული, ენა და სარწმუნოება — ფასეულობები, რომლებიც მან “სამი ღვთაებრივი საუნჯის” სახელით მოიხსენია. ილია აღნიშნავდა: **“სამი ღვთაებრივი საუნჯე დაგვრჩა ჩვენ მამა-პაპათაგან: მამული, ენა და სარწმუნოება. თუ ამათაც არ ვუპატირონეთ, რა კაცები ვიქნებით, რა პასუხს გავსცემთ შთამომავლობას?”** (ჭავჭავაძე, 1860).

ილია ჭავჭავაძე მიაჩნებდა, რომ ეს მემკვიდრეობა მორალურ პასუხისმგებლობას გვაკისრებს წინაპართა მიმართ და მოგვიწოდებდა მის სიფრთხილითა და ერთგულებით დაცვას, რადგან მათ გარეშე, მომავალი თაობის წინაშე ვერ გავამართლებთ ჩვენს კულტურულ და ისტორიულ პასუხისმგებლობას.

ღირებულებითი ეკონომიკური პრინციპები და ეთიკური კონტექსტი

ილია ჭავჭავაძის ეკონომიკური აზროვნება ეფუძნება ღირებულებითად დატვირთულ პრინციპებს, რომელთა შორის მთავარი როლი ენიჭება ადამიანის ღირსებას, სოციალური პასუხისმგებლობის აღქმას და ეროვნული ინტერესების უპირატესობას. ეკონომიკური განვითარება მასთან დაკავშირებული

ბული იყო. ილია მიიჩნევდა, რომ ცხოვრება, რომელიც არ უწყობს ხელს ადამიანის ბედნიერებასა და სიამოვნებას, და არ უქმნის პიროვნებას ან საზოგადოებას მისი ღირსებისამებრ მოპოვებული მადლისა და წარმატებების გაზიარების შესაძლებლობას, საბოლოოდ „ჯოჯოხეთის“ მსგავსად იქნებოდა. მისთვის უპირატესი იყო არა მხოლოდ ინდივიდუალური ან სოციალური წარმატებების რაოდენობა, არამედ მათი მნიშვნელობა და ის ფასეულობები, რომლებიც ამ წარმატებებს საფუძვლად უდევს. მისთვის მადლი, როგორც შინაგანი და კულტურული კეთილმოქმედება, წარმოადგენს არა მხოლოდ პიროვნული, არამედ ეროვნული თანაცხოვრების და კეთილდღეობის ძირითადი ელემენტს, რომელიც უზრუნველყოფს ქვეყნის ანმყოს და მომავლის კეთილდღეობას.

ილია დასძენდა: „ადამიანი და ნამეტნავად ერი არა მარტო „პურიტა ერთითა ცოცხალ არს“. ცხოვრება ერთიანი მდინარეა ორის დიდის ტოტისა: ერთი რომ ხორცისათვის მოაქვს საზრდო, მეორეს — სულისათვის. თუ ან ერთი დაშრა, ან მეორე, — გვამი ერისა მკვდარია, ვითარცა უსულოდ ხორცი და უხორცოდ სული, საქაოსათვის მაინცა. ამიტომაც, ვინცა სჩივის და ჰღალადებს სახორციელო პურისათვის, ის ამდენადვე, თუ არ მეტად, უნდა იღვწოდეს სასულიერო პურისათვის. ადამიანი, თუ მთელი ერი, იმისათვის კი არ არის გაჩენილი, რომ პური სჭამოს, არამედ პურსა სჭამს იმიტომ, რომ კაცურ-კაცად იცხოვროს და აცხოვროს თავის შთამომავალი. „ვით მამა ზეცისა იყავნ შენც სრული“ — აი თავი და ბოლო ადამიანის ცხოვრებისა. ვის რა მანძილი გაუვლია, ცალკე ადამიანია თუ მთელი ერი, — ამ სისრულის გზაზე, ვინ რამოდენად წინ წამდგარა, ვის რამოდენად აღფრთოვანებული აქვს სულთა-სწრაფვა ამ გზაზე დაუღალავად სიარული-სათვის, — აი საწყაო, როგორც ცალკე ადამიანის ღირსებისა, ისეც მთელის ერისა.“ (ჭავჭავაძე, 1896).

ილია ჭავჭავაძის აზრით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ფასეულობებია — **თვითმოქმედება, სამეწარმეო აქტივობა, „ამხანაგობების“ ორგანიზება, ერთიანობა, სამართლიანობა, საქმისადმი „საერთო სიყვარულით გამსჭვალვა.“** თვითმოქმედებით და თავის-თავის იმედით დაწყებული საქმეთა ზოგიერთი მაგალითები წინა-წლების მეოხებითაც თვალ-წინა გვაქვს. ჩვენი ბანკები, ჩვენი საზოგადოებანი - წერაკითხვის გამავრცელებელი, დრამატიული, ღარიბთა მოსწავლეთა შემწეობისათვის, ჩვენი სკოლები, ქართველთა წიგნთა გამომცემელი ამხანაგობა, - ყოველივე

ესენი ერთად და თვითოეულად ცალკე ჩვენის თვითმოქმედების, თავის-თავის იმედის შვილები არიან და, როგორც ვხედავთ, თუმცა ტაატიო, მაგრამ მაინც ძლიერდებიან და მატებით წინ მიდიან დღითი-დღე ჩვენდა სასიხარულოდ და სანუგეშოდ. ყოველივე ეს მომხდარია ამ ოცს წელიწადში თითო-ობით, ხანდაზმობით, დროგამოშვებით, კანტი-კუნტად, ხოლო წარსულმა წელიწადმა ერთბაშად მოგვიხნა და მოგვითესა უშველებელი ნაყოფიერი და ნოყიერი დიდი მინდორი საეკონომიო მოქმედებისა, აქამდე უქმად დებული, დაუძრავი და ჩვენ მიერ თითქმის ხელუხლებელი. მომნიშვნელოვანია აზრი, რომ სულიერ ღონესთან ერთად უნდა ვლიდეს ღონე ხორციელიც, რომ სულის, ჭკუისა და გონების გაძლიერებას მხარ-და მხარ უნდა მოსდევდეს ქონების, ჯიბის გაძლიერებაც, რომ ერი და ქვეყანა, რომელთაც ან ერთი აკლია, ან მეორე, ცალფეხა კაცსა ჰგავს, და როგორც ცალ-ფეხა კაცი შორს მანძილს საჭირო სიმაღლით ვერ გაივლის, ისეც ერი, ქვეყანა, ვერას გახდება, თუ თავის წარმატების საყვარში ეს ორი უღლადი, ყოვლთ-შემძლებელი ძალ-ღონე არ ეყოლება შებმული ერთად და განუყრელად.” (ჭავჭავაძე, 1892).

ილია გვიზიარებს თავის სურვილს თვითმოქმედების საქმეში წარმატების მისაღწევად, გვთავაზობს სახელმძღვანელო პრინციპებს და აღნიშნავს: „ღმერთმა ჰქმნას, რომ ეს ასე მოხდეს, და მოხდება კიდევ, თუ არ დავივიწყებთ, რომ თვითოეული ჩვენგანი, — გლეხია, თავადი, აზნაური, ქალია თუ კაცი, — სულ ყველანი ერთად ქართველები ვართ, ჭირსა და ლხინში განუყრელნი და განუყოფელნი. ამიტომაც სიკეთისათვის ბრძოლაში თვითოეულს ჩვენგანს ყველანი ერთნაირად უნდა ახსოვდეს, რათა გარჯით და ბრძოლით მოპოებულ სიკეთისაგან ყველას თავისი წილი ერგოს უნაკლულოდ. მარტო ამ საერთო სიყვარულით გამსჭვალული კაცია უძლეველი და გამარჯვებული. ღმერთიც ამისთანა კაცსა სწყალობს და ქვეყანაც ამისთანა კაცის სახელს ჰლოცულობს, რადგანაც საქვეყნო საქმე მარტო ამისთანა კაცებისაგან ჰრიგდება და კეთდება.” (ჭავჭავაძე, 1892).

ილიას მთავარ პრინციპებად მიიჩნდა თითოეული ჩვენგანის „ჭირსა და ლხინში განუყრელობა და განუყოფლობა“, „სიკეთისათვის ბრძოლაში თითოეულ ჩვენგანს ყველანი ერთნაირად უნდა ახსოვდეს“, „რათა გარჯით და ბრძოლით მოპოვებულს სიკეთისაგან ყველას თავისი წილი ეროს უნაკლულოდ.“

ილია ჭავჭავაძის აზრით, განსაკუთრებით

მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ფასეულობითი პრინციპები მოიცავდა შემდეგს: **შრომა და შრომის პატივისცემა, წარმოების განვითარება, მინის სრული საკუთრება და მისი სამართლიანი გადანაწილება, ეროვნული ეკონომიკის დამოუკიდებლობა** (მისთვის მიუღებელი იყო, რომ ქართული ეკონომიკა უცხო ძალების ინტერესებზე ყოფილიყო დამოკიდებული), **გონივრული მეწარმეობა და ფინანსური კულტურა, საზოგადოებრივი სიკეთეების განვითარება** (თვლიდა, რომ წინსვლა უნდა ემსახურებოდეს ხალხის კეთილდღეობას).

ილია ხაზგასმით აღნიშნავდა ეკონომიკურ პრიორიტეტებს და სიხარულით ამბობდა, რომ მიმდინარე სირთულეებმა ქართველებს უბიძგა საკუთარ ყოფა-ცხოვრებაში ღრმად ჩახედონ და გააცნობიერონ, თუ რამდენად გადამწყვეტია ეკონომიკური მხარე. არსებულ რეალობაში ყველამ უნდა იგრძნოს, რომ აქამდე უკანა პლანზე დარჩენილ ეკონომიკურ საკითხებს სხვა პრობლემებზე წინ უნდა მივანიჭოთ პრიორიტეტი. ილია, კერძოდ აღნიშნავდა: „ჩვენდა სასიამოვნოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამისთანა გაჭირებამ თვალი აუხილა ქართველობას თავის ყოფა-ცხოვრებაში ჩახედვისათვის. დღეს თვითვეული ჩვენგანი ჰგრძნობს, რომ აქამომდე მივიწყებულს ეკონომიურს მხარეს ჩვენის ცხოვრებისას პირველი ადგილი უნდა დაეთმოს სხვა საზრუნავთა შორის; რომ ეკონომიური ცხოვრების მოედანზე უნდა ვეძიოთ ღონე ჩვენის გაძლიერებისა, ტანში გამართვისა და აქ უნდა გავისარჯნეთ და ვიამაგოთ.” (ჭავჭავაძე, 1893).

ჩვენი ქვეყნის გაძლიერება, მტკიცე ფუნდამენტის შექმნა და განვითარება სწორედ ეკონომიკურ საქმიანობაშია საძიებელი. კახეთში რკინიგზის გაშვება, ღვინის წარმოების გააქტიურება, საუბრები იმაზე, რომ ქართლის პურის წარმოება და იმერეთის სიმინდის საქმე კახეთის მაგალითით უნდა განვავითაროთ; ასევე, სურვილი, რომ მინის საკრედიტო სისტემასთან ერთად მოკლევადიანი სესხებიც ხელმისაწვდომი გახდეს — ეს ყველაფერი მიაწინებს **ახალ ტენდენციებზე**. იგივე შეგვიძლია ვთქვათ გლეხობის მხრიდან საერთო სახსრების გაერთიანებაზე სოფლის მეურნეობის მხარდასაჭერად, და აზნაურების მცდელობაზეც, რომ მსგავსი ინიციატივები თავადაც განახორციელონ. ყველა ეს ფაქტი ცალ-ცალკე და ერთად ცხადყოფს, რომ ქართველები ნაბიჯ-ნაბიჯ მიდიან სწორი და ახალი გზისაკენ, რაც აუცილებლად მიგვიყვანს წარმატებამდე. რადგან როგორც ცნობილია, სწორი მიმართულების პოვნა უკვე ნახევარი წარმატებაა.

ერის საჭიროებებზე მორბევა

პუბლიცისტურ წერილში „ჩვენი აზრი სწავლა-აღზრდის სისტემის შესახებ (წერილი რედაქციის მიმართ)“, (ჭავჭავაძე, 1893), ილია ჭავჭავაძე აღნიშნავდა ეკონომიკის მჭიდრო კავშირზე განათლებასთან, კულტურასთან და სოციალურ თანასწორობასთან. ის მიიჩნევდა, რომ ილია ჭავჭავაძე თავის პუბლიცისტურ წერილში („ჩვენი აზრი სწავლა-აღზრდის სისტემის შესახებ (წერილი რედაქციის მიმართ)“, 1893) ხაზს უსვამდა იმ იდეას, რომ განათლება მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობასთან, კულტურულ განვითარებასთან და სოციალურ სამართლიანობასთან. მისი შეხედულებით, სწორი და ხელმისაწვდომი საგანმანათლებლო სისტემა აუცილებელია ეკონომიკური წინსვლისთვის და საზოგადოების შიგნით თანასწორი პირობების შექმნისთვის. ამით ილია მდგრადი განვითარების საჭიროებებსაც და მდგენელებსაც წარმოაჩენდა და აკავშირებდა.

ილია ჭავჭავაძე მიუთითებდა, რომ თუ განათლების სისტემა სწორად არ მოეწყო, ქვეყნის ეკონომიკა ვერ განვითარდებოდა, ხალხი გაჭირვებაში დარჩებოდა და სოციალური უთანასწორობა კიდევ უფრო გამძაფრდებოდა. მისი აზრით, განათლების ხარვეზი პირდაპირ იწვევს ეკონომიკურ სიდუხჭირესა და საზოგადოების ჩამორჩენას კულტურულადაც და სოციალურადაც.

ილია ჭავჭავაძის კონკრეტული გამონათქვამები ფორმულირებულია შემდეგნაირად: „ყოველის სკოლის არსებობას უნდა ამართლებდეს მოთხოვნილებანი ერისა... წარმატებული ის იქნება, ვინც დროისა და ჟამის შესაფერ სწავლა-ცოდნით შეიარაღდება, ვისი სწავლა-ცოდნაც ეშვება მება თავის ეროვნულს თავისებურებას, სამშობლოს ვითარებას. არსებობისათვის ბრძოლა დღეს ჩვენში ძლიერ გამწვავდება. ათასის ჟურის უცხო ხალხი შემოესია ჩვენს ქვეყანას და ლამის წაგვლეკოს და ალგვგაოს სამშობლო მიწა-წყლიდან. ამიტომ, მართლაც სწავლით შეიარაღება გვიჭირს;“ „არ არის ჩვენი წარსული თუ არ გაბმული, შეუწყვეტელი ბრძოლა მიწა-წყალის დასაცველად, იმ იარაღის შესარჩენად, რომლითაც ქართველს შეეძლო არსობითის ბრძოლიდან ბურთის გატანა. დღეს რილათი აიწონება ჩვენის ქვეყნის აკვარგიანობა, თუ არა მეურნეობით. ვინ შეადგენს ძალას, ღონეს და თავმოწონებას ქართველობისას, თუ არ ჯგუფი, კრებული თავისუფლად მეურნეთა? რა სიგელი უნდა წარუდგინოთ მომავალს, ჩვენის არსებობის დასაცველად, თუ არ მეურნეობა?“

„რაც არის ჩვენი ეროვნული თავისებურება... ჩვენი სწავლა და ცოდნა აი აქეთ უნდა მიისწრაფოდეს“;

„ჩვენი მიწა-წყალი საშინელი სისწრაფით გადადის უცხოთა ხელში... ძველებური, მამა-პაპური წესი მიწის მუშაობისა აღარ ვარგობს, საჭიროა ახალის, ევროპულის ხერხით მუშაობა, საწიროა განოყიერება მიწისა, საჭიროა მაშინები. ერთის სიტყვით, საჭიროა სამეურნეო ცოდნა, და იგი კი არ გახლავთ.“ ამიტომ ჩვენ უნდა ვეტრფოდეთ „რეალურს სწავლას საზოგადოდ და საეურნეო სამრეწველოს – კერძოდ“;

წარმოვიდგინოთ შემთხვევა, რომ გვაქვს რეალური სასწავლებლები, სამეურნეო, სატექნიკო და სხ. მიაწყდა ქართველობა ამ სკოლებს და უსწავლელი არავინ გადარჩა /ჩვენი იდეალი/. სურათი ძირეულად შეიცვლება. დაფუძრუდებით მამულს, შევიშუშავებთ, ავაყვავებთ, გავმართავთ, ფაბრიკებს, ზავოდებს, და ვაკეთებთ მაშინებს. ყველას თავისუფალი შრომა გვექნება;“

„სწავლას და განათლებას ჩვენ უნდა ვუცქერდეთ არა როგორც საგანს მისწრაფებისას მხოლოდ, არამედ როგორც საშუალებას, ღონისძიებას, რომლის მეოხებით უნდა იმატოს ჩვენმა კეთილდღეობამ, ჩვენმა ბედნიერებამ;“

„ამაზრს არ შეეცვლით, ვიდრე თვით ეს სკოლები არ შეიცვლება, ვიდრე იგი სკოლები არ იქნება დამაკმაყოფილებელი ერის არსებობის საჭიროებისა;“

როგორც ჩანს, ილია ჭავჭავაძის აზრით, განათლება უნდა შეესაბამებოდეს ერის ეროვნული თავისებურებებსა და ქვეყნის რეალურ მდგომარეობას. სკოლა და სწავლა არ უნდა იყოს თავისთავადი მიზანი, არამედ საშუალება, რომელიც ხელს შეუწყობს ერის გაძლიერებასა და ქვეყნის განვითარებას.

ილია განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს მიწა-წყლის დაცვის საჭიროებაზე, რაც ისტორიულად მუდამ იყო ქართველი ერის უპირველესი საზრუნავი. ის თვლის, რომ ქვეყნის გადარჩენისათვის აუცილებელია პრაქტიკულ ცოდნაზე დაფუძნებული განათლების სისტემის შექმნა — ისეთი, რომელიც ახალგაზრდობას შეასწავლის თანამედროვე, ევროპული მიდგომებით სოფლის მეურნეობასა და მრეწველობას.

ილია ასევე გამოხატავს რწმენას, რომ თავისუფალ შრომაზე დაფუძნებული ეკონომიკური განვითარება — ფაბრიკების, ქარხნებისა და ტექნიკის წარმოება — უზრუნველყოფს ერის დამოუკიდებლობასა და კეთილდღეობას. ამგვარად,

განათლება ილია ჭავჭავაძისთვის არ არის მხოლოდ კულტურული ღირებულება, არამედ გადამწყვეტი ინსტრუმენტი ეროვნული ინტერესების დასაცავად და ქვეყნის წინსვლის უზრუნველსაყოფად.

ნათლას ჩანს ილიას ნააზრევი იმ უმთავრესი ღირებულებების თაობაზე, როგორცაა: **განათლების შესაბამისობა ქვეყნის ეროვნული თავისებურებებისადმი, სამშობლოს ვითარებისადმი; შეუწყვეტელი ბრძოლა მიწა-წყალის დასაცველად; ქვეყნის გადარჩენა; თავისუფალ შრომაზე დაფუძნებული მრეწველობის და სოფლის მეურნეობის განვითარება; ეროვნული ინტერესების უზრუნველყოფა.**

ილია ჭავჭავაძე ქვეყნის პროგრესის აუცილებელ წინაპირობად განათლებასა და სწავლას მიიჩნევდა. იგი ამ ღირებულებებს განსაკუთრებულ სტრატეგიულ მნიშვნელობას ანიჭებდა როგორც ეროვნული განვითარებისა და კულტურული აღორძინების განმსაზღვრელ ფაქტორებს. ჭავჭავაძის ხედვით, სწორედ განათლებისადმი ერთგულება განაპირობებდა საქართველოს ძლიერებას დავით აღმაშენებლისა და თამარ მეფის ეპოქაში — პერიოდებში, რომლებიც ეროვნულ აღზევებასა და სულიერ ამაღლებასთან არის ასოცირებული. ილია ხაზს უსვამდა ისტორიულ ტენდენციას, რომლის მიხედვითაც ქართველმა ერმა, მიუხედავად ხანგრძლივი ბრძოლებისა თავისუფლებისთვის, როგორც კი მშვიდობის მცირე შანსი ეძლეოდა, დაუყოვნებლივ მიმართავდა ამ პერიოდს განათლების საქმეზე ზრუნვისა და ცოდნის გავრცელებისთვის. მისთვის ეს მუხტი ეროვნული მეხსიერებისა და წარმატებული სახელმწიფოებრივი განვითარების განუყოფელი ნაწილი იყო. (ჭავჭავაძე, 1878 წ., 10 მაისამდე).

დღესაც აქტუალობას არ კარგავს ის ფუნდამენტური პრინციპები და უმნიშვნელოვანესი ღირებულებები, რომელთა განხორციელება აუცილებელი წინაპირობაა ქვეყნის პროგრესისა და განვითარებისთვის. ამ ღირებულებათაგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ეროვნული ერთიანობა, თავისუფლებისათვის შეუდრეკელი ბრძოლა, სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა და რეფორმების გზით საზოგადოების განახლება. სწორედ ამ პრინციპებზე დაფუძნებული პოლიტიკა და კულტურულ-საზოგადოებრივი მიმართულება წარმოადგენს მტკიცე საფუძველს მდგრადი მომავლის შესაქმნელად.

ილია ჭავჭავაძის მიერ ჩამოყალიბებული ხედვები გვთავაზობს **განათლების ეროვნული მოდელის ფასეულ პრინციპებს, რომელიც ეფუძ-**

ნება ერის საჭიროებებსა და დროის გამოწვევებს; ემსახურება ეკონომიკურ დამოუკიდებლობასა და კეთილდღეობას; ითხოვს სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის თანამედროვე მიდგომების ათვისებას; და საბოლოოდ — ჩამოყალიბებული, განათლებული ერის წარმოშობას, რომელიც თავად შექმნის უკეთეს მომავალს.

ეპროპული ცივილიზაციის აღება და მისწრაფება ეპროპულ გზაზე

ილია ჭავჭავაძე ერთ-ერთ პირველ ქართველ ინტელექტუალად მიიჩნევა, რომელმაც გააზრებულად აღიქვა ეპროპული ცივილიზაციის რაობა, მისი პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული მოდელი. მისთვის ევროპა — ეს იყო პროგრესის, თავისუფლების, ადამიანის უფლებების, კანონის უზენაესობისა და ინდივიდუალური ღირსების სივრცე. ამ ღირებულებებს ილია არ აღიქვამდა როგორც დასავლური გავლენის ბრმად გადმოლებას, არამედ როგორც ის იდეალი, რომელიც ქართველი ერის შინაგან კულტურულ საფუძველზე უნდა დამკვიდრებულიყო.

ილია ჭავჭავაძისთვის ევროპა არ ყოფილა მხოლოდ გეოგრაფიული ან პოლიტიკურ-ეკონომიკური სივრცე. ის განიხილავდა მას როგორც ცივილიზებულ სამყაროს, რომელიც ეფუძნებოდა თავისუფალი პიროვნების აღიარებას, განათლების პრიორიტეტს, სოციალური თანასწორობის იდეას და სამართლებრივ წესრიგს. ამ იდეალების ასახვას ის საკუთარი პუბლიცისტური ნაწარმოებებისა და საზოგადოებრივი საქმიანობის გზით ცდილობდა.

რეფორმების იდეა და მისი განხორციელების გზა

ილია ჭავჭავაძე ეროვნულ პროგრესს განათლების გავრცელებასა და სოციალური რეფორმების გატარებას უკავშირებდა, რაც მისთვის ცივილიზებული ქვეყნების მაგალითზე დაფუძნებული განვითარების აუცილებელ პირობად მიიჩნეოდა.

ილია ჭავჭავაძე აანალიზებს იმდროინდელი მსოფლიოს წარმატებული ქვეყნების ეკონომიკური სტაბილურობისა და კეთილდღეობის ზრდის მიღწევის გამოცდილებას. გამოავლენს, რომ ამ წარმატებებს განაპირობებს სწორედ ღირებულებითი სისტემები ქვეყნისა. მას მოჰყავს ბრაზილიის, იაპონიის, ჩინეთის და სხვა ქვეყნების მაგალითები. ილია ჭავჭავაძე, ანალიზის საგნად იღებს იმ პერიოდის მსოფლიოში წარმატებული ტრენდების მქონე სახელმწიფოებს და მათ სოციალურ-ეკონო-

მიკურ პროგრესს კონკრეტული მაგალითების საფუძველზე განიხილავს. იგი მიუთითებს იმაზე, რომ ეკონომიკური სტაბილურობა და კეთილდღეობის ზრდა უმთავრესად დამოკიდებულია ღირებულებით სისტემებზე, რომლებიც თითოეულ ქვეყანაში სახელმწიფოებრივი ცხოვრების საფუძველს წარმოადგენს. ილია თავდაპირველად აანალიზებდა ევროპის დანაშაულების მიზეზებს და მიიჩნევდა, რომ „ისტორია და წარმატება — მარჯვესი, გამრჯვესი, მხნესი და მერმისისათვის მებრძოლის კუთვნილია. ამისთანად აღმოჩნდა ევროპიელი, და ბურთი და მოედანიც იმას დარჩა. იგია დღეს გამგებელი ქვეყნიერობისა, იგია დღეს ქვეყნის უღლის მწვეელი და იგივეა ქვეყნის სიკეთის მკრეფავი და პატრონიცა. მეცნიერება და მხნეობა, ჭკუა და ხელი. ამ მეცნიერებასა და მხნეობას, ამ ჭკუასა და ხელს ამოქმედებს დაუღალავი წყურვილი ხვალის უკეთესობისა და მწვავე უკმარობა დღევანდელისა. ამ ორ გრძნობათაგან წარმოსდგება ის ძლევა მოსილი წინმსვლელობა, ის დიადი წარმატება.“ (ჭავჭავაძე, 1889).

ილია ჭავჭავაძე ხაზს უსვამს, რომ აზია, მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიულად იყო კულტურისა და ცივილიზაციის ერთ-ერთი პირველი კერა, დიდხანს დარჩა სტატიკურ მდგომარეობაში და ვერ შეძლო თანამედროვე მოთხოვნებთან შესაბამისი გარდაქმნების გატარება. მისი აზრით, აზიის რეგრესის მიზეზია არა მხოლოდ გარე ფაქტორები, არამედ შიდა მენტალური და სოციალურ-კულტურული სტაგნაცია — კმაყოფილება არსებულით და უარყოფითი დამოკიდებულება ცვილილიზაციის, პროგრესისა და უცხო კულტურების მიმართ.

წინსვლის უმთავრეს საფუძვლად ილია მიიჩნევს იმ სოციალურ-მენტალურ მდგომარეობას, როდესაც საზოგადოება არ კმაყოფილდება დღევანდელი მდგომარეობით, არამედ მას აღიქვამს როგორც ხიდს უკეთესი მომავლისაკენ. მისი შეფასებით, ეს თვისება — უკმარობა დღევანდელისა და წყურვილი ხვალისდელის სრულყოფისკენ — არის ის ძირითადი მამოძრავებელი ძალა, რომელმაც ევროპა მსოფლიო პროგრესის ლიდერად აქცია.

ილია ჭავჭავაძე დასავლეთის წარმატების საფუძვლად ასახელებს ცოდნისა და შრომის კულტს — ღირებულებებს, რომლებიც წარმოებაზე დაფუძნებულმა საზოგადოებამ განავითარა ორგანიზაციული სტანდარტებისა და ეფექტური მმართველობის ინსტიტუტების მეშვეობით. მისი თქმით, ევროპის მოქალაქეები „დაუღალავი შრომითა და გონებრივი ძალისხმევით“ ქმნიდნენ ცი-

ვილიზაციას, რომელმაც ტრადიციული საზღვრები გადალახა და ახალ დონეზე აიყვანა საზოგადოებრივი განვითარება.

ამ კონტექსტში, ილია განსაკუთრებით აკვირდება იმ ცვლილებებს, რაც აზიის ქვეყნებში თანდათანობით იწყებს განვითარებას. მისი ანალიზის თანახმად, ჩინეთმა და სპარსეთმა, მიუხედავად ხანგრძლივი კულტურული ჩაკეტილობისა, დაიწყეს დასავლური ცივილიზაციის მიღების მცდელობები. თუმცა ყველაზე მნიშვნელოვანი და წარმატებულ მაგალითად იაპონია მოჰყავს. ეხება რა იაპონიას, ილია კონკრეტულად გამოყოფს, რა უნდა გადმოიღოს ქვეყანამ ევროპული გამოცდილებიდან და განსაკუთრებულ ყურადღება მიაპყრობს რამდენიმე მთავარ ასპექტს, როგორიცაა: **განათლება**, **„ნამეტნავად მმართველობა და გამგებლობა ქვეყნისა“**, **ევროპის წესი ანუ ინსტიტუტები და რიგი, ანუ მიღწეული სტანდარტები**. კერძოდ, ილია აღნიშნავს: „იაპონია ამ მხრით უფრო გაბედულად ირჯება. მისი ახალი ხელმწიფე დიდი მომხრეა ევროპის განათლებისა და ჰლამის დაუცხრომელად — ყოველისფერი, ნამეტნავად მმართველობა და გამგებლობა ქვეყნისა, ევროპის წესსა და რიგს შეუფეროს. დღეს იაპონიას ბევრი ევროპიულად განათლებული, ევროპაშივე სწავლამიღებული ახალგაზრდობა ჰყავს. შინაც დიდად მოცადინენი არიან სწავლისა და განათლებისათვის. მწერლობა, ცოტად თუ ბევრად, ფრთაასხმულია და გავრცელებული, და ვინ იცის, — იქნება იაპონიამ პირველი მესვეურობა გაუწიოს აზიას ევროპის ცივილიზაციის ზედმოქმედების ქვეშ წარსამატებლად და განთიადმა განათლებისამ თავისი სხივოსანი შუქი პირველ იქიდან მოჰფინოს მთელს აზიასაცა. ამბობენ, იაპონელი ამისათვის არც ნიჭს არის მოკლებული და არც უნარსაო.“ (ჭავჭავაძე, 1889).

ილია ხაზს უსვამს, რომ იაპონიამ — შიდა პოლიტიკური ნების, განათლების სისტემის რეფორმისა და დასავლური მმართველობითი სტანდარტების შემოღების გზით — მოახერხა ცივილიზაციური წინსვლის მკვეთრი დაჩქარება. იაპონიის გამოცდილება ჭავჭავაძისთვის წარმოადგენს იმის მაგალიტს, თუ როგორ შეუძლია ქვეყანას წარმატებით შეერწყას მსოფლიო პროგრესს, თუ იგი გააჩნია შესაბამისი ნება, უნარი და მზაობა ცვლილებებისადმი.

სპარსეთის მაგალითით, ილია ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ დასავლური ცივილიზაციის მიღება მხოლოდ ტექნიკური ცვლილებები არ არის, არამედ პოლიტიკური ნებისა და სოციალური თვითშეგნების

გამოხატულება. შაჰის ევროპული ტურნეებისა და დაკვირვებების ფონზე, ქვეყანაში დაიწყო ძველი წესრიგის გადაფასება და ახალი, პროგრესულ პრინციპებზე დაფუძნებული მმართველობის მოდელის ძიება. (ჭავჭავაძე, 1889).

ამრიგად, ილია ჭავჭავაძის მიხედვით, ცივილიზებული განვითარება არა მხოლოდ ტექნიკური პროგრესით, არამედ ღირებულებითი სისტემის გადაფასებითა და განათლების, მმართველობისა და სოციალური წესრიგის მორგებით მიიღწევა. მისი შეფასებით, ქვეყნის წინსვლის გზაზე გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მასობრივ განათლებას, მმართველობითი სისტემის ეფექტურობას, ცივილიზებულ სტანდარტებსა და პროგრესზე ორიენტირებულ საზოგადოებრივ თვითშეგნებას.

ბრაზილიის მაგალითზე საუბრისას ილია განსაკუთრებით გამოარჩევს იმპერატორ დონ პედრო II-ის მმართველობის პერიოდს და მისი მმართველობითი პრაქტიკის ანალიზს მიმართავს. 1889 წელს მომხდარი პოლიტიკური ცვლილება — იმპერატორის მშვიდობიანი, უსისხლო გადაყენება და ბრაზილიის რესპუბლიკად გამოცხადება — არ აღიქმება მხოლოდ პოლიტიკური გარდაქმნის ფაქტად. ილია შეეცდება გაარკვიოს, რა პირობებმა განაპირობა იმ ეპოქის წინსვლა და ეკონომიკური აღმავლობა.

ილია ჭავჭავაძე გამოყოფს რამდენიმე მნიშვნელოვან ფაქტორს: **მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური თავისუფლებების არსებობა**, რაც ხელს უწყობდა საზოგადოების აქტიურ მონაწილეობას სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში; **წარმომადგენლობითი მმართველობის სისტემა**, რომელიც უზრუნველყოფდა პოლიტიკური პროცესების დემოკრატიულობას; **სიტყვისა და პრესის თავისუფლება**, რომელმაც განაპირობა კულტურული და საინფორმაციო სფეროების გაძლიერება; **განათლების სფეროს განვითარება**, რომელსაც დონ პედრო II განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა; **ინფრასტრუქტურის, განსაკუთრებით კი რკინიგზის და ფინანსური ინსტიტუტების განვითარება**; და ბოლოს, **მონობის გაუქმება**, როგორც უდიდესი ჰუმანური და სამართლებრივი მიღწევა. (ჭავჭავაძე, 1889).

ამ გზით ილია ჭავჭავაძე ხაზს უსვამს იმას, რომ წარმატებული მმართველობა ეფუძნება არა მხოლოდ გარე ფაქტორებს, არამედ ღრმა შინაგან პრინციპებს — სამართალს, თავისუფლებას, განათლებასა და ადამიანური ღირსების პატივისცემას.

ილიას ხედვები **განათლების, ეკონომიკური შეკავშირების (კოოპერაციის), ეკონომიკური**

აზროვნების განვითარების, თავისუფალი სიტყვის, დემოკრატიის, ეროვნული თვითშეგნების გაძლიერების, სამართლის სისტემის განახლების შესახებ, რომელიც სამართლის უზენაესობის დამკვიდრებას უზრუნველყოფდა, დღესაც აქტუალურია.

საქართველოს მისწრაფებების თავსებადობა ევროკავშირის ფასეულობებსა და მიზანთან

თანამედროვე რეალობის გათვალისწინებით, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს იმ კითხვაზე პასუხის გაცემა, რამდენად შეესაბამება საქართველოს მისწრაფებები ევროკავშირის ფასეულობებსა და სტრატეგიულ მიზნებს. (Bedianashvili, 2018; 2023; Gvelesiani, & Veshapidze, 2016a, 2016b; Papava, 2016, 2020a, 2020b).

ევროკავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-2 მუხლით განსაზღვრულია ის ღირებულებები, რომლებზეც არის დაფუძნებული ორგანიზაცია, კერძოდ: ადამიანის ღირსების პატივისცემა, თავისუფლება, დემოკრატია, თანასწორობა, სამართლის უზენაესობა, ადამიანის უფლებების მათ შორის, უმცირესობათა უფლებების დაცვა, პლურალიზმი, დისკრიმინაციის დაუშვებლობა, შემწყნარებლობა, სამართლიანობა, სოლიდარობა, ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობა. გარდა ამისა, ხელშეკრულების მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტში აღნიშნულია წევრი სახელმწიფოების ეროვნული იდენტობის პატივისცემის აუცილებლობა. მე-6 მუხლი კი, ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის სავალდებულო ძალას აღიარებს.

ევროკავშირის მიზნები დეკლარირებულია ევროკავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-3 მუხლში, რომლის თანახმადაც, ევროკავშირი მიზნად ისახავს მშვიდობას, კავშირის ღირებულებებისა და წევრი სახელმწიფოების ხალხთა კეთილდღეობის ხელშეწყობას. ხელშეკრულების თანახმად, კეთილდღეობა გულისხმობს: ეკონომიკის ზრდას, ფასების სტაბილურობას, სოციალურ საბაზრო ეკონომიკას, შიდა ბაზრის შექმნას, გარემოს დაცვას, სოციალური სამართლიანობისა და კულტურული მრავალფეროვნების უზრუნველყოფას, ასევე, თავისუფლების, უსაფრთხოებისა და მართლმსაჯულების სივრცის შექმნას და ა. შ. (CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON EUROPEAN UNIONEN 26.10.2012 Official Journal of the European Union C 326/13).

ილიას ნააზრევს საფუძველზე შესაძლებელია დასკვნის გამოტანა, რომ ევროკავშირის ღირებულებები და მიზნები თანხვედრაშია ქვეყნის

ეროვნულ ინტერესებთან. ეს დასკვნა მრავალი კვლევით არის გამყარებული. (ბატიაშვილი, 2017; ბერიშვილი, 2017; ბუაძე, 2017, 2020; გოგიაშვილი, 2017; დორეული, 2017; ვეშაპიძე, 1999, 2017; კვარაცხელია, 2017; კოლუაშვილი, 2013; მჭედ-ლიშვილი, 2017; ქარჩავა, 2017; ჩინჩალაძე, 2017; ჩიხლაძე, 2007, 2009; ჩხიკვაძე, 2017; ხარიტონიშვილი, 2017; ხონელიძე, 2017; ჯანელიძე, 2017; შენგელია, 2017; შეშელიძე, 2017; შიხაშვილი, 2018; Silagadze, 2009, 11).

გარდა ქვეყნის შიდა ეკონომიკური განვითარებისა, ჭავჭავაძის ნაშრომებში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საქართველოს გლობალურ ეკონომიკურ სივრცეში ინტეგრაციის საკითხს. ილია განიხილავდა შრომის საერთაშორისო დანაწილების, ვაჭრობის, უცხოური ინვესტიციების მიზნობრივი მოზიდვისა და გლობალურ ეკონომიკურ ურთიერთობებში აქტიური მონაწილეობის მნიშვნელობას. ამასთან, ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ასეთი ინტეგრაცია უნდა განხორციელდეს ეროვნული ინტერესებისა და ადგილობრივი კონტექსტის სრული გათვალისწინებით.

ილია საფუძვლიანად იკვლევდა „...ჩვენ სხვისთვის ვართ რამე თუ არა...“ და აღნიშნავდა: „ეს პატარა ქვეყანა, რომელსაც ამიერ-კავკასიას ეძახიან და სადაც უპირატესობა ყოველისფრით ქართველობას უპყრია, დღეს საკვანძო ქვეყნად შეიქმნა. ... აზია საერთოდ და ჩვენ თითონ საკუთრივ ვართ საჭირონი არამც თუ ჩვენის თავისათვის მხოლოდ, არამედ სხვისათვისაც, თუმცა ბევრი რამ შეიცვალა ქვეყნიერობაზედ ამ ხუთას-ექვსას წელიწადში, მაგრამ ეს მიწის-ყელი, რომელსაც კავკასიას ეძახიან, რომელიც აზიისა და ევროპის კარად ყოფილა უწინ და რომლის დაპყრობისათვის ბევრი სხვადასხვა ხალხის სისხლი დაღვრილა, მაინც ისევ კარად დარჩა და ხალხთა შორის შუღლისა და ცილების მიზეზად იქნება კიდევ.“ (ჭავჭავაძე, 1879).

ილია ჭავჭავაძემ დაასკვნა, რომ ისტორიულად საქართველოს გადარჩენა ხშირად განაპირობებდა დიდი სახელმწიფოების შორის მიღწეულ შეთანხმებებს, რომლებშიც ქვეყნის სწორი პოზიციონირება მნიშვნელოვანი ფაქტორი იყო. ის ფაქტი, რომ დღემდე ვარსებობთ, მიუთითებს ჩვენს მდიდარ ისტორიულ წარსულზე და უნარზე, ამ გარემოებებს სწორად შევგუებოდით. თუმცა, ამასთან ერთად, აუცილებელია, დღესაც შევინარჩუნოთ ადეკვატური პოზიციონირება საერთაშორისო სივრცეში, რათა არ დავკარგოთ ჩვენი ისტორიული თვითშეგნება და საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული

სწრაფვა დამოუკიდებლობისა და ეროვნული თვითმყოფადობისკენ.

ილიას ხედვით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ქვეყნის ადამიანური, ბუნებრივი და ნიადაგის რესურსების ეფექტიან გამოყენებას — მათ შორის კლიმატის, ჰავისა და წყლის რესურსების სწორად ათვისებას. მნიშვნელოვანია სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება, მათ შორის ბაქო-ბათუმის რკინიგზის სრულყოფილი ამოქმედება და ტრანსპორტის სხვადასხვა სახეობის გაძლიერება. სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია ასევე ბაქოდან შავი ზღვისკენ მიმავალი მილსადენების გაყვანა და კავკასიის რეგიონის ნავთობის რესურსების მიზანმიმართული ათვისება. ამავდროულად, აუცილებელია შეიქმნას ხელსაყრელი პირობები ქართული ღვინისა და აგრარული პროდუქციის საერთაშორისო ბაზრებზე კონკურენტუნარიანად გასატანად.

თანამედროვე გლობალურ და რეგიონულ კონტექსტში ქვეყნის სწორად პოზიციონირება უმნიშვნელოვანეს სტრატეგიულ ამოცანას წარმოადგენს. (პაპავა, 2001, 2019). ეკონომიკური პროცესების ღრმა ანალიზის პირობებში, ილია ჭავჭავაძის ისტორიულ მემკვიდრეობაზე დაფუძნებული ხედვა და მის მიერ ჩამოყალიბებული მომავლისკენ მიმართული მოქმედების პრინციპები შესაძლოა გახდეს ეფექტური გზის მიმცემი. ეს მიდგომა ხელს შეუწყობს როგორც ეროვნული ეკონომიკური ინტერესების დაცვას, ისე ქვეყნის კულტურული და ეკონომიკური თვითმყოფადობის შენარჩუნებას.

ამიტომ, თანამედროვე აკადემიური დისკურსისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ილია ჭავჭავაძის მემკვიდრეობის ღრმად გააზრება — როგორ იმოქმედებდა იგი თანამედროვე პირობებში, რა პოზიციას დაიკავებდა სხვადასხვა საკვანძო საკითხთან მიმართებით, რა ინიციატივებს წამოაყენებდა და რა მიმართულებას მიანიშნებდა საზოგადოებისთვის. (შეშელიძე, 2017). აღნიშნული კვლევითი მიდგომა გადამწყვეტი მნიშვნელობის მატარებელია არა მხოლოდ ჰუმანიტარული დისციპლინების — როგორიცაა ფილოსოფია, ფილოლოგია, ისტორია და პოლიტოლოგია — უწყვეტი განვითარებისათვის, არამედ ფართო გამოყენებას პოულობს ისეთ სფეროებში, როგორიცაა სამართალი, ეკონომიკა, საერთაშორისო ურთიერთობები და ფინანსები. იგი ასევე წარმოადგენს მნიშვნელოვან წინაპირობას სახელმწიფოს ეფექტიანი ინტეგრაციისთვის გლობალურ პროცესებში. მოცემულ მიდგომას მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს სა-

ხელმწიფოებრივი თვითშეგნების, მმართველობის კულტურის, ეროვნული ინტერესების და ადამიანის უფლებების დაცვის არსობრივად გააზრებაში. ამ პროცესის შედეგად განითარებული ხედვები ერთ-ერთი არსებითი საფუძველია, რომელიც ემსახურება კაცობრიობის მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფას გლობალურ დონეზე.

თანამედროვე რეალობის მიხედვით თუ შევავასებთ, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ილია ჭავჭავაძის შეხედულებებს ისეთ ღირებულებებზე, როგორიცაა თითოეული ადამიანის კეთილდღეობა, ეკონომიკის განვითარება, თანასწორობა (სამართლიანობა), საკუთრების უფლების დაცვა, თავისუფლება, სახელმწიფოებრივი აზროვნება, ეროვნული თვითმყოფადობა, დღემდე არ დაუკარგავს აქტუალობა. განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ილია ჭავჭავაძის ეკონომიკური ხედვებისა და მის მიერ წამოყენებული პრინციპების დაცვას, როგორიცაა: **კერძო საკუთრების ხელშეუხებლობა, პიროვნების თავისუფლების დაცვა, პლურალიზმი, ჰუმანიზმი, დემოკრატიზმი, საბაზრო ეკონომიკა, მენარმეობის თავისუფლება, მთავრობის ლიბერალური ჩარევა, ლიბერალური გადასახადები, კონკურენცია, საერთაშორისო ეკონომიკური ინტეგრაცია, ღია ეკონომიკა, თავისუფალი ვაჭრობა, სამართლიანი რეფორმები.**

დასკვნა

ილია ჭავჭავაძის ეკონომიკური მსოფლმხედველობა, რომელიც ღრმად ეფუძნება ღირებულებებს, დღესაც აქტუალურია. მისი იდეები აერთიანებს ეროვნულ ინტერესებზე ორიენტირებულ ეკონომიკურ ხედვასა და მტკიცე მორალურ საფუძვლებს. ილია ეკონომიკას განიხილავდა არა მხოლოდ როგორც კეთილდღეობის მიღწევის ინსტრუმენტს, არამედ ქვეყნის დამოუკიდებლობისა და

სოციალური სამართლიანობის განმტკიცების გზად. ილია დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა სოფლის მეურნეობის განვითარებას, სახელმწიფოს როლს სტრატეგიულ სექტორებში და გლობალურ ეკონომიკაში ინტეგრაციას — ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით. თანამედროვე პირობებში, როცა საქართველო დგას რთული გამოწვევების წინაშე, ჭავჭავაძის იდეები გვთავაზობს ისტორიულად გააზრებულ და ღირებულებითად მდგრად ალტერნატივას, რომელიც შეუწყობს ხელს ქვეყნის განვითარებასა და ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნებას.

თანამედროვე რეალობის პრზმით დანახვისას ნათლად ჩანს, რომ ილია ჭავჭავაძის შეხედულებები ისეთ ღირებულებებზე, როგორიცაა ინდივიდის კეთილდღეობა, ეკონომიკური წინსვლა, სამართლიანობა და თანასწორობა, საკუთრების დაცვის უფლება, თავისუფლება, ეროვნული თვითშეგნება და სახელმწიფოებრივი აზროვნება, დღესაც ინარჩუნებს მნიშვნელოვან აქტუალობას და მნიშვნელოვან როლს საზოგადოებრივი განვითარების პროცესში. ილია ჭავჭავაძის ეკონომიკურ შეხედულებებს და მის მიერ წამოყენებულ პრინციპებს დღესაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. მის ხედვებში გამოკვეთილია ისეთი ფასეულობები, როგორიცაა კერძო საკუთრების ხელშეუხებლობა, ინდივიდუალური თავისუფლების დაცვა, პლურალიზმი, ჰუმანიზმი, დემოკრატიული მმართველობა, საბაზრო ეკონომიკის პრინციპები, მენარმეობის ხელშეწყობა, სახელმწიფოს ლიბერალური ჩარევის მოდელი, დაბალი და სამართლიანი გადასახადები, ჯანსაღი კონკურენციის ნახალისება, საერთაშორისო ეკონომიკურ პროცესებში ჩართულობა, ღია ბაზარი, თავისუფალი ვაჭრობა და სამართლიანობაზე დაფუძნებული რეფორმები.

GEORGIA'S STRATEGIC ROLE IN EURASIAN TRANSPORT AND DIGITAL LOGISTICS TRANSFORMATION

Copyright © 2025 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: May 17, 2025

Published: June 12, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-40

Loid Karchava

Doctor of Business
Administration, Associate
Professor, Caucasus International
University
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2857-0235>
E-mail: loidk@yahoo.com

Irakli Nanuashvili

Master of Law,
Ministry of Defense of Georgia
E-mail: nanuashviliirakli@gmail.com

Gia Zoidze

Doctor of Economics,
Batumi Shota Rustaveli
State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0155-5775>
E-mail: giazoidze@yahoo.com

Shota Veshapidze

Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor, Ivane
Javakhishvili Tbilisi State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0933-3648>
E-mail: shota.veshapidze@tsu.ge

ABSTRACT

Georgia is an important element of the Middle Corridor, a trans-Caspian international transportation corridor that connects China and Europe via Central Asia and the South Caucasus. Its strategic location at the intersection of Europe and Asia makes it an important player in international transportation and logistics. As Georgia's logistics industry looks to further integrate into global supply chains, this strategic stance offers both enormous opportunity and difficult problems. By examining the institutional frameworks, policy efforts, and infrastructure that influence Georgia's performance in regional and global contexts, this paper investigates the country's present position in international transport logistics. The TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia), the Baku-Tbilisi-Kars railway, and Georgia's Black Sea ports, notably Poti, Batumi, and Anaklia (proposed), are among the main logistical routes that travel through the country and are examined in this article. Georgia is positioned as a natural transit nation for cargo movements between the North and South as well as between the East and West thanks to these facilities. Georgia's full potential as a logistics center is, however, hampered by a number of issues. These include reliance on external political and economic variables, such as Russian influence and regional wars, regulatory inefficiencies, limited cargo handling capacity, poor infrastructure in some areas, and geopolitical instability in the South Caucasus. Furthermore, Georgia is under further pressure to become more competitive due to competition from other routes, such as those via Russia, Iran, and sea channels. However, Georgia has benefited from new opportunities brought forth by the changing global logistics scene, which has been altered by the COVID-19 epidemic and the conflict between Russia and Ukraine. The Middle Corridor and Georgia's role within it have garnered fresh attention due to changing trade patterns and the growing interest of European and Asian entities in diversifying supply chains. Georgia can greatly improve its connectivity and logistical performance by investing in digitization, modernizing customs, and forming public-private infrastructure partnerships. A series of strategic growth directions for Georgia's logistics industry are suggested in the paper's conclusion. These con-

sist of: (1) enhancing the integration of multimodal transportation; (2) investing in rail and port infrastructure; (3) enhancing cross-border logistics collaboration with neighboring nations; (4) bringing regulatory practices into compliance with EU standards; and (5) advancing Georgia as a hub for logistics and transportation through policies and international partnerships. Georgia can strengthen its position as a key hub in Eurasian logistics and a trustworthy transit partner in the global economy by implementing concerted policy initiatives and making focused investments.

Keywords: Transport and Logistics Economy, Digital Economy in Supply Chains, Georgia's Transit Function in Regional Trade, Infrastructure Investment and Economic Growth, Global Value Chains and Competitiveness.

REFERENCES:

1. Abashishvili, G., & Liparteliani, S. (2021). Georgia's transit potential – country's competitive advantage. *The New Economist*, 16(2), 42–57. <https://doi.org/10.36962/nec6102202142>
2. Abuselidze, G. (2021). Competitiveness analysis of the georgian transport and logistics system in the black sea region: challenges and perspectives. In *International Conference on Computational Science and Its Applications* (pp. 133-148). Cham: Springer International Publishing.
3. Abuselidze, G., & Meladze, A. (2024). Innovative Customs System and its Impact on the Sustainability of the Transit Potential. *European Journal of Sustainable Development*, 13(1), 229-229.
4. **Agenda.ge**. (2023). *Gov't approves 2023-2030 National Transport and Logistics Strategy, Action Plan*.
5. Albrecht, T., Baier, M. S., Gimpel, H., Meierhöfer, S., Röglinger, M., Schlächtermann, J., & Will, L. (2024). Leveraging digital technologies in logistics 4.0: Insights on affordances from intralogistics processes. *Information Systems Frontiers*, 26(2), 755-774.
6. **Asian Development Bank**. (2021). *Georgia: Transport and Trade Facilitation Strategy*. <https://www.adb.org>
7. Barbaqadze, T., & Gegechkori, I. (2023). Renewable energy, transport and logistics, and digital transformation are key sectors for Georgia's economic growth. International Finance Corporation.
8. Bedianashvili G. (2023). Macrosystemic challenges of uncertainty under the conditions of confrontational globalization. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 17, 2: 174-179. <http://science.org.ge/bnas/vol-17-2.html>
9. Bedianashvili, G. (2014). Culture as an Institution in the Context of Socio-economic Development of Country and International Business. *Ekonomisti*, (6), 6-16.
10. **Caspian News**. (2024). *Baku-Tbilisi-Kars Railway Expansion Completed, Boosting Cargo Volume to 5 Million Tons*.
11. **Civil Georgia**. (2023). *Ministry of Economy Clarifies the National Strategy for Transport and Logistics and Its Action Plan*. <https://civil.ge/archives/555990>
12. **Christopher, M.** (2016). *Logistics & Supply Chain Management* (5th ed.). Pearson.
13. **Enterprise IT World**. (2025). *RFID Technology – Digital transformation in Logistics Industry*.
14. **Fortune Business Insights**. (2025). *Logistics Services (3PL & 4PL) Market Size...*
15. Gayialis, S. P., Kechagias, E. P., Deligianni, A., Konstantakopoulos, G. D., & Papadopoulos, G. A. (2022). Implementation Technologies of an Advanced Cloud-based System for Distribution Operations.
16. Georgian Legislative Herald. (2022). Agreement between the Government of Georgia, the Government of the Republic of Azerbaijan and the Government of the Republic of Turkey on the preliminary exchange of data for the purpose of simplifying customs transit procedures within the framework of the Baku-Tbilisi-Kars railway project.
17. **Geostat**. (2024). *Georgia's GDP Up by 7.5% in 2023*. <https://civil.ge/archives/588138>
18. Gereffi, G., & Fernandez-Stark, K. (2016). *Global Value Chain Analysis: A Primer*. Duke University.
19. **Gogvadze, G.** (2023). *Georgia's Strategic Role in the Middle Corridor.... Caucasus Journal of Transportation and Logistics*, 4(2), 35–52.
20. Grefen, P., Hofman, W., Dijkman, R., Veenstra, A., & Peters, S. (2018). An integrated view on the future of logistics and information technology.
21. Ismailov, E., & Papava, V. (2009). The Central Caucasus – Problems of Geopolitical Economy.
22. Karchava, L., Veshapidze, S., & Chiabrishvili, K. (2023). Economic perspective of establishing strategic partnership between China and Georgia. *The New Economist*, 18(3), 7-2.
23. Karchava, L., Veshapidze, S., & Tsikelashvili, S. (2025). Georgia's Perspective in the Context of Developing Economic Relations between China and the European Union. *The New Economist*, 20(1), 8-23.

24. Knemeyer, A. M., & Murphy, P. R. (2004). Evaluating the performance of third-party logistics arrangements: a relationship marketing perspective. *Journal of supply chain management*, 40(4), 35-51.
25. Kvanchilashvili, E. (2023). National Transport and Logistics Strategy of Georgia 2023–2030: Visions, Goals, Objectives, Risks. *Business Media*.
26. Lomia, T., & Lomia, E. (2020). *Economic and Political Support of the European Union to Georgia: Retrospective Analysis of the EU-Georgia Relations*. Vallis Aurea, 6(1), 35-43.
27. Lomia, E. (2020). *The Evaluation of Russia's foreign policy towards Georgia following the 'Rose Revolution'*. *Journal of Liberty and International affairs*, 6(1), 112-128.
28. Lomia, E. (2021). *China's belt and road initiative and Georgia: A short overview*. *Journal of Liberty and International Affairs*, 7(3), 373-385.
29. Lomia, E., & Karchava, L. (2021). *Georgian ethnopolitical conflict as a subject of confrontation between the USA and Russia*. *Journal of Liberty and International Affairs*, 7(2), 90-102.
30. Lordkipanidze, R. (2025). Economic Basis of Chinese Miracle. *Theoretical Economics Letters*, 15(1), 110-113.
31. Lordkipanidze, R. (2022). General Issues for Economic Development and Theory of Competition in New Electronic World. *With invitation by Lambert Academic Publishing*, 75.
32. Lordkipanidze, R. (2020). About Economic and Natural Sciences' Relationship.
33. MDPI. (2023). *The Impact of Digital Transformation on Supply Chain Capabilities.... Sustainability*, 15(13), 10107.
34. Mentzer, J. T., DeWitt, W., Keebler, J. S., Min, S., Nix, N. W., Smith, C. D., & Zacharia, Z. G. (2001). Defining supply chain management. *Journal of Business logistics*, 22(2), 1-25.
35. Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia. (2023). *National transport and logistics strategy of Georgia 2023–2030* [Author's translation]. <https://www.economy.ge>
36. OECD. (2021). *Transport and Logistics in Georgia: Towards Sustainable Connectivity*.
37. Otinashvili, R., Veshapidze, S., & Zoidze, G. (2023). Impact of Economic Crime on The Sustainable Development of The State. *Three Seas Economic Journal*, 4(1), 10-17.
38. Papava, V. (2019). *Goeconomic Challenges of Georgia's Transit Function*. *Caucasus Economic and Social Analysis Journal*, 11(1), 7–18.
39. Papava, V. (2018). Catching up and catch-up effect: economic growth in Post-Communist Europe (Lessons from the European Union and the Eastern Partnership States). *European Journal of Economic Studies*, 7(2), 109-125.
40. Papava, V. (2017). One Belt One Road Initiative and Georgia. *Georgian Foundation for Strategic and International Studies, Expert Opinion*, (93).
41. Papava, V., Maisaia, V. (2023). On Economic Security under Confrontational Globalization and the Main Concepts of Geo-Economic Warfare. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 17(3), 116-120.
42. Pavliashvili, S., & Tokmazishvili, M. (2024a). Modernizing Farmers' Education in the EU: Challenges and Approaches. *German International Journal of Modern Science/Deutsche Internationale Zeitschrift für Zeitgenössische Wissenschaft*, (82).
43. Pavliashvili, S., & Tokmazishvili, M. (2024b). Challenges of farmers' education system in Georgia. *Foundations and Trends in Modern Learning*, (5).
44. Pavliashvili, S., & Tokmazishvili, M. (2024c). Global Economic and Legal Problems of Introducing the Circular Economy and Georgia. *Norwegian Journal of development of the International Science No*, 145, 51.
45. Reuters. (2024). *How DSV grew into the world's biggest logistics firm*.
46. ScienceDirect. (2024). *The impact of digital transformation on corporate supply chain management.... Finance Research Letters*, 60, 104890.
47. Silagadze, A. (2019). Comparative analysis of some economic indicators of post-soviet countries in the South Caucasus. *Economics and Business*, 11(1), 29-38.
48. Silagadze, A. (2013). Modern Economic Aspects of Georgia. *J. Business-Injectioning*, (4).
49. TBC Capital. (2024). *Overview of Transportation Sector in Georgia 2024*.
50. TechTarget. (2025). *10 benefits of RFID in supply chain management and logistics*.
51. Tkeshelashvili, S. (2023). Georgia advances 40 points in Logistics Efficiency Index. *Business Media*.
52. UNESCAP. (2022). *Assessment of Intermodal Transport Corridors in the South Caucasus*. <https://www.unescap.org>
53. U.S. Department of Agriculture (USDA). (2020). *The Meat Supply Chain in the United States: An Overview*.

54. Veshapidze, S., Bakhtadze, L., Putkaradze, R., Kharitonashvili, J., Danelia, I., Lominashvili, M., Chantladze, N. (2024a). Modern International Economic Relations of Georgia. *Smarty* (in Georgian)

55. Veshapidze, S., Bendianishvili, N., & Zoidze, G. (2024b). Bilateral Investment Agreements of Georgia: Threats, Challenges and Opportunities. *Three Seas Economic Journal*, 5(4), 1-7.

56. Veshapidze, S., Zubiashvili, T., & Chiabrishvili, K. (2021). Globalization and new Opportunities for Georgia. *Globalization and Business*, 6(12), 32-36.

57. Veshapidze, S., & Karchava, L. (2022). Contradictions of Globalization under the COVID-19 Pandemic. *Bull. Georg. Natl. Acad. Sci*, 16(4), 152-157.

58. Veshapidze, S., Otinashvili, R., Gvarutsidze, A., Abuselidze, G., & Zoidze, G. (2022). Modern technologies to overcome the challenges of globalization. *Entrepreneurship*, 10(2), 22-32.

59. **World Bank.** (2020). *Georgia Trade Logistics Competitiveness Diagnostics*.

60. **World Bank.** (2023). *Renewables, Transport and Logistics, and Digital Transformation*.

61. **World Trade Organization (WTO).** (2022). *World Trade Statistical Review 2022*.

62. **Zenezini, G.** (2022). *A Systematic Review of Innovative Technologies adopted in Logistics Management*. Academia.edu.

63. Zoidze, G. (2023). Strategic directions of balanced economic growth of entrepreneurial entities. *Journal of Innovations and Sustainability*, 7(1), 1-22.

64. Zoidze, G., Abuselidze, G., Veshapidze, S. (2023). Economic Vulnerability of Small Powers. *Journal of Geography, Politics and Society*, 13(3), 1-12

65. Zoidze, G. (2024). Impact of Expected Risks of Wage-Price Spiral on Sustainable Economic Development of the State. *European Journal of Transformation Studies*, 12(2), 139-154.

66. Zoidze, G., & Veshapidze, S. (2022a). Transformation of economic policy priorities under COVID-19. *Three Seas Economic Journal*, 3(2), 35-43.

67. Zoidze, G., Veshapidze, S. (2022b). *The Modern Economy and Values*. Cambridge Scholars Publishing. p. 125.

68. Zoidze, G., & Tkhilaishvili, G. (2021). Prospects of intermodal transportation and logistics channels development for Georgia. In *Proceedings of 25th International Scientific Conference. Transport Means*.

საქართველოს სტრატეგიული როლი ევროპის ტრანსპორტისა და ციფრული ლოჯისტიკის ტრანსფორმაციაში

ლოიდ ქარჩავა
ბიზნესის
ადმინისტრირების
დოქტორი, კავკასიის
საერთაშორისო
უნივერსიტეტის
ასოცირებული
პროფესორი
ელ.ფოსტა:
loidk@yahoo.com

ირაკლი ნანუაშვილი
სამართლის მაგისტრი,
საქართველოს
თავდაცვის
სამინისტრო,
ელ.ფოსტა:
nanuashviliirakli@gmail.
com

გია ზოიძე
ეკონომიკის
დოქტორი, ბათუმის
შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო
უნივერსიტეტი,
ელ.ფოსტა:
giazoidze@yahoo.com

შოთა ვეშაპიძე
ეკონომიკის
მეცნიერებათა
დოქტორი, თსუ-ს
ასოცირებული
პროფესორი,
ელ.ფოსტა:
shota.veshapidze@tsu.ge

აბსტრაქტი

საქართველო, რომელიც სტრატეგიულად მდებარეობს ევროპასა და აზიას შორის გზაჯვარედინზე, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო ტრანსპორტისა და ლოჯისტიკაში, განსაკუთრებით როგორც ცენტრალური დერეფნის (Middle Corridor) ძირითადი ნაწილი — ტრანსკასპიური საერთაშორისო სატრანსპორტო მარშრუტი, რომელიც ჩინეთსა და ევროპას შუა აზიისა და სამხრეთ კავკასიის გავლით აკავშირებს. ეს სტრატეგიული მდებარეობა საქართველოს ლოჯისტიკურ სექტორს სთავაზობს როგორც მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს, ისე სერიოზულ გამოწვევებს, რაც დაკავშირებულია მის ინტეგრაციასთან გლობალურ მომარაგების ჯაჭვებში. ეს კვლევა განიხილავს საქართველოს ამჟამინდელ როლს საერთაშორისო სატრანსპორტო ლოჯისტიკაში, აანალიზებს ინფრასტრუქტურას, ინსტიტუციურ ჩარჩოებსა და პოლიტიკურ ინიციატივებს, რომლებიც განსაზღვრავს ქვეყნის პოზიციას რეგიონალურ

და გლობალურ დონეზე. ნაშრომი მიმოიხილავს საქართველოს ტერიტორიაზე გამავალ ძირითად სატრანსპორტო დერეფნებს, როგორიცაა TRACECA (ტრანსპორტის დერეფანი: ევროპა-კავკასია-აზია), ბაქო-თბილისი-ყარსის რკინიგზა, და შავი ზღვის პორტები - ფოთი, ბათუმი და დაგეგმილი ანაკლიის პორტი. ეს ინფრასტრუქტურა საქართველოს ბუნებრივ სატრანზიტო ქვეყნად აყალიბებს აღმოსავლეთსა და დასავლეთს, ასევე ჩრდილოეთსა და სამხრეთს შორის საქონლის ნაკადებისთვის. თუმცა, საქართველოს ჯერ კიდევ მრავალი გამოწვევა აქვს დასაძლევად, რათა სრულად გამოიყენოს ლოჯისტიკური ჰაბის პოტენციალი. ამ გამოწვევებს შორისაა ინფრასტრუქტურის არასაკმარისი განვითარება ზოგიერთ რეგიონში, სამხრეთ კავკასიაში არსებული გეოპოლიტიკური არასტაბილურობა, რეგულაციური დაბრკოლებები, ლიმიტირებული ტვირთბრუნვის შესაძლებლობები და გარე პოლიტიკური და ეკონომიკური ფაქტორებისადმი დამოკიდებულება, როგორიცაა რუსეთის გავლენა და რეგიონული კონფლიქტები. ამას ემატება კონკურენცია ალტერნატიული მარშრუტების მხრიდან — მათ შორის რუსეთის, ირანისა და საზღვაო არხების გავლით. მეორეს მხრივ, გლობალური ლოჯისტიკური გარემოს ტრანსფორმაცია — რომელსაც ხელი შეუწყო COVID-19-ის პანდემიამ და რუსეთ-უკრაინის ომმა — ახალ შესაძლებლობებს ქმნის საქართველოსთვის. ვაჭრობის მარშრუტების გადანაწილებამ და ევროპისა და აზიის მხრიდან მომარაგების ჯაჭვების დივერსიფიკაციის მზარდმა ინტერესმა ხელახლა მიაპყრო ყურადღება ცენტრალურ დერეფანსა და საქართველოს როლს მის ფარგლებში. ციფრულიზაციაში, საბაჟო სისტემების მოდერნიზაციასა და საჯარო-კერძო პარტნიორობებში განხორციელებულმა ინვესტიციებმა შესაძლოა მნიშვნელოვნად გააუმჯობესოს საქართველოს კავშირთანობა და ლოჯისტიკური ეფექტიანობა. ნაშრომი რეკომენდაციების სახით ასკვნის, რომ საქართველოს ლოჯისტიკური სექტორი სტრატეგიულად უნდა განვითარდეს ისეთი მიმართულებებით, როგორიცაა: მრავალმოდალური ტრანსპორტის ინტეგრაციის გაძლიერება; პორტებისა და რკინიგზის ინფრასტრუქტურაში ინვესტირება; მეზობელ ქვეყნებთან საზღვრისპირა ლოჯისტიკურ თანამშრომლობის გაუმჯობესება; რეგულაციების ევროპულ სტანდარტებთან თანხვედრაში მოყვანა; საქართველოს ლოჯისტიკური ჰაბის როლით პოპულარიზაცია საერთაშორისო პარტნიორობებისა და პოლიტიკური დიპლომატიის გზით. კოორდინირებული პოლიტიკის გატარებითა და მიზნობრივი ინვესტიციებით, საქართველომ შეიძლება დაიკავოს მნიშვნელოვანი ადგილი ევრაზიულ ლოჯისტიკაში და ჩამოყალიბდეს სანდო სატრანზიტო პარტნიორად გლობალურ ეკონომიკაში.

საკვანძო სიტყვები: ტრანსპორტისა და ლოჯისტიკის ეკონომიკა, ციფრული ეკონომიკა მიწოდების ჯაჭვებში, საქართველოს სატრანზიტო ფუნქცია რეგიონულ ვაჭრობაში, ინფრასტრუქტურული ინვესტიციები და ეკონომიკური ზრდა, გლობალური ღირებულებათა ჯაჭვები და კონკურენტუნარიანობა.

1. INTRODUCTION

In modern, globalized conditions, transport remains one of the main mechanisms for bringing countries closer together. Despite the fact that today the Internet has made it possible to communicate quickly and efficiently with people in different parts of the world, the function of transport still remains indispensable and important. Logistics also requires special attention - especially when it comes to not only domestic, but also international markets. At the global level, an effective supply chain and its management are becoming paramount, which requires the existence of a well-developed logistics system.

Growing competition in the international transport and logistics services market requires new strategic approaches to the development of the transport and logistics sector, the introduction of innovative technologies, a review of partnership relations and a systematic

improvement in the quality of services (Zenezini, 2022; Veshapidze et al., 2024a). Against the background of these trends, the demand for transport and logistics services is growing dynamically.

One of the essential challenges in implementing logistics processes remains the issue of security of confidential information for the customer. Accordingly, the success of an outsourcing-based model significantly depends on the establishment of long-term trust and reliable relationships with partners. In many cases, outsourcing of all logistics functions is advisable in cases where the use of individual services - for example, a warehouse - is not necessary for the customer. Small and medium-sized enterprises, which, for financial or strategic reasons, do not have the resources to develop their own logistics systems, are particularly interested in this service (Zoidze and Tkhilaishvili, 2021).

The scientific literature discusses in detail: the

importance of transport and logistics outsourcing in global value chains and service integration; research on GVC structures and their impact on transport and logistics networks. The role of logistics service providers and the importance of service quality. (Gereffi and Fernandez-Stark, 2016). Logistics outsourcing practices and the relationship between service integration quality. (Knemeyer and Murphy, 2004); the structure of the long-term production chain and its important connection with logistics networks. (U.S. Department of Agriculture [USDA], 2020).

With the growth of globalization, international transport and logistics networks play an increasingly important role in the process of economic integration between countries (Bendianashvili, 2023). In this context, Georgia, as a critical part of the Eurasian transport corridor, plays an important role. Its geographical location provides a strategic position for trade between Europe and Asia, which gives it special opportunities in terms of developing into a transport hub (Asian Development Bank [ADB], 2021).

In the last decade, Georgia has implemented significant infrastructure projects, such as the Baku-Tbilisi-Kars railway, the Anaklia port project, as well as the strengthening of transit corridors – the Middle Corridor and TRACECA (World Bank, 2020; Caspian News, 2024; Papava, 2017). These projects aim to modernize the country's transport and logistics infrastructure, leading to greater integration of the country into international supply chains (Christopher, 2016; UNESCAP, 2022).

However, despite the progress, Georgia still faces certain challenges. Infrastructural barriers, inefficient regulatory systems, and lack of coordination at the regional level are noted (OECD, 2021). Against this background, the literature highlights the need for Georgia to strengthen its institutional framework, develop intermodal transport capabilities, and further integrate into the European transport area (Goguadze, 2023).

According to studies, Georgia's economic benefits from transport and logistics integration are not only reflected in direct economic indicators, but also in the form of geopolitical stability and strengthening regional cooperation (Papava, 2019; Lordkipanidze, 2020).

2. METHODOLOGY

This study employs a mixed-methods approach combining qualitative analysis of current trends and quantitative examination of global logistics market indicators to assess the impact of digital transforma-

tion on international transport and logistics systems.

The research begins with an in-depth review of existing academic publications, industry reports, and international standards (e.g., WTO GATS framework) to build a conceptual model of digital transformation processes in the logistics sector. Key sources include scientific journals, professional studies (e.g., mdpi.com, techtarget.com), and market analytics (e.g., rss.globenewswire.com, globalmarketmonitor.com).

The quantitative data for this study were obtained from publicly available global market reports, databases, and statistical portals. The focus was on metrics such as:

- Global logistics and transport service market size (2015–2030),
- Volume of freight transported,
- Regional market shares (Asia-Pacific, North America, Europe),
- Adoption levels of technologies such as RFID, IoT, AI, cloud computing, and smart contracts.

Secondary data sources include international trade and transport statistics, reports from logistics associations, and publications on the economic effects of digital technologies.

The study applies comparative analysis techniques to assess the integration of digital technologies across different regions (e.g., Asia-Pacific vs. Europe) and transport sectors (e.g., maritime, rail, air). The analysis highlights how technological adoption correlates with competitiveness, efficiency, and market growth.

3. RESULTS AND DISCUSSIONS.

3.1. Digital Transformation and Strategic Development in Global Transport and Logistics

Modern global trends in international transport logistics significantly determine the strategic directions of the sector development, the prospect and the formation of its transport-logistics potential. One of the defining factors is the digital transformation in this context, which has become a central component of the evolution of logistics systems (Enterprise IT World, 2025). Integration of information and communication technologies, server architecture, and digital communication means made it possible for a continuous and regular information exchange between the participants of the transport process, which takes place within all major logistics types (ScienceDirect, 2024; Veshapidze et al., 2022).

The introduction of electronic document exchange systems (EDI – Electronic Data Interchange) is one of the important aspects of this process. It makes it possible to store and exchange documents related to transportation in an automated mode. The main advantages of using this technology are: simplification of business processes, provision of preliminary documentation, reduction of documentary costs, operational transfer of information and increase of information transparency in the process of cargo transportation.

An important direction of digitalization is the development of electronic declaration systems and in parallel - the large -scale introduction of cloud technologies (cloud computing). These types of solutions are an important step forward in improving international logistics speed and efficiency (Gayialis et al., 2022). In particular, the integration of cloud services by customs agencies, in practice, has already led to the simplification of the declaration processes and timely performance (Zoidze and Veshapidze, 2022a).

Another current concept of digital logistics is “Data as a Service” (DAAS), which makes it possible to obtain, process and analyze data remotely, which ensures management based on intelligent decisions. No less important is the use of radio frequency identification systems (RFID), which make it possible to accurately identify cargo, packaging and transport units at any stage of the supply chain. Such technological integration increases the transparency of processes and the quality of control, which is a necessary condition for optimizing business operations.

Of particular interest is the development of Digital Logistics Centers (CLC), which are key elements for the efficient servicing of international transport corridors. Their purpose is to provide a logistics infrastructure based on modern technologies, which significantly increases the throughput and responsiveness of global supply systems (Mentzer et al., 2001).

Digital Logistics Centers (CLCs) offer modern logistics companies a variety of opportunities to optimize operations and increase competitiveness (Veshapidze et al., 2021). The integration of these centers allows companies to improve various areas, such as:

- Electronic Data Interchange (EDI): CLC systems provide automated exchange of documentation, which speeds up the process of delivering goods and reduces the likelihood of human errors.
- Supply Chain Planning: Integrated systems allow

companies to effectively plan inventory and transportation, which ultimately reduces logistics costs.

- Flexibility and Inventory Management: CLCs help manufacturers reduce inventory and produce to order, which increases the flexibility and efficiency of enterprises.

- Multimodal transport planning: Special software allows you to choose the best routes and types of transportation, which reduces transportation costs.

- Response to road conditions: Rapid computerized response to road conditions and queues at borders will help increase throughput. With increasing traffic volumes, congestion and long queues at borders, CLC systems provide real-time information about road conditions, which increases throughput and reduces delays.

- Driverless vehicles: Companies such as Aurora and Volvo are developing autonomous trucks equipped with sensors and cameras, which increases safety and efficiency in the transportation process.

The implementation of CLC systems in these areas helps optimize logistics companies' operations, reduce costs, and increase competitiveness in the global market (Abuselidze, 2021).

Digital logistics is a key enabler of the economic efficiency of modern logistics systems. The integration of digital technologies such as RFID, IoT, artificial intelligence (AI), cloud computing, and smart contracts allows companies to optimize logistics processes, reduce costs, and increase efficiency (Albrecht et al., 2024; Zoidze et al., 2023). For example, the use of RFID technology allows companies to track the location and condition of goods in real time, reducing the risk of loss and damage. Studies have shown that the implementation of RFID systems significantly reduces operating costs and improves inventory management (TechTarget, 2025; Pavliashvili and Tokmazishvili, 2024a).

IoT and AI technologies, in turn, provide data analysis and forecasting, which allows companies to optimally plan transportation, reduce fuel costs and increase delivery speed. Cloud computing and smart contracts provide data security and transparency, which simplifies customs procedures and improves the management of transportation processes (Abuselidze and Meladze, 2024). The integration of these technologies creates a digital logistics ecosystem that ensures efficiency, transparency, and sustainability in logistics processes (Otinashvili et al., 2023; Zoidze, 2024).

The development of digital logistics and transport

in an organization allows you to optimize the transportation process, which will significantly reduce the costs of its planning and provision. The classification of the economic effects of digital transformation in this process includes the following areas:

- Technological effect: Digital transformation increases the level of advancement of applied technologies, which contributes to the automation and optimization of logistics processes. For example, the use of RFID technology allows companies to monitor the location and condition of goods in real time, which reduces the risks of loss and damage.

- Competitiveness growth effect: Digital transformation improves competitive opportunities and increases the market share of a logistics company. Studies have shown that digital transformation has a positive effect on the competitiveness of the supply chain, which helps companies maintain and improve their position in the market.

- Commercial effect: As a result of digital transformation, the volume of transport increases, new IT services appear, productivity increases and costs decrease. This, in turn, increases income from additional transport and the provision of IT services.

- Socio-economic effect: Digital transformation leads to an improvement in the organizational structure of the company, an increase in the quality of service, an increase in productivity and improved working conditions. In this process, the volume of paper documents and information decreases, which contributes to improving the quality of information processing, transmission and storage (MDPI, 2023; Bedianashvili, 2014; Pavliashvili and Tokmazishvili, 2024b).

Thus, digital transformation is an important factor in increasing the efficiency and competitiveness of an organization, which has a positive impact on both economic and social aspects.

In the context of modern global value chains (GVC), the process of delivering cargo is no longer limited to linear transportation from origin to destination (Zoidze and Veshapidze, 2022b). It includes a variety of related operations, such as loading and unloading, storage, consolidation, customs and insurance consulting, tracking systems, optimization of management solutions, etc.

The effective implementation and integration of these processes ensures the smooth functioning of the supply chain and contributes to the development of international trade relations.

3.2. Georgia's role in the context of the Silk Road

The Silk Road involves modern logistics and transport links that will bring Asia closer to Europe through rail, land and sea routes. Georgia's geographical location distinguishes it as a strategic hub for transit cargo transportation, especially between the Pacific and European markets.

One of the key development trends in the international market for transport and logistics services is the growing demand for transport and logistics outsourcing, which helps to ensure the efficient movement of global goods. This practice is implemented through logistics service providers, who are intermediaries in transport and logistics operations. Providers differ in the level of service integration - the more complete the integration, the higher the quality and coordination of services.

The need for integrated logistics services depends significantly on the length of the Global Value Chain (GVC), which implies more complex network solutions within long-range operations. At the sectoral level, these services are particularly in demand in high-tech sectors, including electronics, information and communication technologies, the automotive industry and the food industry (Lordkipanidze, 2022; Pavliashvili and Tokmazishvili, 2024c). For example, in the US, the meat production sector has the longest global chain structure, covering all stages of food production up to the distribution of the finished product to retail chains.

Types of logistics providers fall into the following categories:

- First-party logistics provider (1PL): This type of provider operates in a specific local area and provides a limited range of transportation and logistics services, often only transportation using its own vehicles.

- Second-party logistics provider (2PL): This type of provider, often referred to as a freight forwarder, transports goods, usually with its own vehicles, but on an international scale, and provides a wider range of services, including transportation, warehousing, and various operations related to cargo handling.

- Third-party logistics provider (3PL): This type of provider, often called a transport operator, provides both its own part of the transport and coordinates the activities of the contractors involved, and provides an integrated range of transport and logistics services, including transportation, warehousing, freight forwarding operations, customs consulting, insurance and elements of management logistics using information

technology, as well as cargo tracking systems, on a "single window" basis (Grefen et al., 2018).

- Fourth-tier transport and logistics service provider (4PL): This type of provider, in addition to 3PL functionality, provides more systematic management solutions, i.e. optimization of the delivery process, according to cost, safety, service criteria, and also stability. In practice, the difference between 3PL and 4PL is not always noticeable due to the rapid growth of the information technology industry. At the same time, unlike its predecessor, the 4PL provider no longer has its own vehicles and warehouses and also works with the widest possible integration of e-business solutions throughout the supply chain (Fortune Business Insights, 2025).

Within these types, logistics providers differ in the degree of service integration and level of responsibility, allowing companies to choose the most suitable provider for them based on their business needs.

The global transport and logistics services market is undergoing significant changes, which are reflected

in the growth of various segments and regional dynamics. For this purpose, it is important to present a SWOT analysis — Georgia's role in international transport logistics, as follows (Table 1):

The global third-party logistics (3PL) market was valued at approximately \$1.08 trillion in 2023 and is projected to reach \$2.18 trillion by 2030, representing a CAGR of 9.25%. (fortunebusinessinsights.com).

The fourth-party logistics (4PL) market is also growing, although its share of the overall market is relatively small. The global market structure is dominated by 1PL and 2PL segments, which account for approximately 58% of the market volume. The share of third-party logistics services (3PL) is approximately 25%, and the share of fourth-party (4PL) is approximately 17%.

Regionally, the Asia-Pacific region occupies the largest share in the market structure - 38%, followed by North America - 25% and Europe - 22%. The CIS countries' share in the market is less than 3%. By major

Table 1. Georgia's role in international transport logistics, SWOT analysis

Strengths:	Weaknesses
• Strategic geographical location: Georgia is located between Europe and Asia, which gives it the status of an important transit country. • Multifaceted transport network: The country is involved in transport corridors such as TRACECA, the Middle Corridor, and the South Caucasus Railway. • Diverse port infrastructure: The operating ports of Poti and Batumi and the prospect of an Anaklia deep-water port increase the maritime logistics potential. • Political aspiration towards integration with the European Union and NATO: Promotes the introduction of international standards.	• Insufficient infrastructure development: Many rail and road routes are outdated. • Low quality of logistics services: Low integration with international digital systems and limited intermodal services. • Administrative barriers: Complexity of customs procedures and inadequate coordination between agencies. • Dependence on several neighboring countries: Especially on the transit infrastructure of Azerbaijan and Turkey.
Opportunities:	Threats:
• Strengthening intermodal logistics: introduction of modern shipping systems (e.g., on-board digital documentation, e-TIR). • Deep cooperation with international partners: integration with the European Union, China (Belt and Road Initiative) and Central Asia. • Development of Anaklia Port: Deepwater infrastructure will facilitate integration into global container networks. • Green transport strategies: introduction of ecological standards taking into account European trends.	• Geopolitical instability in the region: tense relations with Russia and conflict situations between Armenia and Azerbaijan. • International competition: rapid development of logistics systems of countries with similar functions (Turkey, Azerbaijan, Kazakhstan). • Global economic volatility: may disrupt the dynamics of international cargo turnover. • Climatic and ecological challenges: the issue of infrastructure sustainability in the face of global warming.

Source: Compiled by the authors.

countries, the US leads with a market share of 21%, followed by China with 20%, Japan with 6%, Germany with 4%, and the UK with 3% (Lordkipanidze, 2025).

Current trends show that the importance of the 3PL sector in the global transport and logistics services market structure is growing. For example, in 2015, the global market volume of 3PL level transport and logistics services was \$721 billion, and in 2016 it increased to \$802 billion.

Regionally, the Asia-Pacific region (38%), North America (25%), and Europe (22%) account for the largest share in the market structure, while the CIS countries account for less than 3% of the market. The top ten global 3PL logistics providers mainly include companies from developed countries, such as DHL Supply Chain & Global Forwarding (Germany), Kuehne+Nagel (Switzerland), Nippon Express (Japan), C.H. Robinson (USA), DB Schenker (Germany), UPS Supply Chain Solutions (USA), etc. The only company from developing countries in the top ten is China's Sinotrans.

Significant changes occurred in the market structure when DSV, which was originally a small company, acquired Schenker and became the world's largest logistics company, although the market share is still small, as the global market is highly fragmented (Reuters, 2024).

The transport sector in Georgia is an important part of the country's economy. According to 2023 data, the share of the transport and storage sector in the gross domestic product is 6.5%. At the same time, the real growth of the sector in 2023 was 7.5%. Although the sector's share in the gross domestic product has decreased, its importance in the economy is still high. In addition, in 2023, the number of employees in the sector decreased by 8.5%, although the average salary increased by 25.5%, which is 2,130 GEL (Kvanchilashvili, 2023).

Georgia's strategic location, in particular along the Middle Corridor, contributes to the development of the country's transport and logistics capabilities. According to a report by the World Bank and the International Finance Corporation, the development of transport and logistics infrastructure plays an important role in the country's economic growth (Zoidze, 2023).

Based on these data, the transport sector plays an important role in the Georgian economy, however, its structural and infrastructural development is needed in order to maximize the use of the country's strategic location.

Recently, as a result of projects implemented within the framework of TRACECA, the efficiency and safety of railway traffic have increased, which has had a positive impact on the growth of rail traffic along the Caucasus Corridor (Ismailov and Papava, 2009). Based on these sources, Georgian Railways is an important component of the Eurasian Transport Corridor, which contributes to the economic development of the region and its integration into global trade networks (Silagadze, 2013).

Georgian Railways plays an important role in the country's economy, especially in freight transportation. In 2023, railway revenue increased by 3.1%, although freight turnover decreased by 8.3%, which is mainly a result of the high base in 2022 (Veshapidze and Karachava, 2022). Georgian Railways, which is fully state-owned, had the capacity to transport up to 27 million tons of cargo in 2023. Despite the fact that the railway infrastructure is located in mountainous terrain, its electrification is 94%.

The Baku-Tbilisi-Kars railway project, which connects Georgia, Turkey and Azerbaijan, was opened in 2017. In May 2024, the modernization of this project was completed, which increased the annual cargo turnover from 1 million to 5 million tons. In the future, the project aims to increase the annual cargo turnover to 17 million tons.

Based on these data, Georgian Railways plays an important role in the country's transport system, especially in freight transportation. Poti, Georgia's largest seaport, plays a central role in the country's transport system as an important connecting link of TRACECA. The Port of Poti handles 85% of liquid and dry cargo, container shipments, passenger ferries and transit containers in Georgia.

In 2024, the Port of Poti handled 545,297 containers (TEU), which is 7.6% lower than the previous year's figure (592,589 TEU). May was the busiest month, when 53,129 containers were handled. During the same period, the port received 158 container ships and handled 272,178 containers. Car transportation is also an important indicator: in 2024, the Port of Poti handled 74,173 cars, which is a slight decrease compared to the previous year.

The Port of Poti also plays an important role in the export of Central Asian wheat. In 2013, a grain processing terminal was opened, which has the capacity to process 500,000 tons of cargo per year. This terminal provides an alternative route for Central Asian wheat exports to the Black Sea and Mediterranean regions.

The Port of Poti, with its infrastructure and functionality, makes a significant contribution to the transport and logistics system of Georgia, both nationally and regionally. Batumi Seaport is one of the most important transport facilities in Georgia, which was one of the leaders in cargo turnover in the Black Sea basin at the beginning of the 20th century. Today, Batumi Port is the main seaport of Georgia, providing transportation of both oil and dry cargo.

The cargo turnover of the Port of Batumi reached 7.6 million tons in 2022, which is 1.3 million tons higher than in 2021. The transportation of petroleum products increased by 0.4 million tons, while the volume of dry cargo increased to 1.7 million tons. The transportation of containerized cargo amounted to 119,000 TEU, which is 20,000 TEU more than in 2021.

Batumi Oil Terminal, operated by KazTransOil JSC, provides transshipment of oil and oil products. The terminal's annual throughput capacity is 15 million tons. Oil is delivered to the Batumi terminal mainly by rail, where 7 oil loading railway overpasses operate, which allows for the loading of more than 770 tank cars per day. Batumi Sea Port is an important hub of Georgia's railway, maritime transport, and international transport corridors, contributing to the development of the country's transport and logistics infrastructure.

Construction of the Kulevi oil terminal began in 2000, when the Austrian company Argomar Oil Ltd and Georgian Railways established Terminal 2000 Ltd. Construction was soon halted in 2002, mainly due to financial problems and environmental concerns. In 2004, an international consortium was formed to revive the project. In 2007, the Azerbaijani state company SOCAR bought. On May 16, 2008, the Kulevi oil terminal was officially opened. SOCAR attracted a \$305 million syndicated loan to complete the project, financed by 15 European banks. The terminal's annual throughput capacity is up to 10 million tons of oil products. The terminal is equipped with four railway lines, which simultaneously receive 168 tankers. The total volume of the terminal's reservoirs is 320,000 cubic meters, although there is a potential to increase it to 380,000 cubic meters.

Since 2012, the Kulevi terminal has also provided for the transshipment of chemical products. SOCAR has invested up to \$400 million in Georgia, which contributes to the development of the country's energy infrastructure. The construction and development of the Kulevi terminal plays an important role in Georgia's

energy security and regional energy transportation (Papava and Maisaia, 2023).

The construction of the Anaklia Deepwater Port was an important infrastructure project for Georgia, aiming to create a deepwater port in the eastern part of the Black Sea, which would enable the reception of Panamax and post-Panamax class ships. The project, whose implementation began in 2017, aimed to handle up to 100 million tons of cargo, which would significantly increase Georgia's transport potential.

However, the project was halted in 2020 when the Georgian government terminated the contract with the Anaklia Development Consortium, which included TBC Holding and other international partners (TBC Capital, 2024). The government's decision was based on the consortium's inability to raise additional capital of \$120 million and a loan of \$400 million, as well as the lack of pre-construction and financial guarantees (Civil Georgia, 2023).

The project's suspension was caused not only by financial and administrative problems, but also by geopolitical factors. Analysts believe that Russia may have influenced the Georgian government's decision to limit the attraction of American investments in strategic infrastructure. Despite these difficulties, in May 2024, the Georgian Ministry of Economy named the Chinese company China Communications Construction Company (CCCC) as a new partner for the port's development (Karchava and Veshapidze, 2023). This move has revived interest in the project, especially after the war in Ukraine, when international transport demand increased and Georgia's role in transport links with Central Asia and Europe significantly increased.

The Georgian government plans for the Anaklia port to begin receiving its first ships by 2029, with the first phase to be completed by 2028. The project will require significant investments and the involvement of international partners to transform the port into a regional transport hub.

Georgian road transport is an important component of the country's transport system. During the Soviet period, the emphasis was mainly on domestic transport, and after the collapse of the Soviet Union, Georgia became more oriented towards the international transport market (Papava, 2018). As a result of the opening of the border with Turkey in the early 2000s, the volume of cargo transported by road and the rate of goods turnover significantly increased (Silagadze, 2019).

According to 2023 data, the volume of cargo transported by road in Georgia amounted to 32.9 million tons. In the same year, road transport accounted for 59% of the country's total cargo. In addition, the total length of Georgia's roads is approximately 21,000 kilometers, including 1,600 kilometers of roads of international importance.

The growth of road transport is associated with several factors. Among them is the shift of major cargoes between the South and Russia to road transport, which is especially evident in wheat shipments through the Larsi checkpoint. Also, the reforms implemented by Azerbaijan in 2015, aimed at abolishing unofficial customs duties, contributed to the transfer of road flows from Turkey, Iran and Central Asia from Azerbaijan to Georgia.

In order to improve Georgia's road infrastructure, the World Bank (WB) and the Asian Development Bank (ADB) are actively participating in important projects aimed at modernizing the transport system and bringing it into line with international standards. Besides, the support of the World Bank, which has approved a loan of 75 million USD to Georgia for the improvement of the East-West Highway, is important. The project includes the construction of a section of the E60 highway from the Agara bypass to Zemo Osauri, improving road safety and improving accessibility. The project will contribute to reducing transport costs and improving road safety.

In 2017, the World Bank approved additional financing of €16.9 million for the rehabilitation of the Chumateleti-Khevi section, including the construction of 21 bridges and two new tunnels. The project also includes the implementation of an Intelligent Transport System (ITS) and road safety improvements. Ongoing projects contribute to bringing Georgia's transport infrastructure in line with European standards.

As for the support of the Asian Development Bank (ADB), the ADB has financed the construction of the Batumi-Kobuleti bypass road, the total cost of which is 315 million USD, of which 108 million EUR is allocated by the ADB. The project includes the construction of a new double-lane road connecting Batumi and Kobuleti, contributing to the improvement of traffic flow and the development of tourism. The new road will significantly reduce the travel time from Tbilisi to Batumi (Agenda, 2023)

The issue of the Transcaucasian Corridor and road transport is also worth mentioning here. The Transcau-

casian Corridor, also known as the Middle Corridor, is a trade route from Southeast Asia and China to Europe, passing through Azerbaijan, Georgia and Turkey. This corridor is an alternative to the Northern Corridor and ocean routes. In 2022, the cargo turnover of the Middle Corridor doubled and reached 1.5 million tons, while the cargo turnover of the Northern Corridor decreased by 34% (Karchava et al., 2025). However, the development of the corridor is hampered by the limited capacity of seaports and railway infrastructure, the lack of a unified tariff system and geopolitical factors.

3.3. Technological aspects in Georgian transport and logistics systems

The strategy of the Ministry of Economy of Georgia emphasizes the digitalization of the transport sector, which includes real-time cargo monitoring, automated transportation management, and electronic customs procedures. For example, the Digital Silk Way initiative envisages the integration of regional digital logistics networks, where Georgia's inclusion will enable faster and more transparent transit of cargo (Abashishvili and Liparteliani, 2021).

Georgia also needs to develop intermodal terminals — points where cargo is transferred from one mode of transport to another (e.g. from rail to truck). Without technological development (RFID, IoT, automated cargo management), competitiveness will decrease.

As part of the Association Agreement with Europe, Georgia is committed to improving environmental standards in logistics. Therefore, the technological challenge is to expand the electrified railway network and stimulate low-emission trucks (Veshapidze et al., 2024b). In parallel with digital cargo management, it is important to develop a cybersecurity infrastructure. The use of digital documentation (e.g., e-CMR) requires secure systems to ensure the privacy of transit information.

Road transport is the main direction in the Transcaucasian corridor, due to its high competition and operational simplicity. However, complex border crossing procedures with neighboring countries and poor infrastructure hinder the acceptance of a larger number of vehicles, which increases waiting times, costs and final transportation times. Despite these challenges, the Georgian government is actively working to improve road infrastructure in order to increase transport efficiency and competitiveness in the region.

Simplifying and improving the quality of Georgia's

customs procedures is an important step towards increasing the efficiency of international transport corridors. However, the waiting regime at the border with neighboring countries remains a problem, which affects the efficiency of the Transcaucasian corridor.

To solve this problem, cooperation between the border control agencies of Azerbaijan and Georgia is necessary. It is important to establish new standards, especially the revision of the regulations for unregulated and heavy cargo, in order to ensure the smooth and operational exchange of information related to the transportation of goods. Including minimizing the queues of vehicles and waiting times in the customs inspection system.

In August 2022, the governments of Azerbaijan, Georgia, and Turkey signed an agreement to simplify customs procedures. The agreement provides for the electronic exchange of advance information, which will help simplify transport processes and reduce waiting times (Georgian Legislative Herald, 2022).

Also, in March 2023, at a trilateral meeting in Baku, the issue of creating unified customs and border crossing points was discussed. This initiative aims to simplify customs procedures and reduce waiting times at the border. Despite these steps, additional initiatives are needed, such as the introduction of "green corridors", which include electronic pre-declaration of road transport. This approach will save carriers from having to spend time on lengthy documentary monitoring and standing in line, and will carry out all customs or technical procedures electronically in advance.

According to the World Bank, simplifying customs procedures and improving information exchange are important steps towards increasing the efficiency of the Transcaucasian Corridor. In addition, it is necessary to introduce a unified tariff system and improve infrastructure to ensure the competitiveness of the corridor.

Thus, cooperation between Georgia and Azerbaijan in the direction of simplifying customs procedures plays an important role in the development of the Transcaucasian Corridor. Future success depends on the joint efforts of these countries and the introduction of international standards.

The development of Georgia's transport and logistics system is a determining factor for the country's economic stability and international competitiveness. Of particular importance is the country's strategic location, which makes it an important transit hub between Europe and Asia. In 2023, Georgia's transport and retail sector experienced a growth of 5.1%, which

is 6.5% of the country's GDP (Geostat, 2024). This indicator indicates the important role of the sector in the economy, despite existing challenges, such as the disruption of trade relations with Russia (World Trade Organization, 2022).

According to a joint report by the World Bank and the International Finance Corporation (IFC), the development of transport and logistics infrastructure, digital transformation, and the growth of the renewable energy sector are the main drivers of growth in Georgia's economy. The report emphasizes that the development of these sectors will contribute to the country's achievement of high-income status and integration into international trade networks (Barbaqadze and Gegechkori, 2023; World Bank, 2023).

The Transport and Logistics Strategy for 2023-2030, approved by the Government of Georgia, aims to transform the country into a transport and logistics hub. The strategy includes measures to develop infrastructure, introduce digital technologies, and strengthen international transport corridors (Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, 2023). According to the World Bank's Logistics Performance Index, Georgia has advanced 40 positions to 79th place, indicating an increase in the efficiency of the transport system and the simplification of international trade processes (Tkeshelashvili, 2023).

Given these data, it is clear that the development of Georgia's transport and logistics system is essential for the country's economic stability and international prosperity (Table 2). Improving infrastructure, introducing digital technologies, and strengthening international cooperation play an important role in this process.

Based on the above analysis, the following strategic directions should be identified:

1. Modernization of transport and logistics infrastructure (development of deep-water ports (Anaklia); modernization of international railway and road networks and digital integration with them).
2. Positioning Georgia as a digital logistics hub (investment in technologies: cargo tracking systems, AI-driven platforms, automation of customs processes; support for startups and technology businesses in the transport sector).
3. Multilateral economic integration and diversification (cooperation with the European Union and Asian countries by deepening deep trade and technological ties; expansion of new free trade agreements with countries in Africa and the Arab world).

Table 2. Policy Recommendations for the Development of Georgia's Transport and Logistics System

Direction	Recommendation
Infrastructure	Accelerate the implementation of strategic projects (Anaklia, BTK modernization) and involve the private sector in the PPP format
Regulations	Create a unified transport and logistics strategy that will have the force of law and a phased implementation plan
Education and Human Resources	Establish specialized centers in logistics, transport and data analytics - with the participation of the private sector
Customs and Administration	Modernize customs processes through digital ID, electronic document circulation and automated verification
International Partnership	Increase cooperation with international financial institutions (WB, EBRD, ADB) to attract logistics capital investments

Source: Compiled by the authors.

4. Ecological and sustainable logistics policy (encouraging green transport (electric cars, railways); introducing carbon emissions standards in the logistics sector.

By implementing the presented recommendations and strategic directions, by 2030 Georgia can become:

- o A Black Sea logistics hub connecting Europe, Central Asia and China;
- o A model country for digitally managed logistics in the region – with integrated technological platforms and data intelligence;
- o A reliable partner for international companies and corridors, ensuring fast, safe and environmentally sustainable cargo turnover.

Such a development scenario requires coordinated action by the state and private sectors, integrated policies and a stable economic environment.

4. CONCLUSIONS

Georgia has a strong strategic position that allows it to become a transport and logistics hub in the Eurasian space. However, infrastructural, legal and coordination

challenges hinder the full realization of this potential. The state and the private sector must develop a unified strategy based on a long-term vision, strengthening cooperation with international partners and introducing modern technologies.

Georgia's geostrategic location and active involvement in international transport and logistics processes create a real opportunity for the country to become a central link in transcontinental connectivity. Against the backdrop of global trends – digital logistics, green transport, regional integration and multilateral economic cooperation – Georgia can establish its position in the long term as:

- A leading link in the transit corridor (TRACECA, Middle Corridor),
- A platform for the development of digital logistics in the region,
- A trade and economic bridge between the European Union and Asia.

However, to achieve this, infrastructural, legal, technological and institutional development is necessary, which must be ensured by appropriate policies.

THE GENESIS OF THE UNFAIR HIGH PRICE

*„A ship in a harbour is safe, but that is not what ships are built for“
John A. Shedd*

Copyright © 2025 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: May 1, 2025

Published: June 2, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-54

Davit Basiashvili

Doctor of Economics (PhD),

Associate Professor

At Technical University of Georgia

ORCID-ID - 0009-0005-8129-5764

E-mail: dbasiashvili@yahoo.com

Slava Fetelava

Doctor of Economics (PhD), Lawyer

Associate Professor

at Grigol Robakidze University

ORCID-ID-0009-0000-7120-1844

E-mail: slava.fetelava@gruni.edu.ge

ABSTRACT

The work is related to one the form of abuse of dominance - unfair purchase or sale prices or other unlawful trading conditions - direct and indirect determination (fixing) of trading conditions or unfair price and the practical aspects of their detection and prevention. The paper presents where, what and how unfairly high prices can arise.

It examines how and to what extent the principle of double standards of justice can affect the behavior of economic agents and consumers. Accordingly, it is concluded that in a dynamic economy and industry, investments and innovations play a vital/special role in the economy and in reality. Unfortunately, it is still unclear what the appropriate competitive price indicator is and what the standard of consumer welfare is during competitive pricing. Such natural comparisons are the firm's past prices or other current prices compared to its competitors. In turn, this comparison provides a basis for fair judgment. The paper presents the role and importance of competition authorities in detecting and preventing unfairly high prices. Finally, it is concluded that the study of the facts of direct or indirect fixing of unfair purchase or sale prices or other unfair trading conditions by economic agents in a dominant position and therefore, determining the fact of operating at an unfairly high price is a very difficult process, both for competition authorities of countries with advanced international practice, and for novice competition institutions of countries like Georgia.

The complication all of this is evident, that an excessive price is not in itself unfair or wrong. Accordingly, the

price needs to be assessed whether it is unfairly high, set by a dominant economic agent on the one hand excessive in itself and, on the other hand, excessive in relation to a competing company. In this regard, the paper highlights the decision of the Georgian Competition and Consumer Protection Agency (Auto Market Case) finalized on May 14, 2025, as a case law, the role and importance of the decision in the future, in the practical implementation of the country's competition policy.

Keywords: unfairly high price, first mover's competitive advantage, greater economy, unfair trading conditions, margin, cost, Court of Justice, European Commission.

REFERENCES:

1. Fetelava S., Theory of competition and antimonopoly regulation in Georgia (In Georgian Language), Loi", Tbilisi. 2007, https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/6152/1/Fetelava_Slava.pdf;
2. Basiashvili Davit, Fetelava Slava. Legal and Practical Aspects of Cartel Detection and Prevent, Journal "New Economist", DOI Suffix: 10.36962/NEC19022024-48, 2024, No. 2-3, pp. 48-56, (in Georgian Language);
3. Explanatory dictionary of competition terms (compilers: Ketik Zakakishvili, Ketik Lafachi, Yvete Soviene, Liana Japaridze), second edition, (In Georgian Language), Tbilisi, Georgia, 2023, UDC 330.342.141, K-731;
4. <https://medium.com/@Rokk3r.inc/6-successful-companies-that-were-not-the-first-movers-in-their-industries-187fee522d8c>
5. Nils Wahl, Exploitative high prices and European competition law – a personal reflection. The Pros and Cons of High Prices, Konkurrenter Swedish Competition Authority p.51
6. <https://accountend.com/understanding-market-efficiency-theory-weak-semi-strong-and-strong-forms/#semi-strong-form-efficiency>
7. PRINCIPLES OF ECONOMICS, N Gregory Mankiw, Second edition, p 94
8. Daniel Kahneman, Jack L. Knetsch, Richard H. Thaler: "Fairness and The Assumption of Economics", The Journal of Business October 1986
9. PRINCIPLES OF ECONOMICS, N Gregory Mankiw, Second edition, p 270
10. Gregor Mankiw, Microeconomics, eighth edition, p 260-261
11. <https://ethicsunwrapped.utexas.edu/video/daraprim-price-hike>
12. <https://www.findlaw.com/consumer/consumer-transactions/price-gouging-laws-by-state.html>
13. Pinar Akman and Luke Garrod, When Are Excessive Prices Unfair, 2010
14. Miroslava Marinova, Unmasking excessive pricing: evolution of EU law on excessive pricing from United Brands to Aspen
15. The Pros and Cons of High Prices Konkurrenter Swedish Competition Authority Exploitative high prices and European competition law – a personal reflection By Nils Wahl
16. David S Evans and A Jorje Padilla "Excessive Price: Using Economics to Define Administrable Legal Rules" centre for Economic Policy Research, Discussion Paper Series
17. Miroslava Marinova, Unmasking excessive pricing: evolution of EU law on excessive pricing from United Brands to Aspen, p 330. To link to this article: <https://doi.org/10.1080/17441056.2023.228032>
18. Voir M. Martinez, "Some Views on Pricing and EC Competition Policy", mimeo at p.6. Available online at <http://ec.europa.eu/comm/competition/>
19. Damien Geradin, Abusive pricing in an IP licensing context: An EC competition law analysis, P. 14
20. The Pros and Cons of High Prices Konkurrenter Swedish Competition Authority. P.18
21. www.gcca.gov.ge (Case of LLC "Rustavi Auto Market" and LLC "Mikado Georgia");
22. John A. Shedd "Salt from My Attic" (1928), The Mosher Press, Portland, Maine, p. 20

არასამართლიანად მაღალი ფასის გენეზისი

*“ნავსადგურში გემი უსაფრთხოა, მაგრამ გემები ამისთვის არ არის აშენებული”
ჯონ აუგუსტ შედი*

დავით ბასიაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი (PhD),
ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ORCID-ID - 0009-0005-8129-5764
E-mail: dbasiashvili@yahoo.com

სლავა ფეტელავა

ეკონომიკის დოქტორი (PhD), იურისტი
ასოცირებული პროფესორი
გრიგოლ რობაქიძის უნივერსიტეტი
ORCID-ID-0009-0000-7120-1844
E-mail: slava.fetelava@gruni.edu.ge

აბსტრაქტი

ნაშრომი ეხება დომინანტური მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების ერთ-ერთი ფორმის - შესყიდვის ან გაყიდვის არასამართლიანი ფასის ან სხვა არასამართლიანი სავაჭრო პირობების პირდაპირ და არა-პირდაპირ დადგენის (ფიქსირების) სამართლებრივი რეგულირებისა და მათი გამოვლენის და აღკვეთის პრაქტიკულ ასპექტებს.

ნაშრომში ნაჩვენებია, თუ სად, რა შემთხვევებში და როგორ შეიძლება წარმოიშვას არასამართლიანად მაღალი ფასები. განხილულია, სამართლიანობის ორმაგი წესის პრინციპი, თუ რამდენად და როგორ ახდენს მნიშვნელოვან გავლენას ეკონომიკური აგენტისა და მომხმარებლის ქცევაზე. შესაბამისად, კეთდება დასკვნა, რომ დინამიურ ეკონომიკასა და ინდუსტრიებში ინვესტიციები და ინოვაციები თამაშობენ სასიცოცხლო/განსაკუთრებულ როლს. სამწუხაროდ, დღემდე გაურკვეველია, რა არის შესაბამისი კონკურენტული ფასის მაჩვენებელი და რა არის მომხმარებლის კეთილდღეობის სტანდარტი კონკურენტული ფასის დროს. ასევე, როგორ უნდა განისაზღვროს ყოველივე ეს, ვინაიდან არსებული ინფორმაციის საფუძველზე, შეუძლებელია, ზუსტად განისაზღვროს ფასი მაღალია თუ დაბალი მის კონკურენტულ ნიშნულზე. ასეთი ბუნებრივი შედარებები არის ფირმის წარსული ფასები ან სხვა მიმდინარე ფასები მის კონკურენტებთან შედარებით. თავის მხრივ, ეს შედარება იძლევა სამართლიანი განსჯის საფუძველს.

ნაშრომში წარმოჩენილია, კონკურენციის ორგანოების როლი და მნიშვნელობა არასამართლიანად მაღალი ფასის გამოვლენისა და აღკვეთის ნაწილში. აქ მიმოხილულია, როგორც მოწინავე საერთაშორისო (ევროკავშირი, აშშ), ისე ადგილობრივი პრაქტიკა, სადაც წარმოჩენილია ამ კუთხით არსებული პრაქტიკული მაგალითები.

საბოლოოდ კეთდება დასკვნა, რომ დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკური აგენტების მხრიდან შესყიდვისა და გაყიდვის არასამართლიანი ფასის, ან სხვა არასამართლიანი სავაჭრო პირობების პირდაპირი ან არაპირდაპირი ფიქსირების ფაქტების შესწავლა და მისგან გამომდინარე, არსამართლიანად მაღალი ფასით ოპერირების ფაქტის დადგენა, ურთულეს პროცესს წარმოადგენს, როგორც მოწინავე საერთაშორისო პრაქტიკის მქონე ქვეყნების კონკურენციის ორგანოებისათვის, ისე საქართველოს მსგავსი ქვეყნების ახალბედა კონკურენციის ინსტიტუტებისთვის. ცხადია, ყოველივე ამას ართულებს ის, რომ არასამართლიანი ფასი თავისთავად არ წარმოადგენს არასამართლიანსა და არასწორს. შესაბამისად, საჭიროა, სწორად შეფასდეს ის, თუ რამდენადაა არასამართლიანად მაღალი, დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკური აგენტის მიერ დაწესებული ფასი, ერთის მხრივ, არასამართლიანი თავისთავად და, მეორეს მხრივ, არასამართლიანი კონკურენტი კომპანიის ფასთან მიმართებით. ამ კუთხით, ნაშრომში ხაზგასმულია საქართველოს კონკურენციისა და მომხმარებლის დაცვის სააგენტოს მიერ 2025 წლის 14 მაისს დასრულებული გადანყვეტილების (ავტობაზრობის საქმე), როგორც პრეცედენტული გადანყვეტილების როლსა და მნიშვნელობაზე სამომავლოდ, ქვეყნის კონკურენციის პოლიტიკის პრაქტიკული რეალიზაციის აღსრულების საქმეში.

საკვანძო სიტყვები: არასამართლიანად მაღალი ფასი, არასამართლიანი ფასი, პიონერის კონკურენტული უპირატესობა, მასშტაბის ეკონომიურობა, არასამართლიანი სავაჭრო პირობები, მარჟა, ხარჯი, მართმსაჯულების სასამართლო, ევროკომისია.

შესავალი

საქართველოს და ევროკავშირის კანონმდებლობა დომინანტური მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებად მიიჩნევენ ისეთ ქმედებებს, რომელიც დაკავშირებულია შესყიდვისა და გაყიდვის არასამართლიანი ფასის, ან სხვა არასამართლიანი სავაჭრო პირობების პირდაპირ და არაპირდაპირ დადგენათან (ფიქსირებასთან). კონკურენციის სამართლის აღსრულების ორგანოების ფუნქციაა, არ დაუშვას სასაქონლო ბაზრებზე კონკურენციის შეზღუდვის ნებისმიერი ფორმის გამოვლენა¹ და შეინარჩუნოს ბაზრის კონკურენტული გარემო მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად².

არასამართლიანად მაღალი ფასი არის „ეკონომიკური აგენტის მიერ დომინანტური მდგომარეობის ან საბაზრო ძალაუფლებით დადგენილი ფასი, რომელიც კონკურენტულს მნიშვნელოვნად აღემატება“³ და დაუსაბუთებლად მაღალია მისი წარმოების ღირებულებასთან და თანხვედრაში არ არის შესაბამის ბაზარზე არსებულ კონკურენტულ/საბაზრო ფასთან. არასამართლიანად მაღალი ფასი წარმოადგენს რა კონკურენციის კანონმდებლობის დარღვევას, ის ყოველთვის კონკურენციის კანონმდებლობის აღმასრულებელი ორგანოების რეაგირების ობიექტი ხდება.

თავის მხრივ, არასამართლიანად მაღალი ფასი შეიძლება წარმოიშვას სხვადასხვა კონტექსტში, როგორიცაა: 1) **მონოპოლია ან დომინანტობა**: როდესაც ერთი კომპანია, ან ეკონომიკურ აგენტთა მცირე ჯგუფი, აკონტროლებს ბაზარს და კონკურენციის არქონის/ნაკლებობის გამო აწესებს მაღალ ფასებს; 2) **ძირითადი საქონელი**: გადაჭარბებული ფასები ისეთი პირველადი მოხმარების საქონელსა და საჭიროებებზე როგორიცაა საკვები, მედიკამენტები ან საცხოვრებელი ფართი, განსაკუთრებით საგანგებო სიტუაციებისა და დეფიციტის დროს; 3) **ფასების ზრდა**: გაზრდილი ფასები კრიზისების დროს, როგორიცაა სტიქიური უბედურება ან პანდემია, სადაც მოთხოვნა იზრდება და მიწოდება შეიძლება შეიზღუდოს; 4) **აღქმული ღირებულება**: ფუფუნების, ან ექსკლუზი-

ური პროდუქტების ფასი შეიძლება იყოს გადაჭარბებულად მაღალი ბრენდის აღქმის გამო, მაშინაც კი, თუ მათი წარმოების ღირებულება გაცილებით დაბალია; 5) **პიონერის კონკურენტული უპირატესობა (First-Mover Advantage - FMA)**: გულისხმობს შემთხვევას, როდესაც კომპანია უპირატესობას მოიპოვებს, ტექნოლოგიური უპირატესობით, რესურსების კონტროლით, ახალი პროდუქტის, ან/და მომსახურების პირველად შეთავაზების გზით, შესაბამისი ბაზრის მომხმარებლისთვის. აღნიშნული არ გულისხმობს მომხმარებლისთვის უბრალოდ სიახლის შეთავაზებას, არამედ საუბარია მნიშვნელოვანი საბაზრო წილის მოპოვებაზე, გარკვეული საბაზრო სტანდარტების დანესებასა და ლოიალურ მომხმარებელთა ბაზის შექმნაზე მანამდე, სანამ კონკურენტებს მიეცემთ შესაძლებლობა, იგივე გააკეთონ და 6) **ბაზარზე პიონერის მერე შესვლის უპირატესობა (Second-Mover Advantage)**: მეორე შესვლის უპირატესობა ჩნდება მაშინ, როდესაც ფირმას, მიუხედავად იმისა, რომ იგი გვიან შევიდა ბაზარზე, რეალურად შეუძლია, დაიპყროს უფრო დიდი ბაზრის წილი, რადგან ის იყენებს ბაზარზე პირველად შესული ფირმის სარგებელს (ბაზარზე ყოველი შემდეგი შემსვლელი ფოკუსირებას აკეთებს არსებული პროდუქტის გაუმჯობესებაზე, ინფორმირებასა და განათლებაზე ნაკლებ დახარჯებს ეწევა და თავიდან იცილებს ბაზარზე პირველად შესვლის რისკებს) და წვდომა აქვს პირველად შესული ფირმის გამოცდილებაზე. ასეთ ფირმებს მიეკუთვნებიან Facebook (ჩაანაცვლა SixDegrees.com და Classmates), Google (ჩაანაცვლა Magellen, Infoseek, and Yahoo), Samsung და Apple (ჩაანაცვლეს Ericsson და Nokia)⁴.

ძირითადი ტექსტი

არასამართლიანი მაღალი ფასების აკრძალვის განხილვისას, უნდა გვახსოვდეს ის გარემოება, რომ საბაზრო ეკონომიკისათვის, როგორც წესი, ფასები მერყეობს და დამოკიდებულია კონკრეტულ ბაზარზე არსებული კონკურენციის ხარისხზე⁵. ცხადია, ბაზარზე არსებული კონკურენტული სიტუაცი-

1 Fetelava S., Theory of competition and antimonopoly regulation in Georgia (In Georgian Language), Loi", Tbilisi. 2007, https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/6152/1/Fetelava_Slava.pdf

2 Basiashvili Davit, Fetelava Slava. Legal and Practical Aspects of Cartel Detection and Prevent, Journal "New Economist", DOI Suffix: 10.36962/NEC19022024-48, 2024, No. 2-3, pp. 48-56, (in Georgian Language);

3 Explanatory dictionary of competition terms (compilers: Ketikishvili, Ketikishvili, Yueate Sovi-ene, Liana Japaridze), second edition, (In Georgian Language), Tbilisi, Georgia, 2023, UDC 330.342.141, K-731;

4 <https://medium.com/@Rokk3r.inc/6-successful-companies-that-were-not-the-first-movers-in-their-industries-187fee522d8c>

5 Nils Wahl, Exploitative high prices and European competition law – a personal reflection. The Pros and Cons of High Prices, Konkurrensverket Swedish Competition Authority p.51

იდან გამომდინარე, ფასი შეიძლება მერყეობდეს კონკურენტულ და მონოპოლიურ ფასებს შორის. განსაკუთრებით იმ სიტუაციებში, როდესაც ჩვენ განვიხილავთ კანონისმიერ მონოპოლიას (რეგულირებად სექტორში ოპერირებადი კომპანიები, რომლის მომსახურების ფასს ადგენს მარეგულირებელი უწყება), ან დე ფაქტო მონოპოლიას (სადაც ერთი ეკონომიკური აგენტი დომინირებს ბაზარზე იურიდიული მხარდაჭერის გარეშე). მიუხედავად იმისა, რომ როგორც არასამართლიანი, ასევე მონოპოლიური ფასები იწვევს უფრო მაღალ ხარჯებს მომხმარებლებისთვის და არ შეესაბამება კონკურენტულ გარემოს - არასამართლიანად მაღალ ფასსა და მონოპოლიურ ფასს შორის ძირითადი განსხვავება მდგომარეობს კონტექსტსა და მიზეზებში. არასამართლიანად მაღალ ფასებს შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ნებისმიერ ბაზარზე, ეკონომიკური აგენტის ქცევის გამო, მაშინ, როდესაც მონოპოლიურ ფასებს ადგილი აქვს სპეციფიკურ ბაზრებზე, სადაც საბაზრო ძალაუფლება კონცენტრირებულია მხოლოდ ერთი კომპანიის ხელში. იმ დროს, როდესაც მონოპოლიური ფასის გენესიზთან არსებობს კონსესუსი მონოპოლიურ ფასთან მიმართებით, არასამართლიანად მაღალ ფასთან მიმართებაში არსებობს მრავალკონცეპტუალური და პრაქტიკული სიძნელეები პოლიტიკოსებს, იურისტებსა და სწავლულ ეკონომისტებს შორის, რადგან კონკურენციის პოლიტიკის აღმასრულებელი ორგანოებისა და სასამართლო ხელისუფლების პასუხებს ამ კითხვებზე უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან მომხმარებელთა კეთილდღეობა დამოკიდებულია დომინანტური ფირმების საფასო პოლიტიკაზე, კონკურენციის ორგანოთა და სასამართლო ხელისუფლების უნარზე, დაადგინონ, არის თუ არა ფასები პრაქტიკაში არასამართლიანი.

ეკონომიკურ თეორიაში აღიარებული ფაქტია, რომ შესაბამისი ბაზარი ეფექტურია, როდესაც ფასი არის კონკურენტული. ეს ნიშნავს იმას, ბაზარზე მოქმედი ყველა ეკონომიკური აგენტი არის მოცემული ფასის მიმღები და არ არსებობს ბაზარზე შესვლის ბარიერები, რაც მომხმარებლებისათვის სოციალური კეთილდღეობის ფაქტორად არის მიჩნეული. ასეთი ბაზრები განეკუთვნებიან სუსტი ფორმის ეფექტურ ბაზრებს და მათი ეფექტურობა ზღვრული სიდიდეების ანალიზს ემყარება¹. ამ ბაზრებზე მოთხოვნა-მიწოდებას ფასი განსაზღვრავს და ორივე დეტერმინანტის რეაგირების საზომი

ელასტიურობაა, სადაც იგი ფასის მიხედვით, ასახავს სიდიდეს, რომლითაც იცვლება მოთხოვნის რაოდენობა ფასის ცვლილების შედეგად. შესაბამისად, საქონელზე მოთხოვნა არაელასტიურია, თუ მოთხოვნის რაოდენობა უმნიშვნელად იცვლება ფასის ცვლილების შედეგად. ნებისმიერ საქონელზე მოთხოვნა დამოკიდებულია მომხმარებლის უპირატესობაზე. მოთხოვნის ელასტიურობა ფასის მიხედვით დამოკიდებულია ეკონომიკურ, სოციალურ თუ ფსიქოლოგიურ ფაქტორებზე, რომლებიც ინდივიდუალურ სურვილებს აყალიბებენ, მაგრამ, გამოცდილებაზე დაყრდნობით, შეგვიძლია, მოვიყვანოთ რამდენიმე ზოგადი წესი იმის შესახებ, თუ რა განასაზღვრავს მოთხოვნის ელასტიურობას ფასის მიხედვით². კერძოდ, ესენია, პირველადი მოხმარებისა და ფუფუნების საგნები, ახლო შემცვლელები, ბაზრის საზღვრები და დრო. პირველადი მოხმარების საგნები უფრო არაელასტიური მოთხოვნით ხასიათდებიან, ხოლო ფუფუნების საგნები ელასტიურობით, თუმცა ორივე დამოკიდებულია არა ამ პროდუქციის რეალურ თვისებებზე, არამედ მყიდველის გადაწყვეტილებაზე, თუ რომელ საქონელს მიანიჭებს უპირატესობას. საქონელს, რომელსაც ახლო შემცვლელები აქვს, მოთხოვნის მიმართ უფრო ელასტიურის, ვინაიდან მომხმარებლისთვის უფრო ადვილია ერთი საქონლიდან მეორეზე გადართავა. ნებისმიერ ბაზარზე მოთხოვნის ელასტიურობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ განვსაზღვრავთ მოცემული საქონლის პროდუქციულ, გეოგრაფიულ და დროით საზღვრებს. ვინაიდან შემოსაზღვრულ ბაზარს მეტად ელასტიური მოთხოვნა აქვს, ვიდრე ფართოდ შემოსაზღვრულ ბაზარს, ვინაიდან ვინაიდან განსაზღვრული საქონლის ახლო შემცვლელების მოძიება უფრო ადვილია. რაც შეეხება დროს, საქონელს უფრო მეტი ელასტიურობა ახასიათებს, რაც მეტია დროის პერიოდი.

სუსტი ფორმის ეფექტური ბაზრის ჰიპოთეზის (Efficient Market Hypothesis - EMH) თანახმად, მიმდინარე აქტივების ფასები ასახავს ყველა ისტორიულ ინფორმაციას ფასების შესახებ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, წინა აქციების ფასები და ვაჭრობის მოცულობა არ შეიძლება გამოვიყენოთ მომავალი ფასების პროგნოზირებისთვის. ეს გულისხმობს, რომ ტექნიკური ანალიზი, რომელიც ეყრდნობა ისტორიულ ფასსა და მოცულობის მონაცემებს, არაეფექტურია მომავალი ფასების პროგნოზირებისთვის. საინტერესო კითხვაა, როდის არის ფასი

1 <https://accountend.com/understanding-market-efficiency-theory-weak-semi-strong-and-strong-forms/#semi-strong-form-efficiency>

2 PRINCIPLES OF ECONOMICS, N Gregory Mankiw, Second edition, p 94

არასამართლიანი? ფასის გაზრდის შემდეგ, ავტომატურად ხდება ფასი არასამართლიანი? ან იმ შემთხვევაში, თუ ტექნიკური პროგრესის შედეგად პროდუქციის თვითღირებულება, ანუ სანარმოო ხარჯები შემცირდა და მწარმოებელი ყიდის იმავე საქონელს იმავე ფასად, უფრო მეტი რაოდენობითა და გაყიდვების გაზრდის შედეგად იღებს უფრო მეტ მოგებას, ვიდრე მას ჰქონდა თვითღირებულების, ანუ სანარმოო ხარჯების შემცირებამდე, ამ შემთხვევაში რახდება? როდის იღებს მწარმოებელი მოგებას და მომხმარებელი დანაზოგს? ნობელის პრემიის ლაურეატის, ცნობილი ეკონომისტის დანიელ კანემანის¹, სამართლიანობის ორმაგი წესის პრინციპი, გულისხმობს, რომ ტრანზაქციების დროს დაცული უნდა იყოს მყიდველისა და გამყიდველის უფლებები. ორმაგი წესის პრინციპი მდგომარეობს იმაში, თუ რატომ აღიქვამს მომხმარებელი ფასების ზრდას სამართლიანად მაღალი დანახარჯების დროს, მაგრამ მისი შემცირებისას ფასის იგივე ნიშნულამდე დატოვებისას ან შემცირებისას უსამართლოდ. ორმაგი უფლებამოსილების პრინციპი არ თვლის ფასს უსამართლოდ, თუ ფირმის წარმოების ხარჯები დაბალია, მაგრამ ფასი იგივე რჩება.

სამართლიანობის ორმაგი წესის პრინციპი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს, როგორც ეკონომიკური აგენტების, ისე მომხმარებლების ქცევაზე. კერძოდ, 1) საფასო სტრატეგიებზე (ბიზნესებმა ფასების დადგენისას უნდა გაითვალისწინონ სამართლიანობის აღქმა. მომხმარებლები თუ აღიქვამენ ფასების ცვლილებებს არასამართლიანად, როგორცაა ფასების აწევა ხარჯებზე დაფუძნებული დასაბუთების გარეშე, ამან შეიძლება ზიანი მიაყენოს მომხმარებელთა ნდობას და გამოიწვიოს ამ ნდობის შემცირება); 2) ბაზრის დინამიკაზე (შესაძლო/არსებული დაძაბულობა ბიზნესის სურვილსა და საზოგადოების სამართლიანობის ნორმებს შორის - მოგების მაქსიმიზაციის მიზნით. კომპანიებს ხშირად ექმნებათ ზენოლა, რათა დააბალანსონ მომგებიანობის შენარჩუნება. ამასთან, თავიდან აიცილონ მომხმარებლის ექსპლუატაციის აღქმა ბაზრის მოთხოვნის ან ხარჯების ცვლილების დროს); 3) მომხმარებელთა ქცევაზე (სამართლიანობა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მომხმარებელთა გადანაცვლებების ფორმირებაში. როდესაც ფასების სამართლიანად აღიქმება, მომხმარებლები უფრო მეტად მიიღებენ ცვლილებებს, ხოლო აღქმულმა უსამართლობამ შეიძლება გამოიწვიოს

უარყოფითი რეაქციები, როგორცაა ბოიკოტი ან საჩივრები); 4) ეკონომიკურ პოლიტიკაზე (პოლიტიკის შემქმნელებს შეუძლიათ გამოიყენონ ეს გაგება იმ ინდუსტრიების დასარეგულირებლად, სადაც სამართლიანობის საკითხები განსაკუთრებით მგრძნობიარეა (მაგ. ჯანდაცვა, კომუნალური მომსახურება). სამართლიანი ფასების პრაქტიკის უზრუნველყოფას შეუძლია გააძლიეროს მომხმარებელთა ნდობა და ბაზრის სტაბილურობა); 5) ბრენდის რეპუტაციაზე (სამართლიანობის ნორმების დაცვამ შეიძლება გააძლიეროს ბრენდის რეპუტაცია. კომპანიები, რომლებიც ცნობილია მათი სამართლიანი ფასების გადანაცვლებით, ხშირად იღებენ გუდვილს, რაც შეიძლება გახდეს კონკურენტული უპირატესობა გრძელვადიან პერსპექტივაში).

დინამიურ ეკონომიკასა და ინდუსტრიებში, სადაც ინვესტიციები და ინოვაციები თამაშობენ სასიცოცხლო/განსაკუთრებულ როლს, სამუხაროდ, დღემდე გაურკვეველია, რა არის შესაბამისი კონკურენტული ფასის მაჩვენებელი და რა განსაზღვრავს მომხმარებლის კეთილდღეობის სტანდარტს კონკურენტული ფასის დროს. ასევე, როგორ უნდა განისაზღვროს ყოველივე ეს, ვინაიდან არსებული ინფორმაციის საფძველზე შეუძლებელია, ზუსტად განისაზღვროს ფასი მაღალია თუ დაბალი მის კონკურენტულ ნიშნულზე. ასეთი ბუნებრივი შედარებები არის ფირმის წარსული ფასები ან სხვა მიმდინარე ფასები მის კონკურენტებთან შედარებით. თავის მხრივ, ეს შედარება იძლევა სამართლიანი განსჯის საფუძველს.

ეკონომიკური აგენტის გადანაცვლებები ფასის ფორმირებასა და პროდუქციის წარმოების მოცულობაზე დამოკიდებულია საბაზრო გარემოსა და ბაზრის ტიპზე, რომელიც, თავის მხრივ, დარგების მიხედვით გასხვავებულია. ეკონომიკის ნაწილს, რომელსაც ეწოდება ინდუსტრიული ორგანიზაცია (industrial organization) - სწავლობს იმას, თუ როგორ იღებენ ეკონომიკური აგენტები გადანაცვლებებს ფასებთან და გამოსაშვები პროდუქციის რაოდენობასთან დაკავშირებით ბაზარზე არსებული საბაზრო პირობების გათვალისწინებით. ეკონომისტები ჩვეულებრივ უშვებენ, რომ ფირმის მიზანია მოგების მაქსიმიზაცია და დაასკვნიან, რომ ეს დაშვება სამართლიანია თითქმის ყველა შემთხვევაში². მოგებისა და ფასი-ღირებულების მაჩვენებლის ანალიზის დროს, განსაკუთრებული

1 Daniel Kahneman, Jack L. Knetsch, Richard H. Thaler: "Fairness and The Assumption of Economics", The Journal of Business October 1986

2 PRINCIPLES OF ECONOMICS, N Gregory Mankiw, Second edition, p 270

მნიშვნელობა უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, რომ ეკონომიკის ათი პრინციპიდან ერთ-ერთი არის, რაზეც ეკონომისტები თანხმდებიან ფირმის დანახარჯების შესახებ და გულისხმობენ ფირმის საქონელსა და მომსახურების ყველა ალტერნატიულ დანახარჯს, რომელიც, თავის მხრივ, მოიცავს ცხად და არაცხად დანახარჯებს. ასეთი დანახარჯები ნათელყოფს იმ განსხვავებას, რომელიც არსებობს ბუღალტრულ და ეკონომიკურ ანალიზს შორის. ეკონომისტები ფასწარმოქმნის დროს ითვალისწინებენ ყველა ალტერნატიულ ხარჯს, ბუღალტრები კი მხოლოდ ფაქტიურ დაახარჯებს. შესაბამისად, მათ მიერ დათვლილი მოგებაც განსხვავებულია. არაცხადი დანახარჯებიდან ყველზე მნიშვნელოვანი დანახარჯი არის ფინანსური კაპიტალი, რომელიც აუცილებელია ფირმის დაფუძნებისა და მისი შემდგომი ფუქციონირებისათვის.

მარტივი ჭეშმარიტებაა, რომ ბუღალტრული აღრიცხვისას საწარმოო ფაქტორების გათვალისწინება, ფასის გაზომვისას შემხებლობაშია ფასისა და მოგების კრიტერიუმების დადგენასთან, თუმცა ბუღალტრული სააღრიცხვო პროცედურები არ ითვალისწინებს კვლევების, განვითარების კაპიტალიზაციასა და ინფლაციას, ასევე, არ ახდენს რისკებზე დაფუძნებული განაკვეთების სათანადო კორექტირებასა და არ ასახავს ეკონომიკურ მოგებას.

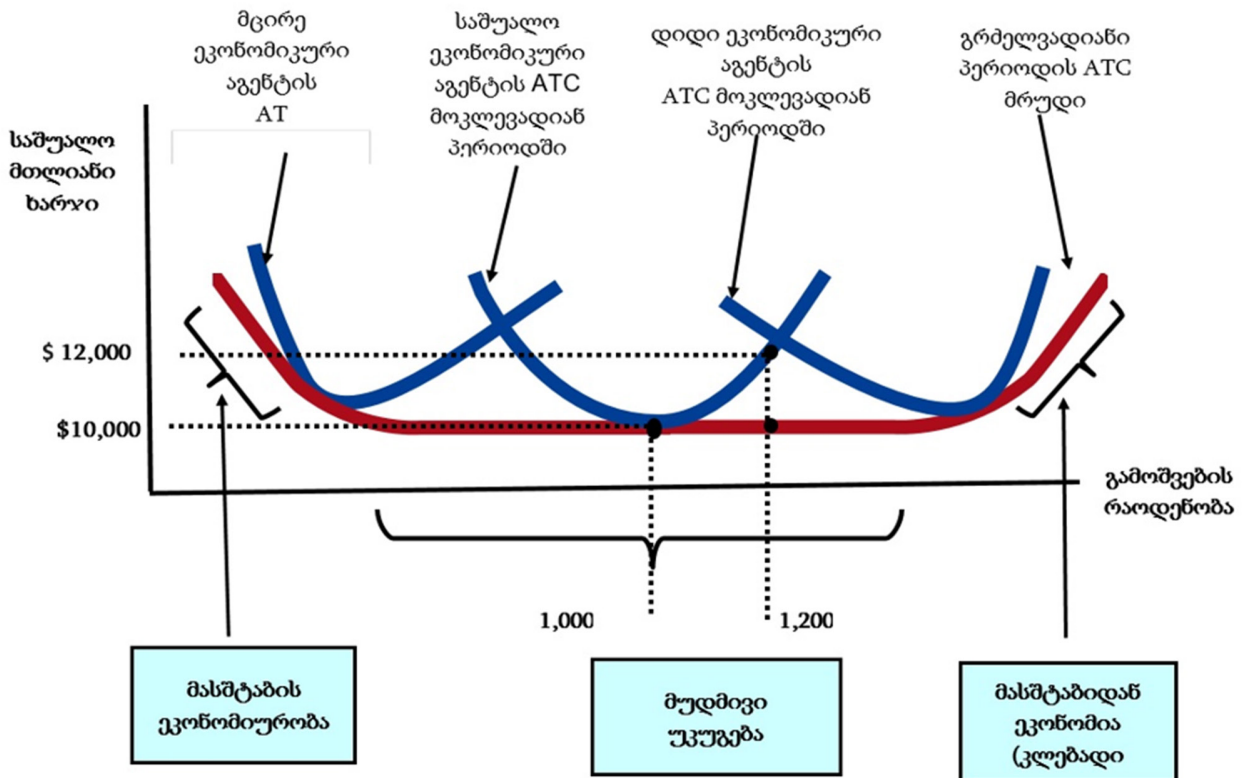
ამავე დროს, ფასების გააზრებისას არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ, თუ გრძელვადიანი პერიოდის საშუალომთლიანი დანახარჯი მცირდება პროდუქციის რაოდენობის ზრდისას, მას *მასშტაბის ეკონომიურობა ეწოდება*, ხოლო, თუ გრძელვადიანი პერიოდის საშუალომთლიანი დანახარჯი იზრდება პროდუქციის რაოდენობის ზრდისას, ამას *მასშტაბის არაეკონომიურობა უწოდებენ*. იმ შემთხვევაში კი, როდესაც გრძელვადიანი პერიოდის საშუალომთლიანი დანახარჯი არ იცვლება პროდუქციის რაოდენობის ზრდისას, ამას *მასშტაბის მუდმივი ეკონომიურობა* ეწოდება. თავის მხრივ, ფირმებისთვის მთლიანი დანახარჯების დაყოფა მუდმივ და ცვალებად დანახარჯებად დამოკიდებულია დროის მასშტაბზე. ცხადია, ხარჯები, რომლებიც დროის მოკლევადიან პერიოდში არის მუდმივი, დროის გრძელვადიან პერიოდში ცვალებადი დანახარჯია. ამასთან, რამდენადაც მუდმივი დანახარჯი ცვალებადია გრძელვადიან პერიოდში, მოკლევადიანი პერიოდის საშუალო მთლიანი დანახარჯი განსხვავდება გრძელვადიანი პერიოდის საშუალო მთლიანი დანახარჯისგან.

ბევრი ფირმისთვის, მთლიანი ხარჯების ფიქ-

სირებულ და ცვლად ხარჯებად გაყოფა დროის ჰორიზონტზეა დამოკიდებული. თუ განვიხილავთ ისეთი ავტომობილების მწარმოებელ კომპანიას, როგორცაა Ford Motor Company, რამდენიმე თვის განმავლობაში Ford-ს არ შეუძლია გაზარდოს თავისი ავტომობილების ქარხნების რაოდენობა ან ზომები. ერთადერთი გზა, რომლითაც მას შეუძლია დამატებითი მანქანების წარმოება, არის მეტი მუშაკის დაქირავება უკვე არსებულ ქარხნებში. ამ ქარხნების ღირებულება, შესაბამისად, მოკლევადიან პერიოდში ფიქსირებული ხარჯია. ამის საპირისპიროდ, რამდენიმე წლის განმავლობაში Ford-ს შეუძლია გააფართოვოს თავისი ქარხნების ზომა, ააშენოს ახალი ქარხნები ან დახუროს ძველი. ამრიგად, მისი ქარხნების ღირებულება გრძელვადიან პერიოდში ცვლადი ხარჯია. რადგან მოკლევადიან პერიოდში ბევრი გადანყვეტილება ფიქსირებულია, მაგრამ გრძელვადიან პერიოდში ცვალებადი, ფირმის გრძელვადიანი ხარჯების მრუდები განსხვავდება მისი მოკლევადიანი ხარჯების მრუდებისგან.

დიაგრამა №1 გვიჩვენებს, სამი მოკლევადიანი საშუალო მთლიანი ხარჯების მრუდს - მცირე, საშუალო და დიდი ეკონომიკური აგენტებისათვის, როგორცაა Ford-ი. ასევე წარმოდგენილია გრძელვადიანი საშუალო მთლიანი ხარჯების მრუდი. როდესაც ფირმა გრძელვადიან მრუდზე მოძრაობს, ის ქარხნის ზომას არეგულირებს წარმოების რაოდენობასთან. ეს დიაგრამა გვიჩვენებს, თუ როგორ არის დაკავშირებული მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ხარჯები. გრძელვადიანი საშუალო ჯამური დანახარჯების მრუდს გაცილებით ბრტყელი U-ფორმა აქვს, ვიდრე მოკლევადიანი საშუალო ჯამური დანახარჯების მრუდს. გარდა ამისა, ყველა მოკლევადიანი მრუდი გრძელვადიანი მრუდის ზემოთ ან მასზე მაღლა მდებარეობს. ეს ასე იმიტომ ხდება, რომ ფირმებს გრძელვადიან პერსპექტივაში უფრო მეტი მოქნილობა აქვთ. არსებითად, გრძელვადიან პერსპექტივაში, ფირმას შეუძლია აირჩიოს, რომელი მოკლევადიანი მრუდის გამოყენება სურს. მაგრამ მოკლევადიან პერსპექტივაში, მას უწევს გამოიყენოს ის მოკლევადიანი მრუდი, რომელიც მას აქვს, წარსულში მიღებული გადანყვეტილებების საფუძველზე. დიაგრამაზე ნაჩვენებია მაგალითი, თუ როგორ ცვლის წარმოების ცვლილება ხარჯებს სხვადასხვა დროის ჰორიზონტზე. როდესაც Ford-ს სურს წარმოების გაზრდა 1000-დან 1200 მანქანამდე დღეში, მას მოკლევადიან პერსპექტივაში სხვა გზა არ აქვს, გარდა იმისა, რომ დაიქირაოს მეტი მუშახელი თავის არსებულ საშუალო ზომის ქარხა-

დიაგრამა №1. საშუალო მთლიანი დანახარჯი მოკლევადიან და გრძელვადიან პერიოდში

ნაში. ზღვრული პროდუქტის შემცირების გამო, საშუალო საერთო დანახარჯი იზრდება 10,000 აშშ დოლარიდან 12,000 აშშ დოლარამდე თითო მანქანაზე. თუმცა, გრძელვადიან პერსპექტივაში, Ford-ს შეუძლია გააფართოვოს როგორც ქარხნის ზომა, ასევე სამუშაო ძალა და საშუალო საერთო დანახარჯი დააბრუნოს 10,000 აშშ დოლარის ნიშნულზე. რამდენი დრო სჭირდება ფირმას გრძელვადიან პერსპექტივაში ამის მისაღწევად? პასუხი დამოკიდებულია უშუალოდ ფირმაზე. ავტომობილების მწარმოებელ მსხვილ კომპანიას შეიძლება, ერთი წელი ან მეტი დასჭირდეს უფრო დიდი ქარხნის აშენებისათვის. ამის საპირისპიროდ, ყავის მაღაზიის მფლობელს შეუძლია რამდენიმე დღეში შეიძინოს კიდეც ერთი ყავის აპარატი. ამიტომ, არ არსებობს ცალსახა პასუხი კითხვაზე, თუ რა დრო სჭირდება ფირმას ახალი წარმოების ობიექტების (ფიზიკური კაპიტალის) მშენებლობისა და ექსპლუატაციაში სრული გაშვებისათვის¹.

ეს განსაკუთრებით წარმოჩინდება დინამიკურ ინდუსტრიაში, რომელშიც მოითხოვს მუდმივ ინვესტიციებს ინოვაციებში, სადაც მხოლოდ დიდი კომპანიები აღწევენ წარმატებებს და იღებენ დიდი შემოსავლებს.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სასამართლოს მიერ არ არის დადგენილი კონკრეტული მაჩვენებელი, რომლის ზემოთაც მოგების მარჟა მიჩნეული იქნებოდა ჭარბად თუმცა, კონკრეტული პრაქტიკული საქმეებიდან ჩანს, რომ მარჟა უნდა იყოს ძალიან მაღალი, რათა იგი მიჩნეულ იქნას არასამართლიანად. თავის მხრივ, ცხადია, რომ მოგების მარჟა ინდუსტრიების მიხედვით განსხვავებულია, რის გამოც კონკურენციის ორგანოები, ფასის არასამართლიანად შეფასებისათვის ერთზე მეტ საზომს იყენებენ. უფრო მეტიც, ეს საზომები არ არის სტატიკური ინდიკატორები. ისინი, დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკური აგენტის მაჩვენებელს ადარებენ, იმავე ინდუსტრიაში მოქმედი კონკურენტების შესაბამის მონაცემებთან.

არასამართლიანად მაღალი ფასის პრაქტიკის აღსაკვეთად, სახელმწიფო ხელისუფლების აღმასრულებელი ორგანოები იყენებენ კონკურენციის სამართლისა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვის კანონებს. გარდა ამისა, საზოგადოებრივი ზენოლა და საზოგადოების აღზფოთება, ბოიკოტები და მედიის ყურადღება ხშირად აიძულებს კომპანიებს, შეამცირონ გადაჭარბებული ფასები, როგორც ამას Daraprim²-ის შემთხვევაში ქონდა

1 Gregor Mankiw, Microeconomics, eighth edition, p 260-261

2 <https://ethicsunwrapped.utexas.edu/video/daraprim-price-hike>

ადგილი, როდესაც ერთ ლამეში წამალ - Daraprim-ის ერთი ტაბლეტის ფასი 13,50 დოლარიდან გაიზარდა 750 დოლარამდე.

ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების (TFEU) 102-ე მუხლი არეგულირებს ცალმხრივ საბაზრო ძალაუფლებას ევროკავშირის კონკურენციის კანონმდებლობაში და მისი - (ა) ქვეპუნქტის თანახმად დომინანტური პოზიციის ბოროტად გამოყენება განიხილება კანონდარღვევად, თუ ის წარმოადგენს - „პირდაპირ ან ირიბად არასამართლიანი შესყიდვის ან გაყიდვის ფასების ან სხვა უსამართლო სავაჭრო პირობების დანესებას“. კონკურენციის სამართალში არასამართლიანი შესყიდვის ან გაყიდვის ფასად მიიჩნევა ფასი, რომელიც არის „ზედმეტად მაღალი“ (მტაცებლური ფასები) ან „ზედმეტად დაბალი“.

მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ში ფედერალურ დონეზე არ არსებობს კანონი, რომელიც ჭარბ ფასს განიხილავს კანონდარღვევად, თითქმის ყველა შტატის დონეზე მოქმედებს სპეკულაციური ფასების (price-gouging-laws) აღმკვეთი კანონმდებლობა. თითქმის ყველა შტატს გააჩნდა და გააჩნია შტატის დონეზე ფასების შემცირების კანონი¹, თუმცა ისიც ფაქტია, რომ ამ კანონების გამოყენება უმეტესად ხდება საგანგებო მდგომარეობის ანუ ბუნებრივი კატაკლიზმების დროს (ქარიშხალი, პანდემია) და სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენს პირველადი მოხმარების აუცილებელი საქონელი, როგორიცაა: საკვები, საწვავი, მედიკამენტები და საცხოვრისი. ამასთან, COVID-19-ის პანდემიის დროს, სპეკულაციური ფასების კანონი შტატების დონეზე სრული დატვირთვით მოქმედებდა. COVID-19-ის პერიოდში ადგილი ჰქონდა პირველადი მოხმარების საქონელზე ფასების მკვეთრ ზრდას ფედერალურ დონეზე, რის გამოც, აქტიური გახდა გადამჭრელი ზომების მიღება, რასაც მოჰყვა სპეკულაციური ფასების აქტის - S.3803 - Price Gouging Prevention Act კონგრესში ინიცირება 2024 წლის 26 თებერვალს. ეს ნორმა ზრდის და აფართოებს ფედერალური სავაჭრო კომისიის შესაძლებლობებს გამოაცხადოს ფასების მატება არაკანონიერად, მოიპოვოს მუდმივი კანონიერი აკრძალვები და კანონის დაცვის მექანიზმები განსაკუთრებული საბაზრო მოკების დროს, რომელიც მოიცავს: ნებისმიერი ან

გარდაუვალი საფრთხის შემცველ (განსაზღვრულია კომისიის სახელმძღვანელოთი) ცვლილებას საქონლის ან მომსახურების ბაზარზე, რომელიც გამონვეულია სტიქიური უბედურებით, ელექტროენერგიის ან ენერგიის სხვა წყაროს შფერხებით ან დეფიციტით, გაფიცვებით, კარანტინით, სამოქალაქო აშლილობით, ომით და ა.შ.

არასამართლიანი ფასების მეთოდოლოგია, ფასების ტესტის დადგენის ნაწილში ბუნდოვანია და რიცხ ასპექტებში ევროკავშირის სასამართლოების შემდგომი გადანყვეტილებები ამ საკითხზე დიდ სიცხადეს არ იძლევა. ცნობილი მკვლევრები პინარ აკმანი და ლუკა გააროდი² მიროსლავა მარინოვა³ ნილს ვაჰლ⁴ თავიანთ შრომებში, იხილავენ რა გადაჭარბებული ფასების ევოლუციას, ევროკავშირის სასამართლო პროცესებში ბოლო ოთხი ათწლეულის განმავლობაში, ყურადღებას აქცევენ იმას, თუ რას წარმოადგენს გადაჭარბებული ფასი, რომელიც თავისთავად „უსამართლოა“ და როგორ უნდა შეფასდეს მისი ეკონომიკური ღირებულება. ისინი აკეთებენ დასკვნებს, რომ აღმასრულებელი ორგანოების მხრიდან, არასამართლიანი ფასების ბოროტად გამოყენება რთულადაა შესაფასებელი, თუმცა, ისიც ფაქტია, რომ მათ არ შეუძლიათ სასამართლო გადანყვეტილებების შეცვლა, სადაც გადაჭარბებული ფასის სამართლებრივი ტესტის ძალიან მნიშვნელოვანი განმარტებებია მოცემული.

მიუხედავად იმისა, რომ ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო პირველად შეეხო არასამართლიან ფასებს ჯენერალ მოტორსის საქმეზე 1974 წელს, კლასიკური ევროპული გადანყვეტილება დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკური აგენტის გადაჭარბებულ ფასებზე, რა თქმა უნდა, არის United Brands-ის საქმე, რომელმაც პირველად განსაზღვრა ჩარჩო/სტანდარტი არასამართლიანი ფასების დასადგენად. United Brands ტესტის მიხედვით ფასი არის გადაჭარბებული, თუ მას არ აქვს გონივრული კავშირი პროდუქტის ეკონომიკურ ღირებულებასთან და დომინანტი ფირმის დადგენილი ფასის მარჯა არის საკმაოდ არასამართლიანი.

United Brands-ის ტესტს აქვს ორი საფეხური. პირველი საფეხურზე უნდა ინახოს, აქვს თუ არა ადგილი სხვაობას (და თუ აქვს რამდენია ეს სხვაობა) რეალურად განეულ ხარჯებსა და დანესებულ

1 <https://www.findlaw.com/consumer/consumer-transactions/price-gouging-laws-by-state.html>

2 Pinar Akman and Luke Garrod, When Are Excessive Prices Unfair, 2010

3 Miroslava Marinova, Unmasking excessive pricing: evolution of EU law on excessive pricing from United Brands to Aspen

4 The Pros and Cons of High Prices Konkurrensvetket Swedish Competition Authority Exploitative high prices and European competition law – a personal reflection By Nils Wah

ფასს შორის (გადაჭარბების საფეხური) და იმ შემთხვევაში, თუ ეს ფასი გადაჭარბებულია - ანუ თუ პასუხი არის აბსოლუტურად დადებითი, მაშინ გადავდივართ **მეორე საფეხურზე**, სადაც უნდა გავრკვევს დაწესებული ფასი არის თუ არა თავისთავად უსამართლო. თავის მხრივ, ტესტის **მეორე საფეხური** მოიცავს ორი პირობის გარკვევას, **პირველი** - დაწესებული ფასი თავისთავად უსამართლოა თუ არა და **მეორე** - როგორია საკვლევი ფასის დონე კონკურენტი პროდუქტის ფასთან შედარებით. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ United Brands-ის ტესტი გაკრიტიკებულია აკადემიურ ლიტერატურაში იმის გამო, რომ სასამართლომ ვერ დააზუსტა, როდის არის მოგების მარჟის ოდენობა გადაჭარბებული და როდის არის ფასი უსამართლო¹.

გარდა ამისა, არსებობს მთელი რიგი სირთულეები ტესტის პრაქტიკული გამოყენების დროს. **ჯერ ერთი**, დომინანტური მდგომარეობის მქონე კომპანიას შეუძლია აწარმოოს მრავალი განსხვავებული პროდუქტი და გაილოს ხარჯები, რომლებიც საერთოა რამდენიმე სხვადასხვა პროდუქტისთვის. შესაბამისად, ამ საერთო ხარჯების განაწილება ცალკეულ პროდუქტთან მიმართებით შეიძლება იყოს ძალიან რთულად განსაზოგადებული, რადგანაც არ არსებობს კონსენსუსი იმაზე, თუ რომელი მეთოდი უკეთესი ხარჯების განაწილებისთვის. ამასთან, ხარჯების განაწილების მეთოდის არჩევიდან გამომდინარე, შედეგი შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს, რამაც გამოიწვია არაპროგნოზირებადი, ხანგრძლივი და ძვირადღირებული სასამართლო პროცესები². **მეორეც**, ინოვაციური ინდუსტრიები ახორციელებენ დიდ ინვესტიციებს კვლევებსა და განვითარებაში, მაგრამ ახალი პროდუქტის გამოგონების შემდეგ, ზღვრული დამატებითი ერთეულის წარმოების მოცულობა შეიძლება იყოს ძალიან დაბალი ან ნულთან ახლოს, რაც უნდა იქნას მიღებული მხედველობაში. უფრო მეტიც, ინოვაციურ ინდუსტრიაში დომინანტურ კომპანიებს შეიძლება ჰქონდეთ მნიშვნელოვანი წარუმატებელი ინვესტიცია, ან პირიქით, იყოს ჯილდო სარისკო ოპერაციების ან ინოვაციური (რაც არის სიგანალი ბაზარზე კონკურენტების შესასვლელად)

სხვადასხვა პროექტებისთვის, რაც ასევე გასათვალისწინებელია რეალური ღირებულების განსაზღვრისას. გარდა ამისა, დომინანტ ეკონომიკურ აგენტებს ხშირად უჭირთ (**თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ არ შეუძლიათ - ხაზგასმა ჩვენია**) თავიანთი ხარჯების შესახებ მონაცემების მიწოდება³, რისი მიზეზიც უპირველესად მდგომარეობს დომინანტი კომპანიების ხარჯების განსაზღვრის სირთულეში⁴. ასევე, ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ აღიარა ეს სირთულეები United Brands-ის საქმეში. საბოლოოდ, არასამართლიანად მაღალი ფასის გამოყენებასთან დაკავშირებით შეიძლება თქვას, რომ უკიდურესად ძნელია იმის დადგენა, არის თუ არა ფასი გადაჭარბებული⁵.

ეხლა კი უშუალოდ, ჩვენ მიერ ქვემოთ მიმოხილული იქნება, რამდენიმე კონკრეტული მაგალითი/საქმე, არასამართლიანი ფასების დადგენის როგორც მოწინავე საერთაშორისო, ისე ადგილობრივი პრაქტიკიდან.

1. არასამართლიანად მაღალი/ჭარბი ფასების გამოვლენის საერთაშორისო პრაქტიკა:

1.1) Deutsche Post-ის საქმე. ევროპის კონკურენციის კომისიამ დაადგინა, რომ საფოსტო კომპანია (DP), რომელიც სახელმწიფო საკუთრებაში იმყოფებოდა და გერმანული კანონმდებლობის საფუძველზე ევალებოდა ძირითადი, ერთიანი საფოსტო სერვისების განხორციელება გერმანიის მთელ ტერიტორიაზე, ფლობდა დომინანტურ მდგომარეობას შესაბამის ბაზარზე (გერმანიის ტერიტორიაზე საერთაშორისო გზავნილების ჩაბარების სერვისი). ეკონომიკური აგენტის მხრიდან დომინანტური მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებას ადგილი ჰქონდა 4 (ოთხი) სხვადასხვა სამართლებრივი არგუმენტის საფუძველზე, რომელთა შორისაც იყო არასამართლიანად მაღალი ფასების დაწესება. მოცემული საქმის ფარგლებში, ნაკლებად იყო განხილვის საგანი მომხმარებლების ექსპლუატაცია არასამართლიანად მაღალი ფასების დადგენის გამო. მიუხედავად ამისა, კომისიამ აღნიშნა, რომ გამოსაკვლევი ფასის სამართლიან-

1 David S Evans and A Jorje Padilla "Excessive Price: Using Economics to Define Administrable Legal Rules" centre for Economic Policy Research, Discussion Paper Series

2 Miroslava Marinova, Unmasking excessive pricing: evolution of EU law on excessive pricing from United Brands to Aspen, p 330. To link to this article: <https://doi.org/10.1080/17441056.2023.228032>

3 Voir M. Martinez, "Some Views on Pricing and EC Competition Policy", mimeo at p.6. Available online at <http://ec.europa.eu/comm/competition/>

4 Damien Geradin, Abusive pricing in an IP licensing context: An EC competition law analysis, P. 14

5 The Pros and Cons of High Prices Konkurrensvetket Swedish Competition Authorit. P.18

6 www.gcca.gov.ge (შპს „რუსთავის ავტობაზრობისა“ და შპს „მიკადო ჯორჯიას“ საქმე);

ნობა შეიძლება შემომდეს ამავე ფასის შედარების გზით პროდუქტის ან მომსახურების ეკონომიკურ ღირებულებასთან. კომისიამ განმარტა, რომ ისეთ ბაზარზე, რომელიც ღიაა კონკურენციისთვის, გონივრული ტესტი, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს - დომინანტი ეკონომიკური აგენტის ფასის შედარებაა მისივე კონკურენტების ფასებთან. მიუხედავად ამისა, მოცემულ საქმეში შეუძლებელი იყო კონკურენტის ფასებთან განსახილველი ფასის შედარება, რადგან საფოსტო კომპანია ფართო მონოპოლიას ფლობდა. აგრეთვე, შესაძლებელი არ იყო დეტალური ანალიზი ამავე კომპანიის მომსახურების საშუალო დანახარჯებთან დაკავშირებითაც გამოსაკვლევი პერიოდის განმავლობაში, რადგან კომისიას არ გააჩნდა საკმარისი რაოდენობით სარწმუნო მონაცემები (კომპანიას არ გააჩნდა გამჭვირვალე, შიდა სახარჯთაღრიცხვო სისტემა).

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, კომისიამ ალტერნატიული მეთოდი გამოიყენა. ხარჯების შესახებ სარწმუნო მონაცემების არარსებობის პირობებში, კომისიის შეფასება დაეყრდნო საფოსტო კომპანიის (DP) ტრანსსასაზღვრო ტარიფის შედარებას, ამავე კომპანიის შიდა გადაადგილებისთვის დადგენილ ტარიფთან. კომისიამ დაადგინა, რომ ფასი, რომელიც დაწესებული იყო ტრანსსასაზღვრო შემომავალი წერილებისთვის, 25 %-ით აღემატებოდა საშუალო ეკონომიკურ ღირებულებას.

აღნიშნულზე დარყდნობით, კომისიამ დაადგინა, რომ საფოსტო კომპანიის მიერ დაწესებულ ტარიფს არ გააჩნდა საკმარისი ან გონივრული კავშირი მომსახურების რეალურ ხარჯებთან ან რეალურ ღირებულებასთან და, შესაბამისად, აღნიშნული ტარიფი მიჩნეულ იქნა არასამართლიანად.

1.2) Gazprom-ის საქმე. მოცემულ საქმეში, კონკურენციის კომისიის მიერ, წინასწარი განხილვის ფორმატში, შესაფასებელი იყო *Gazprom*-ის მხრიდან, რომელსაც დომინანტული მდგომარეობა ეკავა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ბუნებრივი გაზის სექტორის შესაბამის ბაზრებზე, არასამართლიანად მაღალი ფასებით ოპერირების შესაძლო ფაქტი შემდეგ 5 ქვეყანაში: ბულგარეთი, ესტონეთი, ლატვია, ლიეტუვა და პოლონეთი. ამასთან, *Gazprom*-ის ფასები, სავარაუდოდ, გადაჭარბებული იყო როგორც თავად კომპანიის მიერ სხვა ქვეყნებში დაწესებულ ფასებთან, ასევე ზოგადად ბაზარზე არსებულ კონკურენტულ ფასებთან მიმართებით. ევროპის კონკურენციის კომისიის წინასწარი შეფასებით, *Gazprom*-ის მიერ

არასამართლიანი ფასებით ვაჭრობის ერთ-ერთი მთავარი განმაპირობებელი ფაქტორი იყო ის, რომ აღნიშნულ ქვეყნებთან გაფორმებული ბუნებრივი აირის მიწოდების ხელშეკრულებები, ფასის გადახედვის ნაწილში, არ შეიცავდა პუნქტებს, რომლებიც შესაძლებელს გახდიდა ფასების შედარებას კონკურენტულ, საჯაროდ ხელმისაწვდომ საფასო მაჩვენებლებთან, მათ შორის, კონკურენტულ გაზის ჰაბებზე არსებულ ფასებთან. წარმოდგენილ საქმეში, კომისიამ იხელმძღვანელა *United Brands*-ის დამკვიდრებული ტესტის შესაბამისად. კერძოდ, მან *Gazprom*-ის მიერ ზემოთ აღნიშნულ ხუთივე ქვეყანაში დაწესებული ფასები შეადარა კომპანიის ფაქტობრივად გაწეულ ხარჯებს, რათა გაერკვია, კომპანიის მოგების მარჟა იყო თუ არა არასამართლიანი. 2009-2014 წლების მონაცემებით ჩატარებულმა შედარებამ აჩვენა, რომ ხუთივე ქვეყნისთვის *Gazprom*-ის მიერ დადგენილი ფასები, ექსპორტის გადასახადების გამოკლებით, მნიშვნელოვნად - 170%-ით აღემატებოდა კომპანიის ხარჯებს. *United Brands*-ის ტესტის მეორე ეტაპის შესაბამისად, კომისიამ ორი ფასის მაჩვენებელი შეარჩია შესადარებლად: (1) *Gazprom*-ის გრძელვადიანი კონტრაქტებით განსაზღვრული ფასები გერმანიაში და (2) ევროპის ბუნებრივი გაზის ჰაბებზე არსებული ფასები. ანალიზის შედეგად, 2009-2014 წლების მონაცემებით, გამოვლინდა, რომ ხუთივე ქვეყანაში *Gazprom*-ის ფასები მნიშვნელოვნად აღემატებოდა ევროპის ბუნებრივი გაზის ჰაბებზე არსებულ ფასებს — საშუალოდ 22%-იდან 40%-მდე, ხოლო გერმანიაში მოქმედ ფასებს — 9%-იდან 24%-მდე. შესაბამისად, მარჟა მიჩნეულ იქნა ჭარბად.

1.3) Aspen-ის საქმე. ევროკომისიამ 2017 წელს დაიწყო საქმის მოკვლევა ფარმაცევტული კომპანია *Aspen*-ის წინააღმდეგ, რომელიც შეეხებოდა სიმსივნის საწინააღმდეგო მედიკამენტებზე ფასების მნიშვნელოვან ზრდას. *Aspen*-ი იძენდა მედიკამენტებს *GlaxoSmithKline*-ისგან და აუთსორსინგს უწევდა წარმოებას, ვაჭრობასა და დისტრიბუციას მესამე პირებთან. მოცემული მედიკამენტები არის რეცეპტული, რომელსაც არ ჰყავთ ჩამანაცვლებელი და პატენტის ვადა გასული აქვთ 50 წლის წინ, რაც ნიშნავს იმას, რომ ბაზრის კვლევისა და განვითარებისათვის (R&D Investment) გაწეული ხარჯები სრულად არის ანაზღაურებული. საბოლოოდ, საქმეში არსებული ფაქტობრივი გარემოებების მიხედვით, *Aspen*-მა შეიმუშავა გეგმა, რომლის მიხედვით ზრდიდა ფასებს მედიკამენტებზე.

კომისიამ განიხილა და განმარტა, რომ არსე-

ბობს არასამართლიანად მაღალი ფასის შეფასების რამდენიმე გზა, კერძოდ, შეფასდა ეკონომიკური აგენტის მიერ მოგების მიღების სამართლიანობის საკითხი და მიიჩნია, რომ ყველაზე ადეკვატური გზა არის, შედარდეს Aspen-ის მოგება ფასების ზრდამდე და ზრდის შემდგომ (1), აგრეთვე ჩატარდეს Aspen-ის მოგების შედარების შეფასება სხვა ეკონომიკური აგენტების მოგებასთან, რომლებიც ყიდნიან ანალოგიურ პროდუქტს და გააჩნიათ Aspen-ის მსგავსი საქმიანობის პროფილი (2). კომისიამ დაადგინა, რომ Aspen-ი შესაბამის ბაზარზე ოპერირებდა არსებითად მაღალი ფასებით, რომელთა სხვაობაც ხარჯი პლუს მარჟასთან შედარებით 40-50%-დან 400-420 %-მდე შეადგენდა.

კომისიამ ვერ მოიპოვა მონაცემები ისეთ ეკონომიკურ აგენტზე, რომელიც იქნებოდა მოპასუხის კონკურენტი და ექნებოდა მსგავსი კატეგორიის მაღალი მარჟა. შემდგომ კომისიამ განახორციელა დამატებითი კვლევა თითოეული პროდუქტის ფაქტობრივ ფასებსა და ხარჯებს შორის შედარებით ევროპის ეკონომიკური სივრცის მასშტაბით. პორტფელის ფარგლებში, არსებული პროდუქტები გამოიმუშავებდა 280-300 %-ით უფრო მაღალ მოგებას, ვიდრე ამავე პროდუქტების „ხარჯი პლუს მარჟაზე“ დაყრდნობით იქნებოდა მოსალოდნელი.

არასამართლიანობის საფეხურთან დაკავშირებით, კომისიამ მიიჩნია, რომ თითოეული მედიკამენტის ფასი თავისთავად არასამართლიანი იყო, იმ ფაქტიდან გამომდინარე, რომ Aspen-ი მომხმარებლებს არ სთავაზობდა პროდუქტის მატერიალურ გაუმჯობესებას, აგრეთვე არ არსებობდა კომერციული რისკებისგან გამომდინარე გამართლება, რაიმე სახის ინოვაციები ან ინვესტიციები. შედეგად, Aspen-ის მიერ მედიკამენტებზე ფასის ზრდა იყო არაპროპორციული მის ხარჯებთან მიმართებით და, აგრეთვე, მოგება იყო ძალიან მაღალი.

კომისიამ გამოიყენა სტრატეგია და დაადგინა, რომ პროდუქტების ფასი იყო თავისთავად არასამართლიანად მაღალი და აღარ განახორციელა მოცემული პროდუქტების ფასების შედარება კონკურენტების პროდუქტებთან.

საბოლოოდ, Aspen-მა აიღო პირობითი ვალდებულებები, რომელსაც დაეთანხმა კომისია და 2021 წლის 15 აპრილს გამოაქვეყნა შესაბამისი გადაწყვეტილება.

2. არასამართლიანად მაღალი/ჭარბი ფასების გამოვლენის ადგილობრივი პრაქტიკა¹:

რაც შეეხება საქართველოს, მართალია, აქ კონკურენციის სამართლებრივი რეგულირება (იგივე ანტიმონოპოლიური რეგულირება) გასული საუკუნის 90-იანი წლების დამდეგიდან, კერძოდ, 1992 წლიდან იღებს სათავეს², თუმცა, ისიც ფაქტია, რომ ევროკავშირთან ჰარმონიზებული/დაახლოებული კონკურენციის პოლიტიკის პრაქტიკული რეალიზაციის პროცესი ქვეყანაში დაიწყო 2014 წლიდან, მას შემდეგ რაც ახალი საკანონმდებლო ცვლილებების საფუძველზე, სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს გამოეყო და ცალკე დამოუკიდებელი ორგანოს სახით ჩამოყალიბდა სსიპ კონკურენციის სააგენტო. ამჟამად, კი უკვე - სსიპ საქართველოს კონკურენციისა და მომხმარებლის დაცვის სააგენტო. ამასთან, ცხადია ისიც, რომ არასამართლიანად მაღალი ფასის/ჭარბი ფასის გამოვლენისა და აღკვეთის პრაქტიკასთან შეხება - საქართველოს კონკურენციისა და მომხმარებლის დაცვის სააგენტოს ჰქონდა მხოლოდ 2025 წლის 14 მაისს დასრულებულ „ავტობაზრობის“ საქმეში, რომელიც ცნობილია, როგორც შპს „რუსთავის ავტობაზრობისა“ და შპს „მიკადო ჯორჯიას“ საქმე.

2.1) ავტობაზრობის საქმე. ავტოიმპორტიორების მიერ (ორი პირის ერთობლივი საჩივარი), 2023 წლის 29 სექტემბერს საქართველოს კონკურენციისა და მომხმარებლის დაცვის სააგენტოში წარდგენილი საჩივრის საფუძველზე იმავე წლის 14 ნოემბრიდან დაიწყო მოკვლევა - შპს „რუსთავის ავტობაზრობის“ მხრიდან „კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის (დომინანტური მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების) მე-2 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტის შესაძლო დარღვევის ფაქტთან დაკავშირებით, რაც მოიაზრებს შესყიდვის, გაყიდვის არასამართლიანი ფასის ან სხვა არასამართლიანი სავაჭრო პირობების პირდაპირ ან არაპირდაპირ დადგენას (ფიქსირება). მოგვიანებით, მოკვლევის პროცესში, სააგენტოს ინიციატივით ჩართულ იქნა ასევე შპს „მიკადო ჯორჯია“.

პრობლემის არსი მდგომარეობდა, იმაში, რომ მომჩივანთა მოსაზრებით, მოპასუხე ეკონომიკური აგენტების მხრიდან ადგილი ჰქონდა დომინანტური მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებას. კერძოდ, მათ მიერ დანესებული მომსახურების მაღალი ტარიფის გამო, ავტოიმპორტიორებს უჭირდათ

1 www.gcca.gov.ge (შპს „რუსთავის ავტობაზრობისა“ და შპს „მიკადო ჯორჯიას“ საქმე);

2 Basiashvili Davit, Fetelava Slava. Legal and Practical Aspects of Cartel Detection and Prevent, Journal "New Economist", DOI Suffix: 10.36962/NEC19022024-48, 2024, No. 2-3, p.54, (in Georgian Language);

ავტობაზრობის დავალიანების დაფარვა, რისი გათვალისწინებითაც ისინი მნიშვნელოვან ფინანსურ ზიანს განიცდიდნენ.

აღნიშნული მოკვლევის ფარგლებში, სააგენტოს მიერ შესაბამისი ბაზრების საზღვრებად დადგინდა - ქ. რუსთავეში M1 კატეგორიის ავტომობილის შემდგომი რეალიზაციის მიზნით საპარკინგე მომსახურებისა და საბაჟო სატერმინალო მომსახურების მიწოდების ბაზრები, ცალ-ცალკე.

მომდევნო ეტაპზე, მოპასუხე ეკონომიკური აგენტების დომინანტური მდგომარეობა დადგინდა 2021-2023 წლების პერიოდის განმავლობაში შესაბამის ბაზრებზე მოქმედი სუბიექტების საბაზრო წილებისა და ამავე ბაზრებზე მოპასუხე ეკონომიკური აგენტების მიმართ კონკურენციის გასაწევად მაღალი ბარიერების არსებობის საფუძველზე.

დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკური აგენტების მიერ არასამართლიანად მაღალი ფასის დადგენის მიმართულებით აღსანიშნავია შემდეგი: მოკვლევის ფარგლებში გამოყენებული ტესტის პირველ საფეხურზე, სააგენტომ შეისწავლა მოპასუხე ეკონომიკური აგენტების მხრიდან 2023 წელს ყოველდღიურად დადგენილი ტარიფების არასამართლიანი ხასიათი. აღნიშნული გარემოების შესწავლის ფარგლებში სააგენტომ გამოიყენა „ხარჯი კლუს მარჟის“ მეთოდი, რომლის ფარგლებშიც დადგინდა როგორც კომპანიების მიერ შესაბამის პერიოდზე ფაქტობრივად გაწეული ხარჯების დღიური მოცულობა ერთეულ საპარკინგე ადგილზე გაანგარიშებით, აგრეთვე გონივრული მარჟის ოდენობა. მომდევნო ეტაპზე, აღნიშნული ჯამური მონაცემი შეადარეს მოპასუხე ეკონომიკური აგენტების მიერ დადგენილ ფასებთან, რამაც სააგენტოს მისცა შესაძლებლობა, დაედგინა, რომ 2023 წელს მოპასუხე ეკონომიკური აგენტები არასამართლიანი ფასებით ოპერირებდნენ.

გამოყენებული ტესტის მე-2 საფეხურზე, სააგენტომ შეისწავლა მოპასუხე ეკონომიკური აგენტების მიერ დადგენილი არასამართლიანი ფასების არასამართლიანად მაღალი ხასიათი. რისი გათვალისწინებითაც, სააგენტოს მიერ დადგინდა 2023 წელს კომპანიების მხრიდან არასამართლიანად მაღალი ფასებით ოპერირების ფაქტი. შესაბამისად, საქართველოს კანონმდებლობის გათვალისწინებით, მოპასუხე ეკონომიკურ აგენტებს (როგორც ერთიან ეკონომიკურ სუბიექტს) სანქციის სახით დაეკისრათ ადმინისტრაციული სანქცია (ჯარიმა).

ამასთან, შესაბამის ბაზრებზე კონკურენტული

გარემოს გაუმჯობესებისა და სამომავლოდ დომინანტური მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების თავიდან აცილების მიზნით, სააგენტოს მიერ შესაბამის ბაზრებზე ოპერირებად და პოტენციურ ეკონომიკურ აგენტებს წარედგინათ განსახილველად სავალდებულო რეკომენდაცია:

რომლის თანახმად, დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკურმა აგენტებმა - ეკონომიკური საქმიანობის განახორციელებისას, შესაბამის ბაზარზე მომსახურების/პროდუქციის საფასო პოლიტიკა აწარმოონ იმგვარად, რომ ფასის დადგენამდე შეაფასონ და გაითვალისწინონ კონკურენციის საწინააღმდეგო რისკები იმის თაობაზე, რომ არასამართლიანი ფასი არასამართლიანად მაღალი არ იყოს. ამ უკანასკნელი გარემოების შეფასებისას, სააგენტო მხედველობაში იღებს განსახილველი ფასის არასამართლიანად მაღალ ხასიათს თავისთავად ან/და კონკურენტი პროდუქტის/მომსახურების ფასთან შედარებით. ამასთან, ნებისმიერი მათგანის არსებობა საკმარისი პირობაა კანონდარღვევის დასადგენად. აქვე მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ არასამართლიანად მაღალი ფასის შესახებ გონივრული ეჭვის წარმოშობის შემთხვევაში, საქართველოს კონკურენციისა და მომხმარებლის დაცვის სააგენტო იტოვებს უფლებას, დაიწყოს საქმის მოკვლევა შესაბამისი ეკონომიკური აგენტის/აგენტების წინააღმდეგ.

დასკვნა

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ერთმნიშვნელოვნად შეიძლება ითქვას, რომ დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკური აგენტების მხრიდან შესყიდვის ან გაყიდვის არასამართლიანი ფასის ან სხვა არასამართლიანი სავაჭრო პირობების პირდაპირ ან არაპირდაპირ ფიქსირების ფაქტების შესწავლა და მისგან გამომდინარე, არსამართლიანად მაღალი ფასით ოპერირების ფაქტის დადგენა ურთულეს პროცესს წარმოადგენს, როგორც მოწინავე საერთაშორისო პრაქტიკის მქონე ქვეყნების კონკურენციის ორგანოებისათვის, ისე საქართველოს მსგავსი ქვეყნების ახალბედა კონკურენციის ინსტიტუტებისთვის. ცხადია, ყოველივე ამას ართულებს ის, რომ არასამართლიანი ფასი თავისთავად არ წარმოადგენს არასამართლიანსა და არასწორს. შესაბამისად, საჭიროა სწორად იქნეს შეფასებული ის თუ რამდენადაა არასამართლიანად მაღალი, დომინანტური მდგომარეობის მქონე ეკონომიკური აგენტის მიერ დაწესებული ფასი,

ერთის მხრივ, არასამართლიანი თავისთავად, და მეორეს მხრივ, არასამართლიანი კონკურენტი კომპანიის ფასთან მიმართებით.

როგორც სტატიაშია აღნიშნული, საქართველოს კონკურენციისა და მომხმარებლის დაცვის სააგენტომ, რომელიც ფაქტობრივად 18 თვის განმავლობაში იკვლევდა კონკურენციის სამართლის პრაქტიკაში აღსრულების ამ ყველაზე რთულ ნაწილში, კონკრეტულ საქმეს (შპს „რუსთავის ავტობაზრობისა“ და შპს „მიკადო ჯორჯიას“ საქმე), შეძლო და მნიშვნელოვანი დასაბუთებითა და არგუმენტაციებით გამყარებული პრეცედენტული გადაწყვე-

ტილება გამოაქვეყნა, არსამართლიანად მაღალი ფასის გამოვლენისა და აღკვეთის კუთხით. დიდი ალბათობით, სააგენტოს აღნიშნული გადაწყვეტილება გასაჩივრდება შესაბამისი კომპანიების მიერ ქ.თბილისის საქალაქო სასამართლოში, თუმცა, მისი განხილვის დასრულების შემდეგ ვფიქრობთ, რომ ქვეყნის კონკურენციის სამართალი შეივსება, ძალიან მნიშვნელოვანი პრეცედენტული ნორმით, რაც სამომავლოდ, ქვეყნის კონკურენციის პოლიტიკის პრაქტიკული რეალიზაციის (აღსრულების საქმეში) პროცესში უდიდეს (დადებით) წვლილს შეიტანს.

DIGITALIZATION AND BUSINESS PROCESS REENGINEERING IN GEORGIA'S BANKING SECTOR

Copyright © 2025 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: May 27, 2025

Published: June 23, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-68

Lali Chagelishvili-Agladze

Doctor of Economic Sciences,
Professor of East European University
ORCID ID: 0009-0002-4302-1664
E-mail: Lali.chagelishvili@eeu.edu.ge;

Tamar Agladze

Doctoral Student
at Telavi State University
ORCID ID: 0009-0004-5378-0124
E-mail: tako_agladze@yahoo.com

ABSTRACT

Today's rapidly changing economic and technological environment is actively driving the transformation of the banking sector, particularly in the directions of digitalization and business process reengineering. The article "Digitalization and Business Process Reengineering in the Banking Sector of Georgia" aims to reinterpret and systematize the ongoing developments in Georgia's banking industry within the context of digital transformation and process improvement. The research focuses on how business processes can be modernized through contemporary technologies and how they can be optimized to enhance both operational efficiency and customer satisfaction.

The paper discusses the PDCA, PDSA, and DMAIC cycles as tools for continuous process improvement. It presents the methodology of the "As-Is" analysis and provides a comparative analysis of restructuring practices using the examples of three leading Georgian banks. The findings highlight that these banks employ different approaches, underscoring the existence of distinct strategic visions and their adaptability to changing market demands. Simultaneously, the article identifies the typical challenges and recurring mistakes often encountered during the implementation of reengineering initiatives.

The core contribution of the study lies in aligning theoretical frameworks with practical cases – integrating classical management approaches with the imperatives of modern digital transformation. Furthermore, the article emphasizes that successful reengineering requires not only revisiting existing processes but also transforming corporate culture, directing investments appropriately, and ensuring active managerial engagement.

The approaches outlined in the study enable banking institutions to conduct comprehensive process inventories, apply Total Quality Management (TQM) tools, and manage processes as strategic subsystems. This research

supports the enhancement of the Georgian banking sector's global competitiveness.

The article is intended to assist both academic audiences and policy-making institutions that are interested in increasing the efficiency of the banking sector through modern technological approaches.

Keywords: digitalization; business processes; reengineering; banking sector; loan Approval process; "As-Is" model; TQM.

REFERENCES:

1. Chagelishvili-Agladze L, Agladze T, Totladze L, Aladashvili G,(2022). Innovations in the Financial World—Conceptual Issues of Digital Currency Development; *Management Studies*; p=276-283Vol. 7, No. 4, doi: 10.17265/2328-2185/2019.04.002; USA, David Publishing Company;
2. Chagelishvili-Agladze L.(2022) Production and Operations Management; Guide pdf;
3. Chagelishvili-Agladze L. (2013)Operation Management; Universal; ISBN 978-9941-22-150-7
4. Chagelishvili-Agladze L (2015) International Production and Operations Management. Guide; PDF;
5. Chagelishvili-Agladze L (2018) Business processes and Operations Management. Guide; PDF;
6. Chagelishvili-Agladze L (2018) Change Management. Guide; PDF;
7. Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis*. MIT Press.
8. Hammer, M., & Champy, J. (1993). *Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution*. Harper Business.

9. Shewhart, W. A. (1939). *Statistical Method from the Viewpoint of Quality Control*. Dover Publications.
10. Feigenbaum, A. V. (1991). *Total Quality Control*. McGraw-Hill.
11. ISO. (2015). *ISO 9001:2015 Quality Management Systems – Requirements*. International Organization for Standardization.
12. Davenport, T. H. (1993). *Process Innovation: Reengineering Work through Information Technology*. Harvard Business School Press.
13. Harrington, H. J. (1991). *Business Process Improvement: The Breakthrough Strategy for Total Quality, Productivity, and Competitiveness*. McGraw-Hill.
14. Georgian National Bank. (2024). *Annual Financial Stability Report*. Retrieved from <https://www.nbg.gov.ge>
15. Bank of Georgia. (2024). *Restructuring Terms*. Retrieved from <https://www.bog.ge>
16. TBC Bank. (2024). *Restructuring Programs*. Retrieved from <https://www.tbcbank.ge>
- Liberty Bank. (2024). *Credit Restructuring Guidelines*. Retrieved from <https://www.libertybank.ge>

ციფრული ტრანსფორმაცია და ბიზნეს პროცესების რეინჟინერინგი საქართველოს საბანკო სფეროში

ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
აღმოსავლეთ-ევროპის უნივერსიტეტის
პროფესორი.

ORCID ID: 0009-0002-4302-1664

E-mail: Lali.chagelishvili@eeu.edu.ge;

თამარ აგლაძე

თელავის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

ORCID ID 0009-0004-5378-0124

E-mail: tako_agladze@yahoo.com

აბსტრაქტი

დღევანდელი სწრაფად ცვალებადი ეკონომიკური და ტექნოლოგიური გარემო აქტიურად განაპირობებს საბანკო სექტორის ტრანსფორმაციას, განსაკუთრებით კი პროცესების დიგიტალიზაციისა და რეინჟინერინგის მიმართულებით. სტატია „დიგიტალიზაცია და ბიზნეს პროცესების რეინჟინერინგი საქართველოს საბანკო სფეროში“, მიზნად ისახავს საქართველოს საბანკო სექტორში მიმდინარე პროცესების ახლებურად გააზრებას და სისტემატიზაციას ციფრული ტრანსფორმაციისა და პროცესული გაუმჯობესების კონტექსტში. კვლევა ფოკუსირებულია იმაზე, თუ როგორ შეიძლება ბიზნეს პროცესების მოდერნიზება თანამედროვე ტექნოლოგიების მეშვეობით და როგორ ხდება მათი ოპტიმიზაცია ეფექტიანობისა და მომხმარებლის კმაყოფილების გასაზრდელად.

სტატიაში განხილულია PDCA, PDSA და DMAIC ციკლები, როგორც პროცესების უწყვეტი გაუმჯობესების

ინსტრუმენტები. წარმოდგენილია „As-Is“ ანალიზის მეთოდოლოგია და სამი წამყვანი ქართული ბანკის მაგალითზე რესტრუქტურის პირობების შედარებითი ანალიზი. ნაჩვენებია, რომ ბანკები განსხვავებულ მიდგომებს იყენებენ, რაც ხაზს უსვამს ინდივიდუალური სტრატეგიული ხედვების არსებობას და ბაზრის ცვალებად საჭიროებებზე რეაგირების უნარს. პარალელურად, სტატია ასახავს იმ გამოწვევებსა და ტიპურ შეცდომებს, რაც რეინჟინერინგის განხორციელებისას ხშირად იჩენს თავს.

ნაშრომის ძირითადი წვლილი მდგომარეობს იმაში, რომ იგი სთავაზობს მკითხველს თეორიული ჩარჩოს და პრაქტიკული მაგალითების თანხვედრას – ის აერთიანებს კლასიკურ მართვის მიდგომებს თანამედროვე ციფრული ტრანსფორმაციის მოთხოვნებთან. ასევე, გამოკვეთილია ის ფაქტი, რომ რეინჟინერინგის წარმატებისთვის აუცილებელია არა მხოლოდ პროცესების გადახედვა, არამედ კორპორაციული კულტურის ცვლილება, ინვესტიციების სწორი მიმართულება და მენეჯმენტის აქტიური ჩართულობა.

ნაშრომში წარმოდგენილი მიდგომები საშუალებას მისცემს საბანკო სტრუქტურებს განახორციელონ პროცესების სრული ინვენტარიზაცია, გამოიყენონ TQM-ის ინსტრუმენტები და უზრუნველყონ პროცესი როგორც სტრატეგიული მართვის ქვესისტემა. კვლევა ხელს უწყობს საქართველოს საბანკო სექტორის კონკურენტუნარიანობის გაზრდას გლობალურ სივრცეში.

სტატია დახმარებას გაუწევს როგორც აკადემიური, ისე პრაქტიკული პოლიტიკის შემმუშავებელ ინსტიტუტებს, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან საბანკო სფეროს ეფექტიანობის გაზრდით თანამედროვე ტექნოლოგიური მიდგომების საფუძველზე.

საკვანძო სიტყვები: დიגיტალიზაცია; ბიზნეს პროცესები; რეინჟინერინგი; საბანკო სფერო; სესხის გაცემის პროცესი; მოდელი „As-Is“; TQM;

INTRODUCTION

A business process in the banking sector refers to a set of interrelated actions or tasks aimed at achieving a specific goal. Each process involves a direct participant who is responsible for executing defined actions. These participants may include both the customer and the employee of a specific business unit. Certain processes in banking institutions are initiated at the customer's request and are completed with the delivery of a concrete outcome to the customer.

The development of the digital economy creates new information and communication tools for the business environment. An increasing stream of customers is using more diverse channels to access banking services through new platforms and banking ecosystems. Under the new digital paradigm, technologies adapt to changes in human behavior, resulting in the emergence of more efficient and cost-effective business solutions.

The banking system is highly sensitive and adaptable to external factors, which allows for the improvement of service delivery through the analysis of existing innovative experiences. This also facilitates the creation and implementation of fundamentally new digital products. The digitalization of banking operations has become a significant stage in the development of the modern economy. Credit organizations are incorporating digital technologies into their operations, making them more successful and competitive. Moreover, digi-

talization has become a key strategic focus for Georgia's banking structures today.

Despite its importance, the digitalization process in Georgia's banking sector is still in its early stages. This paper focuses on how digital technologies can be integrated into business processes while maintaining their continuity.

ANALYSIS

To date, there is no unified or universally recognized definition of the concept of “digital transformation in the banking sector.” However, there is a general consensus that the digital transformation of the banking sector involves the transformation of both individual business processes and entire businesses or state institutions, based on business models and corresponding resources.

The term “business process modeling” was first used in the 1960s within the field of systems engineering by S. Williams, in his 1967 article “Business Process Modeling Improves Administrative Control.” Nonetheless, it gained popularity only in the 1990s, when the term “process” emerged as a new paradigm for productivity. Companies began to prioritize thinking in terms of processes rather than functions and procedures.

Today, numerous sources address various aspects and challenges of business processes. However, it is

important to note that views regarding business processes vary greatly, which often leads to confusion. In the context of technological companies and processes, the primary focus is often on technology rather than the process itself. Yet, the issue goes beyond that. Each framework or concept of business process management (BPM)—including methods and approaches such as LEAN, Six Sigma, TQM, and others—has its own definition. When studying business processes as a subject of research, it is essential to first determine the goal of the research: are we examining the process for technological improvement, or are we analyzing it as a profitable business tool?

When business processes are studied as profitable tools, the research object includes both the common and distinguishing characteristics of business processes and business process management. It also involves different concepts and strategies of processes; methods and approaches to business processes; process modeling; process design and architecture; life cycle of business processes; reorganization and optimization of processes; process efficiency; and performance indicators of business process effectiveness, among others.

The first wave of process formation was marked by the classical school of management (e.g., F. Taylor, L. Gilbreth), where a scientific approach to processes emerged. This approach aimed to identify the single best way to perform a task. It involved observing processes, analyzing the resulting data, and implementing changes based on identified flaws—mainly by eliminating unproductive actions and increasing work efficiency.

Throughout the 20th century, the concept of organizational development focused on standardization, specialization, optimization, and centralized management of processes. This approach was effective until significant technological changes occurred, fundamentally altering customer demands. At that point, the existing management system began to constrain the development of companies, necessitating radical changes in organizational management.

These conditions gave rise to the concept of business process reengineering, which represents the

second wave of business process management. The core idea of reengineering is the implementation of integrated processes aimed at delivering customer value, with information technology playing a central role. The key is to focus on customer value rather than on isolated functions and actions that add value at different stages. M. Hammer described business process management as a revolution in business.

All of the above contributed to the evolutionary transition to a new stage in process management, where the concept of quality management plays a central role. The phenomenon of quality management was first introduced by Feigenbaum in 1957; however, it did not gain substantial importance until the 1990s.

The introduction of ISO standards in corporate management promoted the expansion of the process-based methodology, which may be considered the third wave of process formation.

In the banking sector, the concept of business processes occupies a central role. The object of business process research includes various subsystems within the company. The achievement of targeted indicators is ensured by the process-based management subsystem, which is founded on the principle of continuous process improvement (e.g., PDCA, PDSA, DMAIC). This approach inherently ensures the achievement of the organization's strategic goals at all levels.

PDCA (PLAN-DO-CHECK-ACT) CYCLE FOR PROCESS IMPROVEMENT

The PDCA cycle, known as the “Deming Cycle”¹ in process management, comprises four iterative stages: Plan, Do, Check, and Act. E. Deming emphasized the importance of close interconnection between all stages of a product's life cycle—research, design, production, and sales. Consequently, cross-functional management plays a critical role in process management, as it breaks down barriers between departments and fosters both horizontal and vertical integration across various organizational levels.

PDCA is one of the most widely recognized cycles for process improvement. It begins with the **Plan** stage, during which the company identifies methods for ex-

¹ W. Edwards Deming was a renowned American professor, business theorist, economist, statistician, and management consultant. He is best known as the originator of the PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle and as a key figure in the development of modern quality management principles. At the core of his philosophy was an emphasis on the quality of work.³ According to Deming, “Quality is pride in workmanship.” One of his most widely cited statements is: “Quality begins with the intent, which is fixed by management,” and another is: “Quality is everyone's responsibility.” Deming argued that 94% of defects are attributable to the system itself, while only 6% result from human error. He played a pivotal role in transforming Japan's management practices, contributing to what is often referred to as the “Japanese miracle.”

ecuting current processes or addresses problem areas. This phase includes collecting and analyzing data using statistical process control tools, followed by developing an action plan to improve performance outcomes.

The next stage is **Do**, where the developed plan is tested within the company. This is followed by the **Check** phase, where the implemented decisions are evaluated to determine whether the expected results in terms of modernization or optimization have been achieved.

In the **Act** stage, if the innovations prove successful, they are institutionalized as new practices and refined further for continuous improvement.

PDSA (PLAN-DO-STUDY-ACT) CONCEPT FOR PROCESS IMPROVEMENT

In the context of process management, the role of statistical process control has evolved. Traditionally, it was considered one of the most crucial tools for managing processes. Today, it is viewed in connection with the company's strategic capabilities. Statistical process control requires learning and knowledge enhancement regarding processes, offering companies unique, non-replicable characteristics that are difficult for competitors to imitate.

This concept was introduced by Walter Shewhart.¹ His approach to statistical control aimed at identifying deviations and error trends before defective products were created. The focus shifted from detecting and removing faulty outputs to increasing the share of quality output. As a result, control departments were replaced with audit functions, where identifying errors became a tool for achieving the primary goal: delivering quality products to customers.

DMAIC (DEFINE-MEASURE-ANALYZE-IMPROVE-CONTROL) CYCLE FOR PROCESS IMPROVEMENT

DMAIC is a structured problem-solving methodology that powers Lean Six Sigma. It consists of five phases: Define, Measure, Analyze, Improve, and Control. This cycle aims to address and enhance existing processes with unknown root causes.

Effective business process management depends on identifying the interrelationships between factors influencing end results, quantitatively defining problems, and enabling decision-makers to monitor current process states and make data-driven decisions regarding future development.

Since ideal processes do not exist, their study and assessment must be ongoing. The objective is to identify and develop methods to reduce vulnerabilities and improve process performance—especially critical in the competitive and uncertain environment in which banking institutions operate.

This underscores the necessity of further research in this area. The concept of optimizing and improving the "As-Is" business model is grounded in scientific principles and employs management tools throughout the improvement process. It ensures high economic performance of the organization's business model. Moreover, in successful companies that implement best practices in process-oriented management, operational staff, line workers, and specialists are not episodically involved in research programs—they are continuously engaged.

Therefore, from a methodological perspective, it is essential to recognize that the business process system belongs to the group of socio-economic systems. Ultimately, the efficiency of business processes—and of banking organizations overall—is determined by socio-economic indicators.

"AS-IS" PROCESS ANALYSIS METHOD

Accurate description of existing or current processes—referred to as the "As-Is" state—is a crucial component of process modeling. It lays the groundwork for identifying weak points and determining the optimization potential of business processes.

During modeling, it is advisable to divide the object into problem zones based on selection criteria such as significant impact on organizational performance, high cost intensity, or the need for structural reorganization.

Modeling may follow either a functional or product-based approach. A product-based perspective results in a more customer-oriented model.

The primary objective of "As-Is" analysis is to identify process weaknesses. Benchmarking and standardized models can assist in this effort. The analysis focuses on three main categories of problems:

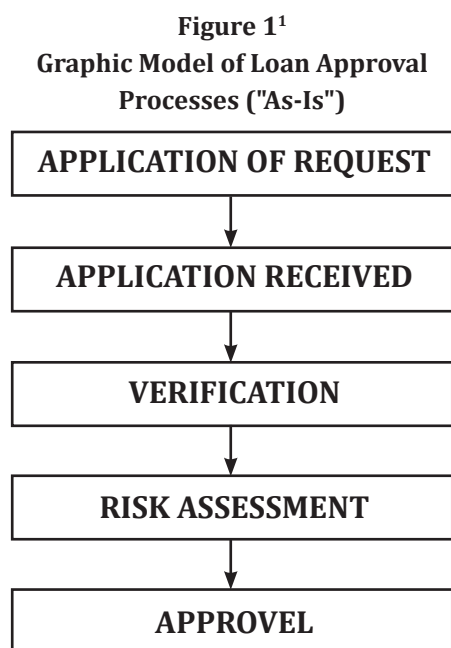
1. **Process execution sequence**, which includes inefficient or redundant actions, insufficient parallelism, excessive interfaces, and documentation.
2. **Information and technical support**, involving functional shortcomings of applications, low system throughput, integration issues, and information scarcity due to communication failures.

¹ Walter A. Shewhart was an American engineer, statistician, and Ph.D., who laid the foundation for the theory of statistical control beginning in the 1920s. He developed the statistical method for constructing diagrams that identify deviations from norms and the emergence of errors — a method that became known as the Shewhart Control Chart

3. **Organizational structure and personnel**, where attention must be paid to overlapping responsibilities or ambiguous accountability.

Traditional analysis focuses on a company's internal environment, while systemic analysis considers external threats and opportunities. **SWOT analysis** integrates both by comparing a company's strengths and weaknesses against the external environment.

SWOT analysis of business processes offers valuable insights into organizational potential and highlights aspects that may require outsourcing or reorganization.

The primary outcome of such research is not limited to analysis; it also includes the development of methodologies, models, recommendations, projects, and programs aimed at solving problems and increasing the efficiency of business processes.

BUSINESS PROCESS REENGINEERING

Reengineering refers to the fundamental reevaluation and radical redesign of business processes, with the goal of achieving dramatic improvements in key performance indicators such as cost, quality, service level, and operational efficiency. Four core terms define this concept: **"fundamental," "radical," "dramatic," and "business process."**

- **Fundamental** implies a reexamination of existing business rules and procedures, which are often outdated, misleading, or ineffective.
- **Radical** refers to complete overhaul rather than

partial adjustments—rejecting old processes in favor of entirely new systems.

- **Dramatic** indicates that reengineering is not aimed at minor (10–100%) improvements, but is appropriate only when transformative (500–1000% or more) enhancements are necessary.

- **Business process** refers to a regulated sequence of purposeful activities, through which inputs are transformed into outputs that deliver value to customers via managerial influence and resource application.

In other words, reengineering is a form of organizational reform that significantly increases operational efficiency by redefining business processes and modifying or replacing the existing business model. Its essence lies in identifying core business processes, analyzing them in detail, describing them in clear terms, and transforming them accordingly.

Most modern companies acknowledge the necessity of reengineering to enhance overall business performance.

However, it is important to distinguish between seemingly similar but conceptually different terms such as **business process reengineering**, **reorganization**, and **restructuring**.

Restructuring is a complex optimization process of a company's operational system, aimed at responding to external environmental demands and ensuring competitiveness and efficiency. Key goals include improving labor intensity, productivity, costs, and service quality.

The need for restructuring is especially emphasized in the digital age, which requires companies to adopt new visions and approaches.

In the banking sector, restructuring began in 2015. The first institution to initiate this direction was the Bank of Georgia, which developed and offered restructuring options to its customers. In practice, restructuring in banking refers to changing the terms of loan servicing for customers. At that time, the amount of penalties subject to write-off often exceeded 50%.

LOAN RESTRUCTURING TERMS AND COMPARATIVE BANK CONDITIONS

Loan restructuring conditions vary across banks, depending on the individual policies of each institution. Table 2 presents the restructuring terms of Georgia's leading commercial banks.

As shown in the table, each of the three banks ap-

¹ The chart was prepared by the doctoral student."

Table 2.¹
Restructuring Conditions of Three Leading Commercial Banks

Restructuring Indicators	Bank of Georgia	TBC Bank	Liberty Bank
Loan Term	3–120 months	3–48 months	3–120 months
Interest Rate	Weighted average of liabilities	Weighted average 16–36%	Highest among all obligations
Issuance Commission	0.5% of loan amount	2% of loan amount	0% of loan amount
Early Repayment Fee	0%	2%	0%
Prepayment Fee for Covered Liabilities	0%	2%	0%
Penalty Write-off Amount	50–90%	GEL 100–500	Individually determined
Collateral	As agreed	As agreed	As agreed

1 "The table was prepared by the author using data obtained from banks." (bog.ge; tbcbank. ge;libertybank.ge)

plies its own approach to restructuring. Notably, all three banks charge an issuance commission. However, TBC Bank applies a 2% early repayment fee, in contrast to Bank of Georgia and Liberty Bank, where the same indicator is set at 0%.

Despite the benefits of loan restructuring, this scheme also has drawbacks—primarily reflected in the excess amounts paid by borrowers.

Banks reserve the right to refuse restructuring until the loan is officially classified as non-performing. In the current era of digital banking processes, the implementation of reengineering initiatives—often including reorganization—has become necessary for financial institutions.

Reengineering involves solving tasks consistent with its core methodology. These include: designing the existing business model, analyzing current processes, developing a new business process model, and implementing that new model. Reengineering typically consists of the following phases:

1. Preparatory Phase – defining goals, forming a team, and outlining expected outcomes.
2. Modeling and Evaluation of Existing Business Processes – analyzing the current ("As-Is") state.
3. Development of a New Business Process Model – designing the future ("To-Be") process model.
4. Implementation of the New Model – translating plans into organizational and operational change.
5. Quality Control – assessing functionality and compliance with objectives.
6. Final Evaluation – measuring effectiveness and

project success based on predefined criteria.

Successful implementation of a new business model requires a comprehensive deployment plan that clearly defines organizational, financial, and IT resources. Following this, the staff must be informed of the new model and the transitional procedures accompanying implementation. Simultaneously, financial resources must be mobilized and material-technical support provided to ensure functionality.

The first stage of implementation is the **pilot phase**, during which both the new and old processes operate concurrently. Observing process performance and making necessary corrections is vital at this stage.

FINAL PHASE AND EVALUATION OF RESULTS

The concluding phase involves assessing the work performed against the initial project objectives and planned indicators. This includes measuring the effectiveness of newly implemented business processes.

During reengineering, typical **mistakes** often include:

- Attempting to improve the current process instead of fundamentally reengineering it. Companies that fail to achieve desired outcomes may make minor, superficial changes rather than undertaking structural reforms.
- **Fragmented approach** to process renewal. Many companies focus solely on transforming processes without viewing them holistically.
- **Inaccurate assessment** of corporate culture, resulting in misaligned implementation.

- **Lack of consistency** in adopting innovations, such as prematurely concluding the reengineering effort or narrowly defining objectives.

- **Irrational task distribution**, especially when process renewal is initiated from the bottom up, excluding upper and middle management who typically possess broader organizational vision. While they understand issues within their own departments, they may lack insight into the end-to-end process.

- **Insufficient resourcing** for innovation. Reengineering demands substantial investment, without which significant performance improvement is impossible.

- **Resistance to change** due to personal discomfort or perceived threats to established interests, resulting in project delays and setbacks.

CONCLUSION

Practice shows that approximately 55% of reengineering initiatives end unsuccessfully. Proj-

ect success depends on multiple factors—most importantly, clear and accurate goal definition. Management must fully understand the necessity of reengineering and its implications, and communicate this effectively to all stakeholders. Team members must be motivated and prepared to take on new responsibilities.

For reengineering to be successful, proper communication across all levels, technological support, and a sufficient, independent budget are essential.

Ultimately, effective process reengineering requires a clear strategy, shared vision, organizational readiness, and strong leadership.

Improving the current "As-Is" business process model and achieving target performance indicators is made possible through a **process-based management subsystem**, which relies on TQM tools for continuous improvement. This, in turn, ensures the achievement of strategic objectives across all organizational levels.

ON THE SYSTEMATIC NECESSITY OF STUDYING FINANCIAL AND INVESTMENT PROCESSES

Copyright © 2025 the Author/s
Peer review method: Double-Blind
Accepted: May 11, 2025
Published: June 22, 2025
Original scientific article
DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-76

Lamara Qoqiauri

Doctor of Economic Science, Professor
Leading Scientific Worker of the National
Innovative Research Institute
<https://orcid.org/0000-0002-8190-1016>
E-mail: lqoqiauri@yahoo.com

ABSTRACT

On the Systematic Necessity of Studying Financial-Investment Processes In this article, investment is presented as a primary fundamental economic-financial category. The nature and scale of investment are crucial for maintaining the vitality of all economic systems over an extended period. It also emphasizes the particular importance of the place and role of investments. Specifically, if the scale and intensity of investments lag behind the physical depreciation of fixed capital, the national economy will inevitably fall into a complete economic crisis. The paper also discusses new components of the modern financial-investment sector, derived from the fundamental principles of the "Financial Management" encyclopedic handbook by I. Brigham and M. Ehrhardt, specifically: the principles of forming (portfolios) of individual physical and legal entities in stock markets and (corporate finance).

- Furthermore, the investment sector is presented as the foundation for the reproduction and development of the economic system; numerous investment institutions, physical and legal entities engaged primarily in brokerage and consulting activities related to securities are outlined in this field. In this article, investments are defined as real, financial, and intellectual contributions to investment projects; investments in human capital are also described separately.

- By generalizing the author's definition of the concept of investments, the essential characteristics of investments are highlighted, as well as the subjects and objects of investment activities.

- The work also includes the key characteristics that define the essence of investments and, most importantly, thoroughly conveys the levels and aspects of the financial-investment sector; specifically:

- the concept of the financial-investment sector; its main forms, and the explanation of contradictory processes among them. Finally, the article presents several noteworthy new provisions regarding the systematic necessity of financial-investment processes.

Keywords: investment, economic system, investment process, financial and investment sphere, main characteristics of investments.

REFERENCES:

1. **Askinadzi V.M.; Maksimova V.F.**, (2023). Investments. p. 386 (in Russian)
2. **Bodie Z; Kane A; Marcus A.J.** (2000). Essentials of Investments. McGraw-Hill. Irwin. Boston Burr Ridge. 812 (in English)

3. **Brigham Eugene F., Ehrhardt Michael C.** (2005), Financial Management. Theory and Practice. South Western. Tomson Learning. United States. p.134.
4. **Downes J., Goodman J.e.** (1995). Dictionary of Finance and Investment Terms. Barron's Educational Series, inc. New York. p. 920 (in English)

5. **Gitman L.J., Joehnk M.D.** (2001). Fundamentals of Investment. Translated to Georgian and filled by **L. Qoqiauri**; Tb. Publishing Finansebi. p. 747 (in Georgian)
6. **Haugen R. A.**, (1997). Modern Investment Theory. Prentle Hall. p. 748 (in English)
7. **Mosiashvili V., Tchelidze M., Khidirbegashvili N.** (2024). Financial Markets and Institutions. Tbilisi. p. 248 (in Georgian)
8. **Nozadzd M.** (2019), Financial Investments. Tbilisi: "Dani" Publishing, 355 p. at all.
9. oxford (1995) vocabulary
10. **Lamara Qoqiauri** – 2025. Investment Activities. Volume I. Theoretical Fundamentals of Investment. Tbilisi: "Kalmosani" Publishing. p. 707
11. **Qoqiauri L.** (2010). Investment Business. Technical University of Georgia. p. 1361 (in Georgian)
12. **Qoqiauri L.** (2013). Theoretical Genesis of Investments. Second Edition. Technical University of Georgia. p. 947 (in Georgian)
13. **Qoqiauri L.** (2016). Finances. Encyclopaedic

- Explanatory Dictionary. Section I. p. 1122, part II. p. 972 (in Georgian)
14. **Qoqiauri L.** (2017). Foreign Investments. Tb. Kalmosani Publishing. p. 887 (in Georgian)
 15. **Qoqiauri L., Qoqiauri N.** (2019). Financial Markets. Poland. Bielsko-Biala. ISBN 978-83-61429-159. p. 448 (in English)
 16. **Sitchinava A.**, (2010). Investments. Theory, Analysis, Organization, Management. Tb. Publishing of the Technical University of Georgia. Pg. 351 (in Georgian)
 17. **Tchantladze V.** (1987). The Issues of Theory of Finances. Tb.: Publishing of the Technical University of Georgia. p. 27 (in Georgian)
 18. **Van Horne J.C.**, (1995). Financial Managment and Policy, Prentice-Hall. p. 968 (in English)
 19. **William F Sharp; Gordon J. Alexander; Jeffery V. Bailey.** (2001). Investments. Fifth edition. Prentice Hall International, Inc. p. 1028 (in English)
 20. **Williams J.B.**, (1964). The Theory of Investment Value. Amsterdam, North-Holland Pub. Co. p. 613 (in English)

საფინანსო-საინვესტიციო პროცესების შესწავლის სისტემური აუცილებლობის შესახებ

ლამარა ქოქიაური

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ეროვნული ინოვაციური საკვლევი ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერ-მუშაკი

<https://orcid.org/0000-0002-8190-1016>

ელ-ფოსტა: lqoqiauri@yahoo.com,

აბსტრაქტი

სტატიაში ინვესტირება წარმოდგენილია როგორც პირველხარისხოვანი, ფუნდამენტური ხასიათის ეკონომიკურ-ფინანსური კატეგორია. ინვესტირების ხასიათსა და მასშტაბურობაზე დამოკიდებული ყველა ეკონომიკური სისტემის სიცოცხლიუნარიანობის შენარჩუნება დროის დიდ მონაკვეთზე. აქვეა მინიშნებული ინვესტიციების ადგილისა და როლის განსაკუთრებული მნიშვნელობის შესახებ. კერძოდ, თუკი ინვესტიციის მასშტაბები და ინტენსივობა ჩამორჩება ძირითადი კაპიტალის ფიზიკურ ცვეთას, სახალხო მეურნეობა აუცილებლად ჩავარდება სრულ ეკონომიკურ კოლაფსში. შრომაში განხილულია აგრეთვე თანამედროვე საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს ახალი მდგენელები, რომლებიც გამომდინარეობს ი. ბრეგჰემისა და მ. ერჰარდტის „ფინანსური მენეჯმენტის“ ენციკლოპედიური სახელმძღვანელოს ძირითადი დებულებებიდან, კერძოდ: საფონდო ბაზრები ცალკეული ფიზიკური და იურიდიული პირების ფორმირებული პორტფელების (portfolios) აგების პრინციპები და კორპორაციული ფინანსები (corporate finance).

• საინვესტიციო სფერო აქვე განხილულია, როგორც ეკონომიკური სისტემის კვლავწარმოებისა და განვითარების საფუძველი; მოცემულია აღნიშნულ სფეროში შემავალი მრავალრიცხოვანი საინვესტიციო ინსტიტუტები, ფიზიკური და იურიდიული პირები, რომლებიც ძირითადად ფასიან ქალაქებთან დაკავშირებით ეწევიან საშუაშაგლო და საკონსულტაციო საქმიანობას. წინამდებარე სტატიაში ინვესტიციები განსაზღვრულია, როგორც რეალური, ფინანსური და ინტელექტუალური დაბანდებები

საინვესტიციო პროექტებში; ცალკე დახასიათებულია, აგრეთვე, ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში;

- ინვესტიციების ცნების ავტორისეული განმარტების განზოგადებით გამოყოფილია ინვესტიციების არსებითი ნიშან-თვისებები, აგრეთვე საინვესტიციო საქმიანობის სუბიექტები და ობიექტები.
 - შრომა მოიცავს ინვესტიციების არსის განმსაზღვრელ ძირითად მახასიათებლებს და, რაც მთავარია, საფუძვლიანად არის გადმოცემული საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს დონეები და ასპექტები, კერძოდ, საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს ცნება, ძირითადი ფორმები, მათ შორის, წინააღმდეგობრივი პროცესების ახსნა.
 - დაბოლოს, სტატიაში წარმოდგენილია რამდენიმე საყურადღებო სახის ახალი დებულება, საფინანსო-საინვესტიციო პროცესების შესწავლის სისტემური აუცილებლობის შესახებ.
- საკვანძო სიტყვები:** ინვესტირება, ეკონომიკური სისტემა, საინვესტიციო პროცესი, საფინანსო-საინვესტიციო სფერო, ინვესტიციების ძირითადი მახასიათებლები.

შესავალი

ინვესტიცია არის მიმდინარე მოხმარებაზე უარის თქმა მომავალში, შედარებით მეტი შემოსავლის შესაძლო მიღების სანაცვლოდ, რომელიც, როგორც მოსალოდნელია, უფრო მეტ ჯამურ (ე.ი. მიმდინარე და მომავალ) მოხმარებას უზრუნველყოფს. ინვესტიცია მეტად რთული ცნებაა, რომელსაც არაერთგვაროვნად განმარტავენ და, პრინციპში, ძნელად უხერხებენ რეალიზებას პრაქტიკულ სიბრტყეში (ცხადია, იგულისხმება, რომ საუბარია რაციონალურ, დასაბუთებულ ინვესტიციაზე და არა სახსრების პრიმიტიულ დაბანდებაზე იმ იმედით, რომ აუცილებლად გაამართლებს და დაბანდება ერთიასად დაბრუნდება).

საყოველთაოდაა მიღებული ის ფაქტი, რომ ნებისმიერი ბიზნესის, სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის სიცოცხლისუნარიანობა და აღმავლობა რაციონალურ საინვესტიციო პოლიტიკაზეა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებული. ეს პოლიტიკა ხარჯიანი და სარისკოა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჯერ ერთი, ინვესტიციები არ არსებობს ხარჯების გარეშე – თავიდან საჭიროა სახსრების დაბანდება, ე.ი. ხარჯების გაწევა, და თუ გათვლები სწორი იყო, ხარჯები მხოლოდ მაშინ ანაზღაურდება; მეორე, შეუძლებელია

ყველა იმ გარემოების წინასწარ გამოცნობა, რომელიც ინვესტორს მომავალში ელოდება - ყოველთვის არსებობს იმის არანულოვანი ალბათობა, რომ გაღებული ინვესტიციები მთლიანად ან ნაწილობრივ დაიფარება.

ძირითადი ტექსტი

ინვესტირების შესწავლის სისტემური მეთოდები
ეკონომიკა, როგორც კვლევის ობიექტი, უამრავი სხვადასხვა დონისა და თვისებრივი ფუნქციონალური სისტემისგან შედგება, ყოველი მათგანი თვითშენარჩუნების, რაოდენობრივი და თვისებ-

რევი განვითარებისათვის ორი სახის რესურსის
შემოდინებას საჭიროებს:

- მიმდინარე, მუდმივი და პრაქტიკულად უწყვეტი ხასიათის რესურსი;
- პერიოდული, კაპიტალური ანუ ინვესტიციური სახის რესურსები;

თუ სისტემის აღწარმოება ხორციელდება მხოლოდ და მხოლოდ რეესურსების მიმდინარე ნაკადის ხარჯზე, მაშინ ადგილი აქვს ერთჯერადი სისტემის არსებობას. ამ დროს იგი არ ექვემდებარება განახლებას ცვეთის მიხედვით და გაქრობა ემუქრება. მანქანებსა და მექანიზმებში ყოველთვის არის ნაწილები, დეტალები, ბლოკები და ა.შ., რომლებიც არ ექვემდებარებიან აღდგენას, გაფუჭების და/ან ცვეთის შემთხვევაში. არის ასევე მანქანები და მექანიზმები, რომლებიც არ ექვემდებარება კაპიტალურ რემონტს. ტექნიკური პროგრესის კანონზომიერებად მიიჩნევა მანქანებისა და მოწყობილობების კაპიტალურ რემონტზე უარის თქმა და მათი შეცვლა (მორალური და ფიზიკური ცვეთის კვალდაკვალ) ტექნიკურად უფრო სრულყოფილი მოდელებით.

თუ სისტემის აღწარმოება ხორციელდება მიმდინარე ნაკადისა და მისი გაცვეთილი (ამორტიზირებული) ნაწილებისა, თუ მთლიანად სტრუქტურის პერიოდული კაპიტალური განახლების ხარჯზე, მაშინ სახეზეა გრძელვადიანი ფუნქციონირების სისტემა. მისი არსებობის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია რესურსების ინვესტირებაზე (აღწარმოებაში (მარტივი და გაფართოებული, თავდაპირველ ან თვისებრივად უფრო მაღალ დონეზე).

ინვესტირება პირველხარისხოვანი ფუნდამენტალური ხასიათის ეკონომიკური და ფილოსოფიური კატეგორიაა. ინვესტირების ხასიათსა და მასშტაბურობაზეა დამოკიდებული ყველა სისტემის სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნება დროის დიდ მონაკვეთზე (10, გვ.110).

ქვეყნის ეკონომიკისათვის ინვესტიციების ადგილსა და როლს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ, თუკი ინვესტიციების მასშტაბები და ინტენსივობა ჩამორჩება ძირითადი კაპიტალის ფიზიკურ ცვეთას, სახალხო მეურნეობა აუცილებლად ჩავარდება სრულ ეკონომიკურ კოლაფსში.

ეკონომიკურ მეცნიერებაში ინვესტიციებს ყოველთვის დიდი ყურადღება ეთმობოდა, მაგრამ არა ინვესტიციური პროცესებისადმი სისტემური მიდგომის კუთხით (განსაკუთრებით მთლიანად სახალხო მეურნეობასთან მისი ურთიერთდამოკიდებულების ასპექტით) იგი შეისწავლებოდა კაპიტალდაბანდებათა და მშენებლობის ეკონომიკის, როგორც სახალხო მეურნეობის განსაკუთრებული დარგის ეფექტიანობის აქტუალური პრობლემების ჭრილში. მივაგებთ რა მისაგებელს ინვესტიციების ეკონომიკურ და ფინანსურ პრობლემებზე დღემდე არსებულ გამოკვლევებს, აქვე აღვნიშნავთ, რომ ინვესტიციური პროცესი ფინანსურ თეორიაში სისტემური სახით არაა გამოკვლეული და ჩამოყალიბებული საფინანსო-საინვესტიციო სფერო (სსს), როგორც განსაკუთრებული ეკონომიკური (ფინანსური) კატეგორია.

საფინანსო-საინვესტიციო პროცესების სისტემური განზოგადებისათვის გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდა არაერთი ავტორის მიერ მშენებლობის ფინანსების განსაზღვრების შემუშავებას, როგორცაა: „სამშენებლო პროგრამის დროულად და ხარისხიანად შესრულების მიზნით, მთლიანად ინვესტიციური პროცესის ყველა მონაწილის მიერ ფულადი სახსრების ფონდების გეგმაზომიერ შექმნასთან, განაწილებასა და გამოყენებასთან დაკავშირებული ეკონომიკური ურთიერთობების ერთობლიობისა“. ამ მიმართულებითვე იგი ხსნის ფინანსების დანიშნულებას კაპიტალურ მშენებლობაში (10, გვ.110).

სხვადასხვა სფეროს ცნებები – ერთიანი სახალხო-სამეურნეო სფერო, აგროსამრეწველო სფერო (ასს), სამხედრო-სამრეწველო სფერო (სსს), ტერიტორიულ-საწარმოო კომპლექსი და ა.შ. – ფართოდ გამოიყენება სამეცნიერო ლიტერატურასა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში.

„სფერო“, „სისტემა“, „კომპლექსი“ – ცნებები

ჩვენი კვლევა დაიწყო „სისტემის“ ცნების ანალიზით. ნათელია, რომ მთლიანობაში სახალხო მეურნეობა სისტემაა, მაგრამ არანაკლებ ნათელია ისიც, რომ საფინანსო-საინვესტიციო სფერო, აგრო-სამრეწველო სფერო და ა.შ. ერთდროულად სფერო-

ცაა და სისტემაც. იბადება კითხვა: სისტემასა და სფეროს შორის ურთიერთთანაფარდობის შესახებ.

ზოგადად, ერთი შეხედვით, ცნება „სფერო“ უფრო ტყვადი და უნივერსალურია, ვიდრე ცნება „სისტემა“, თუმცა „სფერო“ „სისტემის“ ცნებასთან შედარებით ნაკლებად განსაზღვრული და მიზანმიმართულია. ბუნების ან ადამიანის მიერ შექმნილი ყველა სისტემა არსებობს თავისთავად და ვითარდება თანაბრადმოქმედი შინაგანი თუ გარეგანი ძალების სახით. როგორც ცნობილია, ბუნებრივ თუ ხელოვნურ სისტემებს ადამიანის აქტიურ ზემოქმედებაზე რეაგირების უნარი გააჩნიათ, მათ შეუძლიათ სტრუქტურის შეცვლა; მათში შეიძლება დომინანტის შეცვლა. ასეთი სისტემები შეიძლება გაერთიანდნენ და გადაიქცნენ ახალ ინტეგრირებულ სისტემებად. **საფინანსო-საინვესტიციო სფერო**, როგორც ერთიანი მთლიანი, წარმოადგენს სახელმწიფოს მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის (მრეწველობის დარგებისა და საწარმოების სახით) სისტემის გაერთიანებას. ანალოგიურად, აგროსამრეწველო სფერო არის სოფლის მეურნეობისა და მისი შესაბამისი სამრეწველო საწარმოებისა და დარგების სისტემების გაერთიანება.

ერთიანი სახალხო-სამეურნეო სფეროს ჩამოყალიბება არ შეიძლება შემოიფარგლოს ორი საწყისის (პოლუსის) გაერთიანებით, როგორც, მაგალითად, აგროსამრეწველო სფეროში სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობისა. მოცემულ შემთხვევაში, ჩვენ ერთდროულად საქმე გვაქვს სახალხო მეურნეობის მრავალ დარგთან. სიმრავლის ვარირება ხდება ამა თუ იმ ქვეყანაში და განსაკუთრებით დიდია იგი აშშ-ში, რომელსაც, როგორც ჩინეთში, კანადაში, აქვს შესაძლებლობა, განვითარდეს მონიწივე ტექნიკისა და ტექნოლოგიების ბაზაზე მთლიანად საკუთარი რესურსების ხარჯზე. ერთიან სახალხო-სამეურნეო სფეროდ მეურნეობის მრავალი სხვადასხვა დარგის სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტი და გამოიყენოს ეროვნული სიმდიდრე საკუთარი ინტერესებისათვის. ქვეყნის ეკონომიკა თუ ურთიერთობს მსოფლიო ბაზართან, სახალხო მეურნეობის „მყიფე“ კონგლომერატის სახით (ანუ ყოველი საწარმო დამოუკიდებლად, სახელმწიფოებრივი რეგულირებისა და სახელმწიფო მხარდაჭერის გარეშე გადის საგარეო ბაზარზე, ხოლო ნებისმიერი უცხოელი მენარმე ქვეყანაში სარგებლობს ხშირად უფრო მეტი უფლებებით, ვიდრე ადგილობრივი მენარმე), მის ეკონომიკას არ ძალუძს ერთიანი სახალხო-სამეურნეო სფეროს სახით ფუნქციო-

ნირება. ეს იქნება მსოფლიო მეურნეობის ცუდად სტრუქტურირებული ტერიტორიული ქვესისტემა. პირიქით, ქვეყანა, რომელიც სახალხო მეურნეობის სტრუქტურირებასა და რეგულირებას ახდენს თავისი ეროვნული და სახელმწიფო ინტერესების შესაბამისად, ხელს უწყობს ამ მეურნეობის ერთიან სახალხო-სამეურნეო სფეროდ ჩამოყალიბებას.

შევჩერდეთ ახალ ეკონომიკურ და ფინანსურ კატეგორიაზე – საინვესტიციო კომპლექსზე (სკ).
სკ-ის არსი მდგომარეობს შემდეგში:

ა) ფინანსური და რეალური ინვესტიციური პროცესების და ნაკადების ერთიან

კომპლექსში ინტეგრაცია;

ბ) დაფინანსებისა და რეალური ინვესტირების ეკონომიკური სუბიექტების ამა თუ იმ სახის ურთიერთქმედება და/ან შერწყმა;

სკ ზემოთ შემოთავაზებული განსაზღვრების განვითარება და გაღრმავება მოითხოვს შემდეგი ეკონომიკური (ფინანსური) კატეგორიების არსის განმარტებას:

- ფინანსების (გადასაწყვეტია, შედის თუ არა ფინანსების ცნებაში კრედიტი, ინ

ვესტიციები, თუ ისინი წარმოადგენენ ფინანსებთან დონით გათანაბრებულ სისტემას);

- ინვესტირების, რეალურ და საპორტფელო ინვესტირებას შორის სხვაობის წარმოჩენით.

თანამედროვე საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს ახალი მდგენელები

ი. ბრეკჰემი და მ. ერჰარდტი „ფინანსური მენეჯმენტის“ ენციკლოპედიური სახელმძღვანელოს მე-10 გამოცემაში ხაზგასმით მიუთითებენ, რომ ფინანსების სფერო სამი ურთიერთდაკავშირებული სფეროსაგან შედგება:

- ფინანსური ბაზრები და ინსტიტუტები;

- ინვესტიციები;

- ფინანსების ოპერატიული მართვა.

ზემოთ აღნიშნული მოსაზრება ფართო გაგებით, შემდეგი სახით შეიძლება წარმოვდგინოთ:

ფინანსური მენეჯმენტის ზემოთაღნიშნული სამივე განშტოება აუცილებელი და მნიშვნელოვანია, ისინი ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთგანპირობებული კატეგორიებია. ე.ი. რა სურათი იქმნება?

იმისათვის, რომ სიღრმისეულად გავერკვეთ ცნება „ფინანსებში“, აუცილებელია, არა მარტო ისტორიულად აიხსნას მისი შინაარსის ცვლილება, არამედ საბაზრო ეკონომიკის ძირითადი პრინციპების თვალთახედვით მოხდეს თანამედროვე

ფინანსების ახალი მდგენელები, საბოლოოდ და სრულად მოიხსნას ე.წ. „რკინის ფარდა“ „ფინანსების“ კატეგორიის ხელოვნურად შექმნილი „ორმაგი“ განსაზღვრის და ახსნის კუთხით;

შეიძლება დასაწყისში დიდი დამაჯერებლობით არ გამოირჩეოდეს, მაგრამ ყოველი სიახლე, საუკუნეების განმავლობაში საყოველთაოდ მიღებული კატეგორიის, ცნების, მათი მდგენელების დამახასიათებელი თვისებების თუნდაც მცირედი ცვლილება დიდ მეცნიერულ ძალისხმევას მოითხოვს.

ინვესტიციური პროცესების შესწავლის სისტემური მეთოდები

ეკონომიკა, როგორც კვლევის ობიექტი, უამრავი სხვადასხვა დონისა და თვისებრივი ფუნქციონალური სისტემისაგან შედგება, ყოველი მათგანი თვითშენარჩუნების, რაოდენობრივი და თვისებრივი განვითარებისათვის ორი სახის რესურსის შემოდინებას საჭიროებს:

- მიმდინარე, მუდმივი და პრაქტიკულად უწყვეტი ხასიათის რესურსები;

- პერიოდული, კაპიტალური, ანუ ინვესტიციური სახის რესურსები.

თუ სისტემის აღწარმოება ხორციელდება მხოლოდ და მხოლოდ რესურსების მიმდინარე ნაკადის ხარჯზე, მაშინ ადგილი აქვს ერთჯერადი სისტემის არსებობას. ამ დროს იგი, ცვეთის მიხედვით, განახლებას არ ექვემდებარება და გაქრობა ემუქრება.

სისტემის აღწარმოება თუ ხორციელდება მიმდინარე ფულადი ნაკადისა და მისი გაცვეთილი (ამორტიზირებული) ნაწილებისა და მთლიანად სტრუქტურის პერიოდული კაპიტალური განახლების ხარჯზე, მაშინ სახეზეა ფულადი სახსრების გრძელვადიანი ფუნქციონირების სისტემა. მისი არსებობის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია რესურსების ინვესტირებაზე აღწარმოებაში (მარტივი ან გაფართოებული, თავდაპირველ ან თვისებრივად უფრო მაღალ დონეზე).

ეკონომიკურ მეცნიერებაში ინვესტიციებს ყოველთვის დიდი ყურადღება ეთმობოდა, მაგრამ არა ინვესტიციური პროცესებისადმი სისტემური მიდგომის კუთხით (განსაკუთრებით მთლიანად სახალხო მეურნეობასთან მისი ურთიერთდამოკიდებულების ასპექტით) იგი შეისწავლებოდა კაპიტალდაბანდებათა და მშენებლობის ეკონომიკის, როგორც სახალხო მეურნეობის განსაკუთრებული დარგის ეფექტიანობის აქტუალური პრობლემების ჭრილში. მივაგებთ რა მისაგებელს, ინვესტიციების ეკონომიკურ და ფინანსურ პრობლემებზე, დღემდე

არსებულ გამოკვლევებს, აქვე აღვნიშნავთ, რომ ინვესტიციური პროცესის ფინანსურ თეორიაში სისტემური სახით არაა გამოკვლეული და ჩამოყალიბებული.

თვით ინვესტიციების შესახებ

ინვესტიციების სფერო სახალხო მეურნეობის დარგების გაფართოებული კვლავწარმოების უზრუნველყოფი საინვესტიციო ეკონომიკური ურთიერთობების ერთობლიობაა. მისი მატერიალური საფუძველია სხვადასხვა სახის საინვესტიციო რესურსები (ბუნებრივი, ტექნიკური, ფინანსური, შრომითი და სხვა), რომლებსაც შეიძლება ვიყენებდეთ ეკონომიკის ამა თუ იმ დარგში ინვესტიციებისთვის, საკუთარი მატერიალურ ტექნიკური ბაზის განვითარებაზე სახსრების დაბანდების ჩათვლით.

ინვესტიციების სფერო - ეკონომიკური სისტემის კვლავწარმოებისა და განვითარების საფუძველია. ინვესტიციების სფერო ეკონომიკურ ურთიერთობათა ის არეალია, სადაც, როგორც წესი, მიმდინარეობს ამა თუ იმ ინოვაციის მატარებელი მეურნე სუბიექტების სტრატეგიების რეალიზება. ამ სტრატეგიების რეალიზების მთავარ ფორმად გვევლინება ინვესტიციები, რომლებიც ინვესტირების პროცესში ტრანსფორმირდება და, მაშასადამე, იდება (ჩანაფიქრი) რეალურად ისხამს ხორცს.

ინვესტიციების სფეროს შემადგენლობაში შედიან მრავალრიცხოვანი საინვესტიციო ინსტიტუტები ფიზიკური და იურიდიული პირები, რომლებიც ძირითადად ფასიან ქალაქებთან დაკავშირებით ეწევიან საშუაშაგლო და საკონსულტაციო საქმიანობას. ესენი არიან: საინვესტიციო ბროკერები, კონსულტანტები, კომპანიები, ფონდები, საინვესტიციო, ინოვაციური, იპოთეკური ბანკები.

ფართო გაგებით, ინვესტიციის პროცესი არის სხვადასხვა ობიექტში საინვესტიციო რესურსების დაბანდება და მათი თანმიმდევრულად და ეტაპობრივად ტრანსფორმირება იდეისა და ჩანაფიქრის საბოლოო რეალიზაციამდე. მთელ რიგ ნაშრომებში ინვესტიციის პროცესს განიხილავენ როგორც ქვეყანაში კაპიტალის მატების კვლავწარმოებითი პროცესის მონაწილეთა მრავალმხრივ საქმიანობას, რომელიც მჭიდრო კავშირშია ეკონომიკური სისტემის დინამიკასთან. ამ პოზიციიდან საინვესტიციო პროცესი ასევე, როგორც ფინანსები, საზოგადოებრივი კვლავწარმოების შემადგენელ ნაწილად წარმოგვიდგება.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში საკმაოდ ფა-

რთოდ იყენებენ იმ მიდგომას, რომლის დროსაც საინვესტიციო აქტივობა გულისხმობს იდეის დამუშავებას, საინვესტიციო პროექტის დასაბუთებას, ამ დროს შექმნილი ობიექტის საქმიანობის მართვას (მისი ლიკვიდაციის ან პროფილის შეცვლის ჩათვლით), ცვალებადი გარე პირობებისა და დასახული მიზნების მიღწევის შესაძლებლობების შესაბამისად. საინვესტიციო პოტენციალი მატერიალურ საფუძველს უქმნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დინამიკას, რომლის რაოდენობრივი და თვისებრივი მახასიათებლები საინვესტიციო რესურსების მონესრიგებულ ერთობლიობას ასახავენ. ეს რესურსები მოიცავს მატერიალურ-ტექნიკურ, ფინანსურ და არამატერიალურ აქტივებს (მრეწველობის ობიექტებზე საკუთრების უფლებების ფლობას, სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებას, ინფორმაციის აკუმულირებას სოციალურ ეკონომიკური, საბაზრო ურთიერთობების სფეროში, დაგროვილ გამოცდილებას და ა.შ.). ინვესტორებს განეკუთვნებიან იურიდიული ან ფიზიკური პირები, რომლებიც საკუთარ, ნასესხებ და მოზიდულ სახსრებს აბანდებენ სამეურნეო, ინტელექტუალურს და სხვა საქმიანობაში. დასაბანდებელი საინვესტიციო კაპიტალი შეიძლება იყოს ფინანსური რესურსები, ქონება, ინტელექტუალური და საინფორმაციო პროდუქტი.

ინვესტირება პირველხარისხოვანი ფუნდამენტური ხასიათის ეკონომიკური და ფილოსოფიური კატეგორიაა. ინვესტირების ხასიათსა და მასშტაბურობაზეა დამოკიდებული ყველა სისტემის მ.შ. ფინანსური სიცოცხლისუნარიანობა და მისი შენარჩუნება დროის დიდ მონაკვეთზე (10, გვ. 124).

ქვეყნის ეკონომიკისათვის ინვესტიციების ადგილსა და როლს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. ამიტომ, თუკი ინვესტიციებისა და ფინანსური რესურსების მასშტაბები და ინტენსივობა ჩამოჩრება ძირითადი კაპიტალის კვლავწარმოებასა და ფიზიკურ ცვეთას, სახალხო მეურნეობა აუცილებლად ჩავარდება სრულ ეკონომიკურ კოლაფსში.

ინვესტიციები ადამიანურ კაპიტალში (human capital investment) - მუშათა შრომის ნაყოფიერებისა და, შესაბამისად, ფულადი ანაზღაურების ასამაღლებლად გაწეული ნებისმიერი ღონისძიება (მათი კვალიფიკაციის ამაღლებისა და უნარ-ჩვევების განვითარების გზით); მუშათა განათლების, ჯანმრთელობის გაუმჯობესების ან მუშა ძალის მობილურობის ამაღლების ხარჯები.

რეალური ინვესტიციები არის დაბანდებული ეკო-

ნომიკის დარგებში და ეკონომიკური საქმიანობის სახეები, რომლებიც უზრუნველყოფენ რეალური კაპიტალის ნამატის შემოტანას, ანუ წარმოების საშუალებების მატერიალურ-ნივთიერ ღირებულებათა გადიდებას, ფინანსური მოგების მიღებას.

ფინანსური ინვესტიციები წარმოადგენენ დაბანდებას აქციებში, ობლიგაციებში, თამასუქებში, სხვა ფასიან ქაღალდებსა და ინსტრუმენტებში. ასეთი დაბანდებაები თავისთავად არ იძლევიან რეალური ნივთიერი კაპიტალის ნამატს, მაგრამ ხელს უწყობენ მოგების მიღებას, მ.შ. სპეკულაციურის დროში ფასიანი ქაღალდების კურსის შეცვლის, ან ყიდვა-გაყიდვის სხვადასხვა ადგილებში კურსის განსხვავების ხარჯზე.

ინვესტიციები - ეს არის რეალური, ფინანსური და ინტელექტუალური რესურსების დაბანდებიანი პროექტებში, რომელთა განხორციელებას მიეყვართ მატერიალურ-ნივთიერი და ინფორმაციული ფორმით რეალური სიმდიდრის ნამატის მიღებამდე, რასაც თან ახლავს ფულადი (ფინანსური) სიმდიდრის ან მხოლოდ ამ უკანასკნელის ნამატი (საზოგადოებაში ფულადი საშუალებების გადანაწილების ხარჯზე). როგორც ეკონომიკური კატეგორია, ინვესტიციები გამოხატავს ეკონომიკურ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობა ინვესტიციური პროცესის მონაწილეთა შორის ინვესტიციური და ფინანსური რესურსების გამოყენებისა და ფორმირების მიზნით, წარმოების სრულყოფისა და გაფართოების მიზნით.

ინვესტიციაში დასავლეთის ქვეყნების ეკონომიკურ ლიტერატურაში განიხილავენ ორი ასპექტის ერთიანობას: რესურსები (კაპიტალურ ფასეულობები) და დაბანდება (დანახარჯები). ყველაზე უფრო ცხადად ასეთი მიდგომა წარმოდგენილია ჯ. მ. კეინსის შრომებში, რომლის აზრითაც, ინვესტიცია ეს შემოსავლის ის ნაწილია მიმდინარე პერიოდში, რომელიც არ იქნა გამოყენებული მოხმარებისათვის, კაპიტალური ქონების ფასეულობის მიმდინარე ნაზარდი მოცემული პერიოდის საწარმოო საქმიანობის შედეგად. ეს განმარტება, რომელიც არ წარმოადგენს ამომწურავს, მკვეთრად გამოყოფს ინვესტიციის ორ მხარეს: საკმარისად მკვეთრი გამოყოფა; რესურსები (აკუმულირებული შემოსავლის დაგროვების მიზნით) და დაბანდებაები (გამოყენებული რესურსები), რომელიც უზრუნველყოფს კაპიტალური ქონების ნაზარდს.

ინვესტიციების დისპოზიციური გაგების საფუძველია ის დებულება, რომლის შესაბამისადაც ინვესტირების პროცესი გულისხმობს ფინანსური

სახსრების შებოჭვას და ამით საწარმოს მიერ მათი განკარგვის თავისუფლების შეზღუდვას. ეს პროცესი, ერთის მხრივ, დამოკიდებულია გარე ფაქტორებზე, მეორეს მხრივ კი -გავლენას ახდენს მათზე. ასეთ დაბანდებაებს შეგვიძლია ვუწოდეთ ღია სისტემები, რომლებშიც ინვესტიციების რეალიზაცია სისტემის სხვა ელემენტების ფუნქციონირებაზე ახდენს გავლენას, ინვესტიციების შედეგებზე კი ის გადანყვეტილებები მოქმედებს, რომლებიც სისტემის სხვა ელემენტებს ეხება.

ინვესტიციების არსებითი ნიშან-თვისებები

ინვესტიციის ცნების განმარტებისადმი ზემოთ მოყვანილი მიდგომების განზოგადებით შეგვიძლია გამოვყოთ ინვესტიციების შემდეგი ყველაზე უფრო არსებითი ნიშან-თვისებები:

- შემოსავლის მიღების პოტენციური უნარი, რომელიც ფინანსების გარეშე არ შესრულდება;
- ინვესტირების პროცესი, როგორც წესი, უკავშირდება დაგროვილი ფინანსური და ქონებრივი კაპიტალის ერთი ნაწილის გარდასახვას ეკონომიკური სუბიექტის (საწარმოს) ალტერნატიული სახის აქტივებად;
- ინვესტიციების განხორციელების პროცესში გამოყენებულია მრავალფეროვანი ინვესტიციური და ფინანსურ-საკრედიტო რესურსები, რომლებსაც ახასიათებთ მოთხოვნა, მიწოდება და ფასი;
- დაბანდების ვადის არსებობა (ეს ვადა ყოველთვის ინდივიდუალურია და მისი წინასწარ განსაზღვრა მართებული არაა);
- დაბანდებაებს ახორციელებენ ინვესტორებად წოდებული პირები, რომელთა ინდივიდუალური მიზნები უმრავლეს შემთხვევებში (ყოველთვის არ უკავშირდება) უშუალო ეკონომიკური სარგებლის, მოგების მიღებას;
- კაპიტალის დაბანდების რისკის არსებობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ინვესტირების მიზნების მიღწევას და საბოლოო ფინანსური შედეგების მიღებას ალბათური ხასიათი აქვს.

საინვესტიციო საქმიანობის სუბიექტებად გვევლინებიან, ერთის მხრივ, თავისუფალი საინვესტიციო რესურსების მქონე მონაწილეები (ინვესტორები), ხოლო, მეორეს მხრივ, ის საწარმოები და ორგანიზაციები, რომლებსაც საინვესტიციო რესურსებზე აქვთ მოთხოვნილება. საინვესტიციო საქმიანობის მესამე მხარეა ის ფინანსური შუამავლები, რომლებიც უზრუნველყოფენ საინვესტიციო ინსტიტუტების ურთიერთმოქმედებას

საინვესტიციო რესურსების მომხმარებლებთან.

ინვესტიციების არსის განმსაზღვრელი ძირითადი მახასიათებლები

ინვესტიციების არსის განმსაზღვრელი ძირითადი მახასიათებლებია (12, გვ. 427):

- ინვესტიციები როგორც ეკონომიკური მართვის ობიექტი;
- ინვესტიციები, როგორც დაგროვილი კაპიტალის ეკონომიკურ პროცესში ჩართვის აქტიური ფორმა;
- ინვესტიციები, როგორც ყველა ალტერნატიული ფორმით დაგროვილი კაპიტალის გამოყენების შესაძლებლობა;
- ინვესტიციები, როგორც სამეურნეო საქმიანობის ნებისმიერ ობიექტში კაპიტალის დაბანდების ალტერნატიული შესაძლებლობა;
- ინვესტიციები როგორც სამეწარმეო საქმიანობის ეფექტის გენერირების წყარო;
- ინვესტიციები, როგორც საბაზრო ურთიერთობათა ობიექტი;
- ინვესტიციები როგორც საკუთრებისა და განკარგვის ობიექტი;
- ინვესტიციები როგორც დროითი მჯობინების ობიექტი;
- ინვესტიციები, როგორც რისკის ფაქტორი;
- კაპიტალი, როგორც ლიკვიდობის ფაქტორის მატარებელი.

საწარმოს ინვესტიციები არის ყველა ფორმის კაპიტალის დაბანდება მისი სამეურნეო საქმიანობის განსხვავებულ ობიექტებში (ინსტრუმენტებში), რომლის მიზანია მოგების მიღება, აგრეთვე, სხვა ეკონომიკური და არაეკონომიკური ეფექტის მიღწევა და რომლის განხორციელება (ისევე, როგორც ფინანსების), ეყრდნობა საბაზრო პრინციპებს, უკავშირდება დროის, რისკისა და ლიკვიდობის ფაქტორებს.

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს დონეები და ასპექტები

რეალური, ფინანსური და ინტელექტუალური სფეროს ინვესტიციებისა და მათთან ყველაზე მჭიდროდ დაკავშირებული ფინანსური ფორმების (კატეგორიების) არსის განხილვამ და რეალური ინვესტიციების ფინანსური ეფექტურობის პრობლემის ანალიზმა შესაძლებლობა მოგვცა განგვემარტა საფინანსო-საინვესტიციო სფერო (სსს), როგორც ახალი ფინანსური კატეგორიის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძველი.

ჩვენი მოსაზრებით, სსს-ის საწყისი, თავდაპირ-

ველი განმარტება სამი უმნიშვნელოვანესი კომპონენტის კავშირის სახით: ფინანსური, რეალური და ინტელექტუალური ინვესტიციური პროცესების ინტეგრაციის, ფინანსური და ინვესტიციური აქტივობის სუბიექტების ურთიერთქმედების ან შერწყმის, ფინანსური და ინვესტიციური რესურსების ურთიერთკავშირის ან გაერთიანების სახით წარმოგვიდგება. სსს ცნების საფუძვლად ინტეგრაცია სამჭრილში გვევლინება: ეკონომიკური პროცესების, სამეურნეო სუბიექტების და საინვესტიციო რესურსების.

სსს ობიექტურად არსებობს სახალსო მეურნეობის სამ დონეზე:

- მიკროეკონომიკის დონეზე (საწარმოები);
- დარგთაშორისი სამეურნეო კავშირების, მ.შ. მსხვილ მრავალდარგოვან კორპორაციებში ორგანიზებული კავშირების დონეზე (მეზოეკონომიკა);
- მაკროეკონომიკის დონეზე (მთლიანად სახალხო მეურნეობაში).

მიკროდონეზე ფინანსური და რეალური საინვესტიციო აქტივობის ერთიან კომპლექსში ინტეგრაცია (საწარმოს დონეზე) ხდება ძირითადი საწარმოო ფონდების გაფართოების, განვითარების, რეკონსტრუქციის, მოდერნიზაციის განხორციელებისას (სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოების როგორც საიჯარო, ასევე სამეურნეო წესით წარმოებისას).

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს ძირითადი ფორმები. პირველი ფორმა (10, გვ. 138).

საინვესტიციო პროცესების (შესაბამისი საინვესტიციო სამუშაოების ჩატარებასთან დაკავშირებული) ინტეგრირება ხდება ფინანსურ პროცესებთან, რომლებიც მიმართულია ფინანსური რესურსებით ინვესტიციების უზრუნველყოფაზე ინვესტიციური პროცესების ყველა სტადიაზე - იდეის, საინვესტიციო პროექტის ტექნიკურ-ეკონომიკური და მარკეტინგული დასაბუთების სტადიიდან დაწყებული და მისი განხორციელების ყველა ეტაპით, ასევე ინვესტიციების ფინანსური ამოგების შემდგომი პერიოდით დამთავრებული. ამრიგად, სახეზეა სსს პირველი ნიშანი.

საწარმოს ფარგლებში მისი ქვედანაყოფები (განყოფილებები, სამსახურები და ა.შ.), რომლებიც მიზნად ისახავენ რეალური ინვესტიციური პროექტის განხორციელებას და მის ფინანსურ უზრუნველყოფას, მუშაობენ მჭიდრო ურთიერთკავშირში, რაც მოწმობს სსს მეორე ნიშნის არსებობას.

საწარმოს შიგნით ინვესტიციური პროექტის განხორციელებისას ხდება ფინანსური და რეალური

ინვესტიციური რესურსების სინთეზირება, რაც სსს მესამე ნიშნისთვისაა დამახასიათებელი.

დარგთაშორისი კავშირების დონეზე სსს გამოდის ორი ძირითადი და მესამე - შერეული ფორმით.

სსს პირველი ფორმა დარგთაშორისი კავშირების დონეზე არის მეურნეობის რამდენიმე დარგის დამოუკიდებელი საწარმოებისა და ორგანიზაციების ფინანსური და რეალური ინვესტიციური რესურსების გაერთიანება ერთობლივი საინვესტიციო პროექტის განსახორციელებლად. ამ მიზნით იქმნება ერთობლივი ორგანიზაციულ-მმართველობითი სტრუქტურები. მოცემულ შემთხვევაში, შეინიშნება სსს სამივე ნიშნის არსებობა. მაგალითად, ადგილი აქვს რეალური ეკონომიკის სფეროში ერთობლივი ინვესტიციური პროექტის განსახორციელებლად ფინანსური და რეალური ინვესტიციური პროცესების ერთ კომპლექსში ინტეგრაციას (პირველი ნიშანი).

ერთობლივი ინვესტიციური პროექტის მომზადებისა და განხორციელებისას დაფინანსებისა და რეალური ინვესტიციური საქმიანობის ქრილში შეინიშნება მჭიდრო ურთიერთკავშირი მონაწილე საწარმო - ორგანიზაციათა ორგანიზაციურ-მმართველობით სტრუქტურებს შორის, ასევე, აღნიშნულ სფეროში ადგილი აქვს ერთობლივი ორგანიზაციულ-მმართველობითი სტრუქტურების შექმნას (მეორე ნიშანი).

დაბოლოს, ერთობლივი ინვესტიციური პროექტის რეალიზაციისას ხდება რეალური ინვესტიციური რესურსების სინთეზირება და გათლიანება (მესამე ნიშანი).

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს მეორე ფორმა (10, გვ. 139).

სსს მეორე ფორმა ეკონომიკის დარგთაშორის დონეზე დაკავშირებულია მსხვილი მრავალდარგოვანი კორპორაციის ფარგლებში სხვადასხვაგვარი რეალური ინვესტიციური პროექტების განხორციელებასთან. აქაც სახეზეა სსს სამივე ნიშანი, კერძოდ, ფინანსური და რეალური საინვესტიციო პროცესების ინტეგრაცია კორპორაციის მიერ ინვესტიციური პროექტების შესრულებისას (პირველი ნიშანი); კორპორაციაში არსებული ფინანსური და რეალური ინვესტიციური რესურსების ან ინვესტიციებიდან სესხის ან ეფექტში წილობრივი მონაწილეობის საწყისებზე გარედან მოზიდული რესურსების, განმკარგავი ორგანიზაციულ-მმართველობითი სტრუქტურების ურთიერთკავშირის, ასევე, ფინანსური და რეალური ინვესტიციური პროცესების გადაკვეთის საკვანძო

ცენტრებში ახალი ორგანიზაციულ-მმართველობითი სტრუქტურების ჩამოყალიბება (მეორე ნიშანი); კორპორაციის ფარგლებში ყველაზე უკეთ ხორციელდება ურთიერთკავშირი და ხდება ფინანსური და რეალური ინვესტიციური რესურსების ყველაზე მჭიდრო და მასშტაბური გაერთიანება (მესამე ნიშანი).

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს მესამე ფორმა (10, გვ.139).

სსს მესამე ფორმა ეკონომიკის დარგთაშორის დონეზე - ეს არის შერეული ფორმა, რომელიც წარმოიქმნება სსს ზემოთ ჩამოთვლილი ორი დარგთაშორისი ფორმის ურთიერთქმედებისას (ურთიერთ-შეჭრისას). სსს მესამე ფორმისათვის ყველაზე დამახასიათებელი ვარიანტია მსხვილი მრავალდარგოვანი კორპორაციის მიერ მასშტაბური საინვესტიციო პროექტის განხორციელება. ამ პროექტში მონაწილეობენ კორპორაციაში შემავალი საწარმოები და ორგანიზაციები (სსს მეორე ფორმა), ასევე მოიზიდებიან საწარმოები და ორგანიზაციები, რომლებიც არ შედიან კორპორაციაში. ამასთან, საუბარია არა საქონლისა და მომსახურების შექმნაზე მათგან (მაშინ საუბარი იქნებოდა მომწოდებლებზე და არა საინვესტიციო პროექტის მონაწილეებზე), არამედ ამა თუ იმ რესურსებით ერთობლივ საინვესტიციო პროექტში არსებით მონაწილეობაზე (წილობრივი მონაწილეობით).

ეკონომიკის დარგთაშორის დონეზე სსს სამი ფორმიდან წამყვანი და ყველაზე პერსპექტიული, ჩვენი წარმოდგენით, არის მეორე ფორმა, შევსებული პირველი ფორმის სახით, რაც ასახავს ჰპოვებს მესამე ფორმის წარმოქმნაში.

მეორე ფორმით ინვესტირების განმასხვავებელი თავისებურებაა (მას ადგილი აქვს პირველ და მესამე ფორმებშიც, მაგრამ ასე რელიეფურად არაა წარმოჩენილი) საინვესტიციო პროექტში საინვესტიციო რესურსების მნიშვნელოვანი ნაწილის უშუალო დაბანდება ფინანსური რესურსებით მისი გაშუალების გარეშე. პარალელურად, ადგილი აქვს უშუალოდ პროექტიდან ეფექტის არსებითი ნაწილის გამოყენებას ინვესტიციების შედეგად შემოტანილი სიმძლავრეებით წარმოებული პროდუქტისა და მომსახურების შიდაკორპორაციული მოხმარებისათვის. ამას გარდა, შესაძლებელია, წინასწარ გაიყიდოს ეს პროდუქტი და მომსახურება ბაზარზე მოხდეს მათი რეალიზაციიდან მიღებული ფულადი ამონაგებიდან ფინანსური რესურსების აკუმულირება.

წინააღმდეგობრივი პროცესები

სსს ძირითად ფორმაში

ზემოთ მოყვანილ სიტუაციებში ადგილი აქვს წინააღმდეგობრივ პროცესებს:

- რეალურ სფეროში, ინვესტიციური პროცესების განხორციელებისას, ვინროვდება ფინანსური რესურსების მოქმედების სფერო რეალურ ინვესტიციურ რესურსებთან მათი ურთიერთქმედების პროცესში (ეცემა რეალური ინვესტიციების ხვედრითი ფინანსტევალობა. ეს კი ნიშნავს რეალურ ინვესტიციებში გამოყენებული ფინანსური რესურსების ეკონომიას და შესაძლებელს ხდის სულ უფრო მასშტაბური რეალური ინვესტიციური პროექტების განხორციელებას მათი დაფინანსებისათვის გამოყენებული ფულადი საშუალებების შედარებით შემცირებას). რეალური საინვესტიციო პროექტების ხვედრითი ფინანსოტევალობა - ანალიზური მაჩვენებელია. იგი ავტორის მიერ შემოთავაზებულია ფინანსური რესურსების ეკონომიის ხარისხის გასაანგარიშებლად იმ პირობებში, როცა რეალური რესურსების ნაწილის ინვესტირება და ამგვარი ინვესტირების ეფექტში მონაწილეობა ხდება უშუალოდ, ფ-ს და s^1 -ფ¹ აქტების გარეშე, ინვესტირების მიერ ემისირებული ფულით გაშუალების გარეშე.

- ინვესტიციებისათვის აუცილებელი ფულადი კაპიტალის ნაწილი იცვლება რეალურ საინვესტიციო პროექტში ჩაბმული ორგანიზაციულ - მმართველობითი პოტენციალის აქტიური გამოყენებით;

- წარმოიქმნება შიდაკორპორაციული ფასები, ფულის შემცვლელები (თამასუქები და ა.შ.), ფულის შემცვლელების ნაკადი, რომელიც კორპორაციის ფარგლებში ასაშუალებს პროდუქტებისა და მომსახურების გაცვლას და რესურსების განაწილებას მის ფარგლებში. ამას პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ განსაკუთრებულ შიდაკორპორაციულ ფულსა და ფასებზე დაფუძნებული განსაკუთრებული შიდაკორპორაციული ფინანსები;

- რეალური საინვესტიციო პროექტის ხვედრითი ფინანსოტევა-დობის შემცირების მეორე მხარე ასახვას ჰპოვებს ინვესტიციებში, განივებული ფინანსური რესურსების რეალური ინვესტიციური უკუგების პირდაპირპროპორციულ ზრდაში.

სსს-ანალიზი მაკროეკონომიკის დონეზე

კორპორაციული ტიპის სსს-ს განსაკუთრებული მნიშვნელობის გამო (სსს მეორე ფორმა ეკონომიკის დარგთაშორის დონეზე) ჩვენ კიდევ დავუბრუნდებით. ამჯერად, რომ არ დავარღვიოთ პრობლემის

განხილვის ლოგიკური თანმიმდევრობა, გადავიდეთ სსს ანალიზზე ეკონომიკის მაკროდონეზე.

ამ დონეზე ჩვენ ვაწყდებით მეთოდოლოგიური ხასიათის სერიოზულ სიძნელეს. თუკი მიკროდონესა და ეკონომიკის დარგთაშორის დონეზე სსს ანალიზი შეიძლება შემოიფარგლოს ერთადერთი საინვესტიციო პროექტის განხილვით (თუ ის რამდენიმე მიკროდონეზე ერთი საწარმოს ფარგლებში ან საწარმოთა ჯგუფის ფარგლებში დარგთაშორის დონეზე, შესაბამისად, ერთი საინვესტიციო პროექტის მისამართით გამოთქმული შენიშვნები ტირაჟირდება სხვა პროექტებზეც), მაკროდონეზე ამის გაკეთება არ შეიძლება. ნებისმიერი, თუნდაც ძალიან მსხვილი საინვესტიციო პროექტი განეკუთვნება მხოლოდ და მხოლოდ ეკონომიკის მიკროდონეს, ან მის დარგთაშორის დონეს (სხვა საქმეა, რომ მსხვილ პროექტს შეიძლება ჰქონდეს მაკროეკონომიკური მნიშვნელობა). ხარისხობრივმა ანალიზმა ეკონომიკის მიკროდონეზე უნდა მოიცვას რეალურ სფეროში საინვესტიციო პროექტების ერთობლიობა. ეს კი ითვალისწინებს მათ ერთგვარ სისტემად სტრუქტურირებას, მისი რგოლების იერარქიული დაქვემდებარებულობით. შესაბამისად, სსს მაკროდონეზე ადრე გამოვლენილ სამ ნიშანთან ერთად შეიცავს მეოთხე, დამატებით ნიშანს: ქვეყნის სახალხო მეურნეობის მასშტაბით განხორციელებული რეალური საინვესტიციო პროექტების ერთობლიობის სისტემურ სტრუქტურირებასა და იერარქიულ დაქვემდებარებას.

რეალური საინვესტიციო პროექტების ერთობლიობის სტრუქტურის ოთხი ძირითადი ხერხი

მოცემული სისტემური სტრუქტურირება ხორციელდება ოთხი ძირითადი ხერხით:

პირველი, საზოგადოებაში ინფორმაციის გავრცელების (მისი დონის, ხარისხის, მიმართულების, სტრუქტურის, მოცულობის გათვალისწინებით), სოციალური ფსიქოლოგიის ჩამოყალიბებისა და კულტურის განვითარების შედეგად ხდება სსს სტრუქტურირება საინვესტიციო პროცესების მონაწილეთა პირად-ჯგუფური ურთიერთდამოკიდებულებების გზით. ერთი შეხედვით, მოცემული გზა, შეიძლება შორს იდგეს ეკონომიკისგან სუბიექტური კომპონენტების სიჭარბის გამო, მაგრამ, ამ შემთხვევაში, საუბარია ინფორმაციულ-სუბიექტურ პროცესებზე ადამიანთა საზოგადოების განვითარების ინდუსტრიული სტადიიდან ინფორმაციულზე გადასვლის ეპოქაში. ჩვენ შეგნებულად

გამოვიყენეთ ტერმინი „სუბიექტური“, და „არა-სუბიექტური“, რადგან მხედველობაში გვქონდა სწორედ ადამიანთა ურთიერთდამოკიდებულებანი მეურნეობრიობის ნიადაგზე.

ეკონომიკაში ინფორმაციულ-სუბიექტური საწყისის იგნორირებამ და ეკონომიკის ობიექტური ეკონომიკური კანონების თვითკმარი როლის დამკვიდრების მცდელობამ საბჭოთა პერიოდში მიგვიყვანა იქამდე, რომ საფინანსო-გამანაწილებელი ეკონომიკის ფასადს მიღმა ჩამოყალიბდა კრიმინალური ტიპის ჩრდილოვანი ეკონომიკა, რომელმაც განსაზღვრულ მომენტში (1992 წლის შემდგომ) მიგვიყვანა საქართველოს ეკონომიკური და სახელისუფლებო-პოლიტიკური ცხოვრების ტოტალური კრიმინალიზაციის საშიშროებამდე.

მეორე, საზოგადოების ეკონომიკური ბაზისი, უპირველეს ყოვლისა, მასში დამკვიდრებული ან დამკვიდრების სტადიაში მყოფი სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა არსებითად განსაზღვრავს საზოგადოების სსს სტრუქტურირების ძირითად პარამეტრებს, როგორც მეურნეობრიობის მიკრო და მეზოდონეზე. საზოგადოების ეკონომიკური ბაზისი განსაზღვრავს მეურნეობრიობის ტიპს: საბაზრო, გეგმურ-გამანაწილებელი, შერეული. როგორც ჩანს, მეურნეობის ამ სამი ტიპის პირობებში, სსს-ს მაკროდონეზე, განსხვავებული სახე ექნება.

მესამე, კანონმდებლობა, ეკონომიკის სფეროში, მეურნეობრიობის პრაქტიკაში საკანონმდებლო აქტების დაცვის ხარისხის გათვალისწინებით, გავლენას ახდენს სსს-ზე. აღნიშნული გავლენა სინთეზირდება საზოგადოების ეკონომიკური ბაზისის გავლენასთან. კერძოდ, საკუთრების არსი, ხასიათი, სტრუქტურა, ურთიერთობათა მიმართულება (განისაზღვრება საზოგადოების ეკონომიკური ბაზისის სფეროში) ვლინდება სამეურნეო პრაქტიკაში საკანონმდებლო უზრუნველყოფის პირობებში. როგორც ცნობილია, წარმოების საშუალებებსა და საზოგადოების ფულად დაგროვებაზე საკუთრების სტრუქტურა, მისი სამართლებრივი უზრუნველყოფა ინფორმაციულ-სუბიექტური პროცესების გათვალისწინებით, აყალიბებენ საზოგადოების მოთხოვნილებებს, ხოლო ყველაფრის ერთად გათვალისწინებით საბაზრო მოთხოვნებს. ეს უკანასკნელი წინასწარ განსაზღვრავს საზოგადოების საინვესტიციო პროექტების ურთიერთქმედების ხასიათს, ანუ არსებით გავლენას ახდენს მაკროდონეზე სსს სისტემურ სტრუქტურირებაზე.

მეოთხე, ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების ხასიათი, ფორმები და მეთოდები და სახელმწი-

ფოს მიერ გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკა მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს მაკროდონეზე სსს იერარქიულ სტრუქტურას. სახელმწიფო რეგულირების მეთოდებით შეიძლება:

- საინვესტიციო აქტივობის დაქვეითება -ამა-ღლებს საზოგადოებაში;
- ეკონომიკის რეალურ სექტორში ან, პირიქით, საბირჟო სპეკულაციაში ინვესტიციების მეტი სა-რგებლიანობის მიღწევა;
- ეკონომიკის რეალურ სექტორში ინვესტიციების დარგობრივი სტრუქტურის წინასწარ განსაზღვრა.

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს ძირითადი ნიშნები. პირველი ნიშანი

მაკროდონეზე სსს-ს სტრუქტურირების და მისი ელემენტების იერარქიული დაქვემდებარებულობის ზემოთ ჩამოთვლილი ოთხივე ხერხი არსებით ზემოქმედებას ახდენს სსს სამ ძირითად ნიშანზე, ახდენს მათ მოდიფიკაციას. განვიხილოთ ეს საკითხი თითოეულ ნიშანთან მიმართებაში ცალცალკე.

პირველი ნიშანი. ფინანსური და რეალური საინვესტიციო პროცესების ერთიან კომპლექსში ინტეგრაცია ხდება კონკრეტული საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციის მიმდინარეობისას ეკონომიკის მიკრო და მეზო დონეებზე, ხოლო ეკონომიკის მაკროდონეზე - საზოგადოების ყველა საინვესტიციო პროექტის ერთობლიობის სახით, თუმცა ეს მაკროდონისთვის არასაკმარისია. სწორედ მაკროდონეზე წარმოიქმნება ყველა ძირითადი წინაპირობა ყველა დონისა და სახის სსს-ში, საფინანსო, რეალური და ინტელექტუალური საინვესტიციო ნაკადების ინტეგრაციისათვის. დავასახელოთ მათგან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი წინაპირობები:

1. საზოგადოებაში ფასების სახელმწიფოებრივი რეგულირება ან, პირიქით, ყველა ფასის თვითდინებაზე მიშვება ძალზე ძლიერ გავლენას ახდენს საქონლისა და მომსახურების სხვადასხვა სახეების ფასთა თანაფარდობაზე, მ.შ. საინვესტიციო საქონელსა და მომსახურებაზე, სამომხმარებლო მომსახურებასა და საქონელზე ფასთა დონეების თანაფარდობაზე. საქონელსა და მომსახურებაზე ფასთა თანაფარდობა მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ინვესტიციებისათვის ფინანსურ რესურსებზე მოთხოვნილების სიდიდესა და მათ სტრუქტურას. ფასთა დასაშვები (ოპტიმალური) პროპორციულობა საინვესტიციო პროცესების სტადიების მიხედვით მისი ამოღების სტადიის

ჩათვლით, პირობებს ქმნის ფინანსური რესურსების ერთი სტადიიდან მეორეში შეუფერხებელი გადადინებისათვის (ანუ ფინანსური რესურსების დარეგულირებული მიმოქცევისათვის საინვესტიციო ციკლის სტადიების მიხედვით); ფასების დისპროპორციულობა ხელს უშლის ფინანსური რესურსების გადადინებას საინვესტიციო ციკლის ერთი სტადიიდან მეორეში, მკვეთრად ამცირებს ფინანსური რესურსების მიმოქცევას.

2. საბანკო პროცენტის სახელმწიფო რეგულირება ხელს უწყობს ფინანსური და რეალური საინვესტიციო რესურსების ინტეგრაციას პროცენტის დაბალი დონის უზრუნველყოფისას, მაგრამ მისი მაღალი დონის შემთხვევაში აშორებს ერთმანეთს ფინანსურ და რეალურ საინვესტიციო რესურსებს;

3. მწარმოებლებზე მაღალი გადასახადების დაწესება იმ პირობებში, როცა სახელმწიფო დაბეგვრის დონის ამაღლების პროპორციულად არ აფინანსებს ინვესტიციებს ბიუჯეტიდან (მითუმეტეს, როცა სახელმწიფო საერთოდ ამცირებს ინვესტიციების საბიუჯეტო დაფინანსებას), მივყავართ ფინანსურ ნაკადსა და რეალურ საინვესტიციო პროცესებს შორის გარღვევამდე. ეს უკანანსკნელი იკვეცება რეალური დაფინანსების სფეროში ფინანსური რესურსების არასაკმარისობის გამო, თუმცა, თუკი დაბეგვრის დროს, გადასახადების მაღალი დონის შესაბამისად საბიუჯეტო საშუალებების ნაწილი გამოიყენება რეალური საინვესტიციო პროექტების დასაფინანსებლად, მაშინ ქვეითდება რეალური საინვესტიციო აქტივობა, და პირიქით, ის იზრდება კიდევ ბიუჯეტიდან დაფინანსებული რეალური ინვესტიციების მულტიპლიკაციური ეფექტის შედეგად;

4. ეროვნული ვალუტის კურსის შეფარდება უცხოურ ვალუტასთან (განისაზღვრება ქვეყნის ეკონომიკის მაკროდონეზე მსოფლიო მეურნეობასთან მ.შ. მსოფლიო სავალუტო და სასაქონლო ბაზრებთან მისი ურთიერთქმედების გათვალისწინებით) არსებით გავლენას ახდენს საფინანსო ნაკადების და რეალური ეკონომიკური პროცესების ინტეგრაციაზე (დადებითი ან უარყოფითი გაგებით კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე) მსოფლიო ბაზრის მიმართ ქვეყნის გახსნილობის შესაბამისად;

5. საზოგადოებაში ფულადი დაგროვებისა და შემოსავლების განაწილება (მაკროდონეზე) გავლენას ახდენს რეალური ინვესტირებისათვის ფინანსური რესურსების კონცენტრაციის შესაძლებლობებზე, საქონელსა და მომსახურებაზე

მასობრივი გადახდისუნარიანი მოთხოვნილების ჩამოყალიბებაზე, რომლის წყალობითაც იქმნება რეალური ინვესტირებისაკენ მიმართული ფინანსური რესურსების მომგებიანობისა და ანაზღაურებადობის საფუძველი. თუ ორივე ზემოთ აღნიშნული ფინანსური რესურსების და ფულადი საშუალებების კონცენტრაციის პოლუსი საკმარისი მასშტაბითაა წარმოდგენილი, ფინანსური რესურსების მნიშვნელოვანი ნაწილი მიიმართება რეალურ სექტორში. შესაბამისად, იქმნება პირობები საფინანსო და რეალურ-საინვესტიციო რესურსების ინტეგრაციისათვის. თუ ეს პოლუსები ნაშლილია, რეალურ ეკონომიკაში საინვესტიციო აქტივობა ქვეითდება და იზრდება გარღვევა ფინანსურ და რეალურ საინვესტიციო რესურსებს შორის.

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს მეორე ნიშანი ეკონომიკის მაკროდონეზე

ეკონომიკის მაკრო-დონეზე სსს მეორე ნიშანი (დაიყვანება ამა თუ იმ სახის ურთიერთქმედებამდე ან დაფინანსებისა და რეალური ინვესტირების ეკონომიკური სუბიექტების შეერთებამდეც კი) დაკავშირებულია სახალხო მეურნეობის მასშტაბით სსს ინსტიტუციონალური სტრუქტურის წარმოქმნასთან, შეცვლასა და განვითარებასთან. მაკრო-დონეზე სსს მეორე ნიშანს წარმოადგენს რეალურ სექტორსა და საფინანსო-საკრედიტო სფეროში მართვის, რეგულირების, კონტროლის ორგანოებისა და სხვა შესაძლო მეურნე სუბიექტების სისტემა. სსს ინსტიტუციონალური სტრუქტურა-სპეციფიკური პრობლემაა. მისი გადაწყვეტა შეიძლება მხოლოდ ქვეყნის მიერ სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის, სამეურნეო მექანიზმის ტიპის, ეკონომიკური განვითარების კურსის არჩევის კონტექსტში. ეს, თავის მხრივ, განსაზღვრავს, თუ რამდენად ყალიბდება სსს ინსტიტუციონალური სტრუქტურა ზემოდან, მართვის სახელმწიფოებრივი აპარატის ზემოქმედებით და რამდენადმე ქვემოდან, მეურნე სუბიექტების ინიციატივის შედეგად.

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს მესამე ნიშანი ეკონომიკის მიკროდონეზე. სსს მესამე ნიშანი, რომელიც მდგომარეობს ფინანსური და საინვესტიციო რესურსების ურთიერთკავშირისა ან გაერთიანებაში, ეკონომიკის მაკროდონეზე წარმოგვიდგება, ერთის მხრივ, რეალური საინვესტიციო რესურსების სტრუქტურული თანაფარდობის ან ურთიერთქმედების სახით და, მეორე მხრივ, ფინანსური რესურსების სახით. იგი მთლიანად სახალხო მეურნეობის მასშტაბით ალბათობის საკმაო ხარისხით

ხასიათდება. საფინანსო და რეალურ საინვესტიციო რესურსებს შორის ურთიერთქმედებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ქვეყანაში ფულადი მასის სიდიდესა და რეალური საქონლისა და მომსახურების არსებული მასის თანაფარდობას. აქ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ფულადი მასის სტრუქტურების (მაგალითად, „გრძელი“ და „მოკლე“ ფული, ფულის კონცენტრაცია მოსახლეობის მასობრივი მოთხოვნილებისათვის ან ფუფუნების საგნებზე ან საზღვარგარეთის ბანკებში ფულადი დანაზოგების გატარების მოთხოვნილების მქონე პირთა ვიწრო ფენის დასაკმაყოფილებლად), ასევე საქონლისა და მომსახურების სტრუქტურების გათვალისწინებას (მაგალითად თანაფარდობა სამომხმარებლო და საინვესტიციო საქონელსა და მომსახურებას შორის).

ამასთან, ქვეყნის ეკონომიკის რეალურ სექტორში ინვესტიციური აქტივობის განმაპირობებელ წამყვან ფაქტორებს მიეკუთვნება არა მხოლოდ ფულის მასისა და საქონლის მასის თანაფარდობა. ამ აქტივების ზრდის პროპორციულად ერთმანეთს უახლოვდება ფინანსური და რეალური საინვესტიციო რესურსები, ხოლო ინვესტიციური აქტივობის დაქვეითებისას რესურსების ეს ორი სახე შორდება ერთმანეთს. სწორედ ფინანსური და რეალური საინვესტიციო რესურსების ფარგლებში ფულად და სასაქონლო მასებს შორის სტრუქტურული თანაფარდობა განსაზღვრავს რეალური საინვესტიციო აქტივობის ხარისხს, რაც განაპირობებს ფინანსური და რეალური საინვესტიციო რესურსების დაახლოების და სინთეზის ხარისხს.

ფულისა და საქონლის მასის სტრუქტურის იგნორირებას მივყავართ ამ მასებს შორის თანაფარდობის პრობლემის მოხსნამდე. ამ თვალსაზრისით, ყურადღებას იქცევს ერთი ციტირება: ფულის დინამიურ მოდელში არ არსებობს „ბევრი ან მცირე“. თუკი მისი ფიზიკური ოდენობა აღემატება მიმოქცევის მოთხოვნილებას, ეკონომიკა მას პასუხობს ინფლაციით, თუ ფული არასაკმარისია, მაშინ – „დეფლაციით“. საქონლისა და ფულის მასა სტრუქტურირებული რომ არ იყოს, განსაკუთრებით დარგთაშორისი კავშირების ჯაჭვის მიხედვით, მართლაც, ასე იქნებოდა.

მაგალითი 1. დავუშვათ, ფულის მასა მცირდება ხუთჯერ. თუ ყველა მომწოდებელი საპასუხოდ ხუთჯერ შეამცირებს ფასს საქონელზე, ეკონომიკაში, მართლაც, არაფერი შეიცვლებოდა იმ ჰიპოთეზურ შემთხვევაშიც კი, რომლის დროსაც ფულის მასა გაიზრდებოდა 10-ჯერ და ზუსტად 10-ჯერ, ფულის

მასის ზრდასთან ერთად, გაიზრდებოდა ფასებიც. თუმცა რეალურ ეკონომიკაში და არა აბსტრაქტულ-ჰიპოთეზურში, საქონლის მომწოდებლებს არა აქვთ შესაძლებლობა, ასე სწრაფად შეამცირონ თავიანთი საქონლის ფასები ფულის მასის შემცირების პროპორციულად, ისევე როგორც არ შეუძლიათ გაზარდონ ფასები ფულის მასის ზრდის შესაბამისად. დარგთაშორისი კავშირების მეტად რთულ ჯაჭვში ზემოთაღნიშნული გარემოების მიზეზისაა, რომ მომწოდებლებს აკავებთ მათთან მიმართებაში მყოფი მომწოდებლების ფასები საქონელსა და მომსახურებაზე. ამ ჯაჭვში უამრავი მონოპოლისტია, რომელიც აფერხებს ფასდაკლების პროცესს. მაგრამ მათ გამო ფასდაკლების პროცესს მკვეთრად ამუხრუჭებენ ან წყვეტენ სხვა მომწოდებლები გაკოტრების შიშით. მათ არ შეუძლიათ ფასების შემცირება ფულადი მოთხოვნის შემცირების შესაბამისად, თუკი მათი მომწოდებლები, შესაბამისად, არ შეამცირებენ ფასებს, მათთვის – სხვა მომწოდებლები და ა.შ. თუ ფასდაკლება მოხდება მათი კონტრაგენტების ფასების შემცირების გარეშე, მალე ბანკროტები გახდებიან.

მაგალითი 2. ახლა დავუშვათ, რომ ფულის მასა უეცრად გაიზარდა 10-ჯერ. აბსტრაქტულ-ჰიპოთეზურ ეკონომიკაში ფასები ყველა საქონელზე ასევე გაიზრდება 10-ჯერ. მაგრამ ეს მოხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საზოგადოების ყველა წევრის შემოსავალი გაიზრდება თითოეულისა 10-ჯერ. თუმცა ფულის მასის ასე სწრაფი ზრდის დროს ყოველთვის ხდება ფულადი შემოსავლების გადანაწილება. დავუშვათ, რომ ფულის მასის ზრდა 10-ჯერ უმეტესწილად მოდის ქვეყნის მოსახლეობის 10%-ზე, რომელსაც უმნიშვნელო მოთხოვნილებები აქვს სამამულო წარმოების საქონელზე და ამჯობინებს ჭარბი ფულის დაგროვებას უცხოურ ვალუტაში.

ამის შედეგად, მასობრივი წარმოების საქონელსა და მომსახურებაზე მსყიდველობითუნარიანი მოთხოვნილება ნაკლებად ამაღლდება. ძლიერ გაზრდილი ფულის მასა ინფლაციურ წნეხს მოახდენს წარმოების დანახარჯებზე, რომ გაუძღონ მის ზრდას, მწარმოებლები იძულებული იქნებიან მნიშვნელოვნად გაზარდონ თავიანთი ფასები. მასობრივი გადახდისუნარიანი მოთხოვნილების შედარებითი შემცირებისას ამის გაკეთება შესაძლებელია მხოლოდ გაყიდვის და წარმოების მოცულობის შემცირებით, რადგან რამდენადაც მაღალია ფასი, მით ვიწროა მყიდველთა წრე. საბოლოოდ კი წარმოიქმნება სტაგფლაცია – ფასების ზრდისა და წარმოების მოცულობის შემცირების შერწყმა.

ფინანსური რესურსების სტრუქტურირების ორი მიმართულება

ფინანსური და რეალური საინვესტიციო რესურსების ურთიერთქმედება (ფართო გაგებით – ფულისა და საქონლის მასის) სტრუქტურირებულია დასაწყისიდანვე და ხორციელდება ფასის მეშვეობით. და მართლაც, ნებისმიერი საქონლის ფასში მოცემულია მოცემული თანხის (ფასის სიდიდის) შესაბამისობა მკაცრად განსაზღვრულ საქონელზე. იგივე შეიძლება ითქვას მომსახურებაზეც. ამასთან, რეალურ საინვესტიციო რესურსებზე ფასები წარმოადგენენ ფინანსური და რეალური საინვესტიციო რესურსების ურთიერთქმედების საწყის სტრუქტურირებას.

ფინანსური რესურსების ნაკადის მოძრაობის და რეალური საინვესტიციო პროცესების განხორციელების კვალდაკვალ ხდება მათი ურთიერთქმედების შემდგომი სტრუქტურირება ეკონომიკის ყველა დონეზე. მ.შ. მაკროდონეზეც.

ფინანსური რესურსების სტრუქტურირება ხდება ეკონომიკის ყველა დონეზე მეურნეობრიობის სუბიექტების განკარგულებაში ფულადი საშუალებების მიზნობრივი ფონდების წარმოქმნის ორი გზით:

- ინვესტიციების დაფინანსებისათვის განკუთვნილი რესურსები (განვითარების ფონდი, საამორტიზაციო ფონდი და ა.შ.)
- მოსახლეობის ძირითად მასას შორის გასანაწილებელი ფულადი საშუალებები. ინვესტიციური თვალსაზრისით ისინი უზრუნველყოფენ საქონლისა და მომსახურების ბაზრებზე მოსახლეობის მასობრივ მსყიდველობითუნარიან მოთხოვნილებას და ქმნიან საბაზრო საფუძველს ეკონომიკის მაკროდონეზე. (შრომის ანაზღაურების ფონდი მიკრო-, მეზო- და მაკროდონეებზე, საპენსიო ფონდები და ა.შ.).

ეკონომიკის დინამიური და პროპორციული განვითარება ითვალისწინებს ფინანსური რესურსების სტრუქტურასა და რეალური საინვესტიციო რესურსების სტრუქტურის ურთიერთშესაბამისობას.

რეალური საინვესტიციო რესურსები სტრუქტურირებულია შემდეგი პარამეტრების მიხედვით:

- ხარისხი და ტექნიკური დონე;
- ფასების დონე;
- საინვესტიციო საქონლისა და მომსახურების სხვადასხვა სახეებზე ფასების დონის თანაფარდობა;
- რეალური საინვესტიციო რესურსების სხვადასხვა სახეებს შორის რაოდენობრივი პროპორციები;

- რეალური საინვესტიციო რესურსების ქვეყნის ტერიტორიაზე განაწილება (რესურსების მრავალი სახის არამობილურობის ან მცირემობილურობის გათვალისწინებით);

- მეურნეობრიობის სხვადასხვა სუბიექტების – სახელმწიფო და კერძო – მხრიდან მრავალფეროვანი რეალური საინვესტიციო რესურსების ფლობა.

რეალურ სექტორში ყოველი ცალკე აღებული საინვესტიციო პროექტი რეალური ინვესტიციური ციკლია, რომელშიც საფინანსო და რეალური საინვესტიციო რესურსები ამოქმედებული და სინთეზირებულია რეალური საინვესტიციო პროექტის დაფინანსების პროცესიდან დაწყებული და მისი ანაზღაურებადობით დამთავრებული. თუ გავითვალისწინებთ, რომ ყოველ რეალურ საინვესტიციო ციკლში ფინანსური და რეალური საინვესტიციო რესურსების მფლობელ მეურნე სუბიექტებს-განმკარგულებლებს შორის ხორციელდება ურთიერთკავშირი (შერწყმაც კი), შეიძლება დავასკვნათ, რეალურ საინვესტიციო ციკლში არსებობს სსს სამივე ნიშანი:

ა) ფინანსური ნაკადების და რეალური საინვესტიციო პროცესების ინტეგრაცია;

ბ) ფინანსებისა და რეალური საინვესტიციო პროცესის სუბიექტთა ურთიერთქმედება ამ სუბიექტების შერწყმამდეც კი;

გ) საფინანსო და რეალური საინვესტიციო რესურსების ურთიერთქმედება და სინთეზი რეალური საინვესტიციო ციკლის ყველა სტადიაზე.

ამრიგად, რეალური საინვესტიციო ციკლი – ეს სსს არსებობის დინამიური ფორმაა. იგი სსს ეკონომიკის მიკროდონეზე რეალური საფინანსო-საინვესტიციო ციკლების იერარქიულად ორგანიზებული სისტემას წარმოადგენს.

საფინანსო-საინვესტიციო სფეროს მოკლე მიმოხილვა საერთაშორისო დონეზე

მსოფლიო ეკონომიკა არასაკმარისადაა ინტეგრირებული ერთი ან იერარქიულად ორგანიზებულ სისტემად რეალური ეკონომიკისა და რეალური ინვესტირების ასპექტით (მსოფლიო სავალუტო-სა-კრედიტო სისტემა – ცალკე საკითხია). ამდენად, საუბარი სსს არსებობაზე მსოფლიო დონეზე ნაადრევია. თუმცა მისი ცალკეული ფრაგმენტები და ნაწილები, როგორც ჩანს, წარმოიქმნება.

ერთობლივი რეალური საინვესტიციო პროექტები ორი და მეტი ქვეყნის მეურნე სუბიექტების მონაწილეობით იყოფა ოთხ სახეობად:

- სახელმწიფოთაშორისი;

- სხვადასხვა ქვეყნების მეურნე სუბიექტების კერძო (პირადი) ინიციატივის საფუძველზე განხორციელებული. ისინი ერთმანეთისაგან ყოველმხრივ დამოუკიდებლები არიან. მათ აკავშირებთ მხოლოდ ერთობლივი საინვესტიციო პროექტი;

- რამდენიმე ქვეყნის, ან თუნდაც ერთი ქვეყნის ტერიტორიაზე ტრანსნაციონალური კორპორაციების (თჩ) მიერ რეალიზებადი. ამ შემთხვევაში, ინვესტიციის ობიექტის ერთი ქვეყნის ტერიტორიით შემოფარგვლის მიუხედავად, ადგილი აქვს საერთაშორისო ტიპის საინვესტიციო პროექტს, რადგან ამ პროექტის განხორციელება ხდება საერთაშორისო ეკონომიკური კავშირების ჯაჭვში;

- ზემოთ დასახელებული სამი სახეობიდან ამა თუ იმ კომბინაციით შერეული ტიპით ამოქმედებული.

რეალური საინვესტიციო პროექტები საერთაშორისო დონეზე გვევლინებიან ან როგორც ეროვნული ეკონომიკის შესაბამისი საქმიანობის განხორციელების გაგრძელება მაკროდონეზე, ან როგორც ქვეყნის შიგნით მეზო-ეკონომიკური სტრუქტურების გაგრძელება მსხვილი მრავალდარგოვანი კორპორაციების შექმნის სახით, როცა ამგვარი კორპორაციები გადიან საერთაშორისო არენაზე და იქცევიან ტრანსნაციონალურ კორპორაციებად. ეს უკანასკნელები ეროვნული სახელმწიფოების ანალოგიაა ყველა გაგებით. მათი ეკონომიკური საქმიანობის მოცულობები შეჯერებულია მრავალი ქვეყნის წარმოების მოცულობებთან. მათ არა აქვთ მხოლოდ საკუთარი ტერიტორიები, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ცალკეულ რეგიონებზე კონტროლს. ტრანსნაციონალური კორპორაციების ეკონომიკური და ფინანსური ძლევამოსილება და გავლენა იძლევა შემდეგი დასკვნის გაკეთების საშუალებას: მათი სახით ადგილი აქვს განსაკუთრებული ტიპის სახელმწიფოს – ექსტერტერიტორიული სახელმწიფოების წარმოქმნას.

ყოველი ტრანსნაციონალური კორპორაციის შიგნით არსებობს იერარქიულად ორგანიზებული სისტემა სტრუქტურირებული მთლიანი სსს, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა ცალკეული ქვეყნის ეროვნული მეურნეობის ფარგლებში.

საქართველომ აუცილებლად უნდა განავითაროს არა მხოლოდ მცირე და საშუალო საწარმოები, არამედ მსხვილი მრავალდარგოვანი კორპორაციებიც (რამდენიმე დარგის მაინც), რომლებიც სახელმწიფოს დახმარებით გავლენ მსოფლიო ბაზარზე და გადაიქცევიან ტრანსნაციონალურ

კორპორაციებად, ხოლო მათი შტაბ-ბინები ადგილს დაიღებენ ჩვენს ქვეყანაში. ამგვარი კორპორაციების არსობრივ ბირთვად უნდა იქცეს სსს.

დასკვნა

საინვესტიციო საქმიანობის, ინვესტიციებისა და ინვესტირების თეორიული კვლევის პრობლემები ამა თუ იმ კუთხით თეორეტიკოს მეცნიერებისა და პრაქტიკოს მკვლევარების დიდ ინტერესს იწვევს და დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალობა.

აგერ უკვე ნახევარი საუკუნეა, კაპიტალური დაბანდებისა და ინვესტირების რთული ფენომენის შესწავლას, მისი თეორიული გენეზისის, საინვესტიციო საქმიანობის მენეჯმენტის, უცხოური ინვესტიციების, საინვესტიციო პროექტების თეორიულ-მეთოდოლოგიური ასპექტების კვლევას მივუძღვენი მრავალი სამეცნიერო სტატია, მონოგრაფია და სახელმძღვანელო (10,11,12,13,14,15 და ა.შ.).

წინამდებარე სტატიაში გაკეთებულია აღნიშნული სფეროს თეორიული სპექტების რამდენიმე მნიშვნელოვანი დასკვნა, კერძოდ:

ინვესტიციები - ეს არის რეალური, ფინანსური და ინტელექტუალური რესურსების დაბანდებანი პროექტებში, რომელთა განხორციელებას მივყავართ მათერიალურ-ნივთიერი და ინფორმაციული ფორმით რეალური სიმდიდრის ნამატის მიღებამდე, რასაც თან ახლავს ფულადი (ფინანსური) სიმდიდრის ან მხოლოდ ამ უკანასკნელის ნამატი (საზოგადოებაში ფულადი საშუალებების გადანაწილების ხარჯზე). როგორც ეკონომიკური კატეგორია, ინვესტიციები გამოხატავს ეკონომიკურ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობა ინვესტიციური პროცესის მონაწილეთა შორის ინვესტიციური რესურსების გამოყენებისა და ფორმირების მიზნით, წარმოების სრულყოფისა და გაფართოების მიზნით.

ინვესტიციების სფერო სახალხო მეურნეობის დარგების უზრუნველყოფი გაფართოებული კვლავწარმოების საინვესტიციო ეკონომიკური ურთიერთობების ერთობლიობაა. მისი მატერიალური საფუძველია სხვადასხვა სახის საინვესტიციო რესურსები (ბუნებრივი, ტექნიკური, ფინანსური, შრომითი და სხვა), რომლებსაც შეიძლება ვიყენებდეთ ეკონომიკის ამა თუ იმ დარგში ინვესტირებისთვის, საკუთარი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის განვითარებაზე სახსრების დაბანდების ჩათვლით.

ინვესტიციების სფერო ეკონომიკური სისტემის კვლავწარმოებისა და განვითარების საფუძველია. ინვესტიციების სფერო ეკონომიკურ ურთიერთო-

ბათა ის არეალია, სადაც როგორც წესი, მიმდინარეობს ამა თუ იმ ინოვაციის მატარებელი მეურნე სუბიექტების სტრატეგიების რეალიზება. ამ სტრატეგიების რეალიზების მთავარ ფორმად გვევლინება ინვესტიციები, რომლებიც ინვესტიციების პროცესში ტრანსფორმირდება და, მასასადამე, იდება (ჩანაფიქრი) რეალურად ისხამს ხორცს.

სისტემური მიდგომა მეცნიერული შემეცნებისა და სოციალური პრაქტიკის მეთოდოლოგიის ის მიმართულება, რომელსაც საფუძვლად უდევს ობიექტების განხილვა სისტემადად; მას იმ ინსტრუმენტარიუმად იყენებენ, რომელიც კვლევას წარმართავს ობიექტის მთლიანობითობის აღმოჩენისკენ, მასში მრავალფეროვანი კავშირების გამოვლენისკენ და ერთიან კომპლექსად მათი თავმოყრისკენ. სისტემური მიდგომა თავისი არსით დიალექტიკური მატერიალიზმის პრინციპების კონკრეტიზაციაა, რომლის ფარგლებში ინვესტიციის პროცესი შეგვიძლია განვიხილოთ იმ ოპერაციების (საქმიანობის სახეების) სერიად, რომელიც საწყის მასალაზე ხორციელდება (პროცესის შესავალი). მის ფასეულობას ადიდებს და გარკვეულ შედეგს (პროცესის გამოსავალს) განაპირობებს.

ინვესტიციის პროცესი არ არსებობს თავისთავად და ყოველთვის მომდევნო დონის რომელიმე სივრცეშია ჩართული, ე.ი. იგი უნდა განვიხილოთ მთლიანობითი მიდგომის ფარგლებში, სივრცულად სხვა სისტემებთან ურთიერთკავშირში. ეს შესაძლებლობას გვიქმნის, ამომწურავად აღვწეროთ ინვესტიციის პროცესის ადგილი და როლი, როგორც საქმიანობის ცალკე აღებულ სფეროში, ისე საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სისტემაშიც.

შრომაში დასაბუთებულია მოსაზრება ეკონომიკური და ფინანსური კატეგორიის-საინვესტიციო კომპლექსის ცნებისა და არსის შესახებ; აგრეთვე დავეყრდენით რა ი. ბრეჟჰემისა და მ. ერდჰარდტის მიერ დასაბუთებულ ფინანსური მენეჯმენტის სამ განშტოებას;

1. საფონდო ბაზრებს (Capital Markets) – აქციები, ობლიგაციები, ფიუჩერსები, ოპციონები, ფორვარდული გარიგებები და სხვა და ფულად ბაზრებს (Money Markets), აგრეთვე საფონდო დაწესებულებებს,

ბებს, ინსტიტუტებს (Financial Institutions) და მათში მომუშავეებს, მათ მომსახურე პერსონალს;

2. ცალკეული ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ ფორმირებულ პორტფელების (portfolios) აგების ამოცანებს;

3. კორპორაციული ფინანსების (Corporate Finance) სფეროს, რომლებიც ცალკეული ფირმების ჩარჩოებში მიღებული საინვესტიციო პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებებს მოიცავს (3, გვ. 134).

ამასთან, საჭიროდ მიგვაჩნია აუცილებლად აიხსნას: მეცნიერულად დასაბუთდეს და პასუხი გაეცეს კითხვას - თუ კი ფინანსების სფერო სამი ურთიერთდაკავშირებულ მდგენელს: ა) ფინანსური ბაზრებსა და ინსტიტუტებს; ბ) ინვესტიციების და გ) ფინანსების ოპერატიულ მართვას მოიცავს, მაშინ „რკინის ფარდის“ იქეთ და აქეთ მდგომი სწავლული ეკონომისტების უმრავლესობა, თუ ყველა არა, დღემდე რატომ თამამად, გაბედულად არ ჩაერთავთ ფინანსების, როგორც ეკონომიკური კატეგორიის განსაზღვრებაში, კაპიტალის დაბანდებას, უბრალოდ, ინვესტიციების ცნებასაც?

ცხადია, ფინანსების, როგორც ეკონომიკური კატეგორიის ბუნების ასახსნელად (ვიწრო და ფართე გაგებით), ჩვენ გვერდს ვერ ვუვლით, ისტორიული კუთხით, მისი ბუნების, შინაარსისა და მდგენელების, კერძოდ, ფულის, კრედიტის, კაპიტალის დაბანდების ანუ ინვესტიციების არსისა და ცვლილებების ახსნას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჩვენი მიზნის მისაღწევად მნიშვნელოვანია ფინანსების, ფულის, კრედიტის, ინვესტიციების ცნობილი, საერთოდ მიღებული განმარტებების შედარება, შეჯერება, ერთიანი და განსხვავებული ნიშან-თვისებების ჩამოყალიბება და მათი ანალიზი. შემდეგ კი გადავწყვიტოთ, რამდენად და როგორ შეიძლება მათი ინტეგრირება ერთიან მთლიან ნაწილად და რა სახით (12, გვ.89).

დაბოლოს, როგორც აღვნიშნეთ, წინამდებარე შრომა საინვესტიციო სფეროსადმი მიძღვნილი შრომათა ციკლის თეორიულ ასპექტებს წარმოადგენს. სტატიათა ციკლის შემდეგი შრომები მიეძღვნება საკვლევი სფეროს შესწავლის მეთოდოლოგიურ და პრაქტიკულ მხარეებს.

THE REVOLUTIONARY IMPACT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON FINANCIAL ARCHITECTURE

Copyright © 2025 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: May 29, 2025

Published: June 22, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-92

Gvanca Chigladze

Bachelor's degree student

at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Orcid ID: <https://orcid.org/0009-0007-7906-0346>

E-mail: gvancachigladze54@gmail.com

Loid Karchava

Doctor of Business

Administration, Associate

Professor, Caucasus International University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2857-0235>

E-mail: loidk@yahoo.com

ABSTRACT

This paper aims to examine the revolutionary impact of digital technologies—specifically blockchain systems and central bank digital currencies (CBDCs)—on modern financial architecture and the processes of global economic integration. These technologies are rapidly transforming the structure and functioning of both national and international financial systems, placing states, markets, and institutions before new opportunities and challenges within the contemporary economic landscape.

Blockchain technology, as one of the core components of Industry 4.0, is widely applied in areas such as peer-to-peer (P2P) transactions, trade finance, smart contracts, digital asset tokenization, and data protection. This research highlights its influence on the functional structure of financial markets, particularly in the context of international payments, transaction transparency, and cybersecurity. Simultaneously, the study explores the evolving role of traditional financial institutions—especially central banks—in the digital age. In Georgia, the emergence of blockchain-based startups in areas like payments, digital contract management, and data security is already evident, positioning this technology as a potential driver of economic transformation in the country.

CBDCs, as digital currencies issued by central banks and directed both toward the general public (retail CBDC) and financial institutions (wholesale CBDC), differ from other digital innovations by serving as a strategic instrument that bridges monetary policy, sovereign currency systems, and international financial relations. In addition to blockchain, this study analyzes the potential role of CBDCs in global economic integration—specifically how they support the optimization of cross-border payment systems, increase financial inclusion, and strengthen digital

sovereignty, particularly for developing economies. Furthermore, it addresses the geopolitical and regulatory complexities that accompany the global implementation of these technologies.

Methodologically, the research employs a mixed-methods approach. The impact of blockchain is evaluated using financial market indicators from Yahoo Finance and Bloomberg, as well as global digital governance indices. The analysis of CBDCs relies on documentary review, including reports from international organizations (e.g., IMF, BIS, World Bank), academic literature, and regulatory frameworks developed by central authorities.

The paper is structured as follows: the first section discusses the theoretical and practical aspects of blockchain technology; the second section focuses on the technological and policy foundations of CBDCs; the third section examines their impact on areas such as international trade, financial policy, monetary independence, and cybersecurity. Finally, the case of Georgia is presented as an example of the combined influence of blockchain and CBDCs in an emerging economy.

The study's main conclusion demonstrates that the integration of blockchain and CBDCs is transforming the rules of the game in financial markets. The technological architecture is shifting to a new digital paradigm, where fast, low-cost, and secure transactions are replacing traditional financial intermediaries. Simultaneously, the role of central banks is being strengthened in monetary and credit policy, while their responsibilities regarding cybersecurity and data protection are also expanding.

Successful implementation of CBDCs will significantly enhance both domestic financial stability and participation in global monetary relations—provided that international cooperation, legal frameworks, and technical standardization are effectively developed. Similarly, the application of blockchain technology—particularly in Georgia—requires a strategic vision and infrastructure support to harness its potential not only for improving financial products but also for fostering economic development and integration into the global system.

Therefore, this paper confirms that the digital technology revolution—namely blockchain and CBDCs—represents not only a technological shift but a profound structural transformation in the global financial architecture, requiring integrated policy approaches and coordinated actions at both national and international levels.

Keywords: Blockchain technologies, digital currency, central bank, financial markets, economic integration, Georgian economy, CBDC, international trade, monetary policy.

REFERENCES:

1. Bank for International Settlements. (2020). *Central bank digital currencies: Foundational principles and core features*. <https://www.bis.org/publ/othp33.htm>
2. Bank for International Settlements. (2021). *Project Jura: Cross-border settlement using wholesale CBDC*. <https://www.bis.org/about/bisih/topics/cbdc/jura.htm>
3. Bitfury Group. (2017). *Blockchain land-titling project in Georgia: Case study*. <https://www.bitfury.com/>
4. BM.GE. (2024). *Blockchain technology in Georgia – Opportunities and risks of development*. Retrieved from <https://www.bm.ge/>
5. Central Bank of Nigeria. (2021). *Design paper for the eNaira*. <https://www.cbn.gov.ng>
6. Coinrule.ge. (2024). *What is CBDC? Understanding the future of digital money*. <https://www.coinrule.ge/blog/learn/what-is-a-cbdc-understanding-the-future-of-digital-money/>
7. Cointelegraph. (2023, November 2). *Ripple to power Georgia's central bank digital currency pilot*.

<https://cointelegraph.com/news/ripple-power-georgia-cbdc-digital-lari>

8. Deloitte. (2022). *Blockchain trends and predictions: Financial services in transition*. <https://www2.deloitte.com/>

9. Ethereum Foundation. (2023). *Smart contracts explained*. <https://ethereum.org/>

10. European Central Bank. (2023). *Progress on the investigation phase of a digital euro*. <https://www.ecb.europa.eu>

11. Federal Reserve Bank of Chicago. (2020). *Blockchain technology in the financial sector: Benefits and challenges*. <https://www.chicagofed.org/>

12. Gogorishvili, I. (Ed.). (2021). *Economic policy supporting the development of the digital economy in Georgia* [Reader]. Georgian Technical University, School of Business Engineering.

13. Goldman Sachs. (2022). *Digital assets and the future of finance*. <https://www.goldmansachs.com/>

14. Institute for Development of Freedom of Information (IDFI). (2024, May 14). *Georgia in the UN E-Government Survey 2024: What happened to Georgia's*

high ranking? <https://idfi.ge/en/georgia-in-the-un-e-government-survey%E2%80%93932024>

15. Institute of International Finance. (2022). *Blockchain in financial markets: Adoption and implications*. <https://www.iif.com/>

16. International Monetary Fund. (2021). *The rise of digital money: A strategic report on stablecoins and CBDCs*. <https://www.imf.org/>

17. International Telecommunication Union. (2023). *Measuring digital development: Facts and figures 2023*. <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/facts/default.aspx>

18. J.P. Morgan. (2021). *Blockchain and Onyx: Transforming payments with digital ledger technology*. <https://www.jpmorgan.com/>

19. Mkhatreshvili, S., & Boonstra, W. (2023). *What do we know about central bank digital currencies (so far)?* National Bank of Georgia. <https://nbg.gov.ge/media/news/>

20. Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

21. National Bank of Georgia. (2021). *Feasibility study of digital GEL (GELCoin)*. <https://www.nbg.gov.ge/>

22. National Bank of Georgia. (2022). *Digital Lari initiative – Public consultation document*. Retrieved from <https://www.nbg.gov.ge/>

23. OECD. (2020). *Blockchain and competition policy*. <https://www.oecd.org/>

24. Ripple. (2023, November 2). *National Bank of Georgia selects Ripple as key partner for Digital Lari pilot project*. <https://ripple.com/ripple-press/national-bank-of-georgia-selects-ripple-as-key-partner-for-digital-lari-pilot-project>

25. Sveriges Riksbank. (2022). *E-krona pilot phase 2*. <https://www.riksbank.se/en-gb/payments--cash/e-krona/>

26. United Nations. (2022). *E-Government Development Index 2022*. <https://publicadministration.un.org/>

27. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2022). *E-Government Survey 2022: The future of digital government*. United Nations. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2022>

28. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2024). *United Nations E-Government Survey 2024: Governing in the digital age*. United Nations. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024>

29. World Bank. (2023). *Digital transformation and the future of finance*. <https://www.worldbank.org/>

30. World Bank. (2023). *World Development Indicators: Human Capital Index*. <https://databank.worldbank.org/source/human-capital-index>

31. FN London. (2024, June 6). *Fnality CEO Michelle Neal: "Banks are open to blockchain"*. Fnality CEO Michelle Neal: 'Banks are open to blockchain'

ციფრული ტექნოლოგიების რეგულაციური გავლენა ფინანსურ არქიტექტურაზე

გვანცა ჭილაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ბაკალავრიატის სტუდენტი
E-mail: gvancachigladze54@gmail.com

ლოიდ ქარჩავა

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი
E-mail: loidk@yahoo.com

აბსტრაქტი

წარმოდგენილი ნაშრომი მიზნად ისახავს შეისწავლოს ციფრული ტექნოლოგიების – კერძოდ, ბლოკჩეინ სისტემებისა და ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტების (CBDC) – რეგულაციური გავლენა თანამედროვე ფინანსურ არქიტექტურასა და გლობალური ეკონომიკური ინტეგრაციის პროცესებზე. ეს ტექნოლოგიები სწრაფად ცვლიან, როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო ფინანსური სისტემების სტრუქტურასა და ფუნქციებს, რაც თანამედროვე ეკონომიკურ სივრცეში ახალი შესაძლებლობებისა და გამოწვევების წინაშე აყენებს სახელმწიფოებს, ბაზრებსა და ინსტიტუტებს.

ბლოკჩეინ ტექნოლოგია, როგორც ინდუსტრია 4.0-ის ერთ-ერთი ბირთვული კომპონენტი, ფართოდ გამოიყენება ისეთ სფეროებში, როგორიცაა: P2P ტრანზაქციები, სავაჭრო დაფინანსება, სმარტ-კონტრაქტები, ციფრული აქტივების ტოკენიზაცია და მონაცემთა დაცვა. წინამდებარე კვლევა გამოყოფს მის

ზეგავლენას ფინანსური ბაზრების ფუნქციურ სტრუქტურაზე, განსაკუთრებით საერთაშორისო გადახდების, ტრანზაქციების გამჭვირვალობისა და კიბერუსაფრთხოების ჭრილში. პარალელურად, შესწავლილია ტრადიციული ფინანსური ინსტიტუტების – განსაკუთრებით ცენტრალური ბანკების – როლის გარდაქმნას ციფრულ ეპოქაში. საქართველოში უკვე შეინიშნება ბლოკჩეინზე დაფუძნებული სტარტაპების გაჩენა ისეთ მიმართულებებში, როგორიცაა გადახდები, ხელშეკრულებების ციფრული მართვა და მონაცემთა უსაფრთხოება, რაც ქვეყნის ეკონომიკური ტრანსფორმაციის ერთ-ერთ პოტენციურ ღერძად მიიჩნევა.

არსებობს CBDC-ის (ცენტრალური ბანკის მიერ გაცემული ციფრული ფულის) ორი ფორმა. პირველი მიმართულია, ფართო საზოგადოებისთვის (retail CBDC), ხოლო მეორე ფინანსური ინსტიტუტებისთვის (wholesale CBDC). სხვა ტიპის ციფრული ინოვაციებისგან განსხვავებით, იგი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს მონეტარული პოლიტიკის, სუვერენული ფულადი სისტემებისა და საერთაშორისო ფინანსური ურთიერთობების დასაკავშირებლად. გარდა ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებისა, ნაშრომში გაანალიზებულია ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტების პოტენციური როლი გლობალურ ეკონომიკურ ინტეგრაციაში. კერძოდ, როგორ უწყობს ხელს ისინი საერთაშორისო გადახდების სისტემების ოპტიმიზაციას, ფინანსური ჩართულობის ზრდას და ციფრული სუვერენიტეტის განმტკიცებას, განსაკუთრებით განვითარებადი ქვეყნებისათვის. გარდა ამისა, განხილულია იმ გეოპოლიტიკური და რეგულაციური ბარიერების სირთულეები, რომლებიც თან სდევს ამ ტექნოლოგიების გლობალურ მასშტაბზე დანერგვას.

მეთოდოლოგიურად, კვლევა იყენებს შერეულ მიდგომებს. ბლოკჩეინის გავლენის შესაფასებლად გამოყენებულია Yahoo Finance და Bloomberg-ის ფინანსური ბაზრების ინდიკატორები და ციფრული მმართველობის საერთაშორისო ინდექსები. CBDC-ს კვლევა კი ეფუძნება დოკუმენტურ ანალიზს: გამოყენებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების (IMF, BIS, მსოფლიო ბანკი) ანგარიშები, სამეცნიერო ლიტერატურა და რეგულატორული ინსტიტუციების მიერ შემუშავებული ჩარჩოები.

ნაშრომი აგებულია შემდეგი პრინციპით: პირველ ნაწილში საუბარია ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის თეორიულ და პრაქტიკულ ანალიზზე; მეორე ნაწილი შეეხება CBDC-ის ტექნოლოგიურ და პოლიტიკურ საფუძვლებს; მესამე ნაწილში განხილულია მათი გავლენა ისეთ სფეროებზე, როგორიცაა საერთაშორისო ვაჭრობა, ფინანსური პოლიტიკა, მონეტარული დამოუკიდებლობა და კიბერუსაფრთხოება. ბოლოს კი წარმოდგენილია საქართველოს მაგალითი, როგორც ბლოკჩეინისა და CBDC-ს გაერთიანებული გავლენა განვითარებად ეკონომიკაში.

კვლევის ძირითადი დასკვნა გვიჩვენებს, რომ ბლოკჩეინისა და CBDC-ის ინტეგრაცია ცვლის თამაშის წესებს ფინანსურ ბაზრებზე. ტექნოლოგიური არქიტექტურა გადადის ახალ ციფრულ დონეზე, სადაც სწრაფი, იაფი და დაცული ტრანზაქციები ცვლის ტრადიციულ ფინანსურ შუამავლებს. ერთდროულად მიმდინარეობს, როგორც ცენტრალური ბანკების როლის გაძლიერება ფულად-საკრედიტო პოლიტიკაში, ასევე, იზრდება მათი პასუხისმგებლობა კიბერუსაფრთხოებაზე და მონაცემთა დაცვაზე.

CBDC-ების წარმატებული დანერგვა მნიშვნელოვნად გააძლიერებს, როგორც შიდა ფინანსურ სტაბილურობას, ისე გლობალურ მონეტარულ ურთიერთობებში მონაწილეობას. თუმცა, ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუკი საერთაშორისო თანამშრომლობა, სამართლებრივი ჩარჩოები და ტექნიკური სტანდარტიზაცია ეფექტიანად განვითარდება. ანალოგიურად, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების გამოყენება, განსაკუთრებით საქართველოში, საჭიროებს სტრატეგიულ ხედვასა და ინფრასტრუქტურულ მხარდაჭერას, რათა მისი პოტენციური გამოყენებულ იქნეს არა მხოლოდ ფინანსური პროდუქტების გაუმჯობესებისთვის, არამედ ეკონომიკური განვითარებისა და გლობალურ სისტემაში ინტეგრაციისთვის.

ნაშრომი ადასტურებს, რომ ციფრული ტექნოლოგიების რევოლუცია – ბლოკჩეინი და CBDC – წარმოადგენს არამარტო ტექნოლოგიურ ცვლილებას, არამედ ღრმა სტრუქტურულ ტრანსფორმაციას გლობალურ ფინანსურ არქიტექტურაში, რომელიც საჭიროებს ინტეგრირებულ პოლიტიკასა და კოორდინირებულ მოქმედებებს ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე.

საკვანძო სიტყვები: ბლოკჩეინ ტექნოლოგიები, ციფრული ვალუტა, ცენტრალური ბანკი, ფინანსური ბაზრები, ეკონომიკური ინტეგრაცია, საქართველოს ეკონომიკა, CBDC, საერთაშორისო ვაჭრობა, მონეტარული პოლიტიკა.

შესავალი

ციფრული ტექნოლოგიების სწრაფმა განვითარებამ რადიკალურად შეცვალა თანამედროვე ფინანსური არქიტექტურის სტრუქტურა და ფუნქციონირება. ტექნოლოგიური ინოვაციები, როგორიცაა ბლოკჩეინი, ხელოვნური ინტელექტი, და ფინტექ პლატფორმები, არა მხოლოდ ამარტივებს ფინანსურ სერვისებზე წვდომას, არამედ გარდაქმნის ტრადიციულ ფინანსურ ინსტიტუტებს და ბაზრებს (IMF, 2023). აღნიშნული გარდაქმნა იწვევს არსებით ცვლილებებს ფინანსური ოპერაციების სისწრაფეში, გამჭვირვალობასა და მომხმარებელთა ქცევაში, რაც ციფრული ეპოქის ახალ ეკონომიკურ რეალობას აყალიბებს. ამ გარდამტეხ ცვლილებებს შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ბლოკჩეინ ტექნოლოგიას, რომელიც ფინანსური სისტემის უსაფრთხოების და დეცენტრალიზაციის პრინციპებზე დაფუძნებული მიდგომებით მნიშვნელოვან სიახლეებს სთავაზობს ტრადიციულ მოდელებს (Chicago Fed, 2022).

როდესაც ტემინი ბლოკჩეინი გვესმის, ავტომატურად გონებაში პირველად კრიპტოვალუტები გვახსენდება. ის ნამდვილად არის კრიპტოვალუტის საფუძველი, თუმცა ბლოკჩეინი, პირველ რიგში, არის განსაკუთრებული ტიპის მონაცემთა ბაზა, რომელიც გამოირჩევა თავისი დეცენტრალიზებულიობით, გამჭვირვალობით და ეფექტურობით, რადგან შესაძლებელია მისი დახმარებით ტრანსაქციების უფრო სწრაფად და მარტივად განხორციელება და არ საჭიროებს პროცესებში შუამავლების ჩარევას (BM.GE, 2024). ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების განვითარება ქვეყნებში ხშირად დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე როგორიცაა: რეგულაციები, სახელმწიფო ინვესტიციები, ტექნოლოგიური ინოვაციები და კერძო სექტორის მონაწილეობა (World Bank, 2023).

ამასთან, კრიპტოვალუტების და ბლოკჩეინის ტექნოლოგიების გამოყენება ფინანსურ ბაზრებზე ზრდის ფინანსური ინკლუზიურობის დონეს, რადგან ისინი საშუალებას აძლევს მომხმარებლებს, განსაკუთრებით მათ, ვისაც საბანკო მომსახურება არ აქვთ, მიიღონ წვდომა ფინანსურ სერვისებზე. ეს ხელს უწყობს ეკონომიკის განვითარებას და გლობალურ ფინანსურ ბაზრებზე ციფრული აქტივების ზრდას (BM.GE).

არსებული კვლევები ადასტურებს, რომ საერთაშორისო ფინანსურ ბაზრებზე ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების გავლენა მნიშვნელოვნად დიდია. საერთაშორისო ფინანსური ბაზრების ინსტიტუტის

კვლევა, რომლის საგანია ბლოკჩეინის გამოყენება ისეთ სფეროებში, როგორიცაა გადახდები, სტაბილკოინები და ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტები (CBDC), და მისი გავლენა საბანკო სექტორზე, რეგულატორებზე და გლობალურ გადარიცხვებზე ასკვნის, რომ ბლოკჩეინს აქვს პოტენციური გააუმჯობესოს სისწრაფე, გამჭვირვალობა და ეფექტიანობა ფინანსურ სისტემებში. წამყვანი ბანკები და ინსტიტუტები უკვე აქტიურად იყენებენ და ტესტავენ ამ ტექნოლოგიას. მათ შორისაა **J.P. Morgan**, რომელიც ქმნის საკუთარ ბლოკჩეინ სისტემებს გადახდებისთვის, და **Goldman Sachs**, რომელიც ინვესტიციებს დებს ციფრულ აქტივებში (Reuters, 2023). საყურადღებოა ჩიკაგოს ფედერალური სარეზერვო ბანკის კვლევა, რომლის თანახმად, ბლოკჩეინს აქვს პოტენციური შეამციროს ხარჯები და საფრთხეები, თუმცა მას თან ახლავს რეგულირების, სტანდარტიზაციისა და კიბერუსაფრთხოების გამოწვევები (Chicago Fed, 2022). ასევე საინტერესოა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის კვლევა ციფრულ ტექნოლოგიებზე. ავტორებმა გაანალიზეს, როგორ შეიძლება ციფრულმა ვალუტებმა (მათ შორის, ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტები – CBDC) შეცვალონ საერთაშორისო ფინანსური სტაბილურობა, ტრანზაქციების წარმოების მეთოდები, კაპიტალის ნაკადები და სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ გლობალურ ფინანსურ სისტემაზე (IMF, 2023).

ძირითადი ტექსტი

ბლოკჩეინის კონცეფცია პირველად განავითარა სატოში ნაკამოტომ 2008 წელს, კრიპტოვალუტა ბიტკოინის საშუალებით (Nakamoto, 2008). თუმცა, ბლოკჩეინი არ შემოიფარგლება მხოლოდ კრიპტოვალუტებით. თანამედროვე თეორიული მიდგომები ბლოკჩეინს განიხილავს, როგორც მრავალფუნქციურ ინფრასტრუქტურულ პლატფორმას, რომლის პოტენციური სცდება ციფრული ვალუტების ფარგლებს და მოიცავს ისეთ სფეროებს, როგორიცაა: გადახდები, სმარტ-კონტრაქტები, მიწოდების ჯაჭვები, იდენტიფიკაციის მართვა, ელექტრონული მმართველობა და ფინანსური მომსახურება (Goldman Sachs, 2022).

ბლოკჩეინის თეორიულ ანალიზში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მის ეკონომიკურ ზეგავლენას და შეგვიძლია გამოვყოთ რამდენიმე ძირითადი თეორიული ფუნქცია:

1. შუამავლების როლის შემცირება – ტრადიციულად, ფინანსურ ტრანზაქციებში მონაწილეო-

ბენ შუამავლები (ბანკები), რომლებიც აკონტროლებენ მონაცემთა გადაცემას, ანგარიშსწორებას და იდენტიფიკაციას. ბლოკჩეინი ამ პროცესს ავტომატიზირებულს ხდის და ამორებს შუამავლებს, რაც ამცირებს, როგორც ხარჯებს, ასევე, დროს (Catalini & Gans, 2016).

2. დეცენტრალიზებული ნდობის მექანიზმი – სისტემაში ნდობა არა ცალკეულ პიროვნებაზე, არამედ ტექნოლოგიურ პროტოკოლზეა დამყარებული. ეს მნიშვნელოვნად ცვლის ფინანსურ ურთიერთობათა სტრუქტურას (IIF, 2022).

3. სმარტ კონტრაქტები და ავტომატიზაცია – მათი მეშვეობით ხდება ხელშეკრულებების შესრულების პირობების ავტომატური მართვა, რაც ამცირებს სამართლებრივ ხარჯებს და ზენოლას სამართლო სისტემაზე (Ethereum Foundation, 2023).

ბლოკჩეინის თეორიულ ასპექტებს მრავალი ავტორი განიხილავს. მაგალითად, ნარაიანანი და სხვ. (Narayanan et al. 2016) აღწერენ ბლოკჩეინის ტექნიკურ საფუძვლებსა და მის გამოყენებებს ფინანსურ სექტორში. ისინი ხაზს უსვამენ იმას, რომ ბლოკჩეინი მხოლოდ მონაცემთა შენახვის ტექნოლოგია კი არაა, არამედ სისტემური ცვლილებების კატალიზატორია. კატალინი და ტაქერი აღნიშნავენ, რომ ბლოკჩეინის ერთ-ერთი მთავარი შედეგია ნდობის ინსტიტუციონალური წყაროების ჩანაცვლება ტექნოლოგიით (Catalini & Tucker 2018). მათი აზრით, ეს შეიძლება გახდეს ბიზნესის ძირითადი პრინციპების გადახედვის მიზეზი – განსაკუთრებით ფინანსურ სფეროში (Goldman Sachs, 2022). მსოფლიო ეკონომიკის ფორუმის ანგარიშები ხაზს უსვამენ ბლოკჩეინის გავლენას გლობალურ გადახდებსა და სავაჭრო დაფინანსებაზე. ამ კვლევის თანახმად, ტექნოლოგიის გამოყენება განსაკუთრებით პერსპექტიულია სასაზღვრო ვაჭრობის და იმპორტ-ექსპორტის დოკუმენტაციის პროცესებში. IMF და BIS კი ადასტურებენ, რომ ბლოკჩეინზე დაფუძნებული ციფრული ვალუტები, როგორიცაა CBDC-ები, შეიძლება გახდნენ მომავლის გადახდების ბირთვი. თუმცა, მათივე კვლევებით იკვეთება სერიოზული გამოწვევებიც – კერძოდ, კიბერუსაფრთხოება, მომხმარებლის დაცვა და სტანდარტიზაცია. ასევე, საინტერესოა ჩიკაგოს ფედერალური სარეზერვო ბანკის ანგარიში, რომელიც მიუთითებს ბლოკჩეინის შესაძლებლობებზე, როგორც ხარჯების შემცირების, ისე რისკების მენეჯმენტის კუთხით, მაგრამ იქვე დასძენს, რომ რეგულაციის გარეშე ტექნოლოგია შეიძლება გახდეს სისტემური რისკების წყარო.

ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტა (Central Bank Digital Currency – CBDC) წარმოადგენს ცენტრალური ბანკის მიერ გაცემულ ციფრულ ფულს, რომელიც თავისი ბუნებით განსხვავდება, როგორც ტრადიციული ფიზიკური ფულისგან (ნაღდისგან), ასევე, კერძო სექტორის მიერ შექმნილი კრიპტოვალუტებისგან. როგორც საერთაშორისო ანგარიშსწორების ბანკი აღნიშნავს, CBDC არის “ციფრული ვალდებულება ცენტრალური ბანკის მიმართ, რომელიც ხელმისაწვდომია ფართო საზოგადოებისთვის ან კონკრეტული ინსტიტუციებისთვის და წარმოადგენს გადახდის ოფიციალურ და სანდო საშუალებას” (Bank for International Settlements [BIS], 2020).

CBDC-ს ძირითადი მახასიათებლებია: ცენტრალიზებულობა - ე. ი. მხოლოდ ქვეყნის ცენტრალური ბანკის კომპეტენციაშია მისი გამოშვება. ციფრული ფორმა – არ არსებობს ფიზიკურად, მაგრამ სრულად ფუნქციონირებს ელექტრონულ სივრცეში. ასევე, არის კანონიერი გადახდის საშუალება – იმ შემთხვევაში, თუ ეროვნული კანონმდებლობა განსაზღვრავს CBDC-ს, როგორც ლეგალურ გადახდის ფორმას, და მონეტარული პოლიტიკის ინსტრუმენტი – CBDC ცენტრალურ ბანკს აძლევს შესაძლებლობას, უფრო ეფექტურად მართოს ფულის მიწოდება და გადახდების სისტემა (IMF, 2021).

ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტების გავლენა სცდება ეროვნულ ეკონომიკურ საზღვრებს და სულ უფრო აქტუალური ხდება გლობალური ფინანსური თანამშრომლობის კონტექსტში. სხვადასხვა ქვეყანა განსხვავებულ სტრატეგიულ მიზნებს მისდევს CBDC-ის დანერგვისას, რაც ასახავს, როგორც მათ ეკონომიკურ სტრუქტურას, ასევე, გეოპოლიტიკურ ინტერესებს. სწორედ ამ პროცესების მრავალფეროვნება ცხადყოფს, რამდენად განსხვავებული, მაგრამ ურთიერთდამოკიდებულია ციფრული ვალუტების გავლენა გლობალურ ეკონომიკურ ინტეგრაციაზე. მაგალითად: ჩინეთის სახალხო ბანკის მიერ (People's Bank of China) შემუშავებული e-CNY (ციფრული იუანი) უკვე ფართოდ გამოიყენება შიდა გადახდებში და მიზნად ისახავს, როგორც ტექნოლოგიური ინოვაციის გაძლიერებას, ისე ცენტრალიზებული კონტროლის განმტკიცებას (People's Bank of China, 2021). აღსანიშნავია, რომ “ჩინეთის ციფრული იუანი მსოფლიოში ყველაზე ფართოდ ტესტირებადი CBDC-ია, რომელმაც 2024 წლისთვის დაახლოებით 7 ტრილიონი იუანის მოცულობის ტრანზაქცია უზრუნველყო” (Atlantic Council, 2024).

ასევე, შვედეთი – Riksbank უკვე რამდენიმე წელია ცდის e-Krona-ს, რაც მიზნად ისახავს ნაღდ ფულზე დამოკიდებულების შემცირებას და ციფრულ სივრცეში გადახდების უსაფრთხოების გაძლიერებას (Sveriges Riksbank, 2022). 2021 წელს ნიგერია გახდა პირველი ქვეყანა აფრიკაში, რომელმაც ოფიციალურად დაწერა e-Naira. თუმცა, მომხმარებელთა დაბალი ჩართულობა ცხადყოფს, რომ ტექნოლოგიის მიღმა საზოგადოებრივი ნდობა გადამწყვეტია (Central Bank of Nigeria, 2021). ასევე, საინტერესოა ევროპის ცენტრალური ბანკი (ECB), რომელიც ერთ-ერთი მონინავე ინსტიტუციაა CBDC-ის კვლევისა და განვითარების მიმართულებით. „ციფრული ევროს“ პროექტი 2020 წელს დაიწყო და ამჟამად მომზადების ფაზაში იმყოფება. მისი მთავარი მიზნებია: ფულადი სუვერენიტეტის შენარჩუნება, გადახდების სისტემის მოდერნიზაცია, კერძო გადახდების პროვაიდერებზე დამოკიდებულების შემცირება და ევროკავშირის შიდა ეკონომიკური ინტეგრაციის გაღრმავება (European Central Bank, 2023). ECB გეგმავს, რომ ციფრული ევრო არ ჩაანაცვლებს ნაღდ ფულს, პირიქით, მისი გამოყენება შესაძლებელი იქნება, როგორც ონლაინ, ისე ოფლაინ გარემოში. თუმცა, მნიშვნელოვანია, რომ ამ პროექტს თან ახლავს სამართლებრივი, ტექნიკური და საზოგადოებრივი ნდობის გამოწვევები, რაც ECB-სთვის სერიოზული გათვლების საგანია.

აღსანიშნავია, რომ 2025 წლისთვის ბლოკჩეინ ტექნოლოგიები მნიშვნელოვანი და მზარდი ტენდენციებით ხასიათდება. სტატისტიკური მონაცემები აჩვენებს, რომ ფინანსურ სექტორში ბლოკჩეინი ფართოდ გამოიყენება ტრანზაქციების გამარტივების, ხარჯების შემცირებისა და ინოვაციური ფინანსური პროდუქტების შექმნისთვის. მისი გლობალური გავრცელების მასშტაბზე წარმოდგენას გვიქმნის ის ფაქტი, რომ ფინანსური ინსტიტუტების 56% უკვე იყენებს ან სწავლობს ბლოკჩეინ ტექნოლოგიას გადახდების სისტემებში (Coinlaw.io, 2025). აღსანიშნავია, რომ JPMorgan-ის Onyx პლატფორმა ყოველწლიურად \$1 მილიარდამდე ტრანზაქციას ახორციელებს JPM Coin-ის გამოყენებით. Fidelity International გეგმავს ბლოკჩეინზე დაფუძნებული დოლარის გადახდის სისტემის დაწერას აშშ-ში 2025 წლის ბოლოსთვის ან 2026 წლის დასაწყისში (FN London, 2024).

ევროპის მასშტაბით მის როლთან დაკავშირებით, აღსანიშნავია, რომ 2024 წელს ევროპაში კრიპტოვალუტების ბაზრის საშუალო შემოსავალი ერთ მომხმარებელზე დაახლოებით 63.4 ევრო იყო. მიმდინარე პერიოდში გერმანია ლიდერობს

კრიპტოვალუტების მიღებაში, განსაკუთრებით რეგულირების და ინვესტირების დაცვის თვალსაზრისით. მალტა 2024 წელს ერთ-ერთ ლიდერ ქვეყნად დასახელდა კრიპტო-აქტივების მიღების მხრივ, სადაც მოსახლეობის 40%-ზე მეტი მონაწილეობს კრიპტოვალუტებში (Statista, 2024).

იზრდება ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების გავრცელება სხვა რეგიონებშიც. აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში მდებარე ფინანსური ინსტიტუტების 65% იყენებენ ბლოკჩეინ ტექნოლოგიას, რაც ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია მსოფლიოში (Coinlaw.io, 2025). აფრიკაში სტიმულაციების (კრიპტოვალუტა, რომლის ფასი ჩვეულებრივ მიზნულია რეალურ ვალუტაზე) წილი გადახდებში უკვე 43%-ს აღწევს, რაც მიუთითებს მის მზარდ მნიშვნელობაზე ტრანსსასაზღვრო გადარიცხვებში (Chainalysis, 2024). ნიგერია, რომელიც გლობალური კრიპტო-გადახდის ინდექსში მეორე ადგილზეა, და სამხრეთ აფრიკა, ლიდერობენ კრიპტო-მიღებასა და DeFi (დეცენტრალიზებული ფინანსები, რომელიც ბლოკჩეინზე დაფუძნებული ფინანსური სისტემაა და მომხმარებლებს საშუალებას აძლევს გამოიყენონ ფინანსური სერვისები ბანკებისა და შუამავლების გარეშე) ინტეგრაციაში რეგიონში (Chainalysis, 2024; Inclusion Times, 2025).

საქართველოში ციფრული აქტივების ბაზარი სწრაფად იზრდება და 2025 წლისთვის 153,000 მომხმარებელს გადააჭარბებს (Statista, 2025). Binance-მა გახსნა რეგიონული ცენტრი ბლოკჩეინის განათლებისთვის, რაც ხელს უწყობს კრიპტო-სექტორის ლეგიტიმაციას (Reddit, 2023). საქართველოს ფინტექ (ფინანსური ტექნოლოგიების მიმწოდებელი კომპანია) ბაზარი ყოველწლიურად 24.9%-ით იზრდება, რაც ქმნის ნიადაგს ინოვაციური პლატფორმების განვითარებისთვის (Statista, 2025).

კიდევ უფრო საგულისხმოა ის ეკონომიკური ეფექტები და დანაზოგები, რაც ამ ტექნოლოგიების გამოყენებას ახლავს. ბლოკჩეინი საშუალებას აძლევს ბანკებს წლიურად დაზოგონ \$8-12 მილიარდი გადახდების, რეგულირებისა და შესაბამისობის ხარჯებში (Zipdo.co, 2024). ბლოკჩეინის გამოყენება მიკროსესხების და P2P ფინანსურ პლატფორმებში გაიზარდა 300%-ით 2024 წელს, რაც აჩვენებს მის პოტენციალს ფინანსური ჩართულობის გაზრდაში (Bitcoin101.org, 2024). ბლოკჩეინზე დაფუძნებული კრიპტო გადარიცხვები 2023 წელს შეადგენდა \$900 მილიარდს, რაც ტრადიციულ არხებთან შედარებით 80%-მდე ნაკლები საკომისიოებით ხორციელდება (Coinlaw.io, 2025).

ბლოკჩეინის ბაზარი ფინანსურ სექტორში 2024 წელს შეფასდა \$29.7 მილიარდად, ხოლო 2025 წლისთვის მისი ზრდა პროგნოზირებულია \$12.48 მილიარდამდე (World Metrics, 2024). 80% ფინანსური ბაზრის ინფრასტრუქტურის მიმწოდებლები გეგმავენ ბლოკჩეინის გამოყენებას მომდევნო 3-5 წლის განმავლობაში (World Metrics, 2024).

ძირითადი გამოყენების სფეროები იქნება:

გადახდები და გადარიცხვები: ბლოკჩეინზე დაფუძნებული გადახდები საშუალოდ 27 წამში სრულდება, რაც მნიშვნელოვნად აჩქარებს პროცესს ტრადიციულ სისტემებთან შედარებით (Coinlaw.io, 2025).

სმარტ კონტრაქტები: ბლოკჩეინზე დაფუძნებული სმარტ კონტრაქტები ავტომატიზირებენ 72%-მდე ფინანსურ შეთანხმებებს, რაც ზრდის ეფექტურობას და სიზუსტეს (Coinlaw.io, 2025b).

დეცენტრალიზებული ფინანსები (DeFi): DeFi-ს პლატფორმებზე 2023 წელს გადახდების მოცულობა შეადგინა \$3.7 ტრილიონი, რაც 39%-ით მეტია წინა წელთან შედარებით (Coinlaw.io, 2025).

ბლოკჩეინ ტექნოლოგიამ ფინანსურ ბაზრებზე სისტემური გავლენა მოახდინა — მან არა მხოლოდ გადახდების ტექნიკური ფორმა შეცვალა, არამედ მთლიანად გადახედა ფინანსური ინსტიტუტების როლსა და სტრუქტურას. ბლოკჩეინის მეშვეობით შესაძლებელი გახდა ისეთი პროცესების გამარტივება, რომლებიც ტრადიციულად რთული, ხანგრძლივი და ძვირადღირებული იყო. ფინანსური ტრანზაქციების ოპტიმიზაცია, შუამავლების ჩანაცვლება, ციფრული აქტივების ბაზრების გაფართოება და ახალი მოთამაშეების გაჩენა — ეს მხოლოდ ნაწილია იმ ეფექტებისა, რაც ბლოკჩეინ ტექნოლოგიას ფინანსურ სივრცეში მოაქვს.

გადახდების სისტემა ერთ-ერთი ძირითადი კომპონენტია ფინანსურ ინფრასტრუქტურაში. ტრადიციული ტრანსაქციები მოითხოვენ ისეთ საშუაშუალო ინსტიტუტებს, როგორიცაა ბანკები, ანგარიშსწორების ქსელები (მაგ. SWIFT) და რეგულატორები. ეს არქიტექტურა ხშირად არა მხოლოდ ხარჯიანი, არამედ ნელი და არაეფექტიანია — განსაკუთრებით საერთაშორისო ტრანზაქციების დროს. ბლოკჩეინ ტექნოლოგია ამ პრობლემების გადაწყვეტას სთავაზობს სექტორს შემდეგი მახასიათებლებით: ტრანზაქციების დროის შემცირება: ბლოკჩეინის საშუალებით შესაძლებელი ხდება გადარიცხვების განხორციელება რეალურ დროში ან თითქმის მომენტალურად. ასევე ღირებულების შემცირება, ვინაიდან ტრადიციული

საბანკო ტრანზაქციებთან შედარებით, ბლოკჩეინ პლატფორმები ამცირებენ საკომისიო გადასახადებს და გამჭვირვალობა და განწმენის უზრუნველყოფის კონტროლი: თითოეული ტრანზაქცია ხილულია ქსელის მონაწილეებისთვის, რაც ზრდის ნდობას სისტემის მიმართ. საგულისხმოა ისეთი პროექტები, როგორებიცაა Ripple (XRP) და Stellar, რომლებიც საერთაშორისო გადარიცხვების გამარტივებას ცდილობენ. ორივე პლატფორმა მუშაობს მაღალი სიჩქარის და დაბალი ხარჯების პრინციპზე, რაც მათ განსაკუთრებულად მიმზიდველს ხდის ფინანსური სერვისების პროვაიდერებისთვის.

საინტერესოა, რომ SWIFT-ს ბლოკჩეინის მხრიდან საფრთხე დაემუქრა. ამიტომ, ბოლო წლების განმავლობაში, SWIFT-მა გადაწყვიტა საკუთარი პლატფორმის მოდერნიზაცია და დაიწყო ბლოკჩეინ-დამოკიდებული გადაწყვეტილებების ტესტირება, რათა არ დაკარგოს ბაზრის პოზიცია (SWIFT, 2024).

ტრადიციული ბანკების ფუნქციური ცვლილება: ბლოკჩეინის ზრდამ საბანკო სექტორში ახალი დინამიკა შექმნა. ტრადიციული ბანკები იძულებულნი გახდნენ, დაეწყოთ საკუთარი ბლოკჩეინ-პლატფორმების განვითარება და ციფრული აქტივების ამ სფეროში ჩართვა. ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითებია:

J.P. Morgan's Onyx პლატფორმა – ეს არის ციფრული გადახდების და მონეტარული ტრანზაქციების სისტემა, რომელიც დაფუძნებულია Quorum ბლოკჩეინზე. ეს არის Ethereum-ის ერთ-ერთი ვერსია (private blockchain), რომელიც J.P. Morgan-მა შექმნა კონფიდენციალურობის და მასშტაბურობის გაზრდის მიზნით (Morgan, 2021). იგი იდეალურია ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც იყენებენ ბლოკჩეინს შიდა ან B2B ტრანზაქციებისთვის. აღნიშნული წარმოადგენს ბანკის ოფიციალურ ნაბიჯს ციფრული ფინანსების ეკოსისტემაში შესვლისა და ამ სფეროს განვითარებისთვის. იგი არის მსოფლიოში ერთ-ერთი პირველი ინსტიტუციური ბლოკჩეინ-დეპარტამენტი, რომელიც ოპერირებს ისეთი მასშტაბით, როგორც ტრადიციული საბანკო პლატფორმა.

Goldman Sachs – ახორციელებს ინვესტიციებს Web 3 და ციფრული აქტივების სექტორში, ხოლო 2022 წელს წამოიწყო ციფრული აქტივების ტრანზაქციები საკუთარი პლატფორმიდან. მან ციფრული აქტივების მიმართულებით სტრატეგიული ნაბიჯები გადადგა, რაც მიუთითებს ბანკის დაინტერესებაზე არა მხოლოდ კრიპტოვალუტებით,

არამედ მთლიანად ბლოკჩეინ ინფრასტრუქტურით, Web 3 ინიციატივებით და ტოკენიზაციით. Goldman Sachs-მა წამოიწყო საკუთარი ციფრული აქტივების პლატფორმა, რომელიც შეიქმნა ციფრული ფასიანი ქაღალდების და ფინანსური ინსტრუმენტების ბაზრისთვის. ასევე, ბანკმა ბოლო წლებში დააფინანსა რამდენიმე Web 3 პროექტი, მათ შორის, ბლოკჩეინ ინფრასტრუქტურის მიმწოდებლები და მონაცემთა დაცვასთან და ციფრული იდენტობის მართვასთან დაკავშირებული სტარტაპები. Goldman Sachs, ასევე, მონაწილეობს ბლოკჩეინ სტანდარტიზაციის საერთაშორისო გაერთიანებებში, როგორიცაა Canton Network (2023 წლიდან), რომელიც ცდილობს ბანკებს შორის ციფრული ინსტრუმენტების ურთიერთშეაბამისობისა და სტანდარტული ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებას (Goldman Sachs, 2023; Canton Network, 2023).

ბანკები თანდათან ცვლიან საკუთარ როლს — შუამავლობიდან გადადიან ინფრასტრუქტურის მიმწოდებლის ფუნქციაზე, რაც მათ ახალი ფინანსური ეკოსისტემის ნაწილად აქცევს. ამასთანავე, იზრდება DeFi - ს (დეცენტრალიზებული ფინანსების) სისტემების გავლენა, რომლებიც საშუალებას აძლევენ მომხმარებლებს, ისარგებლონ ფინანსური სერვისებით (სესხი, დაზღვევა, ვაჭრობა) უშუალოდ, შუამავლის გარეშე. ეს კიდეც უფრო ამცირებს ტრადიციული ბანკების მონოპოლიურ ძალაუფლებას.

აღსანიშნავია, რომ ბლოკჩეინის განვითარებასთან ერთად წარმოიქმნა სრულიად ახალი ტიპის ფინანსური ინსტიტუტები და პროდუქტები, მათ შორისაა:

კრიპტო ბირჟები: Binance, Coinbase, Kraken და სხვ. მოქმედებენ, როგორც ციფრული აქტივების ვაჭრობის პლატფორმები და ტრადიციული საფონდო ბირჟების ანალოგები.

NFT ბაზრები: როგორიცაა OpenSea და Rarible, ქმნიან ციფრული კონტენტის სრულიად ახალ ეკონომიკას.

დეცენტრალიზებული კრედიტების პლატფორმები: მაგალითად, Aave და Compound, რომლებიც მომხმარებლებს სესხს აწვდიან ციფრული აქტივების უზრუნველყოფით, კონტრაქტების ავტონომიური მექანიზმით.

ახალი მონაწილეების გაჩენა იწვევს ფინანსური კონკურენციის ზრდას და ძველი სტრუქტურების მოდიფიკაციას.

ბლოკჩეინის ტექნოლოგიის განვითარების პარალელურად, მნიშვნელოვანი ცვლილება ხდება

სახელმწიფოებისა და ცენტრალური ბანკების როლში. იმ ფონზე, როდესაც დეცენტრალიზებული ფინანსური სისტემები აქტიურად იკიდებს ფეხს, ცენტრალური ბანკები და ფინანსური რეგულატორები ცდილობენ შეინარჩუნონ სტაბილურობა, აღკვეთონ სისტემური რისკები და ამავე დროს, არ დაკარგონ ინოვაციის სიჩქარესთან კონკურენციის უნარი. აღნიშნულმა პროცესმა გამოიწვია ცენტრალური ბანკების ფუნქციური ტრანსფორმაცია: ისინი აღარ არიან მხოლოდ მონეტარული პოლიტიკის გამტარებლები, არამედ ტექნოლოგიური ტრანსფორმაციის ლიდერებადაც იქცნენ (BIS, 2023; IMF, 2024).

CBDC-ს და ბლოკჩეინზე დაფუძნებულ სისტემების განვითარებასთან ერთად მკვეთრად გაიზარდა საჭიროება შესაბამისი სამართლებრივი ჩარჩოების შექმნისკენ. ამასთან, მნიშვნელოვანია დაბალანსდეს ინოვაცია და ფინანსური სტაბილურობა. სწორედ ამიტომ, გლობალური რეგულაციური მიდგომები ძირითადად ორიენტირებულია: ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლასა და კლიენტის იდენტიფიკაციაზე, მომხმარებელთა დაცვასა და უფლებრივ მექანიზმებზე, სტაბილურობის რეგულირება, რაც გულისხმობს, რომ მსოფლიოს წამყვანი სახელმწიფოები, მათ შორის, აშშ, ევროკავშირი და იაპონია, მუშაობენ სტაბილურობის რეგულირების ჩარჩოზე, რაც მოიცავს მოთხოვნებს რეზერვებზე, გამჭვირვალობაზე და აუდიტზე, და ტექნიკური სტანდარტიზაცია – სხვადასხვა ბლოკჩეინ-პლატფორმებს შორის თავსებადობის არარსებობა აფერხებს საერთაშორისო ინტეგრაციას. ისეთი საერთაშორისო ორგანიზაციები როგორებიცაა, მაგალითად: BIS – მოუწოდებს ცენტრალურ ბანკებს, მჭიდროდ ითანამშრომლონ CBDC-ების სტანდარტიზაციის საკითხებზე. მათი მიდგომა ეყრდნობა ე.წ. „Two-tier model“-ს, რომელიც ითვალისწინებს კომერციული ბანკების ჩართვას ცენტრალური ციფრული ვალუტის მიწოდებაში. IMF აფრთხილებს ცენტრალურ ბანკებს სიჩქარის ნაცვლად უფრო მეტად გამოიჩინონ სიფრთხილე, რათა ტექნოლოგიური განვითარება არ გადაიზარდოს ფინანსურ არასტაბილურობაში. FATF – ავითარებს სტანდარტებს კრიპტოაქტივების AML/KYC რეგულაციების გასაუმჯობესებლად.

აღსანიშნავია, რომ CBDC-ების განვითარება არ არის მხოლოდ ეკონომიკური ან ტექნოლოგიური საკითხი — მას გააჩნია ძლიერი გეოპოლიტიკური განზომილება. ისეთი ქვეყნები, როგორიცაა ჩინეთი, CBDC-ს ხედავენ, როგორც გლობალური ფინანსური

გავლენის გაზრდის იარაღს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საერთაშორისო გადახდების დიდი ნაწილი დღეს აშშ დოლარზეა დამოკიდებული.

ასეთი სცენარი აჩენს კითხვებს, როგორ იმოქმედებს ბლოკჩეინი: გლობალურ სავალუტო ბალანსზე, აშშ დოლარის, ევროს და სხვა სავალუტო ლიდერების პოზიციაზე, ფინანსურ ავტონომიაზე განვითარებადი ქვეყნების პირობებში. ამ კუთხით ჩნდება ახალი ცნება — „ვალუტის ტექნოლოგიური კონკურენცია“, რაც გულისხმობს იმას, რომ ქვეყნები ცდილობენ თავიანთი ფულადი ერთეულები უფრო კონკურენტუნარიანი გახადონ ციფრულ ბაზრებზე. თუმცა, ცენტრალური ბანკები, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების დანერგვისას, აწყდებიან შემდეგ ძირითად გამოწვევებს:

1. ტექნოლოგიური კომპლექსურობა – ბლოკჩეინი მოითხოვს მაღალ ტექნიკურ კომპეტენციას და უსაფრთხოების სტაბილურ ინფრასტრუქტურას.
2. კიბერუსაფრთხოება – მიუხედავად დეცენტრალიზაციის უპირატესობებისა, ქსელები შესაძლოა გახდნენ ჰაკერული შეტევების სამიზნე.
3. CBDC-ების ამოქმედებამ შესაძლოა მნიშვნელოვნად შეამციროს კომერციული ბანკების როლი, რაც მათთვის საფრთხის შემცველია.
4. კონფიდენციალურობა – მომხმარებლების მონაცემების დაცვა აუცილებელია, რათა სისტემამ ნდობა შეინარჩუნოს.
5. კოორდინაცია სხვადასხვა ქვეყნებს შორის – გლობალური ტრანზაქციების ერთიანობის უზრუნველსაყოფად საჭიროა ქვეყნებს შორის შეთანხმების ჩარჩო.

ამრიგად, ცენტრალური ბანკების როლი ბლოკჩეინის ეპოქაში რადიკალურად იცვლება. ისინი აღარ არიან მხოლოდ ფულის ემიტენტები და მონოპოლისტები. ახლა განვიხილოთ, როგორია ბლოკჩეინის დანერგვის დონე საქართველოში და როგორ შეიძლება ის იქცეს ეკონომიკური განვითარებისა და ინტეგრაციის ერთ-ერთ ინსტრუმენტად.

ბლოკჩეინ ტექნოლოგიები ჯერ კიდევ განვითარების ადრეულ ეტაპზეა საქართველოში. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის ბაზარი შედარებით მცირეა და არაპირდაპირ დაკავშირებულია გლობალურ ფინანსურ ცენტრებთან, საქართველო მაინც იჩენს ინოვაციური მიდგომებისადმი ინტერესს ციფრული ტრანსფორმაციის თვალსაზრისით. განვიხილოთ, როგორც კერძო სექტორის ინიციატივები, ასევე, სახელმწიფოს პოლიტიკა ბლოკჩეინის განვითარებისა და რეგულირების მიმართულებით.

საქართველო წლების განმავლობაში ცდილობდა ტექნოლოგიური პროგრესის ინტეგრაციას სახელმწიფო მმართველობაში. ამ პროცესში ბლოკჩეინი პირველად გამოიყენეს საჯარო რეესტრში, სადაც საკუთრების რეგისტრაცია აღირიცხა ბლოკჩეინ სისტემაზე (Exonum პლატფორმის გამოყენებით). ეს პროექტი, რომელიც იუსტიციის სამინისტროსა და Bitfury-ს თანამშრომლობით განხორციელდა, ერთ-ერთი პირველი იყო მსოფლიოში და საერთაშორისო აღიარებაც მოიპოვა. აღნიშნული პროექტი მიზნად ისახავდა საკუთრების რეგისტრაციის პროცესის გამჭვირვალობის და დაცულობის ზრდას. მიუხედავად ასეთი გავრცელებისა, სახელმწიფო დონეზე ფართომასშტაბიანი ბლოკჩეინ პროექტების დანერგვა ამ ეტაპზე შეზღუდულია და საჭიროებს უფრო დიდ ტექნოლოგიურ და პოლიტიკურ მხარდაჭერას.

საქართველოს ციფრული მმართველობის ინდექსის გაუმჯობესება მიანიშნებს იმაზე, რომ ქვეყანას გააჩნია ტექნოლოგიური ინტეგრაციის ინსტიტუციური რესურსი, რაც დადებითად აისახება ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის ინტეგრაციაზეც. კერძოდ: „ელექტრონული მმართველობის განვითარების ინდექსში“ (E-Government Development Index – EGDI). გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ელექტრონული მმართველობის განვითარების ინდექსი (EGDI) წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად მაჩვენებელს, რომლის მეშვეობითაც ფასდება ქვეყნების ციფრული მმართველობის დონე გლობალურ მასშტაბზე. 2024 წლის მონაცემებით, საქართველო EGDI-ს მიხედვით **69-ე პოზიციაზე** იმყოფება 193 ქვეყანას შორის, რაც საშუალოზე მაღალ რეიტინგს განასახიერებს. EGDI შედგება სამი ძირითადი კომპონენტისგან: ონლაინ სერვისების ინდექსი (OSI) — 0.56, ტელეკომუნიკაციების ინფრასტრუქტურის ინდექსი (TII) — 0.90, ადამიანური კაპიტალის ინდექსი (HCI) — 0.86. ამ კომპონენტების საშუალო მნიშვნელობა განსაზღვრავს საერთო EGDI ქულას, რომელიც საქართველოს შემთხვევაში შეადგენს 0.77-ს.

ბოლო წლებში საქართველოში გაჩნდა რამდენიმე ინოვაციური სტარტაპი, რომლებიც უშუალოდ მუშაობენ ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებზე ან იყენებენ მას თავიანთ პროდუქტებში. ესენია: Cryptal — კრიპტოვალუტების ვაჭრობისა და შენახვის პლატფორმა, რომელიც ცდილობს მომხმარებლებს მარტივად და უსაფრთხოდ შესთავაზოს ციფრული აქტივების ბაზარზე წვდომა, CityPay. io — გადახდების ბლოკჩეინ-სერვისი, რომელიც

ქართულ ბიზნესებს აძლევს საშუალებას მიიღონ კრიპტოვალუტით გადახდები, NFT.ge — ადგილობრივი პლატფორმა ციფრული ხელოვნებისა და საკოლექციო ნივთებისთვის, რომელიც იყენებს NFT ტექნოლოგიას, BSK Chain — ბლოკჩეინ ქსელი, რომელიც ეხმარება სანარმოებს ლოჯისტიკისა და მინოდების ჯაჭვის მართვაში. ასევე, საქართველოა ერთ-ერთი მასპინძელი ბიტკოინის მაინინგისთვის, რაც მიუთითებს ენერგორესურსებზე დაფუძნებულ ბლოკჩეინ ეკონომიკის პოტენციალზე.

ეს ინიციატივები აჩვენებს, რომ საქართველოს ეკონომიკაში ჩნდება ახალი სეგმენტი, რომელიც ორიენტირებულია Web 3.0-ზე, ციფრულ ეკონომიკაზე და დეცენტრალიზებულ ფინანსურ მოდელებზე. აღნიშნული სტარტაპები, ასევე, ქმნიან მოთხოვნას შესაბამისი პროფესიული განათლების, სამართლებრივი სტაბილურობისა და საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების მიმართულებით.

საქართველო, როგორც მცირე ღია ეკონომიკის მქონე ქვეყანა, აქტიურად მონაწილეობს და ცდილობს გამოიყენოს CBDC-ის პოტენციალი, როგორც ეროვნული, ისე გლობალური ფინანსური ინტეგრაციისთვის. საქართველოს ეროვნული ბანკი (NBG) 2021 წლიდან მუშაობს ციფრული ლარის პროექტზე, რომლის მიზანია შექმნას ეროვნული ციფრული ვალუტა, რომელიც შეესაბამება თანამედროვე ტექნოლოგიურ მოთხოვნებს და უზრუნველყოფს უფრო სწრაფ და უსაფრთხო გადახდებს. პროექტი მოიცავს სხვადასხვა ეტაპს, მათ შორის, ტექნოლოგიური პარტნიორის შერჩევას. 2023 წლის ნოემბერში NBG-მ პარტნიორად აირჩია Ripple, რომელიც უზრუნველყოფს CBDC პლატფორმას ციფრული ლარის პილოტური პროექტისთვის (Ripple) (NBG, 2023). აღნიშნული საშუალებას მისცემს მომხმარებლებს, ბიზნესებსა და სახელმწიფო უწყებებს გამოიყენონ ფულის ციფრული ფორმა, რაც გაამარტივებს გადახდებს, გაზრდის ფინანსურ ჩართულობას და გააუმჯობესებს მონეტარულ პოლიტიკას. თუმცა, ვინაიდან CBDC-ების დანერგვა მოითხოვს სერიოზულ ტექნიკურ, სამართლებრივ და უსაფრთხოების საკითხებზე მუშაობას, საქართველოში, სადაც კიბერუსაფრთხოების საკითხები ჯერ კიდევ გამოწვევაა, მნიშვნელოვანია უზრუნველყოფილი იყოს მონაცემთა დაცვა, სისტემების გამძლეობა და მომხმარებელთა კონფიდენციალურობა. ასევე, საჭიროა საერთაშორისო რეგულაციებთან შესაბამისობა, რათა უზრუნველყონ საქართველოს ინტეგრაცია გლობალურ ფინანსურ სისტემაში. მიუხედავად იმისა, რომ

ფულის გათეთრებისა და ტერორიზმის დაფინანსების პრევენციის კანონმდებლობაში უკვე მოხდა კრიპტოაქტივებთან დაკავშირებული ჩანაწერები, არ არსებობს ცალკეული რეგულაციები ისეთი სუბიექტებისთვის, როგორიცაა: კრიპტო ბირჟები, ბლოკჩეინ პლატფორმების ოპერატორები, სტაბილკოინების მიმწოდებლები. ამ დროისთვის ძირითადი რეგულაციები მოდის საერთაშორისო ჩარჩოებიდან (FATF, EU AML), თუმცა, არსებული სამართლებრივი სიცარიელე ქმნის, როგორც ინვესტორებისთვის, ისე მომხმარებლებისთვის გაურკვეველ სიტუაციას. ასევე, პრობლემად რჩება: ციფრული ხელშეკრულებების სამართლებრივი ძალისმქონეობა, კრიპტოაქტივების დაბეგვრის სისტემა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვა ციფრულ პლატფორმებზე (NBG, 2022).

ბლოკჩეინის განვითარება საქართველოში მნიშვნელოვანი ეკონომიკური შესაძლებლობაა. მიზეზი კი არის ის რომ, შესაძლოა გახდეს ექსპორტირებადი ტექნოლოგია რეგიონში, ნაახალისოს ტექნოლოგიური განათლების გაძლიერება და გაზარდოს ქვეყნის როლი ფინანსურ ინოვაციებში, განსაკუთრებით ფინანსური სერვისების ტრადიციულად ნაკლებად ხელმისაწვდომ რეგიონებში.

თუმცა, მიუხედავად პერსპექტივებისა, არის რისკებიც, მათ შორისაა ის, რომ: რეგულაციების დაგვიანება ზრდის ფინანსური თაღლითობის რისკს, ციფრული ვალუტის არასწორი ინტეგრაცია შესაძლოა უარყოფითად აისახოს საბანკო სისტემაზე და საერთაშორისო სტანდარტების გაუთვალისწინებლობა გაართულებს საქართველოს ჩართულობას გლობალურ სისტემებში.

ვინაიდან, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების გლობალური გავრცელება უკვე აყალიბებს ახალ ფინანსურ სტანდარტებს და ცვლის საერთაშორისო ბაზრებზე მონაწილეობისთვის საჭირო პირობებს, საქართველო, რომელიც მცირე ღია ეკონომიკის მქონე ქვეყანაა და ინტეგრირებულია საერთაშორისო სავაჭრო და ფინანსურ ქსელებში, ასეთ დროს საჭიროებს მოქნილ და ინოვაციურ მიდგომებს, რათა არ ჩამორჩეს მიმდინარე ტრანსფორმაციებს. ბლოკჩეინის ინტეგრაციის დონე, მიუხედავად მზარდი ინტერესისა, ჯერ კიდევ განვითარებად ეტაპზეა. თუმცა, უკვე შეიმჩნევა გარკვეული პროგრესი, რაც გავლენას ახდენს ქვეყნის ფინანსურ ჩართულობაზე გლობალურ სისტემაში. ამ ეტაპზე, საქართველოში ბლოკჩეინის გამოყენება უფრო მეტად ლოკალურ და ტესტირების ფაზაში მყოფ ინიციატივებზეა ორიენტირებული, ვიდრე

სისტემურ ინტეგრაციაზე. აღნიშნული ტექნოლოგიის ინტეგრაცია გარკვეულწილად უკვე ახდენს დადებით გავლენას საქართველოს პოზიციებზე გლობალურ ფინანსურ სისტემაში რამდენიმე მიმართულებით:

1. თუ განვითარდა ციფრული ინკლუზია და ფინანსებზე წვდომა,

2. P2P გადახდების პლატფორმები და ციფრული ვალუტები მოგვცემს შესაძლებლობას, რომ რეგიონებში მცხოვრებ მოსახლეობას ჰქონდეს წვდომა ფინანსურ მომსახურებაზე, განსაკუთრებით იქ, სადაც ტრადიციული საბანკო ინფრასტრუქტურა სუსტად არის განვითარებული. ეს ყველაფერი აუმჯობესებს საქართველოს რეგიონულ და გლობალურ ფინანსურ ინტეგრაციას.

3. ფინანსური ტექნოლოგიების განვითარება ქართული სტარტაპებს, რომლებიც მუშაობენ ბლოკჩეინზე დაფუძნებულ პროდუქტებზე, ეხმარება საექსპორტო პოტენციალის გაზრდაში. რეგიონში, განსაკუთრებით კავკასიასა და შავი ზღვის ქვეყნებში, ეს შეიძლება გახდეს ქვეყნის ერთ-ერთი კონკურენტული უპირატესობა.

4. თუ წარმატებით განვითარდა ცენტრალური ბანკის ციფრული ლარის ინიციატივა, საქართველო ჩაერთვება იმ ქვეყნების ჯგუფში, რომლებიც ცდილობენ საერთაშორისო ტრანზაქციების გამარტივებას საკუთარი CBDC-ს მეშვეობით. ამას შეიძლება მოჰყვეს მონაწილეობა ისეთ ინიციატივებში, როგორებიცაა BIS Innovation Hub და ISO სტანდარტიზაციის ჯგუფები.

5. ბლოკჩეინის გარშემო მიმდინარე გლობალური რეგულაციური და ტექნოლოგიური ასპექტები მოითხოვს, რომ საქართველომ აქტიურად ითანამშრომლოს საერთაშორისო ინსტიტუტებთან (IMF, BIS, FATF), რათა არ დარჩეს პროცესის მიღმა. ამის გარეშე შესაძლოა ქვეყანამ ვერ შეძლოს თავისი როლის გამყარება ციფრული ეკონომიკის გლობალურ არქიტექტურაში.

ამრიგად, საქართველოში ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების გამოყენება ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზეა. თუმცა, არსებული პრეცედენტები, კერძო ინიციატივები და ეროვნული ბანკის ინტერესი ცხადყოფს, რომ არსებობს ზრდის რეალური პოტენციალი და ქმნის მყარ საფუძველს, რეგიონში ციფრული ეკონომიკის განვითარებაში მნიშვნელოვანი ადგილის დასაკავებლად. საქართველოს შეუძლია გამოიყენოს აღნიშნული ტექნოლოგია, როგორც ინსტრუმენტი საერთაშორისო ფინანსურ სისტემაში საკუთარი პოზიციების გასაძლიერებლად — იქნება

ეს ტრანზაქციების გამარტივება, ინვესტორების ნდობის ამაღლება, თუ ციფრული ვალუტების გლობალურ ეკოსისტემაში ჩართვა. თუმცა, სისტემური განვითარებისთვის აუცილებელია სწრაფი, მკაფიო და გონივრული რეგულაციური ჩარჩოს ჩამოყალიბება საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, ინოვაციური ეკოსისტემის მხარდაჭერა სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის თანამშრომლობით და აქტიური ჩართულობა გლობალურ ბლოკჩეინ პლატფორმებში, რომლებიც ადგენენ მომავლის ფინანსური წესების სტანდარტებს.

დასკვნა

როგორც ვხედავთ, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიები გლობალური ფინანსური სისტემის ერთ-ერთ მთავარ ტრანსფორმაციულ ძალად ყალიბდება. მისი ძირითადი მახასიათებლები, — დეცენტრალიზაცია, გამჭვირვალობა, უსაფრთხოება და ავტომატიზაცია, — მნიშვნელოვნად ცვლის ტრადიციული ფინანსური ინსტიტუტების ფუნქციონირების წესს (Nakamoto, 2008). სტაბილკოინები, ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტები (CBDC) და P2P გადახდების სისტემები უკვე იკავებენ მზარდ ადგილს საერთაშორისო ტრანზაქციების ეკოსისტემაში (BIS, 2021).

კვლევამ აჩვენა, რომ ბლოკჩეინის გავლენა საერთაშორისო ფინანსურ ბაზრებზე ვლინდება შემდეგ მიმართულებებში:

- საერთაშორისო გადახდების აჩქარება და ხარჯების შემცირება; (IMF, 2022)
- ფინანსური გამჭვირვალობის ზრდა და თაღლითობის რისკების შემცირება; (FATF, 2023)
- ბანკების, როგორც შუამავლების როლის ცვლილება;
- ციფრული ვალუტების როლის გაზრდა გლობალურ ფულად ურთიერთობებში. (BIS, 2021)

საქართველოს მაგალითზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მიუხედავად ტექნოლოგიის გავრცელების შედარებით დაბალი დონისა, არსებობს სერიოზული პოტენციალი. როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სექტორი უკვე ატარებს ინიციატივებს, რომლებიც ემსახურება ბლოკჩეინის შესაძლებლობების შესწავლას და რეალურ გამოყენებას. ქვეყნის მიერ განხორციელებული ბლოკჩეინ პროექტები (საჯარო რეესტრში), სტარტაპების გაჩენა და ეროვნული ბანკის ციფრული ლარის ინიციატივა ციფრული ტრანსფორმაციისთვის მზაობაზე მიუთითებს (National Bank of Georgia, 2023).

თუმცა, განვითარების გზაზე საქართველოს

სჭირდება უფრო მკაფიო სტრატეგია და სტაბილური რეგულაციები, რათა ბლოკჩეინის ტექნოლოგიები არ დარჩეს ცალკეული ინიციატივების დონეზე და იქცეს სისტემურ ძალად ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის. სწორედ ამიტომ, **საჭიროა რამდენიმე რეკომენდაციის შემუშავება:**

სახელმწიფოსთვის:

1. **სარეგულაციო ჩარჩოს შემუშავება** – შეიქმნას მკაფიო და მოქნილი რეგულაციები ბლოკჩეინის, კრიპტოაქტივების, სტაბილკოინებისა და ციფრული ხელშეკრულებების სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრისთვის (FATF, 2023);

2. **სახელმწიფო სერვისების მოდერნიზაცია ბლოკჩეინზე** – მაგალითად, იდენტიფიკაცია, ჯანდაცვა, სოციალური დახმარება, სადაც ბლოკჩეინი უზრუნველყოფს მონაცემთა დაცულობასა და გამჭვირვალობას (World Bank, 2024);

3. **ინვესტიციების წახალისება და საგანმანათლებლო მხარდაჭერა** – ტექნოლოგიური ჰაბების, გრანტებისა და პროფესიული კურსების დაფინანსება, რათა გაძლიერდეს ადგილობრივი ბლოკჩეინ ეკოსისტემა.

კერძო სექტორისთვის:

1. **სტარტაპების მხარდაჭერა და თანამშრომლობა საერთაშორისო ბლოკჩეინ ქსელებთან** – რაც გაზრდის კონკურენტუნარიანობას და ტექნოლოგიების სწრაფ ადაპტაციას; (NBG, 2023)

2. **მომხმარებელთა დაცულობის პრიორიტეტულობა** – უსაფრთხოების ზომების, „KYC“ და „AML“ მექანიზმების ეფექტიანად დანერგვა; (FATF, 2023)

3. **ინოვაციური პროექტების განვითარება** – მათ შორის, გადახდები, ლოჯისტიკა, კონტრაქტების მართვა, ფინანსური სერვისები და NFT ბაზრები.

მთლიანობაში, ციფრული ვალუტების განვითარება წარმოადგენს გადამწყვეტ მომენტს გლობალური ეკონომიკისთვის, რადგან ის რადიკალურად ცვლის ფულად პოლიტიკასა და საერთაშორისო გადახდების სტანდარტებს (BIS, 2021). მიუხედავად არსებული გამოწვევებისა, CBDC-ს განვითარება და მისი გლობალურ დონეზე გავრცელება, ალბათ, გახდება ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაბიჯი მომავალი ეკონომიკური სამყაროს ჩამოყალიბებაში. ამ პროცესში საქართველოც არ არის გამონაკლისი, ვინაიდან ციფრული ვალუტის დანერგვით საქართველოს ეძლევა შესაძლებლობა, მოერგოს გლობალურ ტრენდებს, გააუმჯობესოს ფულადი გზავნილების არხები, გააძლიეროს ფინანსური ჩართულობა და გაზარდოს თავისი ეკონომიკის გამჭვირვალობა (NBG, 2023) ამ გზით, CBDC ხდება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი საქართველოს გლობალურ ეკონომიკურ სივრცეში წარმატებით ინტეგრაციისთვის.

ამრიგად, ბლოკჩეინი არ არის მხოლოდ მომავლის ტექნოლოგია, ის უკვე ცვლის თამაშის წესებს საერთაშორისო ფინანსურ სისტემაში. პროგრესის მისაღწევად კი საჭიროა სტრატეგიული ხედვა, სწრაფი და გონივრული მოქმედება, როგორც პოლიტიკის, ისე საერთაშორისო დონეზე და კერძო ინიციატივების მხარდაჭერით.

THE LINEAR OBJECTS OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE AND THE DIFFICULTIES IN THEIR CREATION

Copyright © 2025 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: May 15, 2025

Published: June 11, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20022025-105

Konstantine Mchedlishvili

Georgian Technical University,

Professor of Roads Department.

ORCID ID: 0009-0008-1937-3970

E-mail: K_mchedlishvili@gmail.com

Marina Grdzlishvili

Georgian Technical University,

Associated Professor of Roads Department

ORCID ID: 0009-0001-6232-0814

E-mail: grdzlishvilimarina01@gtu.ge

ABSTRACT

Every country's economic development and political stability largely depends on the efficiency of its banking sector. The banking system is a key element of the financial sector that ensures the proper allocation of financial resources, the functioning of credit and payment systems, and economic stability in general. Therefore, the importance of banking regulation and supervision is undeniable for achieving a healthy financial environment. These mechanisms are essential for maintaining the stability of the financial system, protecting depositors' interests, and ensuring the effective operation of commercial banks.

Supervision is a process by which the state or a supervisory institution controls the activities of commercial banks and assesses their financial condition. Regulation, on the other hand, involves the creation of a legal framework and the establishment of requirements that banks must meet. Supervisory and regulatory mechanisms are based on international standards developed by institutions such as the Basel Committee on Banking Supervision, the World Bank, and the International Monetary Fund.

In this paper, the importance of banking regulation and supervision, its goals and main principles, international standards, and the Georgian reality are discussed. The work emphasizes the need for effective regulation and the creation of a strong institutional framework to ensure the stable and efficient functioning of the banking system.

This study also highlights the historical development of banking regulation, the international experiences of developed countries (particularly the United States), and how these practices are reflected in the Georgian banking sector. The paper describes the types of regulation, methods of supervision, and the role of central banks in this process. Additionally, the necessity of risk-based supervision and the adoption of new regulatory approaches are discussed.

The Georgian banking system has undergone significant reforms over the past decades, which have helped it to become one of the most stable systems in the region. However, challenges still remain, especially regarding the integration of international standards and the strengthening of institutional capacities. Therefore, the importance of further reforms and the role of the National Bank of Georgia in the implementation of these reforms are emphasized.

Banking supervision is an ongoing process, and the dynamic development of the financial sector; technological changes, and globalization demand continuous updates of regulations and their adaptation to modern realities. Special attention should be paid to risk management systems, capital adequacy, and liquidity, which are essential for ensuring the solvency and soundness of commercial banks.

The practical part of the work analyzes the activities of specific commercial banks and assesses their compliance with supervisory requirements. Special attention is paid to capital adequacy ratios, asset quality, liquidity indicators, and profitability. Based on this analysis, specific recommendations are developed for improving the supervisory system.

In conclusion, it is necessary to further develop the regulatory framework, increase transparency, and implement international best practices to ensure the stable and efficient functioning of the Georgian banking sector. The role of the National Bank of Georgia as a supervisory authority is of particular importance in this process.

Keywords: Tunnel; construction; linear and local objects; tunnel construction; technologies; extraction of the tunnel.

REFERENCES:

1. Mchedlishvili K, Churadze T, Grdzekishvili M. On the development of normative documentation for the development of urban underground space. Journal "Construction" N1(28) GTU Tbilisi 2013. p.117-120
2. Mchedlishvili K, Burduladze A. Fundamentals of Road Design. Tbilisi State Technical University 2016.p-251

3. Mchedlishvili K, Chubinidze G and others. Road construction. Association of Infrastructure Builders. Tbilisi 2020. p-228
4. Mchedlishvili K. Results and prospects of the development of Georgias road infrastructure. Journal of Business Engineering No.2(3) GTU Tbilisi 2012, p-10

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ხაზოვანი ობიექტები და მათი შექმნის სირთულეები

კონსტანტინე მჭედლიშვილი

ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი.

ORCID ID: 0009-0008-1937-3970

E-mail: K_mchedlishvili@gmail.com

მარინა გრძელიშვილი

ტექნიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

ORCID ID: 0009-0001-6232-0814

E-mail: grdzelishvilimarina01@gtu.ge

აბსტრაქტი

ყოველი ქვეყნის ინფრასტრუქტურის უმნიშვნელოვანესი ნაწილის სატრანსპორტო კომუნიკაციების ქსელის შექმნა მრავალი სირთულის გადალახვასთანაა დაკავშირებული. სირთულეებია ბუნებრივი ან ტექნოგენური წარმოშობისა, მათ აქვთ აგრეთვე სოციალური, ეკონომიკური, საგარეო და საშინაო პოლიტიკური და ა. შ. ხასიათი. საინჟინრო მეთოდებით გადასალახი სირთულეები უპირატესად ბუნებრივი წარმოშობისაა: რელიეფი, კლიმატი, გეოლოგია ჰიდროგეოლოგია, ფლორა და ფაუნა უპირველეს ყოვლისა ხაზოვან ინფრასტრუქტურულ ობიექტებს უქმნიან პრობლემებს. სტატიაში განსაზღვრულია ხაზოვანი და ლოკალური ინფრასტრუქტურული ობიექტების ცნებები და განხილულია მათი განსხვავებანი დაპროექტების, მშენებლობის და ექსპლოატაციის პროცესებში, მოცემულია შეფასება და განსხვავებანი სირთულის მიხედვით.

ხაზოვანია ის ინფრასტრუქტურული ნაგებობა, რომელთა სიგრძე გაცილებით სჭარბობს სიგანეს. მისი დაპროექტება, მშენებლობა და შემდგომი ექსპლოატაცია ხდება სივრცეში, რომელიც გადაჭიმულია

მრავალფეროვანი ბუნებრივი და ტექნოგენური მახასიათებლების მქონე არეალში, რამდენიმე ან მრავალი კილომეტრის მანძილზე. ასეთებია საავტომობილო გზები, რკინიგზები, სატრანსპორტო გვირაბები და სანაოსნო არხები, თხევადი, გაზოვანი და მყარი ტვირთების გამტარებელი მილსადენები, ენერგეტიკული, კავშირგაბმულობისა და სხვა დანიშნულების მინიქვეშა და მიწისზედა ობიექტები და ა. შ.

ლოკალური ობიექტი განლაგებულია შეზღუდულ არეალში, რამდენიმე ათეული კვადრატული მეტრიდან ერთ ან რამდენიმე ჰექტარზე.

მიუხედავად ლოკალური ობიექტის შესაძლო სირთულისა გამოყენებული კონსტრუქციების, საშენი მასალების, სამშენებლო ტექნოლოგიების, მშენებლობის ორგანიზაციის და ა. შ. თვალსაზრისით მის ტერიტორიაზე არსებული რელიეფი, გრუნტების ფიზიკურ-მექანიკური თვისებები, მათი სიღრმე, ზედაპირული და ძირითადი ქანების ფენების სისქე და დახრილობა, გრუნტის წყლების სიღრმე, შემადგენლობა, ხარჯი, დონის ცვალებადობა წლის განმავლობაში, გაბატონებული ქარის მიმართულების, გარემოს ტემპერატურის, ტენიანობის ცვალებადობის ხასიათი და სხვა მრავალი ბუნებრივი ფაქტორის შესწავლა, დადგენა და მათი მხედველობაში მიღება ნაგებობების დაპროექტების, მშენებლობისა და შემდგომი ექსპლოატაციის პროცესში შეუდარებლად უფრო იოლია, ვიდრე ანალოგიური საკითხების შედარებით მარტივი ხაზოვანი ნაგებობის, მაგ. ადგილობრივი დანიშნულების საავტომობილო გზისათვის, რომელიც თუნდაც არ ჰქვეყნდეს სხვადასხვა ვერტიკალური ზონალობის და ლანდშაფტების არეალებს, იგი ლოკალური ნაგებობებისაგან განსხვავებით ექვემდებარება ბუნებრივი ფაქტორების გავლენის უფართოეს სპექტრს.

რამდენიმე ათეული მეტრის მანძილზე გზის გასწვრივ შესაძლოა არსებობდეს შიდაცვალოს გზის მიმდებარე რელიეფი. მაგ. მთის ფერდობზე ღრმად შეჭრილი მიწის ვაკისი გაგრძელებს ცვალებადი სიმაღლის ყრილით, რომელიც მიუხედავად ასაშენებლად გამოყენებული იგივე გრუნტისა მოითხოვს მიწის ვაკისის სრულიად განსხვავებულ კონსტრუქციასა და აგების ტექნოლოგიას, გამოყენებულ მანქანა-მექანიზმებს.

გზის ერთიდაიგივე პიკეტური მნიშვნელობის განივი კვეთი შეიძლება იყოს სრულიად განსხვავებული. მისი ერთი ნაწილი ღრმა ჭრილის, ხოლო მეორე მაღალი ყრილის სახით განლაგდეს ფერდობზე, რაც მოითხოვს ფერდობების მდგრადობის, ზედაპირული და გრუნტის წყლების ასაცილებელ გარკვეულ ღონისძიებებსა და შესაბამის ხელოვნურ ნაგებობებს. ეს ყველაფერი შესაძლოა სრულიად შეიცვალოს ათიოდ მეტრის შემდეგ რელიეფის ახალი ფორმით, განსხვავებულ გეოლოგიური თვისებების მქონე გრუნტით და ექსპოზიციით.

ლოკალური ობიექტის მშენებლობის პროცესი ძირითადად განიხილება როგორც დროში ცვალებადი. მშენებლობის სხვადასხვა ეტაპზე იცვლება გამოყენებული მასალები, კონსტრუქციები, ტექნოლოგიები და მანქანა-მექანიზმები. მაგრამ ეს ყველაფერი თავმოყრილია გარკვეულ ტერიტორიაზე, არ მოითხოვს ახალ მისასვლელ გზებს, ახალ კომუნიკაციებს ელექტრო და წყალმომარაგებისთვის, საშენი მასალების, საწყობებისა და მანქანა მექანიზმების პარკის მდებარეობის გადაადგილებას გარკვეული პერიოდულობით.

ხაზოვანი ნაგებობების ექსპლოატაციის პროცესი ასევე მრავალგვარი სირთულის შემცველია. ექსპლოატაციის სამსახურებისათვის გამოყოფილი გზის მონაკვეთის სიგრძე რამდენიმე ათეულ კმ-ს შეადგენს და შედგება სხვადასხვა ტიპის და განსხვავებული კონსტრუქციების მქონე მიწის ვაკისის, საგზაო სამოსისა და ხელოვნური ნაგებობებისაგან.

ხაზოვანი ნაგებობების წლის განმავლობაში შეუფერხებელი და უწყვეტი ფუნქციონირების უზრუნველყოფისათვის აუცილებელია ყოველდღიური მოვლა პატრონობა, რემონტთაშორისი ნორმატიული ვადებით გათვალისწინებული მიმდინარე, საშუალო და კაპიტალური რემონტების ჩატარება. ამ სამუშაოთა ჩატარების წინასწარ განსაზღვრული რესურსებისა და ვადების კორექტირების აუცილებლობა ყოველთვის შესაძლებელია დადგეს ბუნების გაუთვალისწინებელი კაპრიზების, უეცრად მომხდარი მძიმე შედეგებით დამთავრებული საგზაო-სატრანსპორტო შემთხვევის ან რაიმე სხვა მოვლენის შემდეგ.

გვირაბების გარდა სხვა დანარჩენი ხაზოვანი ნაგებობების ექსპლოატაცია წარმოებს ღია ცის ქვეშ, შესაბამისად აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას სეზონური საქმიანობის თავისებურებანი გამოხატული გამოყენებული მასალების, ტექნოლოგიების, მანქანა-მექანიზმების შესაბამის ცვლილებაში.

ზემოთ აღნიშნულისაგან გამომდინარე ხაზოვანი ნაგებობების დაპროექტება, მშენებლობა და ექსპლოატაცია, მეტად რთული პროცესებია, რომელთა წარმატებით შესრულება შესაძლებელია მხოლოდ ადგილობრივი მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მიერ. ასეთი ტიპის სპეციალისტების მომზადებისათვის აუცილებელია უმაღლეს ტექნიკურ სასწავლებელში სატრანსპორტო მშენებლობის დეპარტამენტი, სადაც ბაკალავრების, მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების მომზადება იწარმოებს ზემოთ აღნიშნული თავისებურებების გათვალისწინებით შექმნილი პროგრამებით.

საკვანძო სიტყვები: გვირაბი; მშენებლობა; ხაზოვანი და ლოკალური ობიექტები; გვირაბის კონსტრუქცია; ტექნოლოგიები; გამონამუშევრის გაყვანა.

ძირითადი ტექსტი

ყოველი ქვეყნის ინფრასტრუქტურის უმნიშვნელოვანესი ნაწილის სატრანსპორტო კომუნიკაციების ქსელის შექმნა მრავალი სირთულის გადალახვასთანაა დაკავშირებული. სირთულეებია ბუნებრივი ან ტექნოგენური წარმოშობისა, მათ აქვთ აგრეთვე სოციალური, ეკონომიკური, საგარეო და საშინაო პოლიტიკური და ა. შ. ხასიათი. საინჟინრო მეთოდებით გადასალახი სირთულეები უპირატესად ბუნებრივი წარმოშობისაა: რელიეფი, კლიმატი, გეოლოგია ჰიდროგეოლოგია, ფლორა და ფაუნა უპირველეს ყოვლისა ხაზოვან ინფრა-სტრუქტურულ ობიექტებს უქმნიან პრობლემებს. ამიტომ მიზანშეწონილია განვსაზღვროთ ხაზოვანი და ლოკალური ინფრასტრუქტურული ობიექტების ცნებები და განვიხილოთ მათი განსხვავებანი დაპროექტების, მშენებლობის და ექსპლოატაციის პროცესებში, შევაფასოთ ეს განსხვავებანი სირთულის მიხედვით.

ხაზოვანია ის ინფრასტრუქტურული ნაგებობა, რომელთა სიგრძე გაცილებით სჭარბობს სიგანეს. მისი დაპროექტება, მშენებლობა და შემდგომი ექსპლოატაცია ხდება სივრცეში, რომელიც გადაჭიმულია მრავალფეროვანი ბუნებრივი და ტექნოგენური მახასიათებლების მქონე არეალში, რამდენიმე ან მრავალი კილომეტრის მანძილზე. ასეთებია საავტომობილო გზები, რკინიგზები, სატრანსპორტო გვირაბები და სანაოსნო არხები, თხევადი, გაზოვანი და მყარი ტვირთების გამტარებელი მილსადენები, ენერგეტიკული, კავშირგაბმულობისა და სხვა დანიშნულების მინიქვეშა და მიწისზედა ობიექტები და ა. შ.

ლოკალური ობიექტი განლაგებულია შეზღუდულ არეალში, რამდენიმე ათეული კვადრატული მეტრიდან ერთ ან რამდენიმე ჰექტარზე. ის შეიძლება იყოს მცირე, საშუალო ან დიდი მოცულობის შენობანაგებობა საცხოვრებელი, კულტურული, სპორტული, სავაჭრო, ენერგეტიკული, თავდაცვითი და სხვა დანიშნულებით.

უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც ყველა დაყოფა და კლასიფიკაცია, ეს დაყოფაც პირობითია, ლოკალურ ობიექტებში შეიძლება ჩართული იყოს ხაზოვანი და ხაზოვან ობიექტში ლოკალური. მაგ. საავტომობილო გზა დიდი მდინარის გადაკვეთას ახდენს ხიდით, ან ღრმა ხევის კვეთა ხდება მაღალი ვიადუკით. თუ ამ ობიექტების ღირებულება დიდია და ისინი რთული კონსტრუქციული ელემენტებისაგან შედგება, მათ ენიჭებათ სატიტულე ობიექტების სტატუსი და შემდგომ ფაქტიურად ლოკალური

ობიექტების სახით ხდება მათი დაპროექტება, მშენებლობა და შემდგომი ექსპლოატაცია. თუ არსებულ გზაზე ახალი, დიდი ზომისა და გაცილებით უკეთესი საექსპლოატაციო თვისებების მქონე ხელოვნური ნაგებობა შენდება, ის უკვე შეგვიძლია განვიხილოთ როგორც ლოკალური ობიექტი დამოუკიდებელი დაფინანსებითა და შესაბამისი ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთებით. ასეთი ობიექტია მაგალითია სამხრეთ საფრანგეთში ბოლო წლებში აშენებული ვიადუკი - ე. წ. „ვიიო“, რომლის საყრდენების სიმაღლე 300 მ-მდე აღწევს, საერთო სიგრძეა რამდენიმე კმ, ხოლო მშენებლობის ღირებულება ასეულობით მილიონი ევრო. მის ექსპლოატაციას განაგებს სპეციალურად შექმნილი სამსახური.

მიუხედავად ლოკალური ობიექტის შესაძლო სირთულისა გამოყენებული კონსტრუქციების, საშენი მასალების, სამშენებლო ტექნოლოგიების, მშენებლობის ორგანიზაციის და ა. შ. თვალსაზრისით მის ტერიტორიაზე არსებული რელიეფი, გრუნტების ფიზიკურ-მექანიკური თვისებები, მათი სიღრმე, ზედაპირული და ძირითადი ქანების ფენების სისქე და დახრილობა, გრუნტის წყლების სიღრმე, შემადგენლობა, ხარჯი, დონის ცვალებადობა წლის განმავლობაში, გაბატონებული ქარის მიმართულების, გარემოს ტემპერატურის, ტენიანობის ცვალებადობის ხასიათი და სხვა მრავალი ბუნებრივი ფაქტორის შესწავლა, დადგენა და მათი მხედველობაში მიღება ნაგებობების დაპროექტების, მშენებლობისა და შემდგომი ექსპლოატაციის პროცესში შეუდარებლად უფრო იოლია, ვიდრე ანალოგიური საკითხების შედარებით მარტივი ხაზოვანი ნაგებობის, მაგ. ადგილობრივი დანიშნულების საავტომობილო გზისათვის, რომელიც თუნდაც არ ჰკვეთდეს სხვადასხვა ვერტიკალური ზონალობის და ლანდშაფტების არეალებს, იგი ლოკალური ნაგებობებისაგან განსხვავებით ექვემდებარება ბუნებრივი ფაქტორების გავლენის უფართოეს სპექტრს.

რამდენიმე ათეული მეტრის მანძილზე გზის გასწვრივ შესაძლოა არსებითად შეიცვალოს გზის მიმდებარე რელიეფი. მაგ. მთის ფერდობზე ღრმად შეჭრილი მიწის ვაკისი გაგრძელდეს ცვალებადი სიმაღლის ყრილით, რომელიც მიუხედავად ასაშენებლად გამოყენებული იგივე გრუნტისა მოითხოვს მიწის ვაკისის სრულიად განსხვავებულ კონსტრუქციასა და აგების ტექნოლოგიას, გამოყენებულ მანქანა-მექანიზმებს. მოძრავი შემადგენლობისაგან გადაცემული დატვირთვების რაოდენობა და ხასიათი გზის მეზობელ მონაკვეთებზე შეიძლება შეი-

ცვალოს. უფრო ხშირია საგზაო სამოსის საყრდენი მიწის ვაკისის გრუნტის სახეობის და დატენიანების გავლენის ცვლილება. ეს თავისთავად მოითხოვს საგზაო სამოსის მრავალფენიანი კონსტრუქციის შესაბამის ცვლილებას ფენების სისქის, გამოყენებული მასალებისა და აგების ტექნოლოგიების ცვლილებების თვალსაზრისით. გზის ერთიდაიგივე პიკეტური მნიშვნელობის განივი კვეთი შეიძლება იყოს სრულიად განსხვავებული. მისი ერთი ნაწილი ღრმა ჭრილის, ხოლო მეორე მაღალი ყრილის სახით განლაგდეს ფერდობზე, რაც მოითხოვს ფერდობების მდგრადობის, ზედაპირული და გრუნტის წყლების ასაცილებელ გარკვეულ ღონისძიებებსა და შესაბამის ხელოვნურ ნაგებობებს. ეს ყველაფერი შესაძლოა სრულიად შეიცვალოს ათიოდე მეტრის შემდეგ რელიეფის ახალი ფორმით, განსხვავებულ გეოლოგიური თვისებების მქონე გრუნტით და ექსპოზიციით. ამიტომაც ხაზოვანი ობიექტების წინ ინფორმაციის შეგროვების პროცესი ანუ კვლევა ძიება ხანგრძლივი და რთულია, მოითხოვს მეტაბოლურ ინჟინრებთან ერთად ტოპოგრაფების, გეოლოგების, ჰიდროლოგების, ეკონომისტების, ბუნების დაცვის სპეციალისტების და ა. შ. ერთობლივ, სინქრონიზებულ მოქმედებას. გზის ღერძის თუნდაც რამდენიმე მეტრით გვერდით გადაწევა მოითხოვს ზემოხსენებულ სპეციალისტთა მიერ მიღებული საპროექტო გადაწყვეტილების ცვლილებას. ეს პროცესი შეიძლება განმეორდეს რამდენიმე ვარიანტის განხილვის შემდეგ მიღებული ოპტიმალური ვარიანტის მუშა ნახაზების შემუშავების დროსაც.

ლოკალური ობიექტის მშენებლობის პროცესი ძირითადად განიხილება როგორც დროში ცვალებადი. მშენებლობის სხვადასხვა ეტაპზე იცვლება გამოყენებული მასალები, კონსტრუქციები, ტექნოლოგიები და მანქანა-მექანიზმები. მაგრამ ეს ყველაფერი თავმოყრილია გარკვეულ ტერიტორიაზე, არ მოითხოვს ახალ მისასვლელ გზებს, ახალ კომუნიკაციებს ელექტრო და წყალმომარაგებისთვის, საშენი მასალების, საწყობებისა და მანქანა-მექანიზმების პარკის მდებარეობის გადაადგილებას გარკვეული პერიოდულობით. მშენებლობის ორგანიზაციის გრაფიკი კალენდარულ ხასიათს ატარებს და საშენი მასალების, მუშა ხელისა და მანქანა-მექანიზმებზე მოთხოვნის დაგეგმვა და მათი რაციონალური გამოყენება შედარებით იოლია.

ხაზოვანი ობიექტის მშენებლობა გადაჭიმულია რამდენიმე ასეული მეტრიდან რამდენიმე ათეულ კილომეტრზე. მშენებლობა წარმოებს ნაკადური წესით. სამშენებლო ნაკადი მისი მოქმედების მთელ

სიგრძეზე მრავალფეროვან და განსხვავებულ სამუშაოებს ატარებს. ნაკადის თავში მომქმედი ბრიგადა გეოდეზისტების მიერ აღდგენილი და დაკვალული ტრასის გასწვრივ გზის განთვისების ზოლს ათავისუფლებს ტყისა და ბუჩქნარისაგან, გააქვს დიდი ლოდები, თხრის ხეების ფესვებს და მიწაში ღრმად ჩაფლულ კლდოვანი გრუნტის მასიურ ნაწილებს, ჭრის და გარკვეულ ადგილებზე ალაგებს ზედაპირული გრუნტის ნაყოფიერ ფენას. ამ სამუშაოების ჩასატარებლად თანმიმდევრობით მომქმედი რამდენიმე რგოლი მუშაობს, რომლებიც მოსამზადებელი სამუშაოთა თავისებურებების გამო შედგება შესაბამისი მანქანა-მექანიზმებით დაკომპლექტებული რგოლებისაგან. მას გარკვეული დისტანციის დაცვით მიჰყვება მიწის სამუშაოთა შემსრულებელი ბრიგადა, რომელსაც მოსდევენ მცირე და საშუალო სიდიდის ხელოვნურ ნაგებობათა მშენებელი ბრიგადის რგოლები. შემდეგ მუშაობენ საგზაო სამოსის ქვედა და ზედა ფენების მომწყობი რგოლები. ნაკადის ბოლოში მოქმედებენ ე. წ. გზის მოწყობა-გაფორმების სამუშაოთა შემსრულებელი რგოლები, რომლებიც აყვამებენ საგზაო ნიშნებს, ზღუდარებს, საორიენტაციო ბონკინტებს, დააქვთ ჰორიზონტალური და ვერტიკალური მონიშვნის ხაზები და ა. შ.

მთელი ეს პროცესი მიმდინარეობს ერთდროულად და მოითხოვს ყველა ბრიგადის სინქრონულ მუშაობას, ერთი მათგანის შეფერხება იწვევს სამშენებლო ნაკადის ნორმალური ფუნქციონირების შექცევას და შეფერხებას. გარდა ამისა ერთდროულად საჭიროა მრავალი სახის საშენი მასალის შემოტანა, მუშახელის რაოდენობის კვალიფიკაციის, მექანიზმების რაოდენობისა და სახეობაზე მოთხოვნის გათვალისწინება. გარდა ზემოხსენებული სამუშაოებისა აუცილებელია მშენებლობის წარმოებისათვის პიონერული გზების აგება, სასაწყობო მეურნეობის გამართვა, მუშახელისათვის ნორმალური საყოფაცხოვრებო პირობების შექმნა. მშენებლობის გაშლისა და ნაკადის სრული ამუშავების პროცესი, ხოლო შემდგომ ნაკადის აკეცვა, თავისებური სირთულეების მატარებელია და დაკავშირებულია სამუშაო ძალებისა და საშუალებების ახლ ობიექტზე გადაადგილებასთან.

ყოველივე ამ სახის სამუშაოების წარმართვა ხდება სამშენებლო ორგანიზაციის მიერ წინასწარ შედგენილი ხაზოვან-კალენდარული, იშვიათად კი ქსელური გრაფიკის საშუალებით, რომელიც ითვალისწინებს დამკვეთის მიერ გათვალისწინებულ ვადებს. გასათვალისწინებელია აგრეთვე ამინდისა და

სხვა კლიმატური ფაქტორების შესაძლო, განსხვავებული განვითარება დროის გარკვეულ მომენტში.

ხაზოვანი ნაგებობების ექსპლუატაციის პროცესი ასევე მრავალგვარი სირთულის შემცველია. ექსპლუატაციის სამსახურებისათვის გამოყოფილი გზის მონაკვეთის სიგრძე რამდენიმე ათეულ კმ-ს შეადგენს და შედგება სხვადასხვა ტიპის და განსხვავებული კონსტრუქციების მქონე მიწის ვაკის, საგზაო სამოსისა და ხელოვნური ნაგებობებისაგან.

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ხაზოვანი ობიექტებიდან განსაკუთრებული სირთულით გამოირჩევა გვირაბები. მათ უნდა შეინარჩუნონ საექსპლუატაციო საიმედოობა ანუ უნარი ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში (150 წლამდე) შესრულონ სატრანსპორტო ფუნქციები, გარკვეულ პირობებში თავისი ტექნიკური მახასიათებლების დადგენილ ფარგლებში. ძირითად ფუნქციებს განეკუთვნება მოძრავი შემადგენლობის მოცემული პარამეტრების მქონე სატვირთო და სამგზავრო ტრანსპორტის უსაფრთხო და შეუფერხებელი გატარება, გვირაბების მიმდებარე გზის მონაკვეთებისათვის დადგენილი გამტარუნარიანობის შენარჩუნებით.

სატრანსპორტო გვირაბების საიმედოობის უზრუნველყოფის პრობლემა მოიცავს საკითხთა ფართო წრეს, რომლებიც პროექტზე მუშაობის პროცესში, მშენებლობისა და მომდევნო ექსპლუატაციის პერიოდში უნდა გადაიჭრას. პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მდგენელია იმ საორგანიზაციო-ტექნიკური ღონისძიებების სისტემატიზაცია და განზოგადოება, რომლებსაც გვირაბის ექსპლუატაციის პერიოდში ატარებენ, ამ ღონისძიებათა ეფექტიანობის მომდევნო შეფასებით.

ექსპლუატაციის პროცესში სხვადასხვა სახის დეფექტების წარმოქმნის გამო ქვეითდება გვირაბის ტექნიკური დონე. თავად დეფექტი — ეს არის კონსტრუქციის (ელემენტის) ცალკეული შეუსაბამობა დადგენილი მოთხოვნებისადმი. წარმოშობის მიზეზისგან დამოკიდებულებით, დეფექტებს შემდეგნაირად ყოფენ:

- კონსტრუქციული - რომლებიც კონსტრუქციისა და გაანგარიშებების ანუ პროექტირებისას დადგენილი წესებისა და ნორმების არასრულყოფილებასთან დაკავშირებული;
- საწარმოო - რომლებიც გამოიწვია მშენებლობის ან რემონტის დადგენილი პროცესის დარღვევამ;

- საექსპლუატაციო - რომლებიც გამოიწვია ექსპლუატაციის დადგენილი წესების ან პირობების დარღვევამ;

- დეგრადაციული - განპირობებული დაძველების, ცვეთისა და დაღლილობის ბუნებრივი პროცესებით, დაპროექტების, მშენებლობის და ექსპლუატაციის ყველა დადგენილი წესებისა და ნორმების დაცვის მიუხედავად. გზის საგვირაბო მონაკვეთის ნაგებობების დეფექტთა დროული აღმოჩენა და განვითარების თავიდან აცილება მათი საქსპლუატაციო საიმედოობის შენარჩუნების მთავარი ამოცანაა.

გვირაბის მშენებლობა მოითხოვს გაცილებით უფრო რთული ოპერაციების შესრულებას, ვიდრე ნაგებობების მშენებლობა მიწის ზედაპირზე. გვირაბების გაყვანა წარმოადგენს სამშენებლო სამუშაოების ერთერთ რთულ სახეობას. მისი ყველა მუშა ოპერაცია წარმოებს სანგრევის შეზღუდულ პირობებში, როგორც წესი მუდმივმოქმედი, ირგვლივ მდებარე ქანის მასივის სამთო წნევის და ხშირ შემთხვევაში ჰიდროსტატიკური წნევისას. გვირაბის გაყვანა ხორციელდება ერთნაირი სიგრძის მონაკვეთებით — შეჭრით. შეჭრის სიღრმე დამოკიდებულია გვირაბის ირგვლივ მდებარე ქანების საინჟინრო-გეოლოგიურ პირობებზე, მის განივკვეთზე, გაყვანის ხერხზე, მუდმივი სამაგრის მასალაზე. გვირაბის სამთო ხერხით გაყვანისას შეჭრის სიღრმე ჩვეულებრივ შეადგენს 2-4 მ-ს, ხოლო ფართი გაყვანისას შეჭრის სიღრმედ მიღებულია ანაკრები სამაგრის რგოლის სიგანე -0,5-1.0 მ. ამასთანავე დასამუშავებელი ქანის რაოდენობა მრავალჯერ აღემატება სხვა ნაგებობების მშენებლობის დროს საჭირო მიწის სამუშაოების მოცულობას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გამო გვირაბის მშენებლობის პროექტის შედგენის დროს დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს სამუშაოთა კარგ ორგანიზაციას, შრომის დაცვის პირობებს და მშენებლობის ვადის შემცირებას.

გვირაბის მშენებლობის პროექტი უნდა შემუშავდეს საფუძვლიანი ტექნიკურ-ეკონომიკური შედარების შედეგად. არჩეული ვარიანტი საუკეთესო უნდა იყოს როგორც გვირაბის გეგმის, გრძივი პროფილის და განივი კვეთის მოხაზულობით, ისე მუდმივი სამაგრის მასალის, მისი კონსტრუქციის, მუშაობის ორგანიზაციის ხერხების, გვირაბის მშენებლობის მთელი ღირებულებისა და აშენების ვადის მიხედვით, ხოლო შედგენილი სამუშაო ნახაზები სახსრებისა და დროის მცირე ხარჯის პირობებში უნდა უზრუნველყოფდეს სამუშაოთა

მოხერხებულ თანამიმდევრობას მათი შესრულების სიადვილესა და კონსტრუქციის მაღალ ხარისხს.

დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს გვირაბში სამუშაო პროცესების მაქსიმალურ მექანიზაციასა და გვირაბის გაყვანის პროგრესული ხერხების შერჩევას, რამაც უნდა შეამციროს მუშახელის რაოდენობა და გაზარდოს მათი უსაფრთხოება.

გვირაბის მშენებლობის დაწყებამდე აგებული უნდა იქნეს მისასვლელი გზები, შეიქმნას ელექტროენერგიისა და შეკუმშული ჰაერის მიმწოდებელი პუნქტები, სამშენებლო მასალებისა და ხელსაწყო-იარაღების საწყობით აღჭურვილი სამშენებლო მოედანი. აგრეთვე აგებული უნდა იქნეს მშენებელთა საცხოვრებელი სახლები და მომზადდეს დამუშავებული ქანის დასაყრელი ადგილი. ზემოთ ჩამოთვლილი ობიექტები უნდა განლაგდეს მშენებლობისათვის ყველაზე ხელსაყრელ ადგილზე და ისინი ერთმანეთთან დაკავშირებული უნდა იყოს მოხერხებულად.

გვირაბის გაყვანისას გეოლოგიური პირობები შესაძლებელია ხშირად შეიცვალოს, რაც იწვევს სამაგრის კონსტრუქციის და გამოყენებული მასალების და ტექნოლოგიების შესაბამის ცვლილებას.

გვირაბის აგების პროცესი შედგება ორი ძირითადი ოპერაციისაგან: გამონამუშევრის გაყვანა, ე.ი. გვირაბისთვის განკუთვნილი სივრციდან გრუნტის მოცილება და გვირაბის კონსტრუქციის – მუდმივი სამაგრის აგება. იგი მოიცავს სამ პერიოდს:

1. მოსამზადებელი პერიოდი, - როცა სრულდება წინასწარი სამუშაოები მშენებლობის განსახორციელებლად მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა, საპროექტო უზრუნველყოფა, სამშენებლო მოედნისა და სატრანსპორტო გზების მომზადება, პორტალწინა მეურნეობის შექმნა, კარიერების გახსნა ადგილობრივი სამშენებლო მასალის მოსაპოვებლად, ელექტროენერგიის, წყლის და შეკუმშული ჰაერის მიწოდება, პორტალწინა ჭრილების მოწყობა, საგვირაბო სამუშაოთა ფრონტის გახსნა.

2. ძირითადი პერიოდი - გვირაბგამყვანი მოწყობილობების მონტაჟი და გამყვანი სამუშაოების დაწყება გვირაბის მშენებლობის დასრულებამდე.

3. დასკვნითი პერიოდი (შედარებით მოკლე დრო) – გვირაბის მომზადება საექსპლოატაციოდ სამთო-საგამყვანო ტექნიკის ევაკუაცია, სამშენებლო მოედნების ლიკვიდაცია.

ხაზოვანი ნაგებობების წლის განმავლობაში შეუფერხებელი და უწყვეტი ფუნქციონირების უზრუნველყოფისათვის აუცილებელია ყოველდღი-

ური მოვლა პატრონობა, რემონტთაშორისი ნორმატიული ვადებით გათვალისწინებული მიმდინარე, საშუალო და კაპიტალური რემონტების ჩატარება. ამ სამუშაოთა ჩატარების წინასწარ განსაზღვრული რესურსებისა და ვადების კორექტირების აუცილებლობა ყოველთვის შესაძლებელია დადგეს ბუნების გაუთვალისწინებელი კაპრიზების, უეცრად მომხდარი მძიმე შედეგებით დამთავრებული საგზაო-სატრანსპორტო შემთხვევის ან რაიმე სხვა მოვლენის შემდეგ.

გვირაბების გარდა სხვა დანარჩენი ხაზოვანი ნაგებობების ექსპლოატაცია წარმოებს ღია ცის ქვეშ, შესაბამისად აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას სეზონური საქმიანობის თავისებურებანი გამოხატული გამოყენებული მასალების, ტექნოლოგიების, მანქანა-მექანიზმების შესაბამის ცვლილებაში. ექსპლოატაციის პროცესში განსაკუთრებულ სირთულეს ქმნის ვერტიკალური ზონალობა, რომლის შედეგად იმავდროულად გზის საექსპლოატაციო უბნის ერთ მონაკვეთზე გვექონდეს ზაფხული, შემეგ მონაკვეთზე შემოდგომა, ხოლო შემდეგზე ზამთარი იწყებოდეს. ასეთი პრობლემები პრინციპულად შეუძლებელია ნებოსმიერი სირთულის ლოკალური ნაგებობისათვის.

ასევე მრავალფეროვანი და რთულია კვლევითი სამუშაოების ჩატარება ხაზოვანი ობიექტების დაპროექტების, მშენებლობისა და ექსპლოატაციის პრობლემათა ოპტიმალური გადაჭრისათვის აუცილებელი ნორმატიულ-ტექნიკური მასალების შესაქმნელად. უპირველეს ყოვლისა უნდა არსებობდეს სამეცნიერო-კვლევითი რეგიონალური ცენტრები, რომლებიც იმუშავებენ რეგიონალური სპეციფიური პირობების გათვალისწინებით. მაგ. სამხრეთ კავკასიის, შუა აზიის, ბალტიისპირეთის ქვეყნებისათვის. ასეთი ცენტრები უნდს იყოს ცალკეული მიმართულებებისათვის: საავტომობილო გზები და აეროდრომები, რკინიგზები, მინისქვეშა სატრანსპორტო ნაგებობები, საზღვაო და სამდინარო სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა და ა. შ.

საკვლევი ცენტრები უნდა იყოს დარგობრივი დანესებულებები, რომელთა საქმიანობის წარმართველები იქნებიან აღმასრულებელი ხელისუფლების შესაბამისი რგოლები: ტრანსპორტის სამინისტრო, საავტომობილო გზების და რკინიგზების დეპარტამენტები, საავიაციო, წყლის და ა. შ.

საქმიანობის წარმართვაში იგულისხმება პრაქტიკის მიერ დაყენებული პრობლემების გადასაჭრელი სამუშაოების დაგეგმვა, შესაბამისი ფინანსური უზრუნველყოფით, რაც შემდგომში უნდა აისახოს

დაპროექტების, მშენებლობის და ექსპლოატაციის მონინავე მეთოდების შემუშავების შედეგების და-
ნერგვისაგან მიღებული ეკონომიის მრავალჯერადი
გადაჭარბებით დახარჯულ ფინანსურ რესურსებზე.

სატრანსპორტო მშენებლობის მიმართულებით
მომუშავე საკვლევ ერთეულებს მოუწევთ მრავალ-
გვარი სირთულის გადალახვა. მაგ. ორგანული და
მინერალური შემკრელებით მიღებული ცემენტისა
და ასფალტბეტონების ფენილების რეცეპტურის
მომზადება, რომლებიც თანაბარი ეფექტურობით
იმუშავენ ზაფხულის ცხელ პერიოდში და ზამთ-
რის ყინვებში, მიწის ვაკისისა და საგზაო სამოსების
კონსტრუირებისა და ანგარიშის მეთოდების შე-
მუშავება ადგილობრივი კლიმატური პირობების,
გეოლოგიისა და ადგილობრივი საშენი მასალების:
ფხვიერი და შეკავშირებული გრუნტებისაგან.
სხვადასხვა საგზაო პირობებში ავტომობილთა
სხვადასხვა სიმკვრივის ნაკადების მოძრაობის კა-
ნონზომიერებათა კვლევა გზის გეგმის, გრძივი და
განივი პროფილების ერთობლივი ნორმატივების
შესამუშავებლად, რომელთაც უნდა უზრუნველყონ
მოძრაობის უსაფრთხოების, ეკონომიურობის და
ა. შ. აბსოლუტურად ურთიერთსაინააღმდეგო
მოთხოვნათა ოპტიმალური სინთეზი. ზედაპირული
და მიწისქვეშა წყლების ასაცილებელი, ნაპირსამა-
გრი, წყლის ნაკადების მარეგულირებელი, თოვლის
ზვავების, მენყერებისა და ქვაცვენისაგან დამცავი
ნაგებობების მუშაობის პირობებზე დაკვირვებები
შემოდგომის და გაზაფხულის წყალუხვობის,
ზამთრის თოვლცვენისა და ზვავსაშიშროების
პირობებში მათი კონსტრუირებისა და ანგარიშის,

მშენებლობისა და ექსპლოატაციის ნორმატივების
შესამუშავებლად.

ყოველივე ზემოხსენებული სამუშაო უნდა იმა-
ვდროულად ითვალისწინებდეს მოძრავი შემადგენ-
ლობის გაბარიტებისა და მათგან გადაცემული დი-
ნამიკური თუ სტატიკური დატვირთვების ცვლილე-
ბას, გადაადგილების სიჩქარეთა განუხრელ ზრდას,
მოძრაობის უსაფრთხოებისა და ეკოლოგიურობის
მოთხოვნათა მუდმივ გამკაცრებას.

დასკვნა

ზემოთ აღნიშნულისაგან გამომდინარე ხაზო-
ვანი ნაგებობების დაპროექტება, მშენებლობა და
ექსპლოატაცია, მეტად რთული პროცესებია, რო-
მელთა წარმატებით შესრულება შესაძლებელია
მხოლოდ ადგილობრივი მაღალკვალიფიციური
სპეციალისტების მიერ. ასეთი ტიპის სპეციალისტე-
ბის მომზადებისათვის აუცილებელია უმაღლეს
ტექნიკურ სასწავლებელში სატრანსპორტო მშე-
ნებლობის დეპარტამენტი, სადაც ბაკალავრების,
მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების მომზადება
ინარმოებს ზემოთ აღნიშნული თავისებურებების
გათვა-ლისწინებით შექმნილი პროგრამებით.

პროგრამები უნდა შეიქმნას შემდეგი მიმა-
რთულებისთვის: საავტომობილო გზები და აე-
როდრომები; წყალგადამშვები; ნაპირსამაგრი და
სარეგულაციო ნაგებობები: ხიდები, ესტაკადები,
ვიადუკები; აივნები; სატრანსპორტო გვირაბები,
ზვავსაინააღმდეგო და მენყერსაინააღმდეგო
ხელოვნური ნაგებობები, საყრდენი კედლები, გა-
ლერეები და ა. შ.

ბიორბი შიხაშვილი - 75

ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს წევრი, ეკონომიკის დოქტორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომისტი-თეოლოგი, ეკონომისტი-ეკოლოგი, საქართველოს ეკოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ბატონი გიორგი შიხაშვილი, იუბილარია. მას დაბადებიდან 75 წელი შეუსრულდა.

ბატონი გიორგი დაიბადა 1950 წლის 8 თებერვალს ქ. თბილისში. 1981 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტი, ხოლო 1984 წელს მოსკოვის მ. ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტის ასპირანტურა. 1985 წელს იქვე დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია და მიენიჭა ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი, ხოლო 1996 წელს მიენიჭა დოცენტის სამეცნიერო-პედაგოგიური წოდება.

1990-2018 წლებში იგი იყო ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი. იქვე, სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრი „დეას“ დირექტორი 2000-2020 წლამდე, ხოლო 2018 წლიდან დღემდე არის ამავე ფაკულტეტის მოწვეული პროფესორი.

ბატონი გიორგი არის საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს პროფესიული გადამზადებისა და პროფესიული ორიენტაციის ტრენინგების ექსპერტი. აშშ-ის შესწავლის საქართველოს ასოციაციის წევრი. აშშ-ის ეკონომიკური განათლების ეროვნული საბჭოს (NCEE USA) ტრენერთა ტრენერი. მოსკოვის მ. ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიურ-ეკონომიკური სამეცნიერო საკრებულოს წამდგელი წევრი.

ბატონი გიორგი, როგორც ჭეშმარიტი ქრისტიანი, ეკლესიური ცხოვრებით ცხოვრობს და ის გახლავთ თბილისის წმ. პეტრესა და პავლეს სახელობის ტაძრის მრევლი და თბილისის წმ. გიორგის სახელობის ქვაშვეთის ტაძრის სტიქაროსანი 2004 წლიდან.

იგი სხვადასხვა დროს იყო: გამომცემლობა „რწმენა და საქმეს“ დირექტორი (2007-2011 წწ.), საქართველოს საპატრიარქოს ქრისტიანული კვლევების საერთაშორისო ცენტრის ეკონომიკის სექტორის ხელმძღვანელი (2002-2010 წწ.), საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ანდრია პირველწოდებული

დებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი (2007-2010 წწ.), თბილისის სასულიერო აკადემია-სემინარიის ლექტორი (1997-2008 წწ.). კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ბიზნესის ფაკულტეტის სრული პროფესორი 2011-2012 წლებში. ასევე, იყო საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტის - GIPA-ს ლექტორი. სხვადასხვა დროს ბატონი გიორგი მუშაობდა კერძო ბიზნესსტრუქტურებშიც. 1997 წლიდან დღემდე არის საქართველოს ეკოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის „ბუნებათსარგებლობის ეკონომიკის“ სექციის ხელმძღვანელი.

სამეცნიერო-პედაგოგიური საქმიანობისა და ინტერესების სფეროები:

საქართველოს პატრიარქილია II-ის საღვთისმეტყველო-სამოძღვრო შემოქმედება. სოციალურ-ეკონომიკური სინერგიზმი; თეოლოგიურ-სინერგიული ეკონომიკა და მართვა; თეოლოგიურ-სინერგიული ეკოლოგია; ბიზნესის და მენეჯმენტის ბიბლიური საფუძვლები; ბიზნესის და მენეჯმენტის ეთიკა; საეკლესიო-სამონასტრო მეურნეობის ეკონომიკა და მართვა; ბიზნესის და მენეჯმენტის ეთიკა; ზოგადი მენეჯმენტი; პროექტების მართვა; ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი; ბიზნესის ორგანიზაცია და მართვა; ეკონომიკა, ბიზნესი და მართვა ისრაელში; მდგრადი განვითარება; ეკოლოგიური მენეჯმენტი; ბიზნესის და მენეჯმენტის

სწავლების მეთოდები; ტრენინგების ჩატარების უახლესი ტექნოლოგიები.

1979 წლიდან დღემდე გამოქვეყნებული აქვს 180-ზე მეტი ნაშრომი. აქედან: 12 მონოგრაფია, 6 სახელმძღვანელო (მათ შორის, სოციალურ-ეკონომიკური სინერგიზმის, თეოლოგიური ეკონომიკის, საკუთარი თავის შეცნობისა და სინერგიული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და მართვის სფეროში 70-ზე მეტი ნაშრომი). არის 100-ზე მეტი კონფერენციის მონაწილე (მომხსენებელი, საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე, თანა-თავმჯდომარე, წევრი, სექციის ხელმძღვანელი).

ბატონი გიორგი შიხაშვილი ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის წევრია 2008 წლიდან, მას

მრავალი საინტერესო სტატია აქვს გამოქვეყნებული ჩვენს ჟურნალში და ყოველთვის აქტიურად თანამშრომლობს. ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით ვულოცავთ ბატონ გიორგის საიუბილეო თარიღს და ვუსურვებთ ჯანმრთელობას, ბედნიერებასა და კვლავაც მრავალ წარმატებას სამეცნიერო-პედაგოგიურ, საზოგადოებრივ და პირად საქმიანობაში.

ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით,
ჟურნალ „The New Economist“
(ახალი ეკონომისტის)
მთავარი რედაქტორი
ლოიდ ქარჩავა

ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე - 65

ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს წევრი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი, სადოქტორო სკოლის დირექტორი, ქალბატონი ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე, იუბილარია. მას დაბადებიდან 65 წელი შეუსრულდა.

იგი წლების განმავლობაში პედაგოგიურ და სამეცნიერო მუშაობას ეწეოდა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, თბილისის ეკონომიკური ურთიერთობების სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და გურამ თავართქილაძის უნივერსიტეტში. 2021-2025 წწ. იყო საქართველოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი „ჯიუს“ ვიცე-რექტორი ხარისხის უზრუნველყოფის მიმართულებით. პარალელურად ქალბატონი ლალი აქტიურად თანამშრომლობს საქართველოს წამყვან უნივერსიტეტებთან და კომპანიებთან, როგორც კონსულტანტი და წამყვანი სპეციალისტი.

მისი კვლევის სფეროს წარმოადგენს გლობალიზაცია და ინოვაციური ეკონომიკა, სტრატეგიული მართვის თანამედროვე მიდგომები, ცვლილებების მართვა და კორპორაციათა ანტიკრიზისული მართვა. ამ მიმართულებით მას გამოქვეყნებული აქვს 100-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომი, როგორც ეროვნულ, ასევე, საერთაშორისო-სამეცნიერო რეიტინგულ ჟურნალებში. მათ შორის, 8 იმფაქტ ფაქტორის ჟურნალებში. იგი 2 მონოგრაფიის, 7 სახელმძღვანელოს, დამხმარე სახელმძღვანელოსა და რიდერის ავტორია. შემუშავებული აქვს 9 საგანმანათლებლო პროგრამა (ბაკალავრიატი, მაგისტრატურა, დოქტორანტურა) და მეთოდური მითითებები.

სხვადასხვა პერიოდში ქალბატონი ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე მონაწილეობდა USID-ის, HESP-ის, Mashav-ის ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტის, ERAZMUS+, PRINTEl, TEMPUS, ციურიხის ტექნიკური უნივერსიტეტისა და სხვა საერთაშორისო სემინარებსა და ტრენინგებში ლიდერ ქალთა, მენარმეობის, პროექტების მენეჯმენტის, ხარისხის მენეჯმენტის, სტრატეგიული მენეჯმენტის, ეკონომიკის კვლევის მეთოდებსა და სწავლების თანამედროვე მეთოდების საკითხებზე.

იგი აქტიურად მოღვაწეობს ეროვნულ სამეცნიერო და საერთაშორისო საგრანტო და აკადემიური პერსონალის მოხილვების პროექტებში. სხვადასხვა

პერიოდში მისი ხელმძღვანელობით და უშუალო მონაწილეობით განხორციელდა USAID-TECI-ის, ევროკავშირის, და Vishegrad-ის საგრანტო პროექტები. UNESCO-ს პროექტი BSB 831 Establishment Long-Lasting Partnership. იგი, ასევე, ჩართული იყო USAID-ის სამოქალაქო განათლების პროექტში. არის არაერთი დოქტორანტის ხელმძღვანელი და ოპონენტი, სადისერტაციო საბჭოების წევრი.

ქალბატონი ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე არის სამეცნიერო კონსალტინგური ცენტრის „მომავლის მენეჯერი“ - დამფუძნებელი და თავმჯდომარე, საქართველოს ეკონომისტთა სამეცნიერო საზოგადოების წევრი, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი, აკადემიკოსი. 2020 -2022 წლებში იყო სსიპ განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის უმაღლესი განათლების დარგობრივი საბჭოების წევრი, ექსპერტი.

იგი აქტიურად თანამშრომლობს ადგილობრივ და საერთაშორისო სამეცნიერო გამოცემებში. იყო საერთაშორისო სამეცნიერო რეფერირებადი ჟურნალის „საქართველოს ეკონომიკა“ პასუხისმგებელი მდივანი. არის საქართველოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი ჯიუს-ს სამეცნიერო შრომათა კრებულის რედაქციის წევრი; საქართველოს

ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის საერთაშორისო რეფერირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალის „მოამბე“ რედკოლეგიის წევრი; აშშ-ს საერთაშორისო სამეცნიერო რეფერირებადი, იმ-ფაქტ ფაქტორის ჟურნალების: „Economics World“ (აშშ), „China-USA Business Review“ (აშშ) და „Chines Business Review“ (აშშ) რედკოლეგიის წევრი.

ის დაჯილდოვებულია პრეზიდენტის მადლობის სიგელით სტუდენტი ახალგაზრდობის აღზრდა-განათლებაში და რეფორმების გატარებაში აქტიური მონაწილეობისათვის, მაღალი პროფესიონალიზმისა და ნაყოფიერი სამეცნიერო-პედაგოგიური და საზოგადოებრივი საქმიანობისათვის.

ფლობს ინგლისურ და რუსულ ენებს.

ქალბატონი ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე ჩვენი

ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის წევრია 2009 წლიდან, მას მრავალი საინტერესო სტატია აქვს გამოქვეყნებული ჩვენს ჟურნალში და ყოველთვის აქტიურად თანამშრომლობს რედაქციასთან. ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით ვულოცავთ ქალბატონ ლალის საიუბილეო თარიღს და ვუსურვებთ ჯანმრთელობას, ბედნიერებასა და კვლავაც მრავალ წარმატებას სამეცნიერო-პედაგოგიურ, საზოგადოებრივ და პირად საქმიანობაში.

ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით,
ჟურნალ „The New Economist“
(ახალი ეკონომისტის)
მთავარი რედაქტორი
ლოიდ ქარჩავა

კახაბერ კორძაია - 60

ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს წევრი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის რექტორი, მათემატიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბატონი კახაბერ კორძაია იუბილარია. მას დაბადებიდან 60 წელი შეუსრულდა.

ბატონი კახაბერ (კახა) კორძაია დაიბადა 1965 წლის 8 მარტს, ქ. თბილისში. 1982 წელს ოქროს მედალზე დაამთავრა თბილისის ვ. მ. კომაროვის სახელობის ფიზიკა-მათემატიკური სკოლა-ინტერნატი. იმავე წელს ჩაირიცხა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მექანიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე, რომელიც 1987 წელს დაამთავრა. 1998 წლის იანვარში, იაპონიაში, კიოტოს უნივერსიტეტში დაიცვა დისერტაცია და მიენიჭა მათემატიკის მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი. 2004 წელს დაამთავრა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტი, სპეციალობით ფინანსები და საბანკო საქმე.

მრავალმხრივია ბატონი კახას სამუშაო გამოცდილება. იგი სხვადასხვა დროს მუშაობდა სამეცნიერო და ბიზნეს სტრუქტურებში: 1987-1993 წლებში საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ა. რაზმაძის სახელობის მათემატიკის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელია, 1993-1998 წლებში კიოტოს უნივერსიტეტის მათემატიკის დეპარტამენტის მეცნიერ-მკვლევარი, იაპონიის განათლების სამინისტროს სტიპენდიატი.

1999-2002 წლებში ფარმაცევტული სანარმო სს. "GPG"-ს ფინანსური დირექტორია; ამავე პერიოდში, პარალელურად ქართულ-იაპონური კომპანია "საქართველოს ინვესტიციების მართვისა და კონსალტინგის კორპორაციის" გენერალური მენეჯერია. 2002-2005 წლებში ბალნეოლოგიური კურორტი შ.პ.ს. "ნუნისის" გენერალური დირექტორი; 2004-2005 წლებში ამერიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის პროექტის - "ლიბერალური განათლების ინსტიტუტის დაარსება თბილისში" - მენეჯერი; 2005-2006 წლებში ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მუშაობს ჯერ ადმინისტრირებისა და ეკონომიკურ

საქმეთა დეპარტამენტის ხელმძღვანელად, ხოლო შემდეგ - თსუ ადმინისტრაციის ხელმძღვანელად (კანცლერი). 2005 წლიდან დღემდე არის არასამთავრობო ორგანიზაციის - "დისტანციური განათლების საქართველოს ეროვნული ასოციაცია" - გამგეობის თავმჯდომარე, ხოლო 2007-2009, 2011 წლიდან დღემდე - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის რექტორი.

გამოქვეყნებული აქვს 11 სამეცნიერო ნაშრომი. ფლობს 3 უცხო ენას: ინგლისური, რუსული, იაპონური.

ბატონი კახაბერ კორძაია ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის წევრია 2012 წლიდან და აქტიურად თანამშრომლობს რედაქციასთან. ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით ვულოცავთ ბატონ კახას საიუბილეო თარიღს და ვუსურვებთ ჯანმრთელობას, ბედნიერებასა და კვლავაც მრავალწარმატებას სამეცნიერო-პედაგოგიურ, საზოგადოებრივ და პირად საქმიანობაში.

ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით,
ჟურნალ „The New Economist“
(ახალი ეკონომისტის)
მთავარი რედაქტორი
ლოიდ ქარჩავა

ნინო აბესაძე - 60

ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს წევრი, ეკონომიკის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, ქალბატონი ნინო აბესაძე, იუბილარია. მას დაბადებიდან 60 წელი შეუსრულდა.

ქალბატონი ნინო აბესაძე დაიბადა 1965 წლის 24 თებერვალს ქ. თბილისში. 1982 წელს წარჩინებით დაამთავრა ქ. თბილისის 67-ე საშუალო სკოლა და იმავე წელს ჩაირიცხა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტზე სტატისტიკის სპეციალობით, რომელიც 1987 წელს დაამთავრა წარჩინების დიპლომით. 1987 წელს ჩაირიცხა თსუ ასპირანტურაში იმავე სპეციალობით. 1993 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „ქალთა დასაქმების სტატისტიკური შესწავლა და რაციონალიზაცია (არასაწარმოო სფეროს მაგალითზე)“.

იგი სხვადასხვა დროს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში იკავებდა შემდეგ პოზიციებს: იყო სტატისტიკის კათედრის ლაბორანტი, მასწავლებელი, დოცენტი. 2006 წლიდან ეკონომიკური სტატისტიკის კათედრის ასოცირებული პროფესორი, ხოლო 2012 წლიდან დღემდე ეკონომიკური და სოციალური სტატისტიკის კათედრის ასოცირებული პროფესორია. მას აქვს 33 წლის პედაგოგიურ სფეროში მუშაობის სტაჟი.

ქალბატონი ნინოს მიღწეული სამეცნიერო შედეგებისთვის დანიშნული ჰქონდა ახალგაზრდა მეცნიერთა საქართველოს პრეზიდენტის სტიპენდია. მას სამჯერ აქვს მოპოვებული გერმანიის აკადემიური გაცვლის სამსახურის (DAAD) სტიპენდია (2011, 2014 და 2017 წლები).

2010 წლიდან იგი არის გაეროს ექსპერტთა ჯგუფის წევრი ფასების სტატისტიკაში. 2019 წლის 1 თებერვლიდან დღემდე არის განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის ექსპერტთა კოლეგიის წევრი. 2014 წლიდან 2023 წლამდე იყო ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის წარმომადგენლობითი საბჭოს (სენატის) წევრი. 2017 წლიდან დღემდე არის საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მრჩეველთა საბჭოს წევრი და ეკონომიკური და სოციალური სტატისტიკის კათედრის დარგობრივი სარედაქციო კოლეგიის წევრი.

2014 წლიდან დღემდე არის საერთაშორისო რეცენზირებადი ჟურნალების: ეკონომიკა, **International Journal of Public Administration and Management**, **International Journal of Economics and Management Engineering**, **Scientefic Journal Finanse and accountind (Armenia)** Journal of Bysiness and Management Compass (Varna Univesity of Economics) სარედაქციო კოლეგიის წევრი.

ქალბატონი ნინო არის **175** სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი და თანაავტორი. მათ შორისაა: 5 მონოგრაფია, 9 სახელმძღვანელო, 21 დამხმარე სახელმძღვანელო, 5 სალექციო კურსი, 48 საზღვარგარეთ გამოქვეყნებული სტატია.

ქალბატონი ნინო აბესაძე ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის წევრია 2015 წლიდან. მას მრავალი საინტერესო სტატია აქვს გამოქვეყნებული ჩვენს ჟურნალში და ყოველთვის აქტიურად თანამშრომლობს რედაქციასთან. ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით ვულოცავთ ქალბატონ ნინოს საიუბილეო თარიღს და ვუსურვებთ ჯანმრთელობას, ბედნიერებასა და კვლავაც მრავალ წარმატებას სამეცნიერო-პედაგოგიურ, საზოგადოებრივ და პირად საქმიანობაში.

ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს სახელით,
ჟურნალ „The New Economist“
(ახალი ეკონომისტის)
მთავარი რედაქტორი
ლოიდ ქარჩავა

საქართველოს ინტეგრალური რესურსები

გამოვიდა ახალი წიგნი „საქართველოს ინტეგრალური რესურსები“, რომლის ავტორები არიან, პროფესორები: გივი თალაკვაძე და იოსებ არჩვაძე. წიგნი 532 გვერდისაგან შედგება.

წიგნის მნიშვნელობიდან გამომდინარე გთავაზობთ ავტორების წინასიტყვაობას სრულად, შემოკლების გარეშე.

ავტორებისგან

კაცობრიობის განვითარების ყველა ეტაპზე, ნებისმიერი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ფორმაციის პირობებში სახელმწიფოს უმთავრეს ამოცანას ქვეყნისა და მისი მოსახლეობის უსაფრთხოებისა და წინსვლითი განვითარების უზრუნველყოფა წარმოადგენს.

ამ ამოცანის გადასაჭრელად მიმართულია ქვეყნის ხელთ არსებული ყველა შესაძლებლობის, მის განკარგულებაში არსებული ყველა სახის ეკონომიკური, მწარმოებლური, ადამიანისეული, ბუნებრივი ანუ ინტეგრალური რესურსები. რაც უფრო ეფექტიანად და მიზანმიმართულად ხდება ინტეგრალური რესურსების დადგენის, აღრიცხვის, თავმოყრის, შეფასებისა და გაანალიზების შედეგად მათი მართვისა და გამოყენების ოპტიმალური რეჟიმების შემუშავება, მით უფრო მეტ წარმატებას აღწევს ქვეყანა და მით უფრო საიმედო საფუძველს აყალიბებს მისი მოსახლეობის მდგრადი და სტაბილურად წინსვლითი ხასიათის ცხოვრების უზრუნველსაყოფად.

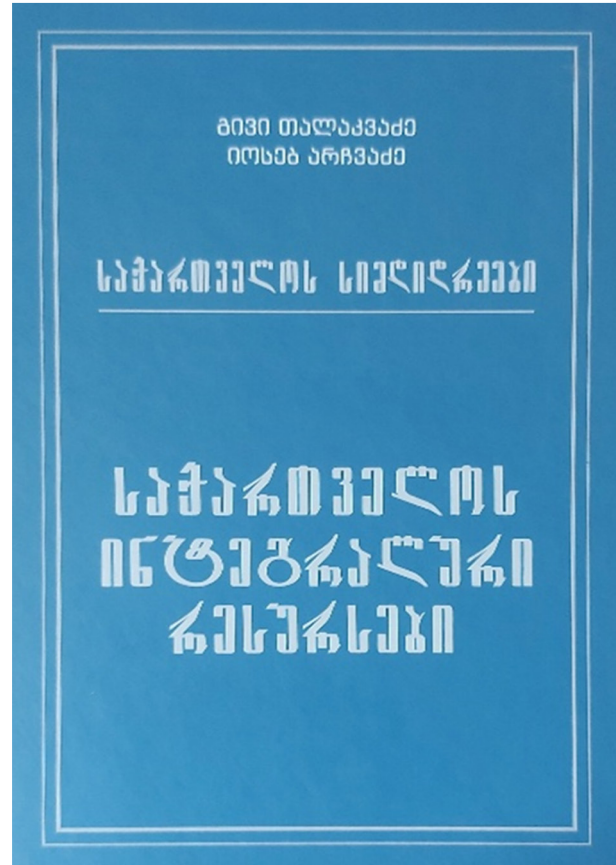
თითქმის 3500-წლიანი მრავალწინაგოვანი და უმდიდრესი ისტორიის მქონე საქართველო, XXI საუკუნის მესამე ათწლეულში ასევე დაძაბულ და არა მარტივ მდგომარეობაშია. თუმცა, განვითარების სწორი ვექტორის შერჩევისა და რეალიზების შემთხვევაში, წარმატებული მომავლის მიღწევა მისთვის დაუძლეველ ამოცანას არ უნდა წარმოადგენდეს.

XX და XXI საუკუნეებში, მრავალ მიზეზთა გამო, საქართველო პერმანენტულად რთულ მდგომარეობაში ვითარდებოდა. ერთგვარ გამოწვევას შეადგენდა მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი წლები, როდესაც მიუხედავად უზარმაზარი დანაკარგისა - საქართველოდან ომში მონაწილე 700 ათასი ადამიანიდან დაიღუპა 300 ათასზე მეტი - მისმა ეკონომიკურმა და სოციალურმა განვითარებამ, იმ დროისთვის არსებული შესაძლებლობების ჩარჩოებში, მწვერვალს მიაღწია.

აღნიშნულ პერიოდში სოციალური დაცვის, სამედიცინო მომსახურების სისტემებმა და განსაკუთრებით კულტურის, მეცნიერების, განათლების, ინდუსტრიული და აგრარული დარგების მიღწევებმა, საქართველოს მაღალი საერთაშორისო აღიარება, ხოლო მის მოსახლეობას საცხოვრებელი პირობების მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება მოუტანა.

თუმცა, მიღწეულის ფასიც საკმაოდ მაღალი იყო - პოლიტიკური დამოუკიდებლობის და ეროვნული ცნობიერების შემზღუდავი მრავალი ფაქტორის არსებობა.

გასული საუკუნის 90-იან წლებში სოციალისტური სისტემის ნგრევამ, საქართველოში, ისევე როგორც აღმოსავლეთ ევროპის, ყოფილი საბჭოთა კავშირის და სოციალისტურ სისტემასთან დაკავშირებულ ქვეყნებში, სრულიად ახალი რეალობის, საბაზრო ეკონომიკის უჩვეულო და უმკაცრეს პირობებში ცხოვრებისა და საქმიანობის ფორმირება გამოიწვია.

სადღეისოდ საერთაშორისო თანამეგობრობის სივრცეში ურთიერთობათა ახალი ეტაპი ყალიბდება. კაცობრიობა განვითარების უაღრესად რთულ, წინააღმდეგობრივ ეტაპზეა გადასული. სულ რაღაც რამდენიმე წლის მანძილზე ერთი-მეორეს მიყოლებით გლობალურ მდგრადობასა და განვითარებას სერიოზული გამოცდა მოუწყო კოვიდპანდემიამ, ომმა უკრაინაში, დაძაბულობისა და დაპირისპირების ესკალაციამ ახლო აღმოსავლეთში, ე.წ. „სატარიფო-საბაჟო ომებმა“...

ამავე პერიოდში განსაკუთრებული სიმწვავეთა განვითარდა ბუნებრივი რესურსების საყოველთაო დეფიციტი და განსაკუთრებით, მათი განაწილების არასრულყოფილი სისტემა, სურსათისა და სასმელი წყლის მწვავე უკმარისობა, კლიმატის გლობალური ცვლილებები, უკონტროლო მიგრაციული პროცესები, მწვავე ეკონომიკური კრიზისები. მნიშვნელოვნად დაქვეითდა საერთაშორისო სტრუქტურების საქმიანობის ეფექტიანობა.

ყოველივე ამან არსებითი ცვლილებები შეიტანა ადამიანთა ყოფაში, მსოფლხედვასა და პრაქტიკულ საქმიანობაში, გამოიწვია თვისებრივად ახალი მოტივაციებისა და მოქმედებათა ალგორითმების

ფორმირება.

შემაშფოთებელი ხასიათი და მასშტაბი შეიძინა საერთაშორისო და ლოკალურმა ტერორიზმმა, ბუნებრივმა და ტექნოგენურმა კატასტროფებმა, დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის მოტივით სუვერენულ სახელმწიფოთა მიმართ პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო სახის ზეწოლის ყოველმხრივ მიუღებელი მეთოდების გამოყენებამ. ფაქტობრივად, ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს ახალ პრინციპებსა და ფასეულობებზე დამყარებული ახალი მსოფლიო წესრიგის დამყარების პროცესი.

უკანასკნელ ხანს, მხედველობაშია პერიოდი 1990 წლიდან, მსოფლიოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და ინტელექტუალური ელიტის ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა გლობალური მსოფლიოს ფენომენი და მისი ძირითადი კომპონენტი - განვითარების ინტეგრალური პოტენციალი ანუ **ინტეგრალური რესურსები**, შესაბამისად - მათი ანალიზის, მართვის, რაციონალური გამოყენებისა და შენარჩუნების საკითხები.

პოლიტოლოგები, ეკონომისტები, ისტორიკოსები, კულტუროლოგები ცდილობენ გაიაზრონ და გაანალიზონ გლობალიზაციის პროცესის არსიდან გამომდინარე შედეგები. თუმცა, რჩება შთაბეჭდილება, რომ მათი ყურადღების მიღმა რჩება მთავარი საკითხი - გლობალური მსოფლიოს ძირითადი მახასიათებლები, სტრუქტურა, ისტორიული დინამიკა, ანუ გლობალიზაციის პროცესის გრძელვადიანი ეკონომიკური, პოლიტიკური და დემოგრაფიული შედეგები.

მეორე მხრივ, სულ უფრო მწვავე, აშკარა დაპირისპირების ხასიათს იძენს ძლიერი და სუსტი სახელმწიფოების, ხალხების, სხვადასხვა ფასეულობათა სისტემებზე დამყარებული ცივილიზაციების ურთიერთობები.

არ არის შემთხვევითი, რომ გლობალიზაციისა, ანუ ერთიანი სივრცის, რომელსაც არ გააჩნია ტრადიციული ბარიერები და საზღვრები, ყველაზე თანამიმდევრულად ებრძვათ გამოდიან სწორედ მაღალგანვითარებული ქვეყნები, რომლებიც ხშირად დანარჩენი ქვეყნების სუვერენიტეტების, დამოუკიდებლობის ხარისხის შესუსტებაში ხედავენ საკუთარი ეკონომიკური, გეოპოლიტიკური და სოციალ-კულტურული ექსპანსიის განხორციელების ძირითად პირობას.

თანამედროვე მსოფლიოში უკვე გაჩნდა და აქტიურად ამუშავდა ინფორმაციული, საფინანსო, ეკონომიკური, ეკოლოგიური, პოლიტიკური და სამხედრო ტექნოლოგიები, რომელთაც უნარი აქვთ სერიოზული ზიანი მიაყენონ ცალკეულ სახელმწიფოებს, ეროვნულ სუვერენიტეტებს იმ საკითხებში, რომლებიც ეხება ადამიანთა ცხოვრების საფუძვლებს, მათი უფლებების დაცვას, მათი არსებობის უზრუნველყოფელ საშუალებებს და საბოლოო ჯამში - მათ უსაფრთხოებას.

მიმდინარე ეტაპზე, გაჩნდა უამრავი მოსაზრება, კვლევა, პროგნოზი იმის შესახებ, თუ როგორ შეიცვლება მსოფლიო, როგორ გადაფორმირდება გლობალური ეკონომიკა, რა ტრანსფორმაციას განიცდის ადამიანის ყოფისა და აქტივობების პრიორიტეტები.

ძირითადი ლაიტმოტივი ამ ზეგავსებურად მზარდი ინფორმაციის - ფრთხილი ოპტიმიზმია.

თუმცა, ამავე დროს, გამაფრთხილებელი აქცენტი კეთდება იმაზე, რომ ადამიანებს მკვეთრად შეეზღუდება მშვიდობიანი ცხოვრებისა და მუშაობის, ყოფის, სხვადასხვა სახის მომსახურების შესაძლებლობა.

რა არის ამ გაფრთხილების ჭეშმარიტი მოტივები? მხოლოდ ზრუნვა იმაზე, რომ მსოფლიო მოსახლეობის ადაპტაცია პოსტკრიზისული ცხოვრებისადმი უფრო მშვიდობიანი და ნაკლებად მტკიცე იყოს, თანმხლები კრიზისული და პოსტკრიზისული პერიოდების მატერიალური და სულიერი დისკომფორტის მინიმიზაცია თუ არსებობს ასეთი პროგნოზების სხვა, ნაკლებად „გამოსაჩენი“ მოტივები?

პასუხების გაცემა ამ შეკითხვებზე მთლიანად დამოკიდებულია უახლოეს წლებში გლობალური პროცესების მიმდინარეობაზე, ამ პროცესების მართვაში თანამედროვე პროგრესული ძალების უნარსა და ნებაზე - უამრავი არსებული და მოსალოდნელი სირთულეების მიუხედავად, უზრუნველყონ გლობალური განვითარების პროცესების პოზიტიური დინამიკა.

წინამდებარე ნაშრომის მომზადებისას გამოყენებულია ავტორების მიერ 2010-2025 წლებში გამოქვეყნებული შრომების (მონოგრაფიები, სამეცნიერო და პუბლიცისტური სტატიები, სამეცნიერო კონფერენციებზე წარმოდგენილი ნაშრომები, პრეზენტაციები) მასალები, ასევე, მათი აზრით, ქართველი და უცხოელი ავტორების, საერთაშორისო და ადგილობრივი ოფიციალური და ანალიტიკური სტრუქტურების საყურადღებო და აქტუალური მასალები, რომელთა გაცნობა მკითხველს საქართველოს შესაძლებლობებზე, მის ინტეგრალურ რესურსებზე, განვითარების პერსპექტივებზე სრულყოფილი წარმოდგენის ჩამოყალიბებაში შეუწყობს ხელს.

ნაშრომის ძირითადი დებულებებისა და შინაარსის გადმოცემაზე, მიზანშეწონილად გამოითქვა მოსაზრება, რომ ნაშრომი გავრცელებული და გამოყენებული ყოფილიყო სახელმძღვანელოს ფორმატში ეკონომიკური პროფილის ფაკულტეტებსა და სპეციალობებზე სასწავლო კურსების „რესურსმცოდნეობის“ და „რესურსების მართვის ეკონომიკური პოლიტიკის“ სწავლებაში.

აღნიშნული მიდგომა ჩვენთვის აბსოლუტურად მისაღებია და ამ მხრივ როგორც ჩვენი, ისე საქართველოს რამდენიმე უმაღლესი სასწავლებლის ადმინისტრაციის მიერ გადადგმულია

პრაქტიკული ნაბიჯები ხსენებული წინადადების რეალიზაციისთვის.

გავლილმა პერიოდმა დაადასტურა, რომ გლობალურ პოლიტიკაში რესურსებისადმი წვდომა, მათი ფლობა, განკარგვა და გამოყენება სულ უფრო მეტად იძენს მეინსტრიმულ დატვირთვას. ასეთ პირობებში წინამდებარე პუბლიკაცია ფაქტობრივად იძენს უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის განკუთვნილ სახელმძღვანელოზე გაცილებით მეტ საზოგადოებრივ, გამოყენებით დატვირთვას. იგი წარმოადგენს საქართველოს რესურსების კომპლექსური ინვენტარიზაციის ანგარიშისა და ეკონომიკურ პროცესში ჩართულობის, რესურსმცოდნეობის, რესურსების მართვისა და ოპტიმალური გამოყენების პრობლემებით დაინტერესებული პირთა სამოქმედო „საგზაო რუკას“.

მკითხველთა მოსაზრებები, შენიშვნები და სურვილები ავტორთა მიერ აღქმული იქნება მაღლიერებითა და გათვალისწინებული იქნება მათ მომავალ საქმიანობაში.

გივი თალაკვაძე,

იოსებ არჩვაძე

www.neweconomist.com.ge

E-mail: editor@neweconomist.com.ge